

चवमि

जन्म मिति:- ने. सं. १०५४

बि. सं. १९६०

माघ शुक्ल दशमी

लजगा:- जजमानया ज्या:

चवमिया पिदने धुंकुगु कृतित

१. नेपाल जनजीवन क्रियापद्धति
२. ये देया बौद्ध पूजा क्रियाया हलज्वल
३. झोगु संस्कृतिया ब्यथासा
४. नेमादेया बिहारया ताःचा
५. धीमती अबदान
६. म्ये पुचः
७. विमलावती अबदान
८. कलजाचरण पूजा विधि
९. नेवाः संस्कार संस्कृतिया ताःचा
१०. नेपालभाषा व नेपाली भाषाया बिभिन्न पत्र-पत्रिकाय् चवमु पिदने धुंकुगु ।

पिदने मानिगु :— झोगु संस्कृतिया ब्यथाःता

याःगुथाय्:- पपुलर आर्ट प्रिन्टिङ्ग प्रेस, सबल बहा, ये ।

रवि शाक्य

नेवाः

संस्कार संस्कृतिया

ताःचा

(CULTURAL HERITAGE OF THE NEWARA)

चवमि:-

रत्नकाजी वज्राचार्य

मन्त्रसिद्धि महाविहार

(सबल बहाः)

पिकाक:-

वज्राचार्य प्रकाशन

ये

बुद्ध सम्बत् २५३३
नेपाल सम्बत् ११०६
विक्रम सम्बत् २०४६
इस्वी सन् १९८६

व्याक अधिकार च्वमियाके

पिदंगु दिन- आषाढ शुक्ल पुन्हो दित्ला पुन्हो (गुरु पुन्हो)
किकाक- वज्राचार्य प्रकाशन, येँ ।
न्हापां- ५०० गू
थाकू- पपुलर आर्ट प्रिण्टिङ्ग प्रेस, सबल बहा: येँ ।
हापं- ६०/- तका जक ।

सफू दइगु थाय्

- १) नाती वज्र वज्राचार्य भोटाहिटी दगुबहा:, येँ
- २) च्वमिया छेँ मन्त्रसिद्धि महाविहार (सबल बहा:) येँ

गुरुभ्यो नमः

गुकारस्तेजवान् विद्युद् रुकारो जलदः स्मृतः ।
विद्युन्मेघो यथाकाशे गुरुरेव तथा भुवि ॥

गुकारं तेजवान् पल्पसा व रुकारं वावयेकीगु
सुपाय् धेगु वयं । गथे आकाशय् पल्पसा
व सुपाय् मिलय् जुया: वा वयेका:
प्राणीपित उद्धार याइगु ख: अथे
हे पृथ्वीमण्डलय् गुरुं शिष्यपित
ज्ञानामृत त्वंका: उद्धार याइ ।
उजोगु गुणं सम्पन्नपि गुरुया
तय् तथा: हनेबर्हपि गुरु-
वरपित दोहोलपा !

रत्नकाजी वज्राचार्य

ता:चा प्वांय्

ल्या:

ता:चा पु

पौल्या:-

१.	सुभाय्
२.	नुगः खँ
३.	जिगु छत्वा:चा
४.	Foreword
५.	तसा
६.	झीगु संस्कृतिया थःगु परम्परा
७.	वज्राचार्य व शाक्यया परम्परा
८.	तुलाधरया परम्परा
९.	राजोपाध्याया परम्परा
१०.	श्रेष्ठ जातिया छु परिचय
११.	राजभण्डारीया परम्परा
१२.	राय जातिया परम्परा
१३.	ज्यापुया परम्परा
१४.	नापितया परम्परा
१५.	तण्डुकारया परम्परा
१६.	लोहाकारया परम्परा
१७.	मानन्धरया परम्परा
१८.	मालाकारया परम्परा
१९.	चित्तकारया परम्परा
२०.	रंजितकारया परम्परा
२१.	राजवाहकया परम्परा
२२.	कुलुया परम्परा
२३.	नाय्या परम्परा
२४.	ध्वव्याया परम्परा
२५.	कपालीया परम्परा
२६.	बालाया परम्परा
२७.	थौकन्ह्य खने मदयावंगु जातत
२८.	थितिरिति
२९.	सीपित्तिगु नाम याङ्गु ज्यात
३०.	ये देशस खनेदुगु जातया धलः
३१.	थुगु ता:चा प्वांय् मा: हनेगुलि ग्वाहाली यापि

क—ग

घ—च

छ—झ

ज—ठ

ड—ण

१—५

५—२४

२५—३४

३५—४६

४७—४८

४९—५०

५१—६७

६८—७९

८०—८७

८८—९५

९६—१०७

१०८—११८

११९—१२७

१२८—१४०

१४१—१४९

१५०—१५३

१५४—१५८

१५९—१६६

१६७—१७०

१७१—१८०

१८१—१८४

१८५—१८६

१८७—१८७

१८८—१८८

१८९—१८९

१९०—१९१

सुभाय्

नेवा:जाति धंगु वास्तव्य जात मखु नेपा:गा:या छगू संस्कृति खः । थःगु हे ता:लं बलनाचवंगु संस्कारं नेवा:समाज छगू बिस्कि अस्तिव दुगु पुचः जुयाचवंगु दु । उदारता व व्यावहारिकताया चुम्बक दुगुलि नेवा:तय् इश्वरी न्ह्याम्ह व:सां नं उकी हे लतपतय् जुयावनीगु । सद्विप्री तकया थुगु ता:लं नेपा:-गा: सम्य समाज व संस्कृतिया प्रदर्शन स्थल जुयाचवंगु दु ।

नेवा: संस्कृति धायेबले नेवा:या धर्म व सामाजिक जीवन हे खः । नेवा:लं क:घानाचवंगु धर्म शुद्ध परोपकारी एकता स्वरूपया सेवामुखी धर्म खः । थवं थवय् स्वागत सत्कार याना: स्वापू ववानुकेगु थुगु जातिया विशेषता खः । मनु यात पूर्ण संस्कारित यायेगु व सिनावने धुकूसां इमित लुमंका: मानवताया अस्ति-त्वयात बोध याना: मनुया मू सदां बोया लागी परलोकय् बिश्वास यायेगु थवया त.धंगु मनोवैज्ञानिक बिचा: खः ।

थुजोगु जातिया संस्कार संस्कृतियात परिचय बी भनं रत्नकाजि दाइनं थःगु कुतः न्ह्याकाबिज्यात । पूजा-आजा, रहन-सहन व गुथिगन्नाया अध्ययन मज्जतले पुमवनीगु नेवा:जातिया संस्कृतियात उकीया षोडश संस्कारया दुने ला:गु विधि व्यवहार जक ब्वया: संस्कार संस्कृति धका: नां छुना: सफू पिथंगुली थय्क स्वयेबले मत्व:गु थें च्वनीगु स्वाभाविक खः, तर थवया नां संस्कार संस्कृति जक मज्जसे 'ता:चा' जूगुलि थव ता:चायेके साथ खने दंगु न्हय:ने च्वंगु ब्वयासा जूवंगु दु । ता:चायेका: सन्हुख्य दुने चंगु दुवाले मानिगु यक्वं दनि अले थव छुमां थें नं जूवंगु दु । उकि थव सफूया थःगु हे महत्व दु । थवयां ल्य वस्पोलं लहा: च्वयेकाबिज्यात धा:सा वास्तविक संस्कृति धर:ग्वारदं थें बना: नेपा: व नेवा:या न्हाय् अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रय् हे धस्वाइ धंगु त:धंगु बिश्वास यायेथाये दु ।

छता खँ बरु धाथें धाथेंयागु संस्कृति न्हय:ब्वये बले महोता:लय् नम्बरीपि स्वयंघोषित नेवा: पण्डिततसँ अथे च्वैपित लितुमतु लिना: हतोत्साहित यानाबी फु । लुमंके बहगु खँ खः कि स्वर्गीय गद्यगुरु पं. निष्ठानन्द ललित बिस्तर सफू पिकया: नेपा:मि समाजयात जागृत या:बले छगू जक मसीक तेंतंगु बस्तु नं पिथना: सकसिगु न्हय:ने भरंग यानाबिल धका: वस्पोल निष्ठानन्दयात दुगु: हे त्व:थुलेमा: धका: लितुमतु ल्यगु खँ झी रत्नकाजी दाइयात नं लगय् ज्वी धुकूगु दु । बुद्धया शील, समाधि व प्रज्ञायात वज्रयानय् थःगु हे ता:लं स्थान बिचात:गु दु । थुजोगु

मृदुगु बस्तुयात जनसमक्षय तयाः धनीगु बौद्ध बाङ्मय व बौद्ध एकताया सूत्रयात न्ह्यचीकाः जातित्व व धर्म संरक्षण याःगु खँय वस्पोल रत्नकाजि छगः रत्न हे जुयाः नेपाःया इतिहासय सदां ल्यनाच्चनी तिनी थुकी संका हे मरु गथे कि ललित बिस्तरयात न्ह्यब्वःम्ह निष्ठानन्द नेपाःया समाजय कीर्तिमान्म्ह जुयाः अमर जुल ।

नेपाःया संस्कृतियात न्ह्यचीके बने मन्त्रतन्त्रया न उल्लेख पाये मालेयः । मन्त्र तन्त्र धंगु न्ह्यम्ह व कंम्हसितं जक रहस्य थ्योगु सिबे सफुती पिहाँ वयेवं वा अर्थे म्ये हाले थें हालेवं उकीया फल वंगु मखु । वेदया प्रत्येक ऋचात मन्त्र खः, अयनं व वेदया ऋचात गोप्य जुयाच्चंगु मरु सफूया रूपय पिहाँ वयाच्चंगु दु, व्याख्या जुयाच्चंगु दु । न्हिन्हि मन्त्र ब्वनाः न्हिक यानाच्चवंपित विदेशी विद्वान् तसें मन्त्रया दुःयःगु अर्थ कनाः अंग्रेजी भासं पिथनाच्चंगु दु । अर्थ कने मरुपिसं जक थुकीयात गोप्य यानाः सुबुकातंगु सिबाय अर्थ थूपिसं मुचकाः नं ब्वये फु, ब्वयाः नं मुचुके फु । उकिं थःके माक्व बिद्वत्ताया गुण ब्यां नं बराय चायाः बिद्वान् धायेकः ज्वोगु मयःपि रत्नकाजी दाइ थें न्याःपित हःपाः बीमाःगु दु, गुम्ह सितं नेपाःया त्हानाच्चंगु सांस्कृतिक धन बवातुक्वानाः पिकयाः उपयोग याना-थकी । 'अर्थ न वर्थ गोबिन्द गाइ' जूगुलि थौया ल्याय्म्हूत थःगु संस्कृति खनाः बाक्क वयेकाः विदेशी संस्कृति कःघाःजूगु प्रत्येक संस्कृतिप्रेमी नेपाःमि बाःचायेके माःगु दु ।

थुगु सफुती नेवाःतसें छचलीगु नसात्वेसाया बस्तुत छगू छगू मू ज्वनाः कःघानातःगु सीदु । गथे झी भव्यबल्य नाना प्रकारया बवाःघासा जोरय यानाः नयेगु याइ । थुकीया वैज्ञानिकता थय्क जक स्वःसां खने दु, दुवाल स्वःसां क्षन हे निर्मलगु लखय दुनेया बस्तु खने दु थें खनेदःबः । ईलिसे न्ह्याये मसःगुलि जक अनावश्यक थें खने दःबंगु स्वाभाविक खः । थुकीयात बांलाक सुधार यानाः कःघाये माःगु दु धंगु थुगु सफूयात बांलाक ब्वनाः स्वयेबले सीदः व । थःत मयःगु बवाःघासा हतय यायेगु सुधार मखु, उकीयात हे अझ इल ध्युकथं जोरदाम यायेगुली जोर बीमाः । फसि मयःम्हसितं फसिबवाः मतयेगु व ला मयःपिसं मरिभवय यायेगु खें तर्क सम्मतगु सुधार मखु । थाकुगु व अःपुगुया कारणं जक सुधार यायेगु धायेगु संस्कृतिया विरोधी ज्वी, कतिलाः पाकः ज्वी । शास्त्र कथं नं मज्जीगु, व्यवहार कथं नं मज्जीगु सुधारयात छु नां बीगु ? अजःपि सुधारकतय छु धायेगु ? त्वाःदेवा व पुलपुलया सत्ताय मैनबनि तयेगु गनं वःगु ? उकीया औचित्य छु ? कि छचलीपिसं कनेमाः कि सुधारकतसें कनेमाः ।

पिधंकीपि भवः व नैत अले न्ह्यम्हमा काइपि जोगि व भाःत तनावनी-

गु व मचाब्बीबले स्वांहालि याइपि दिदिअजित तनावनीगु अस्वाभाविक मखु अले थुगु ताःलया संस्कार अस्पतालं दुकाःगु आश्रयया खें मखु, थुकी यक्वं औचित्य दु । न्ह्यम्हमा तयेबले पिखालुखी जा दयेगु तनावंगुली अझ औचित्य दु सुधारया खँय, धाःसा देपुजाबले स्वाःलि तनावंगु व बाजं प्याखं न्हनावंगुयात सुधार धाये मज्जु, श्व ला देयाविशेषतायात तंकुगु भनं नेपाःमि समाज गैर जिम्मेवारी भूगु दु, थुजोगु खँय बांलाक बिचाः यानास्वयेमाः ।

नेपाःया सांस्कृतिक विधिबिधानय व्यवहार कथं बर्मनं निते कयाः च्याम्हखलः तकया छगू हे ताःलयागु व्यवस्था जूगु छगू निश्चित बन्देजया चिं खः । थुकि नेवाः संस्कृति व नेवाः एकतायात तिबः ब्यू । जातभातया व्यवस्था बांलाःगु खें मखु थें लःजगाःया विभाजनया खें बांमलाःगु मखु । थोत्यःमत्यःया व्यवस्था अनुदारता व शोषणया चिं खःसा ज्याया जिम्मा बीगु समाज बल्लाकेगु स्वसाः खः । श्व बिश्लेषण यायेमाःगु थौया तःधंगु आवश्यकता जूवःगु दु । १८२ पेज दुगु थुगु सफूती न्ह्यथनातःगु जातं थौया ईयात हांथ्या ब्यूगु दु, संस्कृतिया धनी धकाः हाःज्वीपित ताःचा जूगु दु संस्कृतिया धूकू चायेकेन ।

ध्वब्या थें याःगु जात नेवाः समूहया दुने लाःगु खं नेवाः संस्कृतिया पहचह न्ह्यब्वया ब्यू । शाक्य, वज्राचार्य, तुलाधर, श्रेष्ठ, ज्यापु, नौ, खुसः, कौ, साय्मि, गथु, पुं, छिवा, दुइ, कुलु, नाय, जोगि व पोन्था पक्का नेवाः खः धंगु ब्यनाः नेवाःतयत छगू सूत्रय हनाः नेवाः स्वाकेगु ज्या श्व सफुति याः । हानं थोकरे, लःति, बराही थें याःगु नेवाः समाजय लजगाः कथं भ्यलय पुनाच्चंगु दुगु खँयात कयाः गगु समूहयापि थें धकाः नेवाः दुने लाकेत स्वःगु इतिहास दुवालेत प्रश्न चिन्ह तःगु खः धंगु तायेके माःगु दु ।

रत्नकाजी दाइया सौजन्यताया छताखें चायेके माःगु वस्पोल जाति हुर्क-य पाये मज्जु धंभनं साय्मि, गथु धकाः मघासे मानन्धर, माली धकाः विनअ शब्द छपलाब्यूगु दु । थुकी भाषा छयली पह पुलांगु व न्ह्युगु नितं त्वाकज्याः साप्रद थये जूगु साहित्यया दृष्टिकोण सिबे संस्कृतिया दृष्टिकोण आः थौकन्ह-य्या बोलिवालिवात छयःगुलि खः धंगु जि प्रफु स्वस्वं अनुभव याना ।

श्व सफू वस्पोलया अन्वेषणात्मक ज्याया छुमां खः । थःगु जाति व भाषायात प्राण सम्भय जुयाः थःगु अमृत्य इ बिचाः थुगु सफू पिधंगुली हिम्मत-दार वस्पोलप्रति सुभाय देछाना ।

-सुवर्ण शाक्य

ॐ बाहाः त्वाः, ये ।

१९०६ ज्याःपुन्ही ।

नुगःखं

कल्याणमित्र श्री रत्न काजि वज्राचार्यजं “नेवाः संस्कार व संस्कृतिया ताःचा” नांगु श्व सफू चवयाः नेवाः मात्रया लागी थःत थःम्हं म्हसिके दयाः अतिकं गौरव जुइगु छगू तःधंगु उपकार यानाबिड्यात । खतु नेवाःतय्गु संस्कार व संस्कृति खनाः आपलं प्रभावित जूपि बिदेशी अन्वेषक अन्वेषतापिन्सं नं (ओल्डफिल्ड, हडसन, अलें, हामिल्टन, सिलभान लेभि, के. पी. चट्टोपाध्याय आदि आदि) आपलं खं चवयावन । बिदेशी विद्वानतय्गु दृष्टिकोण आपलंघथे यानाःनेवाः तय्गु सामाजिक संगठनस थी थी यरघर व कुनां जुयाचवंपिनिगु वर्गीकृत लजगायागु विशेषतास केन्द्रित ज्वंगु खनेदु । नेवाःतय्गु समाजय् थी थी जातथर कुनां दुपि नेवाःतय्गु धलः नं संकलन यानाः तःगु खनेदु । तर नेवाः समुदायस नेवाः मात्र सकसियां मंका जुयाचवंगु छगू हे मांभाया (नेपाल भाषा, नेवाः भाषा) स केन्द्रित जुयाचवंगु नेवाःतय्गु जीवन चक्रय् दुथ्यानाचवंगु संस्कार व संस्कृतियागु चवन्ट्यानाचवंगु पक्ष उलावयनेगु कुतः सुनानं यानातःगु खनेमदु । अकं स्वयं थःहे छम्ह नेवाः जूम्ह श्व सफूया चवमि भाजु नेवाः समुदायया थी थी दुजः जूपि नेवाःतय्गु संस्कार व संस्कृतियात कुशलतापूर्वक उलावयनेगु ज्याय् सफलता प्राप्त यागु जुल । चवमि भाजुयात आपलं आपलं सुभाय् दु ।

खला श्व बिश्व ब्रम्हाण्डे मनू धयाम्ह न्हापां गन गुथाय् गुबले गथे सृष्टि जुलजुइ, थौतक थथेहे धकाः सुनानं निश्रय यायेफुगु मखुनी । गुलिसिनं भारत देशं उत्तर पाखे धाइ, गुलिसिनं अफ्रिका नं जुइफु धाइ । गुलिसिनं हान मुदूर पूर्वयात लक्ष्य यानाः जाभातिसं पंचिङ्ग तकनं छस्वा यानाः स्वइ, अले जाभायाम्ह माकः खबाः लसी वोम्ह मनूयात हे मनू व माःकया दश्वी तनाचवंगु स्वापू धाइ । श्वहे झोलय् नेपाल भण्डल अर्थात् स्वनिगलय् ‘नागदह’ या लः सुना वसेलि न्हापां चवनेगु थाय्वाय् दयेकाः बासंछे दनाः चवनावःपि आदिवासी मनू-तय्गु बुखे मालावं यंके बलय् कंगाः म्हुयाः कंचा कयाः बुज्या यानाः सिताज्या म्ये हाले सथे धुंकापि तथा बाज्या यानाः वसः पुने सथे धुंकापि ज्यापु समुदायया

(ड)

मनूतय्सं नखः चखः जात्रा उत्सव पुथिगाना छौपूजा हनाः धिमे व ताइनाइया तालय् चाःहीकीगु “धुन्ध्याबन्ध्या” स नेवाःतय्गु संस्कार व संस्कृति केन्द्रित यायेबलय् आःजु छःयात ‘आजु’ यायेगु थें जूवइ । लिपा श्वहे आदिवासी नेवाः तय्गु पुचलय् प्रथम द्वितीय शताब्दीसं पिने स्वनिगलस द्वावर्षि लिच्छवितनं विलीन जुयावन, अथेहे सेमेपि नं । नेवाः समुदायविशाल जुजुवन, समृद्ध जुजुवन सुसंस्कृत जुजुवन । न्यागूगु शताब्दीसं जुजु मानदेवं थः मां राज्यबतीया नामं त्रि बिक्रम वामनयागु विशालगु देगः दयेकेज्बलय् अन ज्यायापि ज्यामित, दकःमित, सिकःमित, थकःमित, नकःमित फुकफुक धइथे नेवाः समुदाययाहे मनूत जुल जुइ । थपि सकलयागु मांभाया धाःसां, लोक भाषा धाःसां नेवाः भाषा हे जुल जुइ । थौं श्व देगः झोगु न्ह्यःने मदये धुंकासां नेवाः त्वहंकःमितय्सं दयेकातःम्ह त्वहं याम्ह अतिकं बांलाम्ह छः (त्रिबिक्रम बिष्णु विक्रान्त वामन मूर्ति, सालमिति अमिलेख सहितम्ह) छाउनी राष्ट्रिय संग्राहालयस थौतक नं सुरक्षित हे जुयाचवंगु दनी ।

छता खं लिपा, नेवाः समुदाय दुने थी थी कुल थर जुयाः थी थी लजगाः ज्वनाः ब्रम्ह, गुभाजु, स्वस्थः, बरे, ज्यापु, उराय, साय्मि, नौ कौ, नाय्, च्यामे, पोधे आदि थी थी वर्गया पुचः नं खनेदत । थुमिगु संस्कार व संस्कृतिस थःथगु कुलायन व थितिरितिकथं छुं भति भिन्नता नं खने दत । तर नेवाः समुदायस दुने नेवाः धायेमात्रं हे इमित नेवाः भाषाया माध्यमं नेवाः जातिस छधी छपाय् यानाः तःगुलि इमिगु संस्कार व संस्कृतियागु मूल श्रोत छगूहे जुल । अले, न्हापालिपा सामाजिक व्यवस्था तथा सामाजिक स्तरया इवलय् भिन्नता खनेदःसां, गनं देगलय् गनं बहालय्, गनं पीठय्, अथेहे जात्रा उत्सव पूजा आज्ञा जुइबलय् छःपाला चवनी पि अथवा सम्बन्धित ज्याखेसं कार्यरत जुया चवनीपि छःभाजु, गुभाजु, आचाजु, ज्यापु, जोगी, नाय्, बोधे आदिवा दश्वी ब्वावहारिक रुपं समानता नं खनेदत । अकं मचा प्वाथय् दयाः च्यालागुला दयेवं न्ह्यागु कुलघर थर व लजगाः जुया चवन्ट नेवाः जूसां म्हुयाय्मचायात धौबजि नकेमाःगु थितिरिति दत, बिस्कं श्वहे जुल कि गुलिसियां प्वाथय् दुम्ह म्हुयाय्मचा थःछेय् वंबलय् यःमधि छुनाः धौबजि नका छवइ, गुलिसियां यःमधि छुनाः धौबजि व्यक्तुं च्यानाः प्वाथय्दुम्ह म्हुयाय्मचाया छेय् थःछेखलया मनूत धौबजि नकःवनी । नेवाः भाय ल्हाइपि नेवाःतय् थःगुहे पहयागु विशेषता दुगु मंकागु संस्कार व संस्कृति ब्वल्हन गथेकि-मचाब्दीव सिचुपालु बयंके छचयेगु, धयः बजि नकेगु, प्युचां न्ह्याकेगु, मचानिदं बदि यायेगु, ई यायेगु, बाह्ला तयेगु, पयनंजा नकेगु, कल्यां न्ह्याकेगु, संप्याकेगु मकः कुंके छयेगु, वंजला चनेगु, छौ पूजाय् दुतकायेगु, म्ह पूजा यायेगु, ज्याजंकु यायेगु, छावासय् बायेगु, पाखाकुं थनेगु, लोचा वयेगु, न्हयन्मा तयेगु इत्यादि ।

(ब)

श्व छलपोलपिनिगु अथवा छिगु ल्हहातिस च्वंगु सफूया विशेषता नं मूलरूपं श्वहे जूगु दु । अके श्व सफू ब्यनेबलय् नेवाः समुदायस नेवाः मान्यता मका जुयाच्वंगु सामाजिक, आर्थिक व सांस्कृतिक विशेषतायात दुवाला स्वयेमाः, नेवाः समुदायस मुने जीवनयात सरस, सुन्दर व कल्याणमय याताः ब्वल्हकातःगु संस्कार व संस्कृतिजन्य आदर्श व ढाँचा तथा सामाजिक संरचनाया लिधंसाय् नेवाः तय्गु जनजीवन चक्र (Human Life Cycle) यात श्वीकेमाः । छाय् वववित धाःसानि, शीगु श्व संस्कार व संस्कृति धयागु वस्तु शी आजु तापाजुपिंसं इलय् ब्यलय् ज्ञानं, गुणं, विश्वासं सीकाः श्वीकाः छयलाः न्ह्याकातःगु अनुभवया समष्टि खः । थुकी इलं परिवर्तन नं ह्याचवनेफु, पिने वइगु प्रभाव नं लानाचवनेफु । अथे नं नेवाः समुदायस ब्वल्हना च्वंम्ह नेवाःनं थःगु नेवाः पनयागु अस्तित्वयात छगु नं छगु कथं आत्मसात् याताहे च्वनी, मयात धाःसाजा व नेवाः नामं नेवाः जूसां, कर्म नेवाः जुइ फेमखु । हानं, नामं व कर्म नेवाः हे जूसां, थःगु मांभाय् नेवाः भाय् ल्हायेमसःम्ह अथवा मल्हाम्ह जूसा, नेवाः संस्कार व संस्कृति बलुया वनी, तनावनी, न्हनावनी । अले थुजोगु स्थिति बल धाःसा अथवा वयेकल धाःसा नेवाः नं थःत 'नेवा' मथे धायेगु थें नं जूये फु । अतः रत्नकाजि वज्राचार्यजुं अतिकं परिश्रम याताः चवयाबिज्यागु श्व सफूयात पिनेजक मखु, दुनेन वाला-स्वयेमाः ।

—सत्यमोहन जोशी

पल, बडुबाहा

ने. सं. ११०६ सिथि नखः

जिगु धापु

ख्यतला श्री रत्नकाजि गुरुजुया नेवाः तय्गु धार्मिक व सामाजिक अनुसन्धानात्मक सफूत पिदने धुकल । आ वया हानं नेवाः तय्गु संस्कृति कथं मचा प्वाथय् दया मचा बुबले निसं कया सी धुंकाः दकिला व निर्देया तिथितकया ब्यावकं खें थो सफूलिइ वसपोलं वयना बिज्याःगु दु । थुके मेमेगु जाति साम्प्रदायी भावनाया मुलच स्वय् मज्यू । छाय्धाःसा तामाङ्ग, मगः, गुरुङ्ग, किराती व मेमेगु विभिन्न जातिया सफूतनं पिदने धुकूगु नं दु । अथे हेतु श्री गोपाल सिंह नेपालि “द नेवार” धंगु सफू चोया पी. एच. डी. या उपाधितक कयादिल । थो फुक्कला विषय अन्तरगतया खें खः । अथेहे खय्, अम्ह व मेमेगु जाति नं थः थःगु संस्कृति व परम्परायात चोया न्ह्यबोया विश्वं थःगु राष्ट्रया अस्तित्व व महत्व उला केने फइ । थुकिइ हे थःगु राष्ट्रियता गौरव इइ । जि अथे हे भाः पिया ।

ख्यतला नेपाः गाः नाग दह छेदन याय् धुंका वज्राचार्य व शाक्य तय्गु आधिपत्य जुसेलि युइत बौद्ध भूमि धका मानेयाना वःगु खें स्वयम्भू पुराण व स्वयम्भू महात्म्य नं वयना तःगु दु । कालान्तर लिपा थन गोपालवंश काल, लिच्छवी काल, किरात काल, मल्ल काल व शाह कालत (थो शाह कालला आ तकनं दयावयाहे च्वंगु दु दयावं चोनिनि) बल ।

भारतय् मुमुमां तय्सं हमला यासेलि भारतया विभिन्न भागं विभिन्न जात नेपालय् दुहाँ बल । नेपालय् नं समूहमुद्दीनया नेतृत्वय् वःपि मुमुमां तय्सं नेपाःया देगः व मूर्ति त यक्को ध्वस्त याताः कयौं धन सम्पति नं लुतय् यातावन । थलि जक मखुकि पशुपतिया मूर्ति नं सोकुथला थकल धंगु नं किंवदन्ति दु अथेहे आद्य शङ्कराचार्यं नं बौद्ध चैत्यत यक्को ध्वस्त याताः थकल । अय्जुसां सुनां नापय् फत । संस्कृतिला धस्वाना हे चोन तिनि । तर न्ह्यागु न्ह्यायेहे जूसां भारतपाखें वःपि अनेक जाति जूसां तभि स्वस्य तय्गु (श्रेष्ठ) प्रधानता दवल । स्वस्य तय्गु जाति नं छथरि, पाँचथरि, चारथरि, धकाः जातिइ विभाजन जुयावल ।

(ज)

अयजुसां नेवाः जाति यात प्रश्रय बिया नेवाः जातिया परम्परागत संस्कृतियात कथाना चोन ।

नेवाः जाति नं खास याना निगू सम्प्रदायले विभाजन जुयाचवंगु दु- बौद्ध सम्प्रदाय व हिन्दु (शैव, शाक्त, व वैष्णवि) सम्प्रदाय । अयजुसां धार्मिक व सामाजिक लेंपुइ छुं किसिमया भेदभाव मतसे सहिष्णुता यात तिब बिया वया हे चवंगु दु । उकि यानाहे झीगु परम्परागत संस्कृतिइ अपायचको भिन्नता खने महु । उकेसनं थेंवहि पेंमाय् (प्रधान) तय् आतक नं पूजा आजा विधिइ गुभाजु (वज्राचार्य) तया ज्या चले याना वया चोंगु दु । थोहे नेवाः तय्गु छपं व छथिया तधंगु खें ख । हानं उदाहरणया रूपय् मिलय् जुगु छुं छुं खे न्ह्यबोय्:- धौबजि नकःवने, ध्यः वजि नकःवने, प्यचां न्ह्याकः वने, मचाबू व्यंके, भोम रथारोहण, देवरथारोहण, महारथारोहण आदि आदि ।

नेपाल सम्बन्धि विदेशी इतिहासकारत सिलबान लेभी, कर्क पेट्रिक, हेमिन्टन, राइन, पर्सि ब्राउन, वेण्डाल इत्यादि व नेपाली इतिहासकारत इतिहास शिरोमणि श्री बाबुराम आचार्य, श्री दिली रमण रेग्मी, व धनवज्र वज्राचार्य इत्यादि पिसं थः थःगु पहलं अन्वेषण व अध्ययन याना चोया दिल समष्टिगत रूपे ।

आवया श्री रत्नकाजि गुरुजुं नेवाःया परम्परागत संस्कृतियात कया विभिन्न जातया मनुत नापं सम्पर्क तया अनुसन्धानात्मक रूपं थो सफू पिकना विज्यागु दु । थुकिइ वसपोलयात जिगु दुनुगलनिसें सुभाय् दु । गुलि गुलि मनु तय्संला थः थःगु संस्कृति व परम्परा सुइतं उला कने मज्यू धका भापा कया अनेक किसिमं आलताल याना आपालं झुलेयाना दुःख नं बिल । थो जि बांलाक हे स्यू । अयसां तभि नं वसपोलया अथक प्रयास लहा म्हुतु चूलाका नय्त थाकुगु जमानाय् थःगु हे आर्थिक स्त्रोतं थो सफू पिदका विज्यात । थो वसपोलया तधंगु सहानिय ज्या व कुत मधासैं चोने फइमछु ।

आ थः थःगु जातिया परम्परागतानुसारं गुगुं काजक्रिया, कर्मकाण्ड व दीक्षाचर्या अप्पो धेंयें मिलेजुसानं गुगुं मिले मजुगु नं दु । अझ जि थोनं धाय्कि थुकिइ छुं छुं काजक्रिया व कर्मकाण्ड तोपय्गु नं दय् फु । थुकेया मूल कारण खः स्यूपि पुलापि बुराबूरी तय्सं थःगु संस्कृति व परम्परा न्ह्यबोया केने मज्यू धका मकेंगुलि जुइफु । तर न्ह्यागु थःजु थो सफू बृहत रूपेहे पिदन । थुके जि फुवकं छगु छगू याना केले हे याना चोय्गु आवश्यकता मताया । छाय् धाःसा न्हाय्कं दय्कं तुथिइ कोस वनेगुथें जुइ ।

(झ)

अन्तय् वसपोलयात जिगु दुनुगलनिसें सुभाय् दु कि हानं हानं वसपोल पाखें थन्यागु हे अनुसन्धानात्मक सफूत पिदनेमा । अजागु ज्याय् फुकुपिसं फुकुकथं ग्वाहालि यानाविइ वा बिज्याइ धंगु भाषायाना चोना ।

। सुभाय् ।

-मणिक बहादुर चित्रकार

भू. पू. प्रधानाध्यापक

शान्ति निकुञ्ज मा. बिद्यालय

भगवती वारी, काठमाडौं ।

Foreword

Nepal, situated on the lap of the great Himalayas including Mount Everest, the highest peak of the world and guarded by ever flowing rivers such as Mechi and Mahakali in the east and the west respectively has been a land of peace and independence from the time immemorial and has attracted thousands of westerners in search of peace and tranquility. It was in this land of Nepal Gautama Buddha, an apostle of peace, was born around 600 B. C. Recognising the contribution of Buddha for the development of peace, the grateful people of Nepal have named this country as the land of Buddha in many inscriptions and manuscripts. Thousands of shrines belonging to both religious faiths Hinduism and Buddhism are scattered here and there and stand next to others. Many ethnic groups influenced by the two great religions of Asia live here in harmony in mountains, valleys and low lands. This has made Nepal a paradise to anthropologists and ethnographers. Kathmandu valley, the centre of Nepalese Culture has been inhabited by Newars from the very beginning of her civilization

Each ethnic group or the tribe of Nepal is divided into many castes. Each caste has its own traditional customs & rituals. This book Newar Sanskara Sanskritiya Tacha written by Shri Ratna Kaji Vajracharya describes in detail the sacraments of the nineteen castes of Newar from birth to death and after death. They are as follows:-

1. Vajracharya and Shakya	2. Tuladhar
3. Rajopadhyaya	4. Rajbhandari
5. Raya	6. Jyapu
7. Napita	8. Tandukara

(२)

9. Lohakara	10. Manandhara
11. Malakara	12. Chitrakara
13. Ranjitkara	14. Rajbahaka
15. Kulu	16. Naye
17. Dhobya	18. Kapali &
19. Dyola	

Among the nineteen castes described in this book fourteen castes have their Sanskrit names and the rest are in Newari language. The five Newari names like Jyapu, Kulu, Naya, Dhobya and Dyola could have been Sanskrit as Maharjan, Charmakara Khadgi, Rajaka etc. By doing so the author could avoid the irregularities in the name of the castes

The author has not only described the sacraments from birth to death but also has devoted on the funeral rites of each caste from the time of birth up to 2 years. The author, however, did not provide the scientific reasons of agreements, of each and every sacrament, nor the book could open a new and glorious chapter on Newar sacraments and rituals. This would have a new outlook on their Future to all the young generations. For instance, let us take the ritual "Machabu Byanke" which is performed, on fourth, sixth or twelfth day after the birth of a child. It has two reasons,

1. The mid-wife has to perform a special worship to local AJIMA known as Chhwasa AJIMA, which indicates of a new birth in the locality and informs the inhabitants of the locality about the coming of a new member.
2. In this Machabu Byanke ritual, the mid-wife after performing all her duties in the presence of the paternal relations, for the first time after the birth of the child, hands over to the father. The father takes the baby from the hand of the mid-wife as an acceptance of the baby as his own. Thus this ritual can be described as the acceptance of the baby by the father as his child.

Many rituals described on this book have symbolic meanings which the author did not discuss. These meanings would have added more cultural value of the book.

The learned author has done an enormous task providing the traditional rituals of nineteen castes of Newars including the untouchables. Some rituals limited to one caste has been described in detail and some which has to be performed to his own castes (the castes of the author) has been ignored. For example, the ritual known as PATHYAKA WONEGU i. e. to send the refreshment to all members of the daughter's family on the second day of the birth of the child is common only in the Shakva Caste. KOTHA JOLANG and BAGGI Bhoys are performed only by the Tuladhara Caste. The old age ritual of the Vajraeharya and Shakyas known as THAYEPA LUYE. (the Sthabirebhiseka) is not mentioned in the book. It is natural for small slip on writing but the author can add this in second edition of this book.

In the modern age where the traditional dress, food-habit and rituals are not only changing but virtually at a point of losing their existence for ever, the publication of such a book would open the eye of the country and society to those who would be glad to hear DAD and MOM instead of BA, MA. "जातिजिवति संस्कृत्या" meaning it is only the Culture that keeps the castes living. The day, the culture of any group of the society is lost, the castes also gets lost. This book would not only be helpful to the various castes of whose the rituals are described here but would be of great help to all the scholars, laymen, and anthropologists alike.

I congratulate and thank Sri Ratna Kaji Vajracharya. for bringing out this important volume which is timely and need of the day. I wish that many people would be benefitted by this work.

Suratashri Mahavihara
Kathmandu, Nepal
Date:- 4 July 1989

Purna Harsha Bajracharya
Executive Secretary
Nepal Heritage Society

झीगु थ्व नेपागाःया आदिवासी नेवाःतय्गु संस्कार संस्कृति व धर्म आदि झिगुंगू समूहया जन्म जुइ न्हयःनिसँ सिनावमाः निदेया तिथिया दुने यायेमाःगु थितिरिति पूजा आदि न्हयःवयागु खः। थुगु समूहतय्गु थःथःगु मौलिक पना कथं वनाच्चंसां वास्तविक रूपय् छगू हे किसिमं न्हयःज्यानाच्चंगु खनेदवः। थौंकन्ह्य् चलय् मज्जुगु ४/६ गू क्रियात थुकथं खः। "पुंसवन कर्म" मचा प्वाथय् दयाः स्वला दयेकाः यायेगु, "सीमान्तोपनयन" मचा प्वाथय् दयाः खुला वा च्यालां यायेगु, "सिथाल पूजा" मचाबुइ धुंकाः व्यंके धुनेव यायेगु, "नाम करण" मचाबुयाः १०/१२ न्हु कुकुंहु यायेगु, "सूर्यज्वपे" मचाबुयाः लाछ वा पेला दयेकाः यायेगु, "ग्रहरक्षा" व कण्ठशोधन मचायात जानकाः कन्ह्य् कुन्हु यायेगु, म्हुतुइ हयनं वाकाः क्रिया यायेगु आदि क्रियात थौंकन्ह्य् चलय् मज्जुयावने धुंकुगुलि थुगु सकृत्तिस न्हयःमव्वया। आः गुलि नं चलय् जुयावयाच्चंगु नेवाः समाजया थितिरितित दु, न्हियान्हियं विलीन जुयावनाच्चंगु लुमंके बह जू। थौं विदेशी प्रभावया धाकूफसं पुयेके यंकेत थिक जुयाच्चंगु अवस्था वयाच्चंगु दु। थ्व विडम्बनाया खे खः। तर थौं अन्तराष्ट्रया न्हयःने थःगु मयः कतःया यः घदां गुकथं झीसं थःगु धकाः उलेगु? यथार्थया इतिहास छु केनेगु? थुगु हे हुनि यानाः झी नेवाःतय् तःधंगु समस्या न्हयःने द वःगु दु। थ्व निराकरण यायेत व इतिहासया रूपय् जक सां त्यंकातये माल धायगु बिचाः कथं थुगु बःचाधंगु "नेवा संस्कार संस्कृतिया ताःचा" नांगु सफू जिगु अल्प बुद्धि बाःथे मुनाः पिथनाः नेपाःमि नेवाःसमाजया ब्वमिपिनिगु न्हयःने तयागु जुल।

झीगु तत्कालीन समाजया प्रशासकतय्सं परिश्रमी समाजसेवी जुयाः आवश्यक लजगाः ज्वनाच्चपिन्त नीच जातिइ न्हयःवयाः कोजात धकाः वर्ण व्यवस्था केनाथकल, लिच्छविकाल न्हयः थ्व प्रथा मडु धयागु याउँक अनुमान यायेकु। लाय्कूया ज्या ज्वनाः सासकतय् सहयोगी जुयाः राजनीति क्षत्रय् न्हयः ज्याः पितृजक उच्चस्तरे तयावयाच्चंगु परम्परा मल्लकालय् जक मखु लिच्छविकाल निसँया परम्परा धायेमाः। जातभात छुवा छुत नं सासकतय्गु ल्हाःती धाःसां मपाः इमिसं धाःसा न्हयागु याःसां ज्यू, तुरन्त जात नं दयेके ज्यू। नीच जातय् घतय् याये नं ज्यू। थुजाःगु हुनि बिचाः याये बले जात धयागु यथार्थय् छुं मखु धयागु सोदःवः। थ्व हे खँयात उलाः झी राष्ट्र नायक स्वर्गीय श्री ५ महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव छुवाछुतया प्रथायात हतय् यानाबिज्यात।

थ्व जाति विभाजन यानातःगु ला केवल लजगाः कथं जक धयागु प्रस्त जू वः। मनूनय् समान रूपं व्यवहार यायेगु अवश्य जुइमाः। नेपालवासी झी नेवाः

तयुगु जातयाकारणं यानाः हेलाया दृष्टि सोइगु हुनि यानाः गुगुलजगाः इवनाच्चं पि नेवाः त मेगु हे जातीवनाः ल्वाकज्याः बंगु परिप्रेक्ष बांलाक भू सीदयाः वयाच्चंगु दु ।

थितिरिति संस्कार संस्कृति नं न्हापा सोयाः तचोतं श्वासि पहलं न्ह्यानाच्चंगु दु । श्री नेवाः नेपालभाषा (नेवाःभाय्) ल्हाईपि दाजुकिजापिसं धाःचाय्केमाः कि थुजाःगु अर्थतन्त्र धोब्रजि वालाच्चंगु जाति वर्गय् निम्न बर्गया पित्त समस्या बलकेगु ज्या याये मज्यू धयागु बांलाक छ्वा थुइकेमाः । आय-म्होपि व्यक्तित्वसमाजया बाध्यताय् तकेकेगु थौया युगय् ल्वः मताः । आः थन जुयाच्चंगु थितिरिति बिचाः याये बले छेँ बुँ मियाः साहुँ केकाः नं विधि व्यवहार यानाच्चंगु दु । थुलिनं मयाःसा समाजं धाइ ल्हाइ धयागु भय त्रास चायेका वयाच्चंगु श्रीगु मिखां खनाच्चनानु दु । छगू खेँ थ्व नं खः कि नेवातय् एकता जुयेगु वानि मदु । छ सोयाः जि छु कम धकाः केवल अहं भावना यानाच्चंगु श्रीगु चलन दु । थुकिं यानाः गुवलसं हे एकता ज्वी मफु । थ्वहे अनेकतां यानाः विभिन्न समस्या बलनाः समाधानया लेंपु लुयेके मफु । थुथाय् लाक जितः छता खेँ लुमसे वः व छु धाःसा स्व. धर्मरत्न यमिजुं धर्मोदय पत्रिकास दे ४ व ल्याः २५ स छपु कविता पिथनादीगु दु । थन छगू चरण न्ह्यब्वयाच्चनाः कविता थुकथं खः ।

हे ! अति व ख्वला चूलाय् वं सदां नं छवाः ज्वीपि नेवाः ।

छिपि ज्वी मफयाः छवाः काये मफयाच्चन देशया सवाः ॥

सम्पत्ता, संस्कृति, संगीत व शिल्पया छिपि खः थुवाः ।

अय्सां ज्वी मफयाः छवाः देशया ज्वी मफयाच्चन पिवाः ॥

श्री ग्राजु बाज्यापिसं श्रीगु समाजयात गुकथं याःसा भलो ज्वी, जनहि-तगुकथं याये फं धयागु ता तुनाः अनेक संगथनया रूपय् गुथि गाना जात्रा पात्रा संस्कृति आदि नी सोनाथकल उकीयात लिपाथ्यकं म्वाकेगु कुतः कथं माःगु आय स्ता नं तयाः समाजसेवा यायेगु ज्या न्ह्याकावन । थौं वयाः अखः ल्वापु ख्यापु जक यानाः तृष्णाया ममतां जायेकाः समाज सेवा यायेगु पाखाय् वांछोगु अनुभव याये बहू जू । “सर्वप्रकारं जगतो हिताय” धयागु सारवचनया सार्थकताय् नं धेचुगु खने दु ।

थ्व ताःचाप्वाय् माः हनेगु कुतः दे दे न्ह्यःनिसं जुयाच्चंगु खः । विभिन्न हुनि यानाः लिलिपनाच्चनेमाल । थ्वहे इवल्य् अध्ययनया लागी जिगु छेँय् दुस्रोभाःपि विदेश आपालं अन्वेषसकत मध्ये जापानया भाजु कालुमि युसाजाकि व फूच मय्जु कोरिना एतलिकजुपिनिगु आग्रह नं माः हनेत सार्थक जुल । अथे जूया निमित्त वय्कःपित्त दुनुगलंनिसं सुभाय् बियाच्चना ।

खय्त ला थुकीदुने ब्वाःता नं दुथ्याकेगु यानागु खः तर धन भाजुया फुति मगाःगुलि यानाः श्रीगु संस्कृतिया ब्वाःतायात व्यागलं तयेमाल । थुगु ताःचा प्वाय् माः हनेत माःथाय् माःकथं ग्वाहालि याःपि भाजु मय्जुपित्त लुमंकाः धन्य-वाद देछायाच्चना । उकथंया नामावलि पौल्याः १८६ स न्ह्यब्वयागु दु । थुकथं सकसिगु सहयोग व सद्भावनां हे थ्व ताःचाप्वाय् माः हने फुगु खः । अयनं गुगु ताःचात दुथ्याके मफुगु नं दु । थुकीदः दुःख ताः । थुगु माः हनागुली गनंगनं खतनयाः भः भ धायाच्चंगु नं वयेफु । गनंगनं दोकोयाः चाःमाः तुलाः च्वने नं फु । थुकीवंचां बुलां जिल ला पाउँकतय् थुनां जिल ला छु गथे यायेमाःथे च्वं छिकिपि-निगु हे ल्हाःति लःल्हानाच्चना । थुकथं हे तिव दयावन धाःसा लिपा माःहनेबल्य् यचुक पिचुकः यंपुक माः हनेत ग्वाहालि जूवं धयागु मनं तुनाच्चना ।

संस्कृतिप्रेमी विद्वान् समाजसेवी श्री सुवर्ण शास्त्रजुं थुगु सफुती सुभाय् देछानाः सफूया महत्त्वयात उलाः लिमलाःगुयात वास्ता मयासे प्रूफ आदि नं सोयाः थःगु हे ज्या भाःपा अन्तस्करनंनिसं ध्यानबियाबिज्याःम्ह्वस्पोल प्रति कृतज्ञता देछायाच्चना ।

विद्वान् साहित्यकार हनेबहम्ह समाजसेवी श्री सत्यमोहन जोशी जुं नं नेपाःदेया नेवाःसमाजय् आदिवासी नेवाःया बुखेँ “नुग खेँ” कनाः थुगु सफू यात झझः धायेकेगु कुतः यानाः दोम्ह वय्क हितेषिजुप्रति कृतज्ञता देछायाच्चना ।

विद्वान् प्रधान अन्वेषक श्री पूर्णहर्ष बज्जाचार्यजुं थुगु सफूयात ल्वःकथं इङ्गलिसं “Foreword” बियाः झन हे महत्वं विलिविलि जायेका ब्यूम्ह वस्पोल प्रति दुनुगलंनिसं कृतज्ञता देछायाच्चना ।

थुगु सफू च्वयेगु ज्यास आपालं मन बियाः थःपिसं स्यूथाय् तक ब्वनाः यंका दोम्ह संस्कृतिप्रति अति हे श्रद्धा दुम्ह थ्व सफूप्रति थःगु मनया खेँ प्वंकाः संस्कार संस्कृतियात तिवः ब्यूम्ह हितेषी पासा श्री माणिकवहादुर चित्रकार जुयात दुनुगलंनिसं धन्यवाद देछायाच्चना ।

थुगु सफू “पपुलर प्रिण्टिङ्ग प्रेस” या हामा श्री करणामुनि बज्जाचार्य (काल्दाइ) या सक्रियतां व वच्चुमुनि, कम्पोजिटर बिनोद बज्जाचार्य सहित प्रेस परिवारया कुशलतां यानाः याकनं पिथने फुगु निमित्त अनपित्त दुनुगलंनिसं सुभाय् देछायाच्चना ।

अन्तस थुगु सफूया निमित्त माःगुलक ग्वाहालियाःपि जि काय्भाजुपि सर्वज्ञरत्न व ज्ञानेन्द्र रत्नपित्त नं साधुवाद बियाच्चना । शुभाय् ।

श्रीगु संस्कृति थःगु परम्परा

श्रीगु संस्कार संस्कृतिया परम्परा प्राचीनताया इतिवृत्तान्त श्रीसं
ख्यबुद्धके फुगु मखुनि । अथे नं श्रीगु संस्कार संस्कृति व श्रीगु सभ्यताया
प्राचीनता यवव यवव हे पुलां धकाः मधायेंगु गथे ! अवश्य न श्रीपि श्रीगु जाति
प्राजु पुलां हे जू धयागु जितः विश्वास दु । समाज, रीतिथिति, धर्मकर्म, आदि
नं वः व्यू वः ।

नेपालमण्डल निर्माण मजुनिबले प्रकृतिया सिद्धान्त अनुसारं भानव
सभ्यता न्ह्यानावयाच्वन । न्ह्यापाया मानवपि जंगलि अवस्थाय् ब्वलनाः गुफा
बन कन्दराय् च्वनाः जीवन निर्वाह यायां समूहया विकास जुजुवल । नयेगु
त्वनेगु, च्वनेगु सुबिधाया निमित्तय् चाचाःहिह्यु कालान्तरय् वयाः एशिया,
यूरोप आदिवा प्राचीन सभ्यताया दासप्रथा, उत्तर दक्षिण भेगया सभ्यता
वर्णव्यवस्थाया छुमां पिचन । व हे समूहतय्सं थः थःगु परम्परा दयेकाः
उपत्यकां पिनेया संसारय् थोथो परम्परा कायम यानावन ।

प्राचीन कालस थुगु नेपाःगाः अथाह नागदह जुयाः प्रकृतिया शोभां
छाय्पियाः मनोरमं भरिपूर्ण जुयाच्वंगु थुगु थासय् तत्कालीन सभ्यताया
तपस्वीगणपि, साधकगणपि वयाः आनन्दया सासः फ्यू वइगु थाय् जुयाच्वंगु
जुल । थुगु हे क्रमया झोलय् विपश्ची तथागत बन्धुमति नगरंनिले बिज्यानाः
थुगु नागदहया प्रकृति मुग्ध जुयाः वस्पोलया चिन्तनं, विचारशक्ति थुइका
बिज्यानाः वस्पोलं अलौकिक पलेस्वांयागु सकि कुर्काः विजारोपन याना
बिज्यात । फलस्वरूप द्वःछि हः दुगु पलेस्वां उदय जुल । उकिया तेजं नागदहयात
शन मनमोहक यात । अले शनशन गरिमामय जुजुवन । अनंलिपा वयाः
शिखितथागत विश्वभूतथागतपि नं बिज्यानाः अलौकिक पलेस्वांया ज्योतिरूप
स्वयम्भूया दर्शन यानाः लिपा जुइगु खं फुक्कं कनाः वस्पोलपि लिहां बिज्यात ।
थुगु खं स्वयम्भू पुराण व वंशावलि आदिस उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

छं काललिपा महाचीनं महामज्जुश्रीगुरु बिज्यानाः ज्योतिरूपया
दर्शन पुजन धुंकाः थुगु नागदहयात मानववस्तिया लागि विद्याः यानाबिज्यात ।

चिन्तन, मननं लिपा प्रजा अभिवृद्धि यानाः नृसंकाप छेदन यानाः नागदहया अथाह जल फुकक पितृद्वयाः मानववर्तितया त्वयेक छिक बातावरण सृजना याताविज्यात । खप्त ला थुगु नागदहया लः छ्वये न्ह्यः हे नागदहया छ्वाःछेरं तत्कालीन सभ्यताया फातकुत बस्ति दये धुकूगु खनेदः । महामञ्जुश्रीगुरुं थुगु थासय् त्वनाहःपि व अन हे बस्ति यानाच्चर्वापि मानवपिनिगु पूर्ण सहयोगं मञ्जुपतन, राजपतन आदिया नगर निर्माण यानाविज्यात । अले उगु बस्तियात माःगु कृषि, शिल्प व च्वनेत माःगु छे आदि वास्तुकलाया विकासक्रम नं च्व- न्ह्यात । थुकथं संस्कार संस्कृतिया उत्पत्ति नं थोथी समूहया संयोजनं थःगु हे पहः धाये बहगु मौलिक संस्कृतिया जन्म जुल धाःसां छुं मपाः ।

थुजाःगु हे रूपं देश दयेके धुंकाः महामञ्जुश्रीगुरुं धर्माकरयात नेपाल मण्डलया न्हापांन्ह जुजु यानाः उत्पत्यकाया सभ्यता विकासया त्वाथः गयेकाबिल । अनं लिपा वयाः क्रकुच्छन्द, कनकमुनि काश्यप व शाक्यमुनि तथागतपि विज्यानाः स्वयम्भू ज्योतिरूपया दर्शन याना स्वयम्भू ज्योतिया महिमा थःथः अनुयायीपित बोध यानाविज्यात । थुगु खं स्वयम्भू पुराणय् दु ।

काश्यप तथागतनाप विज्याःन्ह गौड देशया जुजु प्रचन्ददेव नं स्वयम्भू ज्योतिरूपया दर्शन याना उक्त स्थानय् च्वम्ह गुणाकर आचार्ययाके आचार्याभिषेक कयाः वज्राचार्य जुयाविज्यातः । वस्पोलं स्वयम्भू ज्योतिरूपयात स्वयम्भू महाचन्दाकारया रूपय् थनाबिल । साधनाक्रमया लागी शान्तिपुर, पञ्चपुर आदि दयेकाः थः शान्तिपुरय् च्वनाविज्यात । अनं लिपा वयाः बिभिन्न विद्वद्गणपि, सिद्धगणपि, तपस्वीगणपि नं वयाः दसोवास यानावंगु खं वंशावलिइ दु ।

थुकथं कालक्रम न्ह्याना ववं गोपालवंश, महिषपालवंशया शासनं लिपा किरातकाल सुरु जुल । किरातकालय् दक्षिण भेगनाप नेपाःया गाकं सम्बन्ध जगु खनेदु । मूल सर्वस्तिवाद चिन्तय कौटिल्यया अर्थशास्त्र आदित नेपाःया चर्चा यानाः उगु ताकय् अन वाणिज्य व्यापार आदि बांलाक चले जगु खनेदु । अले संस्कृति संस्कार नं बांलाक न्ह्यानाचवंगु धइगु अनुमान यायेकु । तर थुयाय् तक्क झोगु उत्पत्यकाय् ब्राम्हण, क्षत्री, वैश्य, शूद्रया भेद खने महुनि धायेमाः । अनं लिपा वयाः किरात शासकतय् अनत यानाः लिच्छविवंशया उदय जुल । गोपाल वंशावलिइ अनुसारं लिच्छवि जुजु सुपुण्ड्रदेव हे नेपाल वर्णव्यवस्था कायम यात । पशुपति देगः स्थापना यानाः देयात झःझ धायेक लंगुलि छाल । राज्यया मर्यादा पालन यानाः न्यायपूर्वकं फुकक जनतातय्त सुख-समृद्धि व आनन्द प्रदान यात १० । थुकथं न्हापाया परम्परायात हीकाः शैव सम्प्रदायं हाकाः

१० राजा श्री सुपुण्ड्रदेव वर्ष ७६ ॥ तेतहि नेपालभूमिश्चातुर्वर्णं कृता ॥

वःगु खनेदु । अले संस्कार संस्कृतियात नं परिमार्जित यानाः न्हगु हे परम्परां थाय् काःवःगु अनुभव जूवः । इतिहासकार धनवज्र वज्राचार्यजुं नं छथाय् यथे धयाविज्याःगु दु ।

“लिच्छविकालया शासकतय् नीति अन वर्णव्यवस्था कायम यायेगु पाछे धल्कय् जुयाचवन । तर झोगु अन किरातकालनिमें हे वर्णव्यवस्थासिकं (स्वयां) भिन्न व्यवस्थाय् हुकय् जुयाचवंपि जातितय्गु नं बसोबास दु । थुगु हुनि प्यंगु वर्णया हुने फुकक जातियात हुतछ्वये यकूगु जुल । यथे जुयाः थनया फुकक जातिया अन्तर्भावया निमित्तय् लिपा प्यंगु वर्ण स्वीखुगु जात धाये थं हे लिच्छविकालय् प्यंगु वर्ण सिच्यागु जात धकाः धयातःगु खनेदु । ” २*

जातित्वया आधारय् दयाचवंगु गुणात्मक भावना व कर्मसिद्धान्तं लिपा वैदिकसिद्धान्त, रङ्गभेदनीति, छुवाछूत, नयेगु त्वनेगुया विभेद व रक्त-मिश्रण आदिया कारणं जातित्वय् जटिलता पिदन । थुगु हे प्रकारया क्रियाकलापं शंकीर्णताय् दुतयंकल । अले ब्राम्हणवाद इन चर्कय् जुल । भारतया आर्यजातीय धर्म संस्कृतिया छाःपं याना वर्णव्यवस्था व जातिभेद दुहाँवल । आर्यसंस्कृति दुहाँवसेलि तत्र मन्त्र धार्मिक ज्याख्ये होमकर्म आदि नं थुगु प्यंगु वर्ण सिच्यागु जातयात व्यवस्थित यायेत त्यश्वा जूवन । थुकथं व्यवस्थित याये धुंकाः उगु समाजयात धार्मिक स्वतन्त्रता दुगु व पेसागत स्वतन्त्रता मदुगु खनेदु । जात अनुसारं जक ज्या यायेमाः, छगु जाति मेगु जातिया ज्या याये मज्यगु खनेदु । थुकियात माःगु प्रबन्धया लागी अथवा समाज वर्णसंकर मजुइमा धइगु हेतुं थुगु जाति विशेषया ज्याया रेखदेख यायेत अलग अड्डाया व्यवस्था यानाबिल । उगु अड्डायात “ भट्टाधिकरण ” धाइ । बंगमतिया अंशुवर्माया त्वहंपति वचनाचवंगु दु । ३

थयेतु, ब्रह्मसमेतं सिच्यागु जातया गृहस्थपित्त कुशल भंगलया खं न्यंकातःगु त्वहंपी थानकोटया आदिनारायणया मन्दिरय् दुगु लिच्छवि जुजु

श्री पशुपति भट्टारकस्य देवालय कृतम् सङ्कलीसंछादनम् ॥ तत् सुन्दरनिमित्त नगरम् सकलराज्यमज्जिदा कृत्य न्यायेन प्रजाः समस्त प्रतिपालितानि स्वस्वकीयेन भूमि.....संस्थ.....व्यवहार प्रवर्तते ॥ ‘धनवज्र वज्राचार्य, (गोपाल वंशावली’ पौ. ल्याः २७)

२* लिच्छविकालको अभिलेख (धनवज्र वज्राचार्य पौ. ल्याः १०४)

३ लिच्छविकालको अभिलेख

वसन्त देवयान् खः । ४ थुकथं शिच्यागू जातया परम्परा, मध्यकालया पूर्वाद्धं तक्क नं ल्यनाचवंगु खनेदु ।

थुकथं लिच्छवि कालनिसे न्ह्यानावयाचवंगु मल्लकालय वयाः जनः हे जटिल जुल जुइमाः । थुथाय नं सिमरौनगढ आदि विभिन्न थायया जातिया आगमन नं मदुगु मखु । उकिं जुइ मल्लकालया जुजु जयस्थितिमल्लं विभिन्न धर्मया समुदाय धार्मिक सहिष्णुता कयनाः ७२५ जातिया परम्पराय विभाजन यानाथकल ५* । गुगु भाषा वंशावलिइ दु । लिच्छविकालया शिच्यागू जातया थासय मल्लकालय वयाः ७२५ जात दःवल । अनंलिपा पृथ्वीनारायण शाहया नेपाल एकीकरणया झोलय वयाः विभिन्न जाति समुदाययात गोरखालि धयागु संज्ञा बिल । तर थ्व गोरखालि समुदाय नेवाःत लाः मवः । थनंल्यु राणाया उदय जुसेलि खसभाषाया विकास क्रमया झोलय गोरखालि शब्दयात हाकुतिनाः नेपालिभाषा धकाः संज्ञा बिल । २००७ सालं लिपा गोरखाभाषा, खसभाषा हुपाःवळत ।

थुकथं विभिन्न जातिया जनघनत्वया दुने नेवाःजातिया संख्या म्हो जुल । थौं तक नं थ्व संख्या सीमित जुयाचवन । जातिगत आधारकथं नेपाल-नेवाल-नेवार-नेवार-नेवाः जूवःगु तथ्यया आधार फुक्क नेवाः जुयेमाःगु खः । अथे मजू । न्ह्यायेसां थजु न्हार्पानिसे नेवाः विशेष शिल्पकलाया सिद्धहस्तपि खः । कृषि क्षेत्रय नं उलि हे च्वन्ह्याःपि खः । संस्कृति क्षेत्रय, साहित्य क्षेत्रय ला धाये हे म्वाःल । विभिन्न नखःचखबले पिदनिगु अनेक जात्रा अनेक प्याखं उलि हे तःजि जू ।

४ थुकथं जयपल्लिकाग्रामे नि (वासोपग) तान ब्राम्हण-पुरस्सरान् ब्रह्मकुलमुतेपुल प्रधानाग्राम कुटुम्बिनः साष्टादशप्राकृतीन् कु (शलम्पु) ष्ट्वा समाज्ञापयति लिच्छविकान्तको अभिलेख (धनवज्र वज्राचार्य पौ ल्याः ६१)

५* नेवारलाई ३६ जात वनाई श्रेष्ठ भनी जातक नाम प्रख्यात गराया । जैसीका जात द आचारका जात द बैद्यका जात ४ श्रेष्ठका जात ३८ मध्ये तागाधारी १३ जात चन्देरी, सुवेरी, भण्डारी, आचार, दैवज्ञ आदि १३ जात तागाधारी हुन् । ब्राह्मणका जात जति भयाका पञ्च गौड पञ्च द्राविड यति १० मूल जात हुन् । यसै मूलबाट ब्राह्मणका जातका नाम धेरै हुन गया । जैसी ब्राह्मणार्इ अपूज्य गराया । ज्यापूका जात ३२ कुहालका जात द वसाइले नङ्क काटन्या जात ७२ खसका जात ६४ बाडाका जात ४ ठहर्न्या । कुसल्याका जात ४ पोढ्याका जात ४ चर्मकार कुल यति सब गरी जम्मा जात ७२१ ठहर्न्या । साना जातका हातबाट कुलनाश आयुर्दा क्षय होला ।

देवीप्रसाद लंसाल (सम्भा.):- (भाषावंशावली द्वितीय भाग पौ ल्याः ३८-३९)

आरभ्य धाये धाःसा संस्कृत साहित्यया न्हार्पांल्यु नेपालभाषा साहित्य हे भू-बड । अनं वयाः छगू निगू मैथिली दःसा धाये मफु । थौंकन्ह्य खसभाषा (नेपाली) साहित्यया रूपय पिदंगु गुलि हे वें दुगु खः । थ्व शीसं सि हे स्मू । बाणिज्य व्यापारय नं उलि हे च्वन्ह्याःपि जातित खः उकिं पहाड पर्वत सुदूर थ्यंकः वनाः थःगु व्यापार केन्द्रस्थलया रूपय थन अन धइगु महु । न्ह्याथाय वंसां संस्कार संस्कृतियात कस्तानाः नखः हनाः थःगु हे समूह दयेकावयाचवंपि नेवाः जातित आःतक नं पहाड पर्वतय दनि । थुपि नेवाःतयत ब्राम्हण, क्षेत्री, वंश्य, मूद्र, थ्व वर्ण व्यवस्थां छुं नापय मयाः ।

नेवाः नेपाःगाया पुलापि बासिन्दा जूगुनि त परम्परा रीतिथिति नखः चखः व गृथिगाना आदिस विशेष श्रद्धा तइ । नेपाःया प्राचीन संस्कृति कला साहित्यया भण्डार व बौद्धिक सामाजिक देन नेवाःतयगु महत्वपूर्ण जुयाचवंगु दु । थ्व हे महत्वं जाःगु संस्कार संस्कृतिया परम्परा छतीकथं इवःछुनाचवना ।

वज्राचार्य व शाक्यया परम्पराकथं

स्वयम्भूपुराणया अनुसारं वज्राचार्य धर्इपि शान्तिकराचार्यया परम्परानिसे न्ह्यानावयाचवंगु खःसा वज्राचार्य परम्परा अनुसारं गुरु वज्रसत्वया निर्माणकाय स्वरूप नं धाइ । उक्त वज्राचार्यपि तन्त्र-मन्त्रज्ञ जुयाः खुइप्यंगु विद्यां पूर्णपि जुया सर्वप्रकारं जगतोहिताय धइगु सिद्धान्तयात कयच्यानाः वयाचवंपि खः । उकिं हे जातः स्वयेगु, फूकाः यायेगु, वंछ ज्या आदि व विशेष रूपं पूजाक्रिया आदि यानाः बोधिसत्वचर्याय (लंगुइ) सदां न्ह्यानाचवंपि वज्राचार्यपि खः ।

शाक्यभिक्षु धर्इपि नं स्वयम्भूपुराणया परम्परानिसे बिहारय च्वनाः भिक्षुचर्या ग्रहण यानावयाचवंपि खः । बिच्छुकया आक्रमण लिपा कपिलवस्तु ध्वस्त जुसेलि अनयापि शाक्यगणपि सरणार्थी जुयाः थुखे दुहाँ वःगु मूल सर्वास्तिवाद विनय अनुसार उपस्थापक भिक्षु आनन्द नेपाः बिज्याःगुलि नं प्रष्ट याः । लिपा वयाः वाराणसीया क्षेत्रीयगणपि नं नेपाः वयाः शाक्य जूवःगु न्यने दु । भिक्षुचर्या ग्रहण यायां लिपा वयाः विभिन्न हुनि यानाः गृहस्थ जुयाः लुं बहः ज्वाहरात आदिया तिसा दयेकेपु लजगाः ज्वनाः बुद्धधर्म महायान वज्रयान धारण यानाः वज्राचार्यपिनि उपासक मू (यजमान) शाक्यभिक्षु वा शाक्यवंश जूवःगु खः ।

थन वज्राचार्यपिनिगु व शाक्यपिनिगु परम्पराय अप्पायसकं फरक जू मवःगुलि थन निगुलि छगू यानाः न्ह्यव्वयाचवना । फरक जूथाय छुतेयाना बियागु दु ।

जन्म जुड़ न्ह्यःनिसें यायेगु ज्याःखँ

धौबजि नकःवनेगुः-

थुगु नलन न्हापा न्हापा महुःगु चलन छः । थः म्ह्याय् मचायात मचा बुइ थें चनेव थःछेंय् वइबले प्वाथय् दुम्हेसित धौबजि नकेमाः धकाः धौबजि व यःमहि आदि छुनाः नकेगु चलन छः । थौकन्ह्य् भ्वासिपहः धाये ला छु चलन छः, माःतया छेंय् वना नकःवनिगु चलन जुयाच्वन ।

सिचुपालु वनेगुः-

ह्नापांगु पतकय् काय् वा म्ह्याय् बुल धायेव मचाबुयेसाथं थःछेंखलः-पिन्थाय् ववय्या ज्वलं तयाः वयंके छ्वयेगु चलन दु । थुकियात धाइ, सिचुपालु वयंके छ्वयेगु । अले थव तयाहःगु अनुसारं सीबः वइ कि जिमि म्ह्याय्या काय् बुल अर्थात् म्ह्याय् बुल धकाः सुचंया रूपय् वयंके छ्वयेगु परम्परा छः । प्रायः यानाः थव सकल नेवाःतय् चलन दु । गुलि तया हःगु छः थःछेंखलःपिसं उलि हे सायाह्येमाः ।

काय् बूसाः-

चाकु १ ग्वारा, जिपवः १ ग्वः, ध्यः १ पाउ, चि १ पाउ, इमू १ पाउ, पालु १ पाउ ।

म्ह्याय् बूसाः-

चाकु १ ग्वारा, इमू १ पाउ, चि १ मना, ध्यः १ पाउ, जिपवः १ ग्वः, पालु १ पाउ ।

ध्यःबजि नकेः-

मचाबूयंके न्ह्यः थःछेंखलःपिसं ध्यःबजि नकःवये धकाः निम्न ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, बजि ६ मना, महि जहान स्वयाः सकःसितं माल । अले अनं वःपिन्त बांलाक खें महि तयाः कौला याकाः ह्येमाल ।

पाथ्याकः वनेगुः-

मचाबुयाः कल्लयकुन्हु भ्वछिसितं महि, खेंवः, अय्लाः ज्वनाः स्वःवनेगुयात पाथ्याकः वनेगु धाइ । थव शाक्यतय् जक वनी ।

मचाबूयंके-

थव मचाबूयंकेगु क्रिया ४, ६, १२ ग्हुया दुने धायेमाः । तच्चलं आपत विपतकालय् वःलाःछि वयंकेगु धकाः मचाबुयाः कल्लयकुन्हु हे वयंकेगु नं यानावयाच्वंगु दु । अले वकुन्हु मचाबूम्ह मय्जु, छेंया जहानपि व फुकी-याकाय्पि सकसियां सुचि नियम यानाः गुरु वज्राचार्यपाखें कलशाचन पूजा व दिदिअजि छ्वासअजिना पूजा धाइ । आगंव्वचा आदि दान यानाः सकसितं फुकीयाकाय् आदिवात नं बहमिसः भवय् नकेमाल ।

फुकीपिसं ज्वनावये माःगु- जाकि कूछि, चिकं १ खोला, धिवा १ ग्वः, शा-वयपिनि थव ज्वनावःगु फुकं दिदिअजि यंकीगु ।

मचाबूयंकेगु छ्वयेगु-

मचाबूयंकेगु थःछेंखलःपाखें मचाबूयंकेगु छ्वयेगु धकाः निम्न ववय्या ज्वलं तयाः मचाबूयंकेगु छ्वयेमाः ।

थःम्ह म्ह्याय्मचायात वंसः जुच्छि, मचायात वसः जुच्छि, मचायात लासा, फांगा, फुंग, मचाकथि *धोतिचौथि, सुखु १ पा, तुल्वः १ छु, अजःसला, ☐ लुईचा १ पा, ☐ वहईचा, वहया खला १ ग्वः, कय्या खलाय् चिकं १ थल, मांम्हेसित ववावितासः, वहया चमचा १ पु, बजि २ फा, ला २ धानि, (१ धानिया चुला, १ धानिया लापी, १ धानिया कवाफ) धौ १ ग्वः, ध्यः १ पाउ, चाकु १ पा, कय्या भु (जानयेगु बाताचा) स जाकि १ मना ।

थुलि ज्वनावःम्ह कुमियात समेत फुकीबाकाय् सकसितं जाभवय् नके ।

शाक्यपिनिकथं अथः तयाः छ्वयेमाःगु मी, झिकु, सुखुगु मल्ला, चिकं जीचुं, मल्लाचुं, मिलाचाय् वा थौकन्ह्य् रिक्कापिइ छथल छथल तयाः छ्वये माल ।

मचाबू स्वःवनेगु-

मचाबुयाः लच्छि मदुवं अर्थात् थःछेंय् मचाबू लह्य्मवःनिबले थःछें-खलःपिसं स्वःवइगुयात हे मचाबू स्वःवनेगु धाइ । इमिसं ववय् च्वयागु अनुसारं ज्वनावनेमाः ।

* मचायात नकेगु वासः

○ वहया वत्ता, अजः तयेगु थल

○ तुयूगु कापः

☐ ह्नामुकापः

बजि २ फा, ला १/२ धानिया, ओ ३० पा, खुला १/२ धानिया, ध्वं १ बौ (तग्वःगु थारिपि), मरि छेया परिवारयात समेत माल । मचाबू स्वःवःपिस्त फतिफतले तःजिक भव्य नके ।

थुकुन्ह हे दक्षिना छाःवल धाःसा दक्षिना छाःवःपि सकसितं पाहाँ याकाछ्वयेमाः । जबलं ववय्या अनुसारं—

खेबः, मन्हि, न्हचपु पुका, सेपुका, मेपुका, न्हाय्प पुका व अय्लाः ।

* प्यूचां न्ह्याकःवनेगु—

मचाबुया बाःछि अर्थत् १५।२० दिन दयेव ससःअबु ससःअबु महुसा भाःतम्हं (मचाया बौ) वनाः प्यूचाः न्ह्याकःवने । मचाबूम्हेसित ववातिवासः व प्वस्तिग ज्वना स्वःवने । स्वःवःम्हेसित खेबः मन्हि तयाः पाहाँ यानाहयेमाः ।

मचाजंको (अन्नप्रासन) —

थ्व मचाजंको क्रिया मिजंमचा जूसा खुला वा च्यालां, मिसामचा जूसा न्यालां वा न्ह्युलां जानकेगु चलन दु । थुगु विधि अनुसारं गुरुजु पूजा याइ । थुगु पूजाय् गुरु पुरुमा व दिविअजि समेत माः । पूजा सिधयेव सकसियां जा भव्य बहनिइ नकेगु ज्याः जुइ । थुबले थःथितिपिसं म्हचाय्मचा, जंको याःम्ह मचायात वसः जुच्छि जुच्छि नं माल । धौसगं, खे सगं, अय्लाः आदि ज्वनावयाः न्हापां सगं नि बियेमाः । अले थःछेखलः सकसितं थत ववनायंकाः कौला याके, खेबः वा खे बागः मन्हि तयाः पाहाँ याके धुंकाः भोजन याकाः छ्वये ।

यःमन्हि ववखायेके—

नःलि मचा बुइबले व मचा निवे दुकुन्ह (निवेबुल्लिकुन्ह) निग्वः यःमन्हि ववखायेकाः जन्मलि याये । मचाया सहेपाजुपिन्थाय् ६० ग्वः, निनिपिन्थाय् १० ग्वः थःछेखलःपि सकसिथाय् नं १० ग्वः / १० ग्वः यःमन्हि तयाः बिया-छ्वयेमाः । थुकुन्ह पाजुम्ह छम्हेस्यां मचायात लं १ पाः तयाः छ्वयाहयेमाः । हानं प्यवे दुकुन्ह मचायात प्यंग्वः यःमन्हि ववखायेका जन्मलि याइ । थुकुन्हनिसं सुयातं नं यःमन्हि बीके छ्वयेम्वाः । नःलि छवः जक बीके छ्वयेगु चलन दु । मेपि मस्त बुयाः निवेबुल्लि याइबले छुं बीके छ्वयेम्वाः । हानं शिनिवे दइकुन्ह १२ ग्वः हे यःमन्हि ववखायेकाः जन्मलि यायेमाः । यःमन्हि हाम्वः तयाः दयेकी ।

* ल्लातिइ न्ह्याइगु लुंया बाला ।

बरेछुयेगु (चूडाकर्म) —

थ्व बरेछुयेगु क्रिया न्ह्युवेनिसं शिछदेया दुने यायेमाःगु क्रिया छः । थाकुलि जुइम्ह छम्ह ओरय् लाके मज्यू अर्थत् गुदे वा शिछदे दइबले जक बरे-छुइगु क्रिया जुइ । थुयांल्यू घानाः यायेबले जंको जक धुम्ह मचायात नं बरे-छुयेगु यानावयाचवंगु दु । मनंगनं बिहारय् सामूहिककथं गुदे वा शिछदेय् छवः बरेछुयेगु यानाचवंगु दुसा हानं मनंगनं बिहारय् थाकः थाकः थः यःबले बरेछुयेगु यानावयाचवंगु दु ।

ग्वय्दां तये—

बरेछुये प्यन्हु न्ह्यः ग्वय्दां तयेगु चलन दु । थुबले थःगु बिहारय् वनाः भगवान बुद्ध वा ववाःपाःछःयात नि पुजाभः छपाः तयाः पूजा यानाः ग्वय्दां तये । ग्वय्दां तयेबले ग्वःगु ग्वय् १० ग्वः व ग्वः २ पाः अले गुरु, उपाध्याय, थःगुरुपिन्त, व पंचस्थविर (न्याम्ह थकालि) पिन्त बिये । सकसितं चिपं थियेके ।

छ्वय्लाभू—

ग्वय्दां तयाः निन्हु दयेकाः छ्वयेलाभू याये । गुरु, उपाध्याय, थ्याःगुरु, पंचस्थविर. निनि, पाजु, बरेछुइपि मस्त, मस्तय् मां, बौ माल । थुकुन्ह न्याता घासा तयाः चिपं थियेमाल ।

दुस्वः—

ग्वय्दां तयाः स्वन्हु दुकुन्ह यायेगु क्रियायात दुस्वः धकाः धाइ । थ्व-कुन्ह बरेछुइपि मस्तयत् अशुद्ध धइतःगु चिज (ला, ध्वं, अय्लाः) आदि नये त्वमे मज्यू । हानं छिचा, छ्यंगूलाकां आदियात थीमज्यू । बहनिइ बरेछुपि मस्त बाहेक मेपि सकसितं भव्य नकेमाल ।

उपसम्पदा ग्रहण (बरेछुये) —

दुस्वःयां कन्हय्कुन्ह बरेछुनाः चीवरवस्त्र लः ल्हानाः उपसम्पदा बिये । थुकुन्हनिसं बुद्धशासनय् दुहाँ वन धयागु भावं भिक्षुया चर्या अनुसारं देजला वनाः लाय्कुलिइ ग्वय्दां तये । थुकुन्ह थःथिति, हातानाता, इष्टमित्र सकसितं भव्य नके ।

भव्य वयेत पाजुपिसं बारां ज्वलं (जाकि व दक्षिना आदि) व मचा-यात वसः जुच्छि ज्वनाः भव्य बयेमाल ।

भ्वय् वयेत निनि वारां ज्वलं व मचायात लं १ जु अले मेमेपिसं
थःथःगु इच्छा अनुसारं ।

बरेछुइपिसं सँफःह निनियात लं १ पाः बियेमाल ।

चीवर वदयेयेके (च्यःकुति)-

बरेछुनापि मस्तयत् प्यन्हु तवक भिक्षाटन याकाः प्यन्हुकुन्हु बिहारय्
वनाः विधान अनुसारं चीवर वदतेले । चीवर तवकाः गृहस्थिइ तये ।

आचाःलुये-

थुलि धुनेव छेय् वनाः बज्राचार्य परम्पराकथं गृह्यपूजा यानाः
आचार्याभिषेक बिये (आचाः लुये) । आचार्याभिषेक कायेधुनेव बिहारय् वयाः
बरेछुनापि मस्त हे मूल गुरु जुयाः सहश्राद्धतिहोम यानाः देजला वने । अनं लिहाँ
वयाः हानं बज्रयानी परम्पराकथं लोकोत्तर शेषबलि आदि गृह्यपूजा जुइ ।
शावयतय् थ्व आचार्याभिषेक कायेम्वाः । चीवर जक वदतेलेवंगाः । थुकुन्हु
बरेछुनापि मस्त समेत सकसियां सहभोजन नये ।

कन्ह्य् वा कंसकुन्हु-

प्यंगु *पुइंस थःथःगु पुइया स्थविरपि, व आचार्यगुथिया भलिपि
(आचार्य गुथिया ० व्यंपालापि) बिज्यानाः बज्रयान परम्परा अनुसारं
गृह्यपूजा यानाः आचार्याभिषेक बिइ । थुलि धुनेव आचार्य गुथिया नांवा धलख्य
उक्त स्थविरपि चवताः नां दुतिइ । अले वस्पोलपिन्त भ्वय् नकेमाल ।

होम्पिदने-

उपसम्पदा ग्रहण यानाः आचार्याभिषेक कयाः बज्राचार्य जुये धुसँलि थःगु
पीथय् नं होम याःवने माल । थुकियात हे होम्पि दनेगु धाइ । थन होम यायेबले
आभिषयुक्त यानाः चर्यागोति हालाः बज्रयानी परम्परा अनुसारं बरेछुन्ह मचा
हे मूलाचार्य जुयाः पूजायाइ ।

होम्पिदने सिधयेव थःगु गच्छे अनुसारं सकसितं भोजन याके ।

* प्यंगु प्वा- थःने, दथु, लाय्कू व वने पुइ ।

० नकतिनि पाःफये धुकूपि ।

होम + पिथ अर्थात् पीथय् वनाः होम यायेगु ।

इहियाये-

इहि यायेगु क्रिया मिसामस्तयत् याइगु क्रिया खः । मिसामस्त र्याई व
ह्यवँभा भित्रय् इहियाइ । थ्व प्रतिस्थाकर्म मजुइकं इहिकर्म जुइमखु । अथे जुया-
निन्ति छः छःपि प्रतिस्था याः थाय् वा बुडाबुडिजको याः थाय् सामुहिक रूपं
इहिक्रिया जुइ । गुरुगुरुभ्हेस्यां इहिमुक्कयु धकाः अलग्ग क्रिया खकाः इहि मुंकाः
वयाच्चंगु दु ।

इहियाइपि मिसामस्तयत् उक्त पूजाक्रिया जूथाय् यंकाः इहि याइ । थुगु
क्रिया निन्हु बिकाः याइ । इहियाइबले ज्वनावनेमाःगु इहि ज्वलं विशेष ववय्या
अनुसारं ।

पंचामृत युक्त पुजाभः १ पाः, इहिसलापाः १ पाः, व्याःवः १ खः,
□ कुम्भःका, ◇ म्वकी, मचायात वारां छुइत जाकि, लःह्लायेत वसः जुचछि, पूर्णा-
कुन्हु सिधयेकाः छेय् वयेकुन्हु पिछालुखुइ ॥ फँवारां छुयाः दुतकाये ।

बाह्लाः तये-

मिसामचा ६, दँ ११ दँ वा १३ दँया दुने अर्थात् रजस्वला मजूनबले
सिनिन्हु तवक सूर्यया जलं मखयेक कय्पवाः ह्यः तवक नं प्वाःतिनाः दुने ववथाय्
चवनेमाः । अन परिवारया सुंभिजंतय्सं तवक नं स्वयेमज्यू ।

बाह्लाःतयेत साइतय् लाकाः मचायात म्वःलहुकाः नीसी याकाः पूमजुगु
वसतं पुंकाः छेया थाकुलिनकिनं धौसगं बिये । थुकुन्हुनिसँ उगु ववथां पिहाँ
वये मजिल । सिनिन्हु तवक ववथाय् दुने चवनेमाल ।

बाह्लाः स्वये-

सिनिन्हुया दुने थःथितिपि वयाः बाह्लाः स्वःवइ । बाह्लाः स्वःवइबले
ज्वनाः वइगु ज्वलं थुकथं खः ।

पाजुं ज्वनावइगुः- छुस्यामुस्या फच्छि, बजि खुमना, महि मावव,
दुरु छमना, सिसावसा मावव, बरां मावव ।

निनि ज्वनावइगुः- महि, सिसावसा, दुरु छमना, बरां मावव,
मेमेपिसं नं थथे तं ज्वनावयेवं गाः ।

□ ह्यामुगु न्याकु ह्वनाका ।

◇ भौतय् चवयातःगु वज्रया क्रिया ।

॥ पाथिइ जायेकः सहवा जाकि तयाः मचायात लःह्लाये ।

बाह्याः स्वःवर्षि पुरुषकसितं बांलाक पाह्यां याणाछवये । पाह्यां याकाः छवयेवले खेवः, महि, अयलाः आदि । गुम्हगुम्हेस्यां भव्य न नकाः छवयेगु चलन दु ।

तिछन्हु दुकुन्हु ○वचिकं सायेके । वचिकं साये धुनेव ○खयवलि वयनी । थुकुन्हु विभ्याः नके मज्जु ।

बाह्याः पिकाये-

कन्ह्यकुन्हु बाह्याः पिकाये । बाह्याःपिकायेकुन्हु थःगुरुपाखें रजस्वला विधि अनुसारं क्रिया याणाः सूर्यमण्डलया दर्शन याकाः समाःज्वलं (ज्वलाह्वायकं व च्वलाम्) ज्वनाः इनायपुजा (स्थानगणेशया पूजा) वने । अले लिहाँ वयाः धौसग ग्वःसगं बियाः वसः लःह्लाये । विशेष याणाः छेयापिसं व पाजुपिसं सगं नापं वसः जुच्छि हे लःह्लाई, अनं वयाः निनिम्हेसिनं लं छपाः जक लःह्लाईगु चलन दु ।

बाह्याः पिकायेकुन्हु बाह्याः स्वःवःपि थःथितिपि बाह्याः ववथाय् म्हेतःवःपि पासापि सकसितं भव्य नकेमाल ।

व्याहा यायेगु (इहिपाः यायेगु)

ग्वय् बीगु-

व्याहा याये न्ह्यः भौमचा स्वयेगु अर्थात् मालेगु ज्या जुड । भौमचा लुयेव ग्वय्बीगु ज्या जुड । ग्वय् बिये धुनेव इहिपाः यायेगु पक्का जुड । ग्वय् बियेगु धकाः ग्वःगु ग्वय् १० ग्वः लीया लंपिचा छग्वः, छतका व धिवा छगः तयाः लमि छवयाः बीछेवये । ग्वय् व्यूवःम्ह लमियात बांलाक कौला याकाःह्येमाः ।

सिसाबुसा नकेछवयेगुः-

ऋतु अनुसारया सिसाबुसा भम्चाजुडम्हसित नकेछवयेगु चलन दु । सिसाबुसा स्वता तयाछवइ । उदाहरणया रूप्य आमाःसि १०८ ग्वः, केरा १०८ पु व सन्त्रासि १०८ ग्वः तयाछवइ । थौकल्लय् सिसाबुसा नकःवनेगु चलन आपाःसिया चलेमज्जे धुकल थुकिया सत्ता कल्यां न्ह्याकःवनेबले हे तये जिवध

○ जाकिचुं (क्व) छगः थलय् व चिकं मेगु थलय् तयातइ । अले क्व-चिकं बाह्याःचव्हं सायेगु धकाः क्वं भचा, चिकं भचा, लः भचा कयाः खवाल्य् बुले ।

○ चि भ्याः नये मजिल । थुकुन्हु छेया दाजु किजा वा जहानपिनि जन्मह्नि याये मजिल ।

कर्माय् याणाः तयाछवयेगु चलन वल । कु ज्वनावंपि लमि कुमियात कौला याकाः ह्येमाल ।

लखाबीगु-

भौमचाया मांबौपिसं गुलि लखा घाल उलि हे लखा बीमाः । अर्थात् १ लखा (१ धानिया त्रिनिपा ज्वःपस्ताःमहि) २ लखा (२ धानिया नीनिपा ज्वःपस्ताःमहि) । गुम्हगुम्हेस्यां छलखा जक काइ । गुम्हेस्यां निलखा नं काइ । १ धानिया १ लखा हिसाबं ४ पाउ, ८ पाउ ग्यंगु ज्वःपस्ताःमहि दयेकाः नं कायेगु याः । थुगु लखा व्याहा जुडगु क्षिन्यान्हु न्ह्यः वा च्यान्हु न्ह्यः बीगु चलन दु । महि मकाःसा महिया रूप्य धिवा नं बीगु चलन दु । लखा ब्यूवःपि लमि व कुनियात कौला याकाः ह्येमाल ।

थुगु लखा कयाः थः स्थाःपि थःथिति, हातानाताकुतापिन्त इनाबी, थःथितिपिसं महिकयागु अनुसारं कीसः बीगु याइ ।

कल्यां न्ह्याकःवनेगु-

श्व कल्यां न्ह्याकःवयेगु धकाः वज्राचार्यपिनि जूसा भौमचा काःवने प्यन्हु न्ह्यः थः जजमान शाक्य छम्ह व्वनावनाः न्ह्याकःवनी । शाक्यतय् जूसा व्याहा याइम्हेसिया सद्दपाजु व्वनावनाः न्ह्याकःवनेमाः । कल्यां न्ह्याकःवनी-म्हेसियां वहुःया कल्लि १ ज्वः ज्वना वनेमाल । कल्यां न्ह्याकीम्ह यजमान अर्थात् पाजुम्ह, कुमि, लमि वनेमाल । कल्यां न्ह्याकः वनेगु ज्वलं ववय्या अनुसारं जुड ।

कोतः ज्वलं १ पाः, महिकसि (नांचा) स अष्टमंगलया चिह्न अंकित याणाः नांचास निकःमहि १२ ग्वः तयाः म्हुतुप्वाःस भौतं हिनाः तयाछवयेमाः । अले हान सिसाबुसा माववः, महि माववः, दुरदाइ छवयेगु धकाः कोरिचाय् दुइ ४ मना, व १ धानिया कुन्या नं तयाःछवयेमाः । हानं धौसगं, भिगु वसः जुच्छि नं भौमचायात ज्वनावनेमाः ।

कल्यां न्ह्याकीम्ह शाक्यभिक्षु वा पाजुम्हेस्यां भौमचायात कल्यां न्ह्याके धुनेव छेया मांम्हेस्यां न्ह्याय्मचायात सगं बिये धुनेव उगु वसः नं मांम्हेस्यां लःह्लाके बिये । अनंलि भौमचायात महिकसि नं उगु ववथाय् तछ्याकाः बिये । महिकसीचवंगु निकःमहि गणेशःयात १ ग्वः, कल्यां न्ह्याकूम्हेसित १ ग्वः भौमचायात १ ग्वः, लमियात १ ग्वः, भौमचाया मांबौपिन्त नं १ ग्वः/१ ग्वः वव । बाकि दुगु लित बियाछवये । हानं पुजाज्वलं व धौसगं नं लित बियाछवये ।

कल्यां नृपाकः वःपि शाक्यभिक्षु बा पाजु, लमि व कुमियात बांलाक देमाध्वय नकाः हयेमाल । भाःत जुइम्हेसित नं भाग तथाः बियाहये ।

छेय् लिहाँ वयाः यायेगु-

उकुन्हु हे बःहल्लिइ व हे पूगु कोतलं गुरुजुं मंगलवाक्य च्वनाः मिसाया जातःयात मिजंया पुलि ववतेलाः मिजंया मांम्हेसितं सगं बियेमाल । मिसाया थासं च्वनावःगु भव्य नं लःह्लाये माल । हानं निकःमहि ल्यंङुगु नं मिजंया छेया गणेशःयात १ ग्वः, गुरुयात १ ग्वः, मां-बौयात १ ग्वः/१ ग्वः बिये । थुलि याये धुनेव गुरुयात दक्षिना बियाः कौला याकाछवये ।

भौमचा काःवने-

जन्ति मुंकाः थःथिति कुक्कं मुनाः थःछेया जिलाजं नं मोसिप्वः १ प्वः व ग्वाः भे १ भे सकसितं इनाबोके । ज्वःकोतः १ ज्वः ज्वनाः पंचवाजाया सत्ताय् थौंकल्लय् बाछाइबाजा ज्वनाः भौमचा काःवने ।

थुकुन्हु बा छंहु निंहु नृयः पयनबिया भव्य नकेगु धकाः थःथिति, पासा-भाइ, जःलाखःला आदि सकसितं भव्य नकी । भव्य वक्वसितं थःगु गच्छे अनु-सारं कोतः लःह्लाये । पाजुम्हेसितं च्वलेचा छम्ह कोसः बियेमाः । भोपाहाँपिसं (भोँछि धाःपि थःथितिपिसं) महि व्यूय अनुसारं तःजिगु कोसः बियेमाल ।

जन्तिवःपि मिसाया छेय् थ्येनेव अन नं सकसितं मोसिप्व १ प्वः, ग्वाः १ भे बीमाः । थुलि तिधय्व जन्तवःपि सकले लिहाँ वनी । ससःबौम्ह व मेपि च्याम्ह जिम्हति अन हे च्वनी । मिसापिसं कोथा बियेमाः । चाल्लय् अनया मस्तयत् मिसाप्वः धकाः मोसिप्वः इनाःबोगु नं चलन डु ।

भौमचा पितबिये-

भौमचा याकनं पित बीमाल धकाः स्वक्वःतक्कः मिजंपाखे च्वयुकः वइ । निम्ह तक्क नृपांम्ह वनाःसां च्वयेकःवनी । दकले लिपाः गुरु व ससःबौम्ह यनाः च्वयेकवनेमाः । च्वयेक वःपित बांलाक्क पाहाँ यानाहयेमाः । थुलि याये धुनेव छेय् सकसित ग्वयसायेकाः (जहानपि स्याःफुकिपिसं ग्वयफयाः सकसितं ववसः लः ह्लायेगु) सहभोजन मिसाया गुरुजु, फुकी व जहानपि सकसियां तथाः ज्वःकोतःया सगं बियाः मां-बौयात *ह्लाःग्वय्, पुतु ग्वय् लःह्लानाबी । नृयाय् मचायान मिसाया बौ नं लुकुछिनाः पिखालुखुइ थ्यंकाः ससःबौ नं दूफांगां फायेकाः भौम-
*पातया कापतय् (ज्वाला ज्वाला थीगु व मखमल थें न्याःगु कापतय्) ग्वःगु ग्वय् प्यंगः तथाः दयेकातःगु ।

चायात दुलिइ थौंकल्लय् मोटरय् तइ । भौमचा पितबीगु ज्या सूर्य उदय मजुव पितबीमाः । दुवातय् मिजंया थाय्याम्ह गुरुजु व मिसाया थाय्याम्ह गुरुजु च्वना भम-ना खेह्लाये । खेह्लाये सिधयेकाः गनं सिसितयेगु (भमचायात मेथाय् छेय् तयेगु) खः अन तयेयंकी । १ घौ वा ३ घौ तक्क सिसितयाः अनं हयाः भिजंया छेय् यंकी । भौमचा नापं तुं समिलुच्वंवःपि (भमचायात पासा च्वंवःपि) ज्यापुनीत नं मिजंया छेय् भौमचा नापं तुं भौमचा थःछेय् मवः तले (प्यंहु तक्क) च्वनाच्वनी । थुमित नं भौमचा सहः हे नकातयेमाः ।

भौमचा मिजंया छेय् थ्येनेव विधि अनुसारं लसकुसयाना दुतकाइ ।

ह्वंकेगु-

ह्वंकेया विधि अनुसारं फुकीबाकाय्पि व छेया जहानपि सकसितं ग्वय्-मायेकाः सहभोजन नकेमालः । गुम्हगुम्हेस्यां पाणिग्रहणविधि अनुसारं जज्ञशालाय् ह्वंकाः नं यानावयाच्वंगु डु । थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित, फुकीबाकाय्, जःलाखःला आदि सकसितं व्याहा भव्य (पस्ताःभव्य) या ग्रामन्वणा यानाः भव्य नकी ।

सॅप्याके-

जज्ञशालाय् ह्वंकल धाःसा सॅप्याकेगु व निक्षाभू नं यायेमाल । ह्वंका कल्लय् कुन्हु सॅप्याकेगु धकाः भातःम्हं कलाःम्हेसित न्यागः सपः हिकेगुयात सॅप्याकेगु धकाः धाइ । श्व सॅप्याकेत थःछेखलःपाखे सॅप्याकेकु हे छवयाहयेमाः । सॅप्याके-कुया ज्वलं ववय्या अनुसारं जुइ ।

महिकसि १ ग्वः, निकःमहि १२, ग्वः, च्वलामू १ मू, ज्वनाह्लाय्कं, चुसापा १ पा, *भुनुनतु १ गू, कतुचा १ गः, कुम्होकाः १ ग्वारा, वसः जुच्छि, ववतःज्वलं १ पाः, धौ १ ग्वः ।

शाक्यपिनि जूसा तःमकः १ ग्वः नं माल ।

कल्लय् कुन्हु वंजला वनेगु व निक्षाभू क्रिया (माजु दथुइ च्वनाः कायमचा जवय् तथाः भौमचा देपाय् तथाः माजुया चिप भौमचायात नकेगु क्रिया) यायेमाल । यदि जज्ञशालाय् मल्लं कल धाःसा सॅप्याके म्वाः कुछवया हये नं म्वाः ।

वंजला वने-

निक्षाभू याये नृयः विद्याधरी देवी [विजयासः छः] यायाय् गुरुजुं लय्सिवा-ज्वलं पूजा यानाः सिचा फायेकेगु [भाःतम्हेस्यां कलाःम्हेसित सिचास सिह्लः तय्केगु]

* वहःयाहा ह्याखा दयेकाः चुसापा दुछवयाः ह्वःतया दयेकेमाः ।

यात वंजला वनेगु धाड । गुम्हगुम्हेस्यां विद्याधरीस (दिव्यासलय) मवसे निक्षाम्-
कुन्हु छेया जहानपि न्ह्याम्हेसितसां कलः छगः पुज्याके छवयाः छेय् तुं सिचाफा-
येकेगु याडपि नं दु ।

निक्षाम्-

निक्षाम्चा विधि अनुसारं कलशपूजा याताः माजुम्ह दथुइ चवनाः काय्-
मचा जवय् तयाः भोमचा देपाय् तयाः माजुया चिप भोमचायात नकेगुयात
निक्षाम् यायेगु धकाः धाड । पंचग्रास याताः जाभोजन जुइ । पाजुम्हेस्यां महि
लहीमाः । थ्व जाभ्वय् गुरु, थाकुलि, फुकीबाकाय्पि व छेया जहानपि नकेमाः ।
थुकुन्हु हे बहनिइ मिसापाखें वंजलाकु छवयाहइ । वंजलाकु छवयाहयेबले माःगु
ज्वलं ववय्या अनुसारं जुइ ।

खेसंगयात खेमाव, न्या माव, अय्लाः कूछि, थःम्ह्याय्मचायात वसः
जुच्छि, जिलाजयात लं छपाः ज्वनावयेमाल । बहनिइ हे थःथिति खलकं
मां-बौ, फुकीबाकाय्, भोमचा, व ब्याहायाम्हेसित स्वःसगं धौसगं बियेमाः ।
थःथितिपिसं सगं बी सिधयेवं न्ह्याम्हेसियां जूसां वंजलाकुस तयाहःगु धौसगं
स्वःसगं व वसः ज्वलं नं लःल्लायेमाल । लःल्लाये सिधयेवं थःथिति, फुकीबाकाय्,
भोमचा, काय्मचा, व वंजलाकु ज्वनाः वःपि लमि व कुमि सकसितं वंजला भ्वय्
धकाः नकेगु याड ।

हवाः स्वःवने-

वंजलाभ्वय् नकेयां कन्हय्कुन्हु मिसापाखें थः थितिपि सकले मुनाः
सिसावसा, मन्दिहन्दि किस्तिइ किस्तिइ तयाः थः म्हाय् मचाया न्हयःने व्वये । अले
बोम्हेस्यां थः म्हाय्मचायात वसः १ जु लःल्लानाः हवाः स्वयेगु शुरू जुइ । मिसा-
पत्ति हवाः स्वःवःपि सकस्यां थः थःगु गच्छे अनुसारं म्हाय्मचा (भमचा) यात
धिवाः लःल्लाइ । व धिवाः फुवक मुनाः लमि म्हाय्मचाया बोम्हेसित
लःल्लानाबौ । हवाः स्वये सिधयेवं मिजंपाखें हवाः स्वःवःपिस्त गुलुमहि छम्हु
छम्हु बिद्याः दुर्गसलिखं स्वल् स्वल् अय्लाः त्वंकी व ज्वःपस्ताःमन्दि छता छता
नं लहीमाः । हानं मिसाया बोयात खेवः, मन्दि, पुकाला आदि तयाः पाहाँ पायेमाः
तर बोम्हेसितं नइमखु ।

दुचायेके-

हवाःस्वयाः सकले ल्यहाँ वनेवं मुकुन्दा छगु च्याकाः जिलाजयात सःतके-
छवइ । अले गुरुज, लमि, जिलाज व पाजु प्यम्ह नःपं तयाः जिलाजं नं ससःखलः-

पित्त भव्य सायेकी । अले निम्हय्यपु नापं तयाः धौसगं, स्वसगं बी । अनलिपाः भुइ
तयाः बांलाक भव्य नकी । थ्व भव्य स्याःपि फुकीबाकाय्पिस्त नं भाग बीमाः ।
पवि भाग मबिल धाःसा फुकीखलःपिस्त दुचायेकी मखु । व भाग व्यगु उमिसं
नइमखु उमित नकेत हानं मेगु देमाय् तयाः भव्य नकी ।

व्याहा यायेगु क्रिया थनंतुं ववचाल ।

स्वयम्बर--

थःथम्हं तुं बरमालेगुयात हे स्वयम्बर धकाः धाड । गुरु द्वारा गनं
वैद्यवेदीपिन्थाय् वनाः कलाशाचन पूजा याताः बा साधारण पुजाभु छपाः जक
पूजा याताः स्वयम्बर यायेगु चलन दु । हानं गुरु नं म्वायेठ मिसा व मिजं-
पत्तिइयापि निखलःया थःथिति खलःपि जक वनाः मिसां मिजंयात
स्वांमां ववखायेकाः हानं मिजं नं अंगु बा सिखः बा अंगु नं सिखः नं वव-
खायेकाः सिन्चां फायेकाः थुलि याताः स्वयम्बर यातावयाच्चंगु नं दु । स्वयम्बर
मदकालि, म्हय्पि, बिजेश्वरी, गुहेश्वरी, आदि देवदेवीपिनिगु स्थानस वनाः याः-
वनी । मिसा व मिजं निम्ह जक वनाः नं याःवनीगु चलन दु । स्वयम्बर याताः
थुकुन्हु हे ववः क्रिया बा साधारण क्रियां इहिपाः सिधयेकीपि न दु ।

देखाकाये (दिक्षाकाये)--

देखाकायेगु धकाः तन्त्रचर्याय् अभ्यास यायेगु खः । थुकिया पूजाक्रिया
तन्त्रय् आधारित जुइ । थौंक्न्हय् निगु किसिमया देखाकायेगु यातावयाच्चंगु दु ।
करवीरतन्त्रया विधि अनुसारं अचःकायेगु व चक्रसम्बर सम्बोर्दयतन्त्रया अनुसारं
देखाकायेगु परम्परा थौं तक नं दनि । थ्व क्रिया बज्राचार्य, शाक्य व तुलाधर-
यात जक जुइ । मेगु जातिपिनिनिम्ति थुगु दिक्षा बियेगु यातावयाच्चंगु मदु ।

बुढाबुढि जंको--

जो नेवाःतय् थः मां-अव, माजु, बाजु, बुढाबुढि जुइवं बा थः काय्-म्हाय्,
भोमचापिसं हनेकथं ताःआयुया कामना याताः याइगु क्रियायात हे बुढाबुढि जंको
धाड । जंको विधि अनुसार छवय्लाभु, दुस्वः, पूर्णा व मतकायेगु धकाः प्यन्हु तवक
क्रिया यायेमाः । स्याःपि म्हाय्मचा, भिनामचा, व फुकीबाकाय्पिस्त थ्व प्यन्हु यंकं
भव्य नकेमाः । सेपि जःलाखःला पासाभाडपि सकसितं पूर्णाकुन्हु छम्हु जक
तःजिवक भव्य नकेगु चलन दु । थुकुन्हु भव्य नकेकुन्हु थः म्हाय्मचा
भिनामचाः थःथितिपिसं जंको याःम्हेसित लंपाः १ पाः / १ पाः बियाः गुरुजु-
निसं फुकीबाकाय् व काय्पिस्त वेतालि चिकेमाः । हानं सकसितं धौसगं व खेसं

नं ब्रियेमाः । श्वयु नकेसिधयेकाः गीति तथा नृत्य यांनाः शेषवलि नं ब्रियेमाः ।
थुगु क्रिया स्वयं तक्क भीमरथारोहण, देवरथारोहण व महारथारोहण
धकाः याइ ।

भीमरथारोहण-

थुगु क्रिया न्हय् न्हय् (७७ दे), न्हय्ला, (७ महिना) व न्हय् न्ह
(७ दिन) दुकुन्हु (दयेकाः) याइ । श्व यायेबले चव्य वर्णन यांनागु अनुसार हे खः
तर विशेष क्रियाया रूप्य ग्रहदशा शान्त यायेगु धकाः ग्रहमण्डल दर्शन यायेगु याइ ।

देवरथारोहण-

थुगु क्रिया चय् च्यादे (८८ दे), च्याला (८ महिना) व च्यान्हु (८ दिन)
दुकुन्हु याइ । श्व देवरथारोहण चय् दे (८० दे) जक दयेबं नं यांनावयाचवंगु दु ।

भीमरथारोहण व देवरथारोहण याइबले खतय् तयाः थःगु त्वाःया इलाका
चाहीकाः सालेगु याइ । श्व यायेबले बसुन्धरामण्डल दर्शन याकाः अष्टसिद्धिया
कामना याके ।

महारथारोहण-

थुगु क्रिया गुडगुदे (९९ गुदे), गुला (९ महिना) व गुन्हु (९ दिन)
दुकुन्हु याइगु क्रिया खः । थुगु क्रियास जंको याः म्हेसित रथय् तयाः काय्-म्हाय्पिसं
क्वबुयाः थःगु त्वाःया इलाका चाहीकाः इयालं थकायेगु याइ । श्व यांनाया
मू उद्देश्य देवतुल्य जुल भालपेगु खः । थुगु क्रियास उष्णीसबीजया मण्डल दर्शन
याकी ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

जीवन अन्त्य जुइधुंकाः दुर्गति मुक्त यायेया निमित्त शीसं गुलि नं यांना-
वयाचवनागु क्रिया छसीकथं वच्य न्हय् वच्ये ।

सिथं नित्ता किसिं यकेज्यू । खतय् तयाः वा कूताल्य तयाः थंकेज्यू ।
याद दीक्षा प्राप्तपि स्थविरापि अथवा धनं पूर्णपि जुल धाःसा बज्रधानया विधिकथं
उत्क्रान्तियोग यांनाः खतय् तयाः सिथं यंकाः दिपय् (स्मसानय्) स्वंगु यज्ञकुण्डल
दयेकाः होमादिकर्म याइ । हानं अस्थिप्रक्षालन विधि व भस्म प्रवाह विधि यांनाः
क्रियाय् च्वनाः दशपिण्ड आदि थयेमाः ।

साधारणकथं कूताल्य तयाः सिथं थंकेबले दिपय् ○ लिक्पिण्ड
(सीम्हेसिया तुतिवच्य च्वनाः यायेगु क्रिया) थयाः अन्त्यसंस्कार याइ । थुबले नं
अस्थिप्रक्षालन विधि यायेगु चलन दु तर अनिवार्य मजू ।

दुकापिकां तिथे न्हयः न्हयाय्मस्तय्सं फांगा तयेके धकाः कपाय्यागु
फांगा तःवयेमाः थौकन्ह्य फांगा दयेकीपि मडुगु जुया निमित्त खातां न्ययेकः वयेगु
चलन दु ।

दुकापिकां तिथे-

सीथाय् दुकापिकां तिथेगु धकाः गोब्वरं स्वस्ति च्वकाः उगु स्वस्ति च्वःगु
गोब्वर व निगः धौभ्यगः तयाः *सीसायेके छवयाः स्वस्ति च्वयाथाय् उकिया छःने
मृतक शरीर तयाः महाद्वीप स्वरूप दुकापिकां तिथेगु धकाः मि तइम्हेस्यां तुय्गु
बस्त्रं (खापि कापः) म्ह छम्हं भुनाः सीम्हेसिया गुण स्मरण यांनाः, छवयाः, स्वस्ति
स्वस्ति गुति मुलुसुकां सुयाः बन्द यायेगु । अनंलि व स्थानं पितहयाः कूताल्य तइ ।

छ्वासय् वाये-

दुकापिकां तिथे धुनेव मिसाफुकीपि मध्य छम्हेस्यां दुकापिकां तिथेधुंकाः
सीम्हेसिया गुण स्मरण यांनाः तुमंकाः छवयाः सीम्हेसिया वसः आदि छ्वासय्
वांछवयेयंकी ।

पाखाकु थने-

दुकापिकां तीसिधयेव अन च्याकातःगु मत क्वतहयाः पाखाकुनय् तयाः
भाजनय् मि च्याकेगुयात हे पाखाकु थनेगु धकाः धाइ ।

सिथंयंके-

दुकापिकां तिथे सिधयेव व स्थानं पितहयाः कूताल्य तयेगु क्रिया जुइ ।
कूताल्य तये न्हयः अष्टमंज्जल, किक्किनीजाल (तायेमाः, बालाचिमाः),
फय्गं, अष्टमण्डल, ध्वज आदि संयुक्तयांनाः मृतक शरीरयात कूताल्य तये ।
अनंलि फिगु सहित अब्रिर, स्वां, सिन्हः आदि व ज्यापुनि नं लें दुच्छि वा ह्वलाः
वनी । फुकीबाकाय् व छेया जहानपि (परिवारपि) छवयावनी । अले थःथितिपि

○ काकपिण्ड, स्वानपिण्ड, प्रेतपिण्ड

* स्वस्तिच्वयागु गोब्वर भुनाः निगः धौभ्यगतय् तयाः छगः धौभ्यगः पिखा-
लुखुइ तछ्यायेगु छगः धौभ्यगः भुजं (नइ) यात बियाः छ्वासय् वाकेछ्वये ।

✦ खतय् तयाः सिथं थंकेसा जक माः नल म्बाः ।

सकलं सनां वनी । सनांगूखलः दःसा वयेमात । यत्तया तण्डुकारपिसं काःपुडका, येया नायः (नायः) पिसं यम्वाद्य (नायखिं व छुस्या) थाकाः शवयात्रा वने (सिथयंके) ।

पिचावाये-

सिथयंके धुंकाः मिसाफुकीपि मध्य छम्हेस्यां छे छळां बंपुयाः मुनागु धू पिचाय् (धू मुनाः तयेगु थल) तयाः हानं बं पूगु तुफि सोम्ह च्वनीथाय्यागु सुख् आदि छ्वासय् वायेयंकेगु चलनयात पिचावायेगु धाइ ।

छ्वासय् वायेगु व पिचावायेगु यानावयाच्चवंगुया मू कारण सिनावंम्हेसिया रोगादि मेपिन्त मपुनेमाः धयागु हेतु खः ।

चिपं थिकः वये-

सोम्ह मुकावये धुनेव स्याःपिम्ह्याय्मचा भिनामचापिसं दूमाःपिन्त चिपं थिकः वयेगु धकाः वय्यबिया तःगु ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

अय्लाः छमना, महि जहान स्वयाः, वजि प्यमना ।

अय्लाःया सत्ता थोक्न्हय् च्या त्वंकी ।

सोसाःथाय् दिवंगतया नामं न्हिन्हिं चिपं थोक्ःवःगु व ब्याःवःगु दिवंगतयात भाग मतयेकं मेपिन्त भाग तये मज्यू व भाग तयाःगु न्हिन्हिं जोगिनि-यात दान बियाच्चवेमाः । श्व दूव्यंकेकुन्हु छे छळां बंथिलाः भागयात भेगः छगलं भपुयातइ । यःसूकुन्हु व हे थासय् यज्जकुण्डल दयेकाः गृहशान्तिहोम याइ ।

बिचाःवये-

कन्हय्कुन्हु थःथितिपि सकलं व थःथितिपिनि सनांगूखलः दःसा बिचाः हायेकाः (सनांगूखलःपि सकलं ज्वनाहयाः) सनांगूखलःया गुरुसमेतं बिचाः वयेमाः । यादं सनांगूखलः मदुसा थः गुरु छम्ह ज्वनाः बिचाः वइ । अले गुरुपिस दिवंगतया नामं दुर्गतिपरिशोधन धारणी ज्वनी । धारणी ज्वने सिमहःतले बिचाःवःपि पियाच्चवेमाः । अथे जुयानिन्ति बिचाःवःपिन्त वजां त्वंकाः मि कुडकाः तइ । धारणी ज्वने सिधल धायेव छेया गुरु व अनं ज्वनाः हःपि गुरुपिन्त दक्षिना बी । हानं थः थःपिसं ज्वनाहयाःपि गुरुपिन्त थम्हं यथाश्रद्धां दक्षिना बीमाः ।

○ ह्यामाया परम्परा अनुसारं बिचाःखं ह्यायेगु चलन दु । गथे धाःसा निखलःयां गुरुपि ज्वनाः दिवंगतया विषय खं ह्याह्या यायेमाः श्रवयात हे बिचाः खं धाइ ।

मण्डः च्वये (रजमण्डल च्वये)-

सिनावनाः स्वन्हु दयेकाः दुर्गतिपरिशोधनमण्डल पोतासं (रज) च्वयाः अस्थिप्रक्षालन यानाः (अस्थि सिलाः) बिधि अनुसारं कलशपूजा यायेमाः । उत्क्रान्तियोग यानाः संस्कार याःगु जूसाः खुसिइ भूमचैत्य दयेकाः भूमप्रवाह (नो चुइकेगु) याये । अनं छेय् ल्याहाँ वयाः अस्थिप्रक्षालन याये । दुर्गतिपरिशोधन-मण्डलया पूजा जक यायेवं गाः ।

लोचाःवये-

सिनाः प्यन्हु दुकुन्हु बहनिइ सीथाय् छेय् दूमाःपि मिसापि जक दुर्गति-परिशोधनमण्डल (रजमण्डल) उलाः सच्छि व च्याप्वाः देवाः (मत) च्याकाः छवयाच्चनी । उगु इलय् थःथितिपि मिसापि सकलं छवयाःवइ । दुर्गतिपरिशोधनमण्डल छवाः चाःहुलाः छवयाःचवंपिन्त छवयेमते धइगु संकेत बियाः ल्याहाँ वनी । लोचाः वइपि ववचाल धायेव सीथाय् छवयाच्चवंपिनि धौबजि बालाः सोम्हेसित छगु भाग तयाः सकसियां चिपं थो ।

ग्यान्हु दुकुन्हु अस्थिप्रक्षालन यानाः दुर्गतिपरिशोधन समाधि दनाः बिधि-अनुसारं पूजा याये ।

लोचाःवजि नये-

खुन्हु दुकुन्हु बहनिइ दुःखं चवंपि फुकीबाकाय् सकलं ज्वनाः म्ह्याय्मचां ज्वरेयाकाः भव्य नये ।

ब्याःवये-

थःथितिपिसं वय्यबियातःगु ज्वलं ज्वनाः सीथाय् छेय् ग्वाहालिया रूपय् ज्वनाः वयेगुयात हे ब्याःवयेगु धाइ । सिनावनाः प्यन्हु दसांनिसं खुन्हुया भित्तय्वयेमाःगु जुल । ज्वनाःवयेमाःगु ज्वलं थथे खः ।

वजि फच्छि, धौ १ ग्वः, साखः १ पाउ, चि १ मना, पालु १ पाउ ।

न्हय्न्हु दुकुन्हु रजमण्डल विसर्जन यानाः मण्डल खुसिइ चुइकाः छवये । अले छे छळां नीसी याये ।

न्हय्न्हुमा तये-

न्हय्न्हु दुकुन्हु सुथ न्हापां नीसी यानाः म्ह्याय्मचां न्हय्न्हुमा ज्वरेयानाः ज्वरेयाःम्हेस्यां हे पिछालखुस न्हय्न्हुमा तये (न्हय्न्हुया जा बिये) । थुक्रिया ज्वलं येदेया बौद्धपूजा क्रियाया हलं ज्वलं स्वये ।

दूष्यंकः वने-

नह्यन्हुमा तथे धुंकाः उकुहु हे दूसाःपि सकले थःगु इलाकाया तीर्थस वनाः भवःलुह्याः शुद्ध याःवने । बखि चवनीपि दःसा बखिवसः गुरुं लःल्लानाः बिये । बखि वसः पुने । ज्वालाह्याकं स्वये । मितःमहेस्यां ले दुच्छि पञ्चगर्भे हाःहाः यानाः मार्गं शुद्ध याये ।

पाः छवयाह्ये-

दूष्यंकः वनेवं घःसू सिमह्वं घःसू थः म्हायमचा भिनामचापिसं ववय्वियातःगु ज्वलं ज्वनाः पाः छवयाह्ये । बज्राचार्यपिनि फुकक कचिगु छवया- हःसा शाक्यपिनि बुकाः ज्वरेयानाः छवयाह्येगु चलन दु ।

बज्राचार्यपिनि- कचिगु (कःसू १ मना, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, वाउंचा, भुति १ मना, ला १ धानि)

शाक्यपिनि- बूगु (भूति १ मना, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, कःसू १ पाउ, मनाछवय्ला १ धानि, वाउंचा, बजि फच्छि) ।

ग्वाःस्वांकाये-

दूष्यंकाः ल्याहाँ वयाः पाखाववय धोपतो, मत, ग्वाः, ग्वय् सिका स्थापना यानाः गुरुमण्डलाचर्न पूजा जुइ । अले ग्वाःस्वांकायेगु धकाः ग्वय्, ग्वाः व सिका क्रयाः पञ्चगर्भे काये । थुलि याये धुनेव शुद्ध भाःये ।

घःसू याये-

ग्वाःस्वांकाये धुनेवं थःगु छेय् व थःगु बिहारय सहश्राहुति यज्ञ यानाः बिधि अनुसारं घःसू याये ।

क्रियाय् चवन धाःसा सुथ न्हापां ववख मगावं खुसिइ वनाः बिधि अनुसारं एकादशपिण्ड थयेमाः । छेय् ल्यहाँ वयाः दुर्गतिपरिशोधनमण्डल (रजमण्डल) बिशोधन यानाः अस्थिप्रक्षालन यानाः (सिलाः) पूजा सिधयेव न्ह्यन्हुमा बीगु ज्या जुइ । चवया खं अनुसारं घःसू क्रिया जुइ । म्हाययेमचा, भिनामचा, सीबले ग्वाहालि याःपि सकसितं सताः भव्य नकेमाः ।

पाखाजा खाये-

न्ह्यन्हुमा तयाःकुन्हु बहनिइ मनू जूमन्त घायेव सीथाय् छेय् पाखाया कुनय् पाखाजा खायेगु धकाः खमुःलिइ न्ह्यता घासा, लागवः, लापी, ताःतू, खें, न्या, आदि सहित जाभवय्स चाकःलि न्ह्यगः सलिखं चाःहुयेकाः सलिखय् ह्याउं

थ्ये, अय्लाः, सादुरु, मेदुरु, धौ, नीलः थ्व म्हायमचां तयेगु याइ । तयसिध- येकाः खवयाः पिहाँ वने ।

निमो-

घःसू यानायां कन्ह्यकुन्हु सुथ न्हापां नीसी यानाः बंधिलाः बिधि अनुसारं लोकोत्तरपिण्ड (जाप्यं) थये । थुकुन्हुनिसें सिनाः दुःखचवनाः अशुद्ध जुयाचवंगु शुद्ध जुल । थुकुन्हु फुकीबाकाय् व म्हायमचापिन्त जाभवय् नके । क्रियाय् चवंसां नं थथे यायेवनाः ।

लय्यं थये-

सिनावनाः लच्छि दयेकाः छेय् जहानपि म्हायमचापि सकलें तीर्थय् वनाः वा छेय् मासपिण्ड (पोष्यं) थये । लय्यल्यपति दच्छियंकं प्यं थयेमाःगु जुल । यदि क्रियाय् चवन धाःसा तीर्थय् वनेगु अनिवार्य जुयाचवन । अस्थि पुइकेया निसित्य् दछिया दुने जामाःबो, वाग्द्वार (वाग्दुवाः) नमोबुद्ध (नमरा) आदि तीर्थस्थलय् वनाः बिधि अनुसारं अस्थि पुइकःवनेमाः ।

स्वला-

सिनाः स्वला दयेकाः यायेगु क्रिया थुकथं दु । चर्यागीति हालाः कलशपूजा मुखःपूजा, लोकोत्तरपिण्ड (जाप्यं) थये । जाभवय् नये ।

यदि क्रियाय् चवन धाःसा च्यान्हु न्ह्यः छेय् पंचबुद्धया म्यागु रजमण्डल चवयाः *लक्षचैत्य थानाः बिधिननुसारं दशकर्म प्रतिस्था यानाः न्ह्यन्हु न्ह्यः पूजाक्रिया जुइ । स्वला दुकुन्हु सहश्राहुति यज्ञ यानाः लोकोत्तर वा शेषबलि आदि पूजाक्रिया जुइ । थुकुन्हु जाभवय् व बजिभवय् नितं नइ ।

खुला-

सिनाः खुलादुकुन्हु चचा हालाः कलशपूजा व लोकोत्तरपिण्ड थये । जाभवय् नये ।

दकिला-

थ्व पूजा स्वलाया अनुसारं याये । कन्ह्यकुन्हु भिनापूजा (भिगुपूजा) यानाः बखिफुकय् यायेमाःगु दःसा बखिफुकय् यानाछवये । थःथितिपिसं बखिचवं- पिन्त तपुलि छगः व धौसगं नं ज्वनावये । जाभवय् नके ।

* हाकुवाया खःयायेगु थाःसां चीचिखय्कः फस्ता सवालाख मफुसां गुलि थायेफु उलि थाइ । उगु लक्षय चैत्ययात गर्भय् तयाः चिभाः दयेकेगु नं याः ।

पाहांवने-

श्व पाहां वनेगु धयागु स्वला, खुला वा दकिला (दच्छि) या भित्रय पाहां वनेमाः । पाहां वनेगु धकाः सीबले व्याःछवयाहःपि, पाःछवयाहःपि सहयोग याःपि, थःविति, इष्टमित्र, हातानाता सकसितं सःताः श्वय् नकेमाः । थुगु श्वय्यात पाहांवनाश्वय् धकाः धाइ ।

निर्दयातिथि-

सिनाः निर्दे दयेकाः सिम्हेसिया नाजं चचा हालाः कलशपूजा लोकोत्तर (जाप्यं) थये ।

जातः सित्थंके-

श्री मनूत सु बिदेशय् वनाः देह त्याग यात धाःसा सीगु पौ श्वनेसाथं जातःयात अन्त्यसंस्कार बिधिकथं धकिस तयाः थःगु दिपय् यंकाः दाहसंस्कार यायेयंकीगु चलन दु । न्ह्याक्व हे धिलां सीगु पौ प्राप्त जूसां घःसू तक्कया संस्कारक्रम अनुसारं यायेमाः घःसूनं लिपा सीगु दिनयात त्याः खानाः लत्या, खुला, दकिला नं यायेमाः ।

थुलि वज्राचार्य, व शाक्यपिनिगु संस्कार संस्कृति जुल ।

तुलाधरतय्गु परम्पराकथं

तुलाधर (उराय्) धयागु जात गुब्लेसंनिसं उत्पन्न जुल धयागु आः थथे धाये थाकु । श्व अन्वषणया बिषय तिनि । इमिगु जातिया धलः तःताजि प्रकारया दु । गथे कि— शिलाकार (त्वहंकेःमि), सिक्रीकार वा स्थापित (सिकःमि), ताम्राकार (तम्बः- सिजः आदि धातुया ज्या याईपि), कंसाकार (कंय् धातुया ज्या याईपि), राजकर्णिकार (मल्लिकःमि) आदि खः । श्वय्कःपि वज्रदान व महायनया अनुयायी नं खः । गुरु वज्राचार्यपिनि यजमान नं खः । श्वय्कःपिनिगु मू लजगाः व्यापार खः । नेपाःया अधिराज्यय् जक मखु सुदूर वेताय् थंके वनाः नं व्यापार यानाः थःगु धर्म संस्कृतियात संरक्षण यानाः हस्तकलाबिद् जुयाः जनजीवनयात मदयेकं मगाःगु लजगाः ज्वनाः नेपाःया गौरवमय परम्परा कायम यानावयाच्चपिनिगु समूह हे तुलाधर (उराय्) खः ।

खतु वज्राचार्य, शाक्य व तुलाधरतय्गु परम्परा उथें जूसां छुं भचा पाःगु खने दःवःगुलि वय्कःपिनिगु संस्कार फुकं हे न्ह्यव्याचवना ।

वय्कःपिनि थः न्ह्याय्मचाया प्वाथय् दयाः च्याला दयेव थःछेय् वइबले जक धौबजि व यःमल्लि, नकाछवय्वं गाः । भाःतया छेय्चनाः धौबजि नकः वनेगु चलन मदु ।

सिचुपालु वयनेगु-

मचा बुइसाथं थःछेखलःपिन्थाय् सिचुपालु वयंके छवये । सिचुपालु वयंके छवयेगु ज्वलं वय् बियातःगु अनुसार वय्कपिनि थुकिइ तं सायाहये म्वाः थःतं तं काइ ।

इमू २ मना, जिफो ४ ग्वः, पालु १/२ धानि, ग्वःगु ग्वय् १२ ग्वः, लवं १ तोला, भुयूसिन्हः १ तोला ।

ध्यःवजि नकःवने-

मचाबुयाः वयंके न्ह्यः थःछेखलःपिसं थःम्ह न्ह्याय्मचायात ध्यःवजि नकःवनेबले वय्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः ।

ध्वः २ पाउ, चाकु १ ग्वारा, बजि ६ मना वा फच्छि, ध्वं १ धौ (थापि) ।

मचाबूव्यके-

मचाबुयाः ध्वं दुकुन्हु वा खुन्हु दुकुन्हु व्यंकी । ध्व सकसिया (सकलजातिया) चलन छः । गुरुपि तयाः बिधि अनुसारं थुकुन्हु छे छछां नीसी यानाः सुचि नियम यानाः जहानपि फुकीबाकाय सकसिनं मोल्हुयेमाल । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं वव्यबियातःगु अनुसारं मचाबूव्यकेकु छवयाहयेमाल ।

बजि ६ मना, सियागु जाकिया चुं २ मना, ला १ धानि, कःसू १ मना, हामो १ मना, हाकुमुस्या १ मना, खिचाश्वाथः, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हे-सित वसः जुच्छि, वह्या अजःतला १ गू, ववातिवासः धोतिचौति, पुइसुखुपाः १ पाः, पुजामः १ पाः, धौ १ ग्वः, जानेगुवाताय जाकि १ मना, चिकं चकंछि, ।

सुयन्हापां आगंभवचा दान यानाः गुरु कलशपूजा व दिदिअजि नं पूजा-यानाः आगंभवचा मस्तयूत दान यायेगु चलन दु । अले फुकीबाकायपि सकसितं कौला याकाः जाभव्य नको । बहनिइ बजिभव्यनइ । थःछेखलःपिसं हानं ववथाज्वलं धकाः ववय्या ज्वलं छवयाहइ । थुलि ज्वनावःपि कुमियात भव्य नकाछवयेमाः ।

ववथाज्वलं-

ओ २५ पा, लापी २५ ग्वः, ध्वंथापि १ ग्वः, ।

मचाबूस्वःवये-

मचाबुयाः बाःछि नीन्हु दयेकाः थःछेखलःपि सकलं सःबियाः सकलं नापं नापं मचाबू स्वःवइ । मचाबू स्वःवःपि थःछेखलःपिस्त सकसितं बांलाक देमाभव्य (देमाय तयाः नकेगु भव्य) नकेमाः । स्वःवःपिसं ज्वनावइगु ज्वलं ववयबिया तःगु अनुसारं-

बजि ६ मना, चुंला १ धानि, लापी १ धानि ध्वंथापि १ धौ ।

प्यूचांन्ह्याकः वने-

मचाबूम्ह थःछेय लह्युवने धुंकाः बाःछि, नीन्हु दयेकाः बाःजुम्हेसिनं नवजात मचायात लुंया प्यूचां न्ह्याकेव माजुम्हेसिनं पोस्तगं १ धानि ज्वना-वने । बाःजु माजुयात खेवः महि तयाः पाहाँ यानाः कौला याकाहयेमाल ।

मचाजंको-

ध्व मचाजंको साइतय् अन्नप्रासन विधि अनुसारं कलशपूजा यानाः मचायात जा नके । म्हायामचा, भिनामचा, व थःछेखलःपि नं सकलं सःताः भव्य नकेमाः । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं ववय्या ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, बोम्हेसित, कमिज १ पा, खे माक्वः, ध्वं थापि १ धौ, धौ ४ ग्वः, न्या माक्वः ।

ध्वयां कन्हय्कुन्हु कथुप्वाः चायेकेगु धकाः मचायात गनेद्यय्के वनाः छः पुजा यानाः ग्वःजा १ ग्वः लानाः मचायात चिपं थोकाः कथुप्वाः चायेका हये ।

बहनिइ थःथिति, हातानाता, इष्टमित्र, पासाभाइ आदि सकसितं लइकाः जुयाः भव्य नकेमाः । भव्य नःवःपि थःछेखलःपिसं मचायात वसः जुच्छि, मांम्हे-सित जुच्छि, जिलाजंयात कमिज छपाः । धौसंगं, खेसंगं, ध्वं, अय्लाः आदि ज्वनाः वयेमाल । मेपिसं हयेमाःगु कर मडु । थुगु जंकोभव्य न्हापांम्ह मचा बुइबले छक्वः जक भव्य नकेगु चलन दु, हानं हानं बुइबले भव्य नके स्वाः ।

थुगु भव्य नकेबले थःछेखलःपिस्त न्हापां कौला याकाः देमाभव्य नकेमाः । मेपि स्याःपिस्त महि तयाः पाहाँ याकाः लप्तेभव्य (झोभव्य) नके ।

ध्वयां कन्हय्कुन्हु कथुप्वाः चायेकेगु धकाः मचायात गनेद्यय्के वनाः छः पुज्याना ग्वःजा १ ग्वः लानाः मचायात चिपं थोकाः कथुप्वाः चायेकाहये ।

कय्तापुजा-

कय्तापुजा (मेखलावन्धन) मस्त न्ह्युर्देनिसं शिछदेया भित्तय् छेय् याइगु क्रिया छः । कय्तापुजाया विधि अनुसारं होमार्चनपूजा वा कलशार्चनपूजा यानाः छन्हु जक याइगु कय्तापुजा छः ।

वकले न्हापां कय्तापुजा याइम्ह मचायात मोल्हुका नीसी याकाः साइतय् लाकाः विधि अनुसारं पाजुं लुंखोचा वह्खोचां सेंखाके भाय् यानाः नोन सेंखाकी । अले पुजा सिधयेकाः स्थान गनेद्यय्के वनेत पुजाय् च्वम्ह थाकुलि लिछिम्हिचा, निछिम्हिचा (छगुलिइ जाकि तयाःतःगु व छगुलिइ बजि तयाः तःगु म्हिचा) ज्वंकाः चल्लाया छेगुलि पाछायेकाः धनुष, तीर ज्वंकाः थःथितिपिसं भिक्षा (जाकि, धिवा आदि) बियाः मांअबुयाके बिदा कयाः गनेद्यय्के वनी । अन्न विधि अनुसारं पुजा याना ग्वःपाः ७ पाः ग्वगु ग्वय् ७ ग्वः व धिवा ७ ग्वः बय् लानाः कय्तापुजा याम्ह मचायात न्ह्युपलाः ठिकाः वनान्तरय् वनेगु भाय् यानाः बिस्यु वनी । पाजु जूम्हेस्यां ज्वनाः तपुलि पुकाः लिगनाः छेय् हइ । छेया पिखालखुइ

फवाह्यां छयेगु धकाः जाकि फच्छि, दां १ ग्वः तथाः तले व्वनाह्याः मांबोपिसं धौ-
सगं, खेंसगं बी । हानं पाजु जूम्हेस्यां नं खेंसगं, व धौसगं मचायात वसः जुच्छि,
मांम्हेसित लं छपाः लःल्हायेमाः ।

थुकुन्हु बहनिइ थःथिति, हातानाता, फुकीबाकाय्, इष्टमित्र, पासाभाइ
सकसितं भव्य नके । भव्यवःपिसं थःगु गच्छे अनुसारं मचायात भिक्षा स्वरूप
गुम्हेस्यां तपुलि आदि ज्वनावइ ।

इहियाये-

श्व मिसामस्तयत् यायेगु संस्कार क्रिया खः । प्रायः श्व वज्राचार्य,
शाक्य व तुलाधरपिनि उत्थं हे धायेमाः । मेमेगु जातिपिनि जक फरक खनेदु ।

बाह्याःतये-

श्व बाह्याःतयेगु क्रिया मिसामचायात ६ दे, ११ दे बा १३ देया वंसय्
मिनिःहु तक्क सूर्ययाः जति मखयेकः सुं मिजंया क्रिचः तक्क नं मदयेक बाह्याः
कोथा धकाः अलग कोथा बियातइगुयात बाह्यातयेगु धकाः धयावयाचवंतः श्व
क्रिया फुक्क जातिया नायं ज्वःलाःगु खनेदु ।

बाह्याः स्वःवने-

मिनिःहुया दुने थःथितिपि सकलें वयाः बाह्याः स्वःवयेमाः । बाह्याः
स्ववइबले स्वःवइपिसं ज्वनावयेमाःगु ज्वलं थुकथं दु ।

पाजुपिसं ज्वनावयेमागुः- *छुस्यामुस्या फच्छि, मन्हि मावव, दुव १
मना ।

मेपि थःथितिपिसंः- छुस्यामुस्या ४ मना, तु १ पु, सिसाबुसा आदि ।

बाह्याःपिकाये-

रजस्वला विधि अनुसारं क्रिया याताः सूर्यमण्डल दर्शन याकाः इनाय्
पूजा वनाः ल्याहां वयाः छेया थाकुलिगिसं धौसगं, खेंसगं बियाः वसः लःल्हाये ।
पाजुपिसं निनिपिसं वसः लःल्हायेमाःगु चलन मदुगु जुल ।

बाह्याःपिकायेकुन्हु बाह्याः स्वःवःपि थःथितिपि व बाह्याः कोथाय् म्हितः-
वःपि पासापि सकसितं भव्य नकेमाःगु कर मदु । यदि सःताः नकल धाःसा भव्य
वइपि थःथितिपिसं वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनावयेमाल ।

*छुस्या (छवसिया) कय्गू, सिम्पु, वकुलाः, चाना, वरां आदि । मुस्या छता तये
मज्जू । छायाःसा लास्वरूप मुस्या जुयानिम्ति ।

वाकिजाकि (सरुवा जाकि) ६ मना, लं पाः १ पाः, १ वंसलि, चिकं १
मली, लंपाः १ पाः ।

थःछेखलःपिन्त देमाभव्य मेपिन्त होभव्य नकेमाल ।

व्याहा यायेगु

ग्वय्बीगु-

न्हापां जातलं तुकाः भौमचा माले धुनेवं ग्वय्बियाः व्याहा यायेगु
भवःछियेगु ज्याजुइ । ग्वय्बीबले वव्यबियातःकथं ज्वलं ज्वनाः लमि वनेमाल ।

लीयागु लम्पिचा १ ग्वः, ग्वःगु ग्वय् १० ग्वः दां १ ग्वः । थुलि ज्वनाः
वःम्ह लमियात बांलाक कौला याकाः छवयेमाल ।

लखाबीगु-

इहिपाः यायेगु च्यान्हु न्ह्यः बा शिन्त्यान्हु न्ह्यः भौमचाया मांबोपिसं गुलि
लखा धाल उलि लखा बिये । लखामहिया सत्ता धिबा नं बीगु चलन दु ।
निलखा तक्क कायेगु चलन दु । सिसाबुसा नकेगु हिसावं मेगु निपा लखामहि
कायेगु नं याइ । लखाव्यवःपि लमि व कुमियात बांलाक कौला याकाहयेमाल ।

कल्यां न्ह्याकःवनेगु-

भौमचा काःवने प्यन्हु न्ह्यः शाक्यभिधु लमि व कुमि व्वनावनाः कल्यां
न्ह्याकः वनेमाल । कल्यां न्ह्याकः वनेबले वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः कुमियात
वव्यदुइकाः वनेमाल ।

कोत १ पाः, धौ १ ग्वः, निकःमहि अलग कोतलय् १६ ग्वः, नांचास
१२ ग्वः निकःमहि, न्या तयलं (८ पाउ), चाकु १ ग्वारा, मले १ तोला, लवं १
तोला व दुरदाइस (कोरिचाय्) दुव ४ मना, ।

अन थ्येवं शाक्यभिधु भौमचायात कल्यां न्ह्याकाः भौमचाया मामं
सगं बीकाः, वसः लःल्हाकाः भौमचापाखें महिकसिनांचा तछ्याकेबिये । महिक-
सिइ दुनेचवंगु निकःमहि भौमचायात १ ग्वः बिये । बाकि दुगु लितबिया-
हये । कल्यां न्ह्याकःवःपि शाक्यभिधु, लमि व कुमिपिन्त बांलाक देमाभव्य
नकाहयेमाल । भातम्हेसित नं छगू भव्य भागः तथाः बियाहयेमाल ।

छेय् ल्याहां वयाः-

शाक्यभिधु, लमि, व कुमि सकसियां भव्य नये सिधयेव उकुन्हु हे

*केशरी, सन्नासिखोला व च्वकि निनाः दयेकीगु ।

मिजंया छेय वनाः मिसापाखे ज्वनावःगु फुक्क लःल्हाये । गुरुजं मंगल वाक्य व्वनाः मिसाया जातयात भात जुम्हेस्यां पुलि व्वतेकाः सगं बोके । मिसा-पति बियाहःगु भव्य नं नके । हानं निकःमहि नं गनेछाःयात १ ग्वः, गुरुयात १ ग्वः, मांघोयात १ ग्वः/१ ग्वः नं बिये । गुरुयात दक्षिना बियाः बांलाकः कौला याकाछवये ।

कन्हयकुन्ह भौमचायात न्ह्याकाःभकूग कल्या उकुन्ह हे वा कन्हयकुन्ह त्वयाः शाक्यमिभुयात तुं लःल्हाये ।

भौमचा काःवने--

भौमचा काःवनेगु घकाः जन्त मुंकाः जन्त व्ववसित मोसिप्वः १ प्वः व ग्वाः १ भे बियाः पंचबाजा थाकाः थुमित भव्य नकाः ज्वःकोतः १ ज्वः, कोतः १ पाः तयाः भौमचा काःवनेमाः । मिसापिन्याय् श्यनेव मिसापति नं जन्त वःपित्त मोसिप्वः बिये । वज्राचार्य, शाक्यपिनिगु हे परम्पराकथं भौमचा पितबी ।

भौमचापित बीकुन्ह थःथिति, हातानात, पासाभाइ, इष्टमित्र, आदि सकसितं बांलाक पयनबियाभव्य नकी । भव्य व्ववसितं थःगु गच्छे अनुसारं व्वसः ज्वनावये । व्वसः बीबले भौमचां ग्वय् १० ग्वः बिये । स्याःफुकी थःथितिपिके ग्वय् लित काइमखु । मेपिके ग्वय् लित कयाः चकलेत छगु/छगू बियेगु चलन दु ।

भौमचा दुतकाये--

वज्राचार्य व शाक्यपिनिगु परम्पराकथं ।

छेय्वके--

वज्राचार्यपिनिगु अनुसारं । थुकुन्ह थःथिति इष्टमित्र, हातानात, पासा-भाइ सकसितं ब्याहाभव्य नके ।

संघाके--

भाःत जुम्हेस्यां कलाः जुम्हेसित ०कतूचाय्वगु कां नीछतु हिनाः न्यागः सपः हिनेत संघाके विधि अनुसारं पुजा जुडकुन्ह थःछे खलःपिसं व्वय्-कथंया ज्वलं छव्याहयेमाः । ज्वनाःवःपि लमि, कुमियात भव्य नकाछवयेमाः ।

कोत ज्वलं १ पा, म्हय्छापा १ पा, धौ १ ग्व, ज्वालान्हाय्कं, सिन्हःमु १ गू *चुसापा, लीया कतूचा १ गू सिन्हःबत्ता १ ग्वः, ०कोंछोला १ ग्वः ।

०जनय् तयाः कातुलेज्यगु थल ।

*दुमिसया कं । ०खालय् बुलेगु क्रिम ।

बजला वने--

भौमचा, कायमचा छेया जहानपि सकलें श्री बिद्याधरीदेवी (बिज्याःस-सा) या थाय् वनाः पुजा यानाः सिन्चां फायेकाः सगं बियाः अन हे भव्य ग्यावयेगु । थुकुन्ह हे कलः १ ग्वः तयाः न्ह्याय्मचा बा न्ह्याम्हसां पकनाय् छःया-माय् पुजा छवये ।

निक्षाभू--

वज्राचार्य व शाक्यतय्गु परम्पराकथं बजिभव्य नकेगु चलन दु ।

खवाः स्वयेगु--

थ्व ब्याहा यानाः प्यन्हु दुकुन्ह खवाःस्वयेगु ज्याजुइ । थुकुन्ह भोपाहीं थ्याःपि थःथिति, भाइबन्धु, जःलाखःला, व इष्टमित्र आदि सकसितं दक्षिना छायाः खवाः स्वइ । भौम्हसितं लुंया अंगु १ पाः न्ह्याकाः वसः जुच्छि लःल्हाइ । मिसाया बौया सन्मानार्थय् खेवः महि, पुकाला सहितगु रिकापि न्ह्यःने तइ । खालि व्वये जक हइ नइमखु । मेपित्त अय्थ्या महि १ ता, दुगंसलिखय् अय्लाः १ लू, मोसिपो १ प्वः/१ प्वः व ग्वाः बी ।

मिसापति खवाःस्वयेत ज्वनावनेमाःगु ज्वलं व्वय्कथंया अनुसारं जुइ । थगु ज्वलं खवाःवपनिम्ह भौमचाया न्ह्यःने व्वये । वसः जुच्छि, महिता माव्व, तिसावुसा माव्व, मोसिप्वः माव्व, लखामांह १ ता (छधानि ग्यंगु) ।

बांलाक किस्तिइ तयाः व्वयाबीमाः ।

दुघायेके--

खवाःस्वयेकुन्ह बहनिइ दुघायेकेगु ज्या जुइ । जिलाजंयात व्वनायकाः जिलाजं व न्ह्याय्मचा नापं तयाः ससःखलःपित्त ग्वय्सायेकी । धौसगं व ग्वःसगं बियाः ०कस्तुरिब्यं व्वनाः थाय्व न्ह्यःच्याकी । थाय्वःस सहभोजन घासाता व्वयेबले नीप्यता घासां चाःहोकेमाः । फतिफतले बांलाक तयाः छःछायेके । मिजंया थाय्भुस बजि फच्छि व न्ह्याय्मचाया थाय्वःस बजि प्यमना तये । थथे हे देमास, गुरु, फुकीबाकाय्पित्त व पाजुयात नं भाग तयाः छःछायेकेमाः । यदि फुकीबाकाय्पित्त भाग मतल घाःसा फुकीबाकाय्पिसं दुघायेकी मखु । थुलि छः छायेसिधल धायेव देमाय् तयाः सकसितं भोजन याकी ।

०कस्तुरीमृग (चल्ला) या त्यपचाया चाः छचाः व कस्तुरी प्वः १ प्वः उकी हे घानाः तयातःगु ला प्वाःचा ।

बग्गीव्याहा-

श्व बग्गीव्याहा ध्यागु तसकं तःजिक याइगु व्याहा खः । श्व व्याहा ध्यागु परम्परा ८०/९० दं न्ह्यः हे प्रचलनय् मवये धुंकूगु धइगु धागु दु । श्व व्याहा यांनाः दुचायेकेबले जिलाजं व म्ह्याय्मचायात सहभोजन नापंतुं थयेकेत तःखाः १ ग्वः, सन्याखुना १ ग्वः मेछ्यं १ ग्वः । थुकीयात त्वयेक पुका-पाका नं तयाः निम्हु कुनि ववबुइकाः तयेयंकेमाः ।

बुढाबुढि जंको-

स्वयम्बर, दीक्षा, बुढाबुढि जंको, बज्राचार्य व शाक्यपिनिकथं ।

स्थविराभिषेक-

थःम्ह कुलदेवता (डुगु छः) याथाय् वनाः गुरुजं सहभाहृति यज्ञयांनाः छेय् ल्याहां वयाः भोगाहां सकसितं धौसगं, ग्वःसगं ज्वनाः बेतालि चिकः वयेमाः । श्वय् व्याहाश्वय् अनुसारं ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

जीवन अन्त्य जुयावने धुनेवं सिथं यंकेत गुलि नं यायेमाःगु क्रिया (डुका-पिकां तियेगु, छावासय् वायेगु, पिचावायेगु) खः । व फुककं बज्राचार्य शाक्यपिनि कथं यायेगु याइ । मेगु ज्वःमलाःगु ववय् न्हयव्वये । विशेष दीक्षाप्राप्तपि जुल धाःसा खतय् तयाः सिथं यंकेगु याइ । खतय् तयाः सिथं यंकेबले नं बज्राचार्य व शाक्यपिनिगु परम्पराअनुसारं याइ ।

चिपंथीकःवयेगु--

सिथं यंकाः अन्त्यसंस्कार सिधयेव अथवा मुकावयेधुनेव थःथिति, स्याःपि म्ह्याय्मचा, भिनामचापिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थोकाःवयेमाः ।

बजि २ मना, महिमाषव, पालु १ पाउ, चि, अग्लाः । सीना स्वन्हु डुकुन्हु मण्डः चवयेगु पाइ ।

मण्डःचवये--

बज्राचार्य व शाक्यपिनि परम्पराकथं ।

नकःवये--

मण्डः चवयेकुन्हु अथवा लोचाः छन्हु न्ह्यः थःथितिपिसं छेया जहान-

पि व फुकीबाकाय् सकसितं थः थाय् ज्वरेयानाः नकःवयेमाः । नकःवयेगु ज्वलं ववय्कथंया अनुसारं ।

बजि, ग्वालु, वाउंचा, चना, कःसूअचार ।

लोचाःवये--

बज्राचार्य व शाक्यपिनिकथं ।

लोचाःबजि नयेगु--

बज्राचार्य व शाक्यपिनिकथं ।

व्याःवये--

बज्राचार्य व शाक्य पिनिगु परम्पराकथं व्याःवये । ज्वनावयेमाःगु ज्वलं यथे खः बजि फच्छि, चि १/२ मना, पालु १ पाउ, साखः १ पाउ, धौ १ ग्वः ।

न्हय्न्हुमा तये--

सिनावनाः न्हय्न्हु डुकुन्हु सुथन्हापां नीसी यांनाः म्ह्याय्मचां ज्वरे-याकाः पिखालुखुस न्हय्न्हुमा तये । न्हय्न्हुमा तये सिधयेवं फुकीबाकाय्पिन्त जा नकेमाः ।

पाखाजा खाये--

न्हय्न्हु डुकुन्हु हे बहनिइ लेंयजूपि मस्त धायेव पाखाजा खाये । थुक्रिया ज्वलं येया बौद्धपूजा क्रियाया हलं ज्वलंस उल्लेख दु ।

दूव्यंकः वने--

सिनावनाः झिन्हु डुकुन्हु फुकीबाकाय् सकलें खुसिइ वनाः मोःल्हयाः सुद्ध यांनाः छेय् ल्याहां वयाः सकसितं कौला याके । कौला याकेया बिशेष ज्वलं-बजि, पालु, चि, लई, मन्हि, अग्लाः आदि ।

घःसू याये--

झिनिन्हु डुकुन्हु न्हापां पाखां ववय् *ग्वाःस्वांक्रिया याये सिधयेव तले याहां वनाः गृहशुद्धयज्ञ यांनाः पुजा याये । पुजा सिधयेकाः फुकीबाकाय् व म्ह्याय्-मस्त सकसितं ववय् नके । गुम्हगुम्हेस्यां गुथियारपिन्त नं ववय् नकेगु चलन दु ।

फुकीबाकाय्पिन्त फुकय्याये माःसा झिस्वन्हुकुन्हु कलशपूजा व लोकोत्त-

*खालिगु ग्वाः, ग्वय्, सिका, धौपती, मत, स्वनाः गुरुमण्डलार्चनपूजा याये ।

पिण्ड थयाः फुकय्याये । थुलि फुकय्याये धुनेव फुकीपिनि पुजा क्रिया न्ह्यागु याःसां जिल ।

लत्या-

सिनाः पीन्यान्हु दुकुन्हु पंचशाली व कलशार्चनपूजा यानाः लोकोत्तरपिण्ड थइ । थःगुरुयात दिवंगतया नामं यथाश्रद्धां संध्या (-लासा, फांगा, खाता-आदि) दान याइ । अले थुकुन्हु फुकीबाकाय् गुथियार आदि सकसितं जाभव्य नकी । शिनिगू तीर्थस लय्प्यं थःबंसां लत्यां कन्ह्यकुन्हु न्हापांगु तीर्थय् वनाः लौकिक पिण्ड थःवनी । थननिसैं क्रमानुसारं लय्प्यपतिकं शिनिगू तीर्थय् लय्प्यं थःवनी ।

खुला--

सिनाः खुलाः दयेव छेय् पंचशालिसहित यानाः लोकोत्तरपिण्ड थये । थुकुन्हु जाभव्य नके ।

दकिला--

पूजाक्रिया खुलाया अनुसारं याये । बखि फुकय्यायेमाःपि दःसा थःथिति-खलःपिसं ग्वःसगं धौसगं ब्यवयेमाः । सकसितं जाभव्य नके ।

पाहांबबने--

लत्या, खुला, दकिलाया दुने थव पाहांबबनाभव्य न्यायेकेमाः । थुबले अन्तिम अवस्थाय् ग्वाहालि याःपि पासाभाइ, जःलाखःला, ब्याः छवयाःहःपि, सकसितं सःता जाभव्य नकेमाः ।

निर्दयातिथि--

सिनाः निर्दयनिबले यायेमाःगु क्रिया निर्दयातिथि खः । थुकुन्हु पंचशाली, कलशपूजा व लोकोत्तरपिण्ड थये । फुकीबाकाय् सकसितं जाभव्य नके ।

थुलि तुलाधरपिनिगु संस्कार संस्कृति जुल ।

राजोपाध्यायपिनिगु परम्पराकथं

प्राचीनकालया वैदिक सभ्यताया नापनापं ब्राम्हण जाति पिदंगु खनेदु । नेपाःया सन्दर्भय् लिच्छविकाल स्वयाः न्ह्यः ब्राम्हण जातिया बाहुल्यतां हाकाये धुंकूगु खनेदु । थये हे लिच्छविजु वसन्तदेवया अभिलेखय् शिच्यागू जाति मध्ये ब्राम्हण (ब्रम्ह) या उल्लेख यानातःगु दु । थुकथं हे उगु ताकय् दया-वयाच्चंगु विभिन्न देवदेवीपिनिगु व स्थापना पुजाआजा आदिया प्रबन्ध यानावंगु विभिन्न लिच्छविकालया त्वहंतं न्ववानाच्चंगु दु । उकि ब्रम्हतय्गु महत्त्वयात उलाव्यूगु खः ।

राजोपाध्यायपिन्त छःभाजु, छःब्रम्ह, जुजु आदि संज्ञां हुनावयाच्चंगु दु । थवबलेनिसैं दतधइगु छुं सी मदुनी । अथे नं इतिहासकार जगदीश-चन्द्र रेग्मीया धापु अनुसारं मध्यकालय् "कान्यकुब्ज" वर्गया विभिन्न थरिया ब्राम्हणपि दुहांवःगु खनेदु । थुपि उपाध्याय, झा, मिश्र, आदिपि खः । छुं संख्याय् पंचवडिया भट्ट ब्रम्हत नं थन वयाः चवंवल धयागु न्यनेदु । उकी मध्य छथ्वः ब्राम्हणपि थनया हे संस्कृतियात ज्वनाः थनया हे समाज नापं भेलेपुनाः शंव-धर्मया अनुयायिपिनि पुरोहित जुयाः कर्मकाण्ड यानावयाच्चंगु परम्परा आः तक दनि । थवय्कःपि मल्लजुजुपिनि पर्याय राजगुरु नं खः धइगु राजोपाध्या-यया पदं प्रष्ट याः । आः थन अनपिनिगु संस्कार संस्कृति छसीकथं वव्य न्ह्य-व्वयाहये ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसैं यायेमाःगु ज्याखँ

धौबजि नकःवने-

न्ह्याय्मचा बियाछवयाः न्ह्याय्मचाया प्वाथय् दयाः च्यालाःला दयेवं अःछेखलःया मां बा छेया परिवारपि न्ह्याम्हसां वनाः वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वना धौबजि नकः वनेमाः ।

धौ १ ग्वः, बजि माक्व, साखः माक्व, ला माक्व, महि माक्व, सिसाबुसा माक्व, बगु खेंग्वः १२ ग्वः, कचिगु खेंग्वः २ ग्वः, ।

चवय्या कचिगु २ ग्वः खें मचाबुव्यथा जुइबले निगःयां छपायानाः नकेमाःया निति तथाहुइगु खः । थ्व धौबजि नकःवःपि थःछे खलःपिन्त बांलाक भ्वय् नकाहयेमाः ।

ग्वय्सिन्हःप्वः छवये-

मचाबुयाः प्यन्हु मदुवं थःछे खलः पिन्थाय् छवयेगु ज्वलंयात हे ग्वय्सिन्हःप्वः छवये धकाः धाइ । ज्वलं ग्वय्सिन्हातःकथं ।

काय् बूसा तःग्वःगु ग्वय् १२ बागः भपुइका, म्ह्याय् बूसा थपुइकाः तयेमाः । भुय्सिन्हः १ तोला, लवं १ तोला, ।

थ्व छवयाहःगु ज्वलं मध्ये सिन्हः भचा जक कयाः मेगु फुक्कं लित बियाहइ ।

थःछे खलःपिसं चवय् कथंयागु ज्वलं थःपिसं मेगु न्यानाः कुलदेवता व छः छःपिन्त नं छायाः थःथितिपिन्त नं ज्यःनां लप्तेस सिन्हः तयाः ग्वय् समेत सिन्हः भागः बीके छवयेमाः । अले सिन्हःकाःपि थःथितिपिसं मचाबूम्ह म्ह्याय्मचायात वसः जुच्छि जुच्छि नं बोहयेमाः । अले थःछे खलःपिसं उगु नां छगू छगू तिकाः (तयाः) सिनिन्हुया कु नापं तं छवइ ।

मचाबूव्यके-

मचाबुयाः प्यन्हु दुकुन्ह, दिदिअजि छ्वास अजिमाः पुजा याइ । थःगुरुं खुन्ह दुकुन्ह छैथि धकाः स्वस्तिवाचन यायेमाः अले सिन्हुकुन्ह थः गुरुं नामकरण विधिअनुसारं कलशार्चनपूजा यांनाः मचायात नां छुनाः जातः नं पुजा याइ । थुखे दिदिअजि नं छ्वासअजिमा पुजायाइ । थुकुन्ह फुकीबाकाय्पि सकसितं भ्वय् नकेमाः ।

थुकुन्ह थछे खलःपिसं प्यन्हु, खुन्ह व सिन्हुया कु सिनिन्हुकुन्ह छवयाः हइ । ज्वलं थुकथं दु -

प्यन्हुकुन्हया कु- म्ह्याय्मचायात वसः जुच्छि, पुजाभः ज्वलं १ ज्वः, धौ १ ग्वः, ।

खुन्हुकुन्हया कु- मांम्हेसित वसः जुच्छि, वह्या अजःसला १ गू, कंयया बाता १ ग्वः, मचाकथि १ पु, तुखः १ खः, छ्यः १ पाउ, चाकु १ म्वारा, इमू १ पाउ व पालु १ पाउ ।

सिन्हुकुन्ह कु- मांम्हेसित वसः जुच्छि, मचायात वसः जुच्छि, जिलाजंयात जुच्छि, म्ह्याय् मचायात जाकि १२ मना, जिलाजंयात ६ मना ।

थुलि ज्वनावःम्ह कुमियात भ्वय् मनःसा धिबा बियाछवयेमाः ।

दछिना छाःवने-

भ्वय्कःपिनि मचाबू स्वःवनेम्वाः । मचाबुयाः १५/२० न्हु दयेकाः मांम्ह वनाः मचायात दछिना छाःवनी । अनयात बांलाक कोला याकाहयेमाः ।

मचाबू लहीकःवने-

मचाबू लहीकः वनेत समिधखलःपिनाप गबले लहीकःवये धइगु खेंल्हा बल्हा यांनाः गबले धाल उबले थः म्ह्याय्मचा काःवने । उबले वसः जुच्छि नं ज्वनावनेमाल । व हे वसः पुंकाः म्ह्याय्मचा ब्वनाहये ।

मचाजंको-

काय्मचा जूसा खुला बा च्याला, म्ह्याय्मचा जूसा ग्याला वा न्हय्ला- कुन्ह साइतय् लाकाः गुरुं कलशार्चनपूजा याकाः मचायात थाय्भुजा व तिसाभुजासः मचायात कायेके बियाः विधि अनुसारं पुजायाइ । अले धौसगं बियाः थाय्भुस पंचपास याकाः छेंया बा फुकी थाकुलि भोजन याकी । भोजन याकेसिधयेव मचाया पाजुम्हेसिनं मचायात धिबा बियाः मचायात बुयाः इनाय् पुजा यंकी । उंपि ल्याहाँ मवः तले पुजा च्वंथाय् पयतुनां च्वंथासं मचाया मांम्ह वने मज्यू । मचा हयाः लःल्हायेवः तिति वनेजी ।

थुकुन्ह मचायात दछिना छाःवःपि व थःछे खलःपिसं वसः तया हःपिन्त भोउ भ्वय् धायेमाः । भोराहाँ तय्सं धौसगं व कापः लःल्हानाबियेमाः । थुकुन्ह जंको याःम्ह मचायात ला, खें नके मज्यू ।

मचाजंकोयां कन्हय्कुन्ह थःगु इलाकाया मुख्यम्ह छःयाथाय् वनाः मुस्या पालु सहितया पुजाभः पुज्यानाः मचायात विपंथोकाहयेमाः । छेंय् ल्याहाँ वयाः मचायात व छेंया थाकुलिपिन्त सगं बियेमाः । थुलिसिधय्व आलः (जा) नये ।

बुसँखा-

भ्व बुसँखा काय्मचा ३, ५, ७, ९, दंया दुने यायेमाः । बुसँखाया छन्हु न्हयः दुस्वः याये । थुकुन्ह दुस्वकावयेगु धकाः सच्छि व च्यातु का ल्हानाः का दयेकी । थुकुन्ह पीयय् पुजा छवये । बुसँखाःम्ह मचायात सगं बिये । पाजु

जुम्हेस्यां लुं १ कू आंगसाय घाके । थुकुन्ह सकस्यां भव्य नये ।

कन्हयकुन्ह गुरु ब्राह्मणद्वारा कुसण्डीहोम यांना: सॅखाके । न्हायपन्वा: छनेगु विधिअनुसारं पुजा यांना: धौसगं बी । हानं स्थान गणेशयाथाय् यंका: पुजा याकाहइ । छेय् लितहया: भोजन जुइ ।

कयतापुजा-

कायमचा सिर्देलिपा सिस्वदया दुने कयतापुजा जुइ । थ्व कयतापुजा साइतय् लाका:यायेमा: । कयतापुजाया छन्हु न्हय: दुस्व:यायेगु धका: पोथय् पुजा छवइ । धौसगं बिया: भव्य नइ ।

थ्वयां कन्हयकुन्ह उपनयन विधि अनुसारं मचायात छेया थाकुलि मन्त्र बान याइ (न्यंकी) । जनाइ नं थाकुलि हे ल:लहानाबी । उकुन्हनिसें स्वला तक अग्निहोत्रीजुया: न्हिनिक: होम यांना: वेद पाथयायेमा: । वेद पाथया साथय् शिक्षा अध्ययन याकेगु नं प्रारम्भ जुयावनी । स्वला दयेव समापणपूजा धका: होम यांना: पुजा याये धुनेव स्थानगणेशय् वना: स्वा:, ग्वय्, लवं धिबा लाना: न्हयपला: छिका: छ: भागियाका: पाजुं लिगनाहये । छेय् थयंका: सकस्यां भव्य नये । कन्हयकुन्ह वंजलावने ।

स्वलाया भित्तय् थ:थितिपिसं कयतापुजा या:ह मचायात चिपं थोक-वयेमा: । चिपं थोक:वये ज्वलं थुकथं दु ।

बजि, मह्लि, दुरु, सिसाबुसा ।

वंजलावने-

थुकुन्ह थ:गु इलाकायाम्ह मू छ:याथाय् मुस्यापालु सहितं पंचोप-चार पूजा यांना छ:याथाय् तुं चिपं थिया: छेय् त्याहां वया: धौसगं, खेसगं कया: भोजन याये ।

अनपिनि इहियायेगु चलन मडु । इहियायेगु इलय् थ: पुरोहित ब्राह्मणयात पुजा यांना: गोबान यायेवं गा: ।

बाह्ला:तये-

अनपिनि न्हापान्हापा रजस्वला मजुवं बियाछवइगु प्रचलन ख: । घा: वया: थ्व प्रचलन मडुसॅलि थ:गु छेय् तुं रजस्वला जुइका: बाह्ला: ज्वनेगु याइ । रजस्वला जुइसाथं सुमिजया स्वा: मस्वसॅ बाह्ला:क्वथाय् बाह्ला: तइ । १२ न्हु दुकुन्ह बाह्ला: त:म्ह पिकया: सूर्ययात पुज्याना: उकुन्ह हे सकस्यां भव्य नइ ।

सुं थ:थितिपि वया: स्व: वयेगु चलन दु । बाह्ला:क्वथाय् म्हित:ब:पि मस्तय्त भव्य नकीगु चलन दु ।

व्याहा यायेगु

जीवनया नांचा न्ह्याकेत थ:गु कुल परम्पराकथं प्रपंचारमक दांपत्य जीवन हनेगुयात हे इहिपा: यायेगु धयावयाचवन । थ्वय्क:पिनिगु इहिपा:यायेगु परम्परा छतीकथं वव्य न्हयवये ।

ग्वय्बीगु-

इहिपा:यायेगु वव:छित घायेव न्हापां छेया मिजंपत्तिइया थाकुलि व मेपि निम्ह स्वम्ह (मिजंत जक) वव्यबियात:कथंया ज्वलं ज्वनावनी । अले मिसापत्ति थ:पुरोहित ब्राह्मण स:तातइ । उम्ह पुरोहित स्वस्तिवाचन यांना: थनं ज्वना:-वंगु फुकं मिसाया बीयात ल:लहानाबी । ग्वय्बीगु ज्वलं वव्यबियात:कथंय ।

पुजाभ: १ पा:, धौ १ ग्व:, ग्व:गु ग्वय् १० ग्व:, जनाइपु १ पु, वां १ तका ।

स्वस्तिवाचन या:म्ह पुरोहितायात निखल:सिनं दछिना बीमा: ? ज्वना: व:म्ह कुमियात कौला याकाहयेमाल ।

लखाबीगु-

थ्व लखाबीगु शिन्हु शिन्ग्यान्हु न्हय: व्यूवनेमा: । ज्वलं वव्य बियात: कथं ।

मह्लिकिस्ति १ पा:, सिसाबुसाकिस्ति थ:गु इच्छा अनुसारं, दुरुवाइ (दुरु फच्छि तया:) १ ग्व:, केरा २ फं, न्या माक्व, तासया लं १ पा:, गापु १ पु, पत्ति १ त्वा:, पुजाभ: १ पा: धौ १ ग्व:, दिनपौ (साइतपौ) १ पौ ।

मिसाया मांम्हेस्यां धौसगं बी । थुलि ज्वना:वंम्ह कुमियात कौला याका: हयेमा: ।

कल्यां न्ह्याक:वनेगु-

व्याहायाये प्यन्हु न्हय: कल्यां न्ह्याक:वनेबले वव्यबियात:कथंया ज्वलं ज्वनावनी । थुकुन्ह थाकुलि नाकि नं वनेमा: ।

छनातःगु मल्लि, न्या निम्ह, व्यां निम्ह, मल्लिकसिद्धि निकः मल्लि १२ ग्वः।
कल्या ज्वः १ ज्वः, ववत १ ज्वलं, धौ १ ग्वः।

थाकुलिनिकि नं भौमचायात धौसगं बियाः कल्यां न्ह्याकी। अले कुमि व
थाकुलिनिकिपित्त कौला याकाहयेमाः। अन सगं बियागु ववतः छेय् लितज्व-
नावयाः थःकाय्मचायात पूतिन्हः तिकाः मिसाया जातः मिजंया पुलिइ तयाः
धौसगं बिये।

व्यंकेगु-

न्ह्याय्मचा पितबी स्वन्हु न्ह्यः व्यंकेगु धकाः *नीसी याये। थ्व हे
अनुरूपं मिजपत्तिइ नं यायेमाः।

दुस्वः-

बियाछव्य् छन्हु न्ह्यः पोथ्य् पुजा छवइ। छेय् त्यहाँ वयाः धौसगं
वी। थ्व ज्या मिसा व मिजं निथाय् नं यायेमाः।

भौमचाकाःवने-

मिजंया छेय् थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइपि व व्याहा याइम्ह काय्-
मचा समेतं बाजं थाकाः जन्त वनी। मिसाया छेय् श्यनेव मिसाया बौ, व मामं
लशकुस यांनाः दुक्याः थासय् पयतुकी अले बौम्हेस्यां जिलाजंयात "जामात्री" पूजा
यांनाः थकालिनिकिनं लःधाः हायेकाः ववकालि नकिनं दुस्वाः हायेकाः मिसाया
बौन हांमोकुस ल्हाःतिइ तयाः न्ह्याय्मचाया ल्हाः ज्वनाः जिलाजंया ल्हाःतिइ तयाः
संकल्प वाक्य ववनाः जिलाजंया ल्हाःतय् लःल्हानाबी। अले मिसां स्वांमाः वव-
खायेकी। मिजंनं ० तिलौरी ववखयेकी। हानं मिसां भातम्हेसित अंगू न्ह्याकी।

थुलिंयाये धुनेव मिजंया पत्तीया मोसिप्व व मिसाया पत्तीया मोसिप्वः-
या किस्ति हिलाबुला यांनाः जन्तवःपि सकसितं निखलःस्थां मोसिप्वः इनी।

अले थकालि (मिसाया पत्ती) निखलःयां ब्राम्हणपित्त पूजा याये सिध-
येव ज्वःवतलय् भौमचायात पुजा याइ। न्हापा बियातःगु ग्वय् मिसाया बौनं
मिजंया बौ (थकालि) यात लितबी। थुलि यायेसिधयेव जन्तवःपि सकलं थः
थःगु छेय् त्याहाँ वनी। थुलि सिधयेव मिसाया बौनं जिलाजंयात थतववना
यंकाः जन्तसालाय् ह्वंकी। भातं कलाःयात सिन्चा फायेकाबी। पाणिग्रहण विधि
अनुसारं जुइ। बहनिइ भौमचायात ववसायेका पितबी। थुकुन्हु हे पय्मबिया
व्वय् नकी। व्वय्पिस ववसः बियाः व्वय् नःवइ।

*वथिलेगु, मोल्ह्येगु आदि।

० प्वत्याय् लुंघाना दयेकाः तःगु।

भौमचा दुकाये-

भौमचा कयाः हयाः छेय् पिछालुखुस विधि अनुसारं लसकुस यांनाः तले
ववनायंकाः योग्यथासाय् पयतुकाः निम्हत्यपुयात नं सहभोजन नके। यदि उकु-
गु समयं मबिल धाःसा धौसगं बियाः ताय् दुरु, मल्लि व थाय्भुस तयाः बौबीका
(शःछाकाः) सहभोजन स्वरूप चिपं थीकी।

सहभोजन नकल धाःसा चौरासी व्यंजन घासाता ववयाः पंवग्रास याकाः
सहभोजन नकी।

संघाके-

भौमचा दुकायाः कन्ह्यकुन्हु थ्व क्रिया जुइ। कुसण्डीहोम विधि अनुसारं
याइ। थुकुन्हु थःछेखलःपिसं न्हापा कल्यां न्ह्याकः छ्वःबले ज्वलंत फुक व मेगु
मगाःगु ज्वलं तनाहयाः कु छवयाहयेमाः। ज्वलं ववय्बियातःकथं।

समाःज्वलं, म्हय्खापा, चुसापा, कुम्होका पातकापः वहया ज्वालाःन्हाय्कं,
वहयासिन्हःमू - थकुं पिचाय् थुलि ज्वलं तयाहइ। थ्व संघाकेगु क्रिया अनुसारं
पुजा यांनाः संघाकेगु ज्या जुइ। अले भौमचां चुसापा कयाः थःक्रियावतयात लः-
ल्हानाबिये।

द्यगुपुजा-

संघाकेयां कन्ह्य बा कंसकुन्हु (बसुबार लाकाः) थःम्ह कुलदेवतायाथाय्
छेया जहानरि थःथितिपि व व्याहा जूपि सल्लं पुजा वनी। वीक्षा प्राप्तम्ह थका-
लि पुज्यानाः बाहाँ स्यानाः निम्हसितं लसकुस यांनाः किसलि छायेकाः धौसगं खेंसगं
बियाः अनवपि सकसियां सीकाभू यांनाः भोजन यांनाः त्याहाँ वइ। थुकुन्हु निसें
अमय् नयेगु फुकय् जुइ।

व्याहाभव्य नकेगु द्यगुपुजा मवकं मज्जगु जूयानित्त द्यगुपुजा वनाः
जक नकेगु याइ। बसुवाः लाकाः जक द्यगुपुजा वनेमाःगु जुयानित्त थःथिति
इष्टमित्र, पासाभाइ जःलाखःलापित्त व्याहाभव्य नकेगु छन्हु निम्हु लिपा जक
नकेगु चलन दु।

लिलाधू चायेकेगु-

भौमचा थःछेय् वने न्ह्यः लिलाधू चायेकेगु धकाः थःछेखलःपिसं धौ,

० वृत्तादुगु द्यांचा थें न्याःगु सीयागु थज।

० थ्व लिपाः व्याहा यायेगु छंगु पाः धयागु भावना खः।

महि, सिताबुसा, मसला (मोसिधः) आदि छवयाहइ । श्व जिलाजंयात नकेया लागी छवया हइगु खः । अथे श्व फुक्क कलाःम्हेसित लःल्हानाबियाः भाःतम्हेसित छः छानाः श्व न व नः धकाः म्हेयाइपुकाः नकेगु याइ । नये सिधयेव कलाःम्हेस्यां हे नुसिकाः बैथिला थः भाःतया मूल्य ज्वालाह्याय्कं तयाः व्या खल थः भाःतयात कयेकाः भौमचा थः मांम्हेसिथाय् वनी । अले मांम्हेस्यां थः म्हेयाय्यात धी सगं बियाः म्हेयाय्याः म्हासु वसः फेरयाकी । हानं खेसगं बियाः म्हेयाय्यात भाःत पिन्थाय् छवयाहइ । अन भाःतम्हेसिके बिदा कयाः भागि यानाः थःछेय् वनी । श्व छगू अनपिनिगु थःगु हे बिशेषता धायेमाः ।

दुचायेके-

श्व दुचायेकेगु थबले धायेमाः धयागु महु । अनुकूल मिलेयानाः जक दुचायेकेगु याइ । दुचायेकीबले निम्हत्यपु नं नापं तयाः सतमां बा थाकुलिनिकिनं धौसगं बी । जिलाजं व थःम्हेयाय्मचायात कापः छकू छकू नं बीमाः । निम्हत्यपु नापं तयाः फयांफछि बांलाक ज्वरेयानाः भुइ तयाः भव्य नकेमाः । नुसिकाः मोसि-महि (पंचितामहि) छता/छता व खाः खय् निम्हसितं बियेमाः ।

दुचायेकः वम्ह काय्मचायात छेया जहानपिसं काःवनेमाः । काःवनेत ज्वनावनेमाःगु ज्वलं थथे ।

केरा १ फे, सुकुन्दा १ प्वाः च्याकाः तःगु ।

अनलि काय्मचा भौमचा ववनाः छेय् ल्याहाँ वइ ।

नाता ज्वरेयाये-

श्व नाता ज्वरेयायेगु धयागु सग्जिपि सःता सम्बन्ध (सग्जि स्वायेगु) ज्वरेयायेगु खः । श्व थबले धायेमाः धइगु नं महु । म्हेयःने वःगु नखः बा जात्रां सःतान केगुयाइ । तर भौमचाया मांभौपि भव्य वइमखु छाय्ले धाःसा थः म्हेयाय्मचाया मचा महु तले म्हेयाय्मचाया छेय् नयेमज्यू धइगु अनपिनिगु परम्परा दु ।

देखाबीगु-

व्याहा याये धुनेव म्हेयाय्मचा व जिलाजंयात देखादिल धाःसा थःछे-खलःपिसं थः म्हेयाय्मचा छम्हेसित ववय्कथंया ज्वलं छवयाबियेमाः ।

पुजाभः १ पाः बकुन्दा, संख १ खः, मस १ गू, त्रिखुरो १ गू, सीजया पुजाभःदेमा १ पाः, जःमू १ माः, पात्राखोला १ खः, लंविचा १ खः दुगु १ म्हु ।

भौमचाया मांम्ह गनं छथाय् मेपिनिगु छेय् ज्वनाचवनी भौमचा अन हे वनी ।

भिमरथारोहण-

श्व भिमरथारोहण थः मांभौ ७७ दे, ७ ला, ७ म्हु दयेकाः काय् भौपिसं या-इगु क्रिया श्व खः । श्व क्रिया यायेबले छन्हु म्हेयः दुस्वः धायेमाः । उकुन्हु दुस्वःका धायेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु हे फुक्कं पुजा थापके धायेगु ज्या जुइ ।

कन्हय्कुन्हु कुशण्डीहोमपूजा जुइ । भिमरथारोहणया विधि अनुसारं ययाकर्म थंकाः लःकुत यानाहयाः इका, पःकां गालेगु याइ । अले स्नान कलशं स्नान याकाः मिजंम्ह जूसा जनाइ फेरयाकेमाः । अले अष्टचिरंजिवी दानयाकी । ववय्कथंया अनुसारं ।

अश्वत्थामा बलिर्ग्यासो हनुमांश्च विभीषण

कृपः परशुरामञ्च मार्कण्डेयश्च ते नमः ॥

श्वय् उल्लेखित श्लोकया आधारकथं वृहि, बस्त्र, रत्न आदि जंको याःम्हेस्यां थःपुरोहितयात दान याये । थुलि धुनेव धौसगं बियाः वस, पुनिचा, लुंया अंगू तयाः लःल्हाके, वसतं पुके । अले सुभ-मूर्हतस स्यामकर्णसल दूगु रथय् रथारोहण याये । मण्डप परिक्रमा यानाः थःगु थासं तुं तयाः काय् म्हेयाय् छय् छुइपिसं तुतिसिकाः कापतं हुइकाः दछिना तयाः सकसिनं भागियायेमाः । थुलि सि-धयेव रथं ववाहाँ दयाः उत्तरथ थःम्ह पुरोहित गुरयात दान बी । थुकुन्हु अमे नके मज्यू । थुकुन्हु हे इष्टमित्र, पासाभाइ आदि सकसितं जंकोभव्य धकाःनकी । भव्य वःपिसं जंको याःम्हेसित वसः लःल्हाइ ।

वंजला वने-

थःपिसं मानेयानाः तइम्ह इलाकाया छःयाथाय् जंको याम्ह व थःथि-तिपि वनाः अमय् फुकय् यानाः चिपं थियावये । अले सकतां नयेजी । छेय् ल्याहाँ वयाः म्हेयाय्मचा, भिनामचा व थःथितिपि सकसिनं धौसगं, खेसगं बी । अले सकस्यां स्याःपि थःथितिपि चवनाः भव्य नइ ।

महारथारोहण-

श्व निव्वःगु जंको खः श्व -८८ दे, ८ लाः व ८ म्हु दयेकाः याइगु क्रिया खः । गुम्हगुम्हेस्यां ८० दे दयेकाः नं याःपि दु । भिमरथारोहण यायेबले थें हे पूजाक्रिया याइ । श्व बहनिइ याइ । केवल १६ गू चन्द्रबिम्बु दान धायेगुजुइ । सुभ-मूर्हतस ह्यदूगु रथय् रथारोहण याइ । श्व सालाः रथयात्रा याइमखु ।

पुताय्चा (म्हाय्पनय् मुइगु छताजि तिसाः)

लहनाः रथयात्रा याइ । मेगु क्रिया फुक्कं भिमरथारोहण अनुसारं जुइ । बन्धु-
कुन्हु वंजला वनेगु क्रिया नं वहे अनुसारं जुइ ।

देवरथारोहण-

पूजाक्रिया भिमरथ व महारथया अनुसारं जुइ । केवल दानयायेगु सप्त-
ऋषिया आधारकथं जुइ ।

सिनावने धुंका यायेमाःगु ज्याखँ

अनित्य देहयात त्याग यानावने धुंसेलि अनपिनिगु परम्पराकथं याना-
वयाच्चंगु क्रिया थुकथं दु ।

सीकुन्हु-

न्हापां सीम्हेसित गुरु पुरोहितं लं त्वकाः थः नं लं त्वयाः नीलः
कयाहयाः जनाइ न्हायपनय तयाः दिवंगत जूम्हेसित स्वाःसिकाः गंगाभृतिका
(खुसियागु चाः), सिन्हः, जाकि, स्वां छुकाः, जातः कपालय तयाः कयं या
खोलां म्हुनुष्याः तिकाः तयूगु कापते तयाःभुनी । मुलुं कापतय सुइ । अले पुलिइ
तयाःबी । अले क्रियापुत्रयात “अपसत्य” (जनाइ देवाःपाखे हीकाः) याकाः
“तिलोतम” (कुश, हामो, तच्छो) बीकाः पुजा यानाः थुलि क्रिया सिधयेकाः उम्ह
सीम्ह लहनाःहयाः कवतालय तये । थुबले हे ज्यापुनियात छवसय वाकेछवये ।
अले क्रियापुत्रं तीलोतम बीके । थव जम्मां □ न्यादवः तक्क बीकेमाः । थुलियाये
धुनेव शवयात्रा जुइ । खुसि सिथय थ्यंकाः अथे हे तीलोतम पुजा जुइ । हानं
दिपय थ्यंकाः दिपया जः खः निक्कः तीलोतमा बीके । अले क्रियापुत्रं तिप्वाय व
लः दुगु अंप जवनाः लः हायेकाः सीम्हेसित स्वचा चाःदुले धुनेव हानं गुरु
पुरोहितं सीम्हेमिया म्हुनुइ कपूर तयाःबी । अले क्रियापुत्रं म्हुनुइ लाक्क तिप्वाय
च्याकाः तयागु सीम्हेसिया म्हुनुइ मि तयाबी । अले बम्हाण्ड (छयं) तज्यायेधुंकाः
(मुइधुंका) क्रियापुत्रं होम यायेमाः । बंगलसिमया हःलय तछव, हामो, बीब तयाः
सीम्हेसिया म्हेय दुयाबीमाः । अले क्रियापुत्रं मि निकाः कयाः थः पुरोहितयात लः
लहानाःबी । पुरोहितं मि च्यानाच्चंगु थासय छवयेकाःछवइ । अले फुक्कं भट्टम
जुल धायेव छयंया अस्थि, ल्हाः निपा व तुतिनिपा याः जम्मा न्याथाय्यागु अस्ति
लिकाइ । थुलि लिकाये धुनेव बयागु मनू ज्यानाः हथं (मिखा), कौ (म्हुतुं)
तयाः उयात पुज्यानाः व अस्तिकयागु व न्यागः गोम्पचाय तयाः छयंलय व ल्हाः
निपाय व तुति निपाय छगः/छगः गोम्पचा तइ । उगु भोचित नं पुजायाइ ।

□ थःगु छेय, पिखालुखुइ, खुसिसिथय, दिपय जव व खवं जम्मा न्याक्क

पूजा याये सिधयेव क्रियापुत्रं उगु गोपचा खुसिइ यंकाः थुनेयंकी । अले भट्टम फुक्क
खुसिइ चुइकेछवइ । अले क्रियापुत्रपि फुक्कं शिन्हुतक क्रियाय च्वनी । उकुन्हु हे
गीथाय छेय नयेमज्य धकाः थःपुरोहितं क्रियाय च्वंपित्त महि, बजि, पालु,
मिश्रिकादा दायेकाः चिपं थोकेहइ ।

दशक्रियाया आधारकथं ग्निहिं सुथय खुसिइ वनाः क्रियापुत्रपाखें
पुरोहितं श्राद्ध याःवनेमाः ।

व्याः वये-

म्ह्यायमचा, भिनामचा, थःथितिपिसं न्हयन्हुया दुने व्याःवयेगु धकाः
भययकथंया ज्वलं जवनावयेमाः ।

बजि, महि, जाकि फच्छि, के (रहर बामू) तरकारी (वाडंचा) ।

न्हयन्हुमा तये-

सिनाः न्हयन्हु दुकुन्हु म्ह्यायमचां ज्वरेयाकाः पिखालुखुइ न्हयन्हुमा
तयाः जागीनियात बी ।

म्ह्यायमचां सीम्हेसित भव्य ज्वरेयाकाः स्वंगू भाग तइ । छगू भाग
जागीनियात, छगू भाग भाःयात, छगू सिकिब्व धकाः बोलाक त्वपुयातइ ।

जाप्वः खायेगु-

शिन्हुकुन्हु बहनिइ जाप्वः खायेगु धकाः दिपय क्रियापुत्र व पुरोहित
वनाः क्रिया याःवनेमाः । ज्वलं कवय्याकथं ।

खुत्वाकः दुगु स्वाने १ पु, जाकिमिहचा, बीज मिहचा, फोसिकथि
१ पु ।

थुलि ज्वलं अन तयाः पुजा यानाः मत बियाः लिफः मस्वसे त्याहां वये ।

शिछन्हुकुन्हु-

थुकुन्हु सुथन्हापां कवखं मगाःनिबले खुसिइ वनाः एकादशपिण्ड थयेकः-
वने । अनं छेय त्याहां वयाः म्हाःस्वां कयाः सकस्यां सुद्ध भाःपी । अले सपिण्ड
ज्वरेयायेगु धकाः एकादशपिण्ड थइ । आचाःजुं सीथाय छेलिइ घःसू याइ (होम-
याइ) । थुकुन्हु हे पुरोहितयात सर्यादान, गोदान थःगु श्रद्धा अनुसारं दान याये-
माःगु गुलि नं दु दान-प्रदान याइ । थुकुन्हु सकसियां भव्य नइ ।

शिनिन्हुकुन्हु-

थुकुन्हु अंप वुतेगु क्रिया जुइ । थव अंप न्यागः थुकथं खः । सूर्यकुम्भ

वर्णकुम्भ, शिखकुम्भ, गणेशकुम्भ व नारायणकुम्भ । श्व स्थापना यानाः षोडशपिण्ड थइ । पिण्डयात शुचिपिण्ड धकाः धाइ । थुलि सिधयेव साधारणकथं भोजन जुइ ।

शिस्वन्हुकुन्हु--

थुकुन्हु समानुत्तरपिण्ड थइ । पिण्ड थये सिधयेव थःपासाभाइ, इष्टमित्र सकसितं भव्य नकी ।

लत्या खुला दकिला--

थुकुन्हु समानुत्तर पिण्ड थइ । भव्य नइ । दकिलाबले बखि फुकय याये माःसा म्हयाय्मचा, भिनामचापिसं चिकंसायेकेगु धकाः चिकं भचा, धोसगं, खेंसगं व कापः ज्वनावयेमाः ।

श्रेष्ठ जातिया छुं परिचय

श्रेष्ठ जाति दुने आपालं जातित दु । थुकी मध्यय् विशेष याना छःथरि श्रेष्ठ गावकं नां जाः । छःथरि धायेबले कर्माचार्य (आचाःजु), दंडज्ञ (जोशीजु), प्रधान (पःमाः), राजमण्डारी (भलि), मास्के (माय्कें) व अमात्य आदिपि खः । श्व हे छःथरिया कचामचा आपालं दयाचवंगु थन नां कयाचवनां साध्य मजू । थुगु श्रेष्ठ जाति ये, यल, खवप आदि थासय् चवंपि सकस्यां म्हतिम्हति जिपि छःथरि खः धइगु दाबि यानावयाचवंगु खनेदु । थुपि हिन्दुधर्मया अनुयायिपि खः । अल्पसंख्यकय् जक बौद्ध जुयाः वंज्राचार्ययात पुरोहित यानावयाचवंगु खनेदु ।

वर्णव्यवस्थाया दुने श्रेष्ठ जातियात क्षेत्रीय वर्णय् दुध्याकाः थुकी नं श्रेष्ठ धकाः निगु जातिइ व्यवलातःगु दु । थुपि सूर्यवंशी, लिच्छवि व मल्ल आदि जुजुखलःपि ताप ववातुगु स्वापू दयाचवंगु खनेदु । अनं वयाः राजपुत व खस समुदायपि नं थुकी दुने मिलेज्वन धइगु अनुमान गुम्हगुम्हस्यां यानावयाचवंगु दु । न्हयायेसां थजु थुगु विशिष्टताया पद ग्रहण यानाः जातीय समुदाययात तःवया यानाः जातीय परम्पराय् अनुपमदेन बियावयाचवंगु दु ।

अमात्य, मास्के व प्रधान —थुपि जुजुया प्रशासकीय ज्याय् फुचाःगुकथं सक्रिय जुयावयाचवंपि खः । थुपि मध्यय् अमात्य व प्रधानया अस्तित्व लिच्छविकालया लवहंपति वयनाचवंगु *दु । थथे तुं मल्लकालय् नं प्रधानया महत्व गाकं श्वन्ह्याःगु खनेदु । खवपया प्रधानाङ्ग व यलया खुम्ह प्रधानपि विशेषं नां जाः ।

भारो— गोपालवंशावतिया अनुसारं भारो धयागु जाति नं गाकं च्वन्ह्याःगु खनेदु । थुगु जाति बौद्ध व शैव निगुलि खनेदु । थौकन्हय् वयाः भारो धायेगु मयासे श्रेष्ठ धायेगु हे ययेकू ।

भलि— थुगु जाति जुजुया थोथी धुकुतिइ चवनाः भलि (भरि ववथाय्

*प्रधानान्ग्रामकुटुम्बिन (पौल्या ६१)

भारो राजिकामात्य (पौल्या ५०८)

भनवज्ज वज्राचार्य लिच्छवि कालको अभिलेख ।

चवनीम्ह) जुयाः ज्या यानावयाचवंपि खः । उकिं शुभित राजभण्डारी धकाः धयावयाचवंगु खः ।

आचाः जु- शाक्तपरम्पराया अनुसारं तन्त्रचर्या चलेयानाः पूजाक्रिया, कर्मकाण्ड चलेयानाः जजमानी ज्याखं यानावयाचवंपि खः ।

जोशीजु- जातः स्वयेगु, जातः चवयेगु, ग्रहगति आदिया दशा छुतेयानाः पुन्यकार्यस भिगु दिन (साइत) स्वयावयाचवंपि खः ।

मल्ल- न्हापानिसें इपि शासनया वागडोर चलेयानाः राज्य सम्भारया ज्याय पलाः न्ह्याकावयाचवंपि खः । थकूजुया रूपय् आःतक नं शीगु संस्कृतिइ सम्मान दनि ।

थुकथं थोथी विशिष्टता ज्वनावयाचवंपि जातितय्सं यानावयाचवंगु संस्कार, संस्कृति छुंछुं पानावयाचवंगु दु । थन निगू जातिद्यागु परम्परा जक न्हयवयाचवना । उगु जाति खः राजभण्डारी (भलि) व राय ।

राजभण्डारीतय्गु परम्पराकथं

जन्म जुइ न्ह्यःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकःवने--

मचा प्वाथय् दयाः गुला दयेकाः प्वाथय्दुम्ह थः न्ह्याय्मचायात मांम्ह वनाः वा छेया परिवारपि वनाः नकःवनेगुयात हे धौबजि नःकवनेमाः घाइ । थ्व नकःवनेबले ववय्बियातःकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः । थुलि ज्वनावःपि छेया परिवारपि व कुमयात बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

बजि निफा, लाया कवाफ, १ धानि पुकाला, १ धानि धौ १ ग्वः, यः-महि १०० ग्वः, (हामोदुगु), खें ५० ग्वः, खें ५० पाः, कय्गु १ मना, तुयू-सिम्पु १ मना, तरकारी (वाडेंचा), ओपा १०० पा, कुन्या १०० म्ह, सिसाबुसा इच्छा अनुसार, महि इच्छा अनुसारं ।

सिन्हः तयेकेछ्वये--

मचाबुइसाथं (काय् वा न्ह्याय्) सिन्हः तयेकेछ्वये धकाः ववय्बियातः-कथंया ज्वलं ज्यापुनीयात छ्वइ । मेगु जातिपिसं थ्वयात सिचुपालु दवनेगु धकाः घाइ । ज्वलं थुकथं दु ।

इमू चकछि, चाकु १ ग्वारा, सुपालु भचा, जीपवः १ पवः, लवं २० पवः, पिपि ५ भे, भुइसिन्हः १ पवः ।

काय्मचा बूसा चवय्बियातःकथं ज्वलं ज्वनावयेमाल । यदि न्ह्याय्-मलयाःसा चवय्बियातःकथंया बछिबछि जक तयाछ्वयेवं गाः । विशेष भाकु १ ग्वारा व जीपवः १ ग्वः अनिवार्यया रूपय् तयाछ्वयेमाःगु जुल ।

धयःबजि नकःवने--

मचाबूय्के न्ह्यः अर्थात् मचाबुयाः प्यन्हु दुकुन्हु थःछेखलः नं धयः-बजि नकःवनेमाः । मांम्ह बा छेया जहानपि वनाःनकःवने । अनपिन्त खेवं, महि तयाः पाहां यानाहयेमाः । ज्वनावनेगु ज्वलं ववय्बियातःकथंया अनुसारं । बजि ८ मना वा फछि, धयः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा ।

प्यूचां न्ह्याकःवने--

मचाबुयाः खुन्हु दुकुन्हु मचायात प्यूचां न्ह्याकःवनेगु धकाः थःछेखलः-पिसं लुंया अंगू १ पाः वहया अंगू १ पाः, चाया पाल्चा १२ पाः, जाकि १ मना ज्वनाःवये । थुलि दक्क मचाया निनिम्हेसित लःल्हानाः बी । अले निनिम्हेसित मचायात थःछेखलःपिसं तयाहःगु अंगू न्ह्याकाः पाल्चा च्याकाः जाकि पुन्याइ । हानं प्यूचां नं न्ह्याको । प्यूचा छेय् तुं दयेकाः तइ । थ्व ल्हाःया नाडिइ न्ह्याकी ज्वनावःपि थःछेखलःपिन्त कौला याकाहयेमाः ।

मचाबूय्के--

मचाबुयाः सिन्हु दुकुन्हु विधि अनुसारं नीसी यानाः थः पुरोहित ब्राम्हण-पाखें पुजा याके । हान सिन्हु दुकुन्हु नीसी यानाः मचाबूय्के विधि अनुसारं थः पुरोहित ब्राम्हण पुजा याकाः नामकरण नं थुकुन्हु हे याये । विदिशजि नं छ्वास-मजिसा पुजा याइ । आगंवचा दान याइ । थुकुन्हु हे थःछेखलःपिसं मचाबूय्के-गु छ्वयाहयेमाल । ज्वलं ववय्बियातःकथंया अनुसारं । थुकुन्हु न्ह्याय्मचा भि-नामचा फुकीबाकाय्पिन्त भव्य नकेमाल ।

मचाबूय्केकु- मांम्हेसित वसःजुछि, मचायात वसःजुछि, बौम्हेसित कमज

१ पाः, ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, वहःया चमचा १ गू, वइया अजःतला १ गू, मचाकथि १ गू, लासा फांगा, तुखः १ खः सुबूपाः १ पाः, कय्गुया बाताय् जाकि १ मना, (सुठा-येत), चिकं १ खोला, ववातिवासः, धोतिचौथि, ताक्या ग्वः १ ग्वः, बाताचा ग्वः १ ग्वः, बजि निफा, मेछयं १ ग्वः, ला १ धानि, कःसू १ मना, वाडेंचा, *इम्मु, ओ, न्ह्याय्-

*थिचा भ्वाथः तयाः दयेकातःगु इडाइचा ।

मचा जूसा सेंछयं बागः जक ।

मचाबू स्वःवनेगु-

मचाबूयाः बाःछि दयेकाः थःथिति (थःछेबा) खलःपि सकलें मुनाः वनी । गोम्ह वनीगु खः व हिसाब यांनाः सकसितं गावक वव्यकथंया ज्वलं तयेके छवयेमाः ।

बजि १० फा, ला १० धानि, तरकारी मावव, भुति ४ मना कयगु ४ मना, खसी १ म्ह, लपते मावव, दुगंसली मावव, हलू, चि, मल्ला, मसला, धो, साखः, सिसाबूसा ।

थुकुन्ह हे नवजात शिश्यात सकसितं दक्षिणा छायेगु ज्या जुड । १ तका वां छाःम्हेसित निफा चि बियाछवयेनाः । थ्व हे अनुसारं सकसितं चि बियाहइ ।

ग्रौचा बिचाः-

थुकुन्ह हे मेपि थःथितिखलःपिसं मचाबू स्वःवनीगुयात हे ग्रौचा बिचाः वयेगु धकाः धाइ । ज्वनावनीगु ज्वलं वव्यकथंया अनुसारं ।

बजि फच्छि, ला १/२ धानिया, चुंला, इमू १/२ पाउ, चाकु १ पाउ, पाल १ पाउ, जाकि १ मना, खोलाय् चिकं १ थल, लुइचा, वहइचा ।

मचाबू स्वःवःपि थःथितिपिगत बांलाक भव्य नकाछवयेमाः ।

ला नकःवनेगु-

ग्रौचाबिचाःयां कन्हय्थुकुन्ह थःछेखलःपि सकलें वनेम्वाः खालि मांवाँपि-जक वनेवं गाः । वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाःवनेगुयात हे ला नकःवनेगु धकाः धाइ । इमित कौला याकाहइ ।

बजि फच्छि, चुंला १/२ धानि, थ्वे १ सौमा ।

हानं लच्छि फुकाः थःछेय् मचाबू लह्य वनीबले भाःतया छेय्पाखें नं ला नकःवनेगु धकाः वनेमाः । वनेबले वव्यकथंया ज्वलं ज्वनावनी ।

बजि फच्छि, ला १/२ धानि, थ्वे, पोस्तिकं (वासः) १ धानि । थःछेय् लच्छि वनाः भाःतया छेय् वनी । भाःतया छेय् वनेत थःछेय् नं वसः जुछि पुंछवयेमाः ।

मचाजंको-

थ्व मचाजंको काय् जूसा खुला वा च्याला, म्ह्याय्मचा जूसा न्याला

वा न्ह्यलां नकेगु याइ । थःगु परम्परा अनुसारं पूजा क्रिया याताः म्ह्याय्मचा, भिनामचा, थःथिति सकलें सःताः भव्य नकी । थुकुन्ह थःछेखलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, जिलाजंयात कमिज १ पाः, मचायात वह्या कलिज्वः १ ज्वः, धोकु १ कु, बजिकु १ कु, सगंयात खें मावव, न्या मावव, ओ मावव, ववतल्य चुबूजाकि फच्छि तथाः वसः लःहाये थुकुन्ह थःथिति इष्टमित्र, पासाभाइ, भौमचाया थःछेखलःपि सकलसितं भव्य नके । भव्य वःपिसं थःगु श्रद्धा अनुसारं वसः, धिवा आदि लःल्हाइ ।

बुसँखा खाये-

थ्व बुसँखा घयागु काय्मचा ६/७ दँया उमेरय् याइ । थ्व विधि अनुसारं पाजु निनि जक सःताः पुरोहित मतसे नं याइ । पुरोहित तल धाःसा नं पाजुं प्रांगसा ध्येकाः निनि सँफयाः थगु बुसँखा क्रिया याइ । थ्व यायेबले भव्य नकेमाः घयागु मडु । कय्तापुजा यांनाः जक भव्य नकूसां गाः । तर वय्कःपिनिगु चलन अनुसारं बुसँखास भव्य नकल धाःसा कय्तापुजां भव्य नकाः च्वने म्वाः । कय्तापुजा याइबलेया पाजुपिसं ज्वनावयेमाःगु ज्वलं यदि थुबले हे भव्य नकूसा ज्वनावये । मनकूसा म्वाः ।

कय्तापुजा-

थ्व कय्तापुजा १०/११ दँ दयेकाः काय्मचायात याइगु क्रिया खः । कय्तापुजाया विधि अनुसारं पुरोहितद्वारा याइ । छुन्हुम्ह्यः पाजुम्हेसितं मचाया प्रांगसाय् लुं १ कू चिकःवयेमाः । कन्हय्थुकुन्ह कय्तापुजा विधि अनुसारं सम्पन्न जुड । थुकुन्ह पाजुम्हेसितं लुंखोचा वहखोचा सँखाके भाय् यांनाः नौ नं सँखाकाः निनिम्हेसितं सँफइ । थुकुन्ह पाजुम्हेस्यां मचायात वसः जुच्छि, म्ह्याय्मचायात जुच्छि, जिलाजंयात कमिज १ पाः, भिक्षाबोत जाकि, छेसनं मावव, न्या मावव, सिसाबूसा मावव, अय्लाः २ मना, महि थःगु श्रद्धा अनुसारं ज्वनावयेमाः ।

निनिम्हेस्यां भिक्षाबोत ज्वलं व मचायात लं १ पाः ज्वनावये । सँफःम्ह निनिम्हेसित लं १ पाः बियेमाल । अले भोपाहाँपिसं भिक्षाज्वलं (जाकि, धिवा) ज्वनावयेमाल । बुसँखा यावइले भव्य मनकूसा थ्व कय्तापुजां नकेगु याइ ।

इहियाये-

थ्व इहिक्रिया भिसामचायात यायेगु क्रिया खः । थ्व क्रिया गन पुरोहित गाम्हाणपिसं इहिमुक्थाय् यंकाः इहियाये यंकी । अन थः मचायात बारां छुनाः

वसः लःलहानाः लित हयाः थःगु छेया पिबालुखुस फे बारां छुनाः वसः जुच्छि
लःलहानाबीमाः । वय्कःपिनिगु वजन अनुसारं थः स्याःपि थःथितिपिसं पिबालु-
खुस बारां छुयेमाः । अले इमित भव्य नकाछवयेमाः ।

बाह्याःतये-

श्व क्रिया न्ह्यदैनिते त्रिनिदंया दुने मिसामचायात याइगु क्रिया खः ।
जोशी वयनाः साइतकयाः उगु साइतय् बाह्याः तइम्ह मचायात घोसगं बियाः बाह्याः
वयथाय् तइ । थुकुन्हनिते मांबी निम्हसित जयबल वयनी । फुकीबाकाय्पिनित
प्यन्हु बा खुन्हु दुकुन्हु ववचिकं सायेके धुकाः जयबल वयनी अले थःथितिपिसं त्रि-
निदंया दुने बाह्याः स्वःवयेमाः ।

बाह्याः स्वःवये-

बाह्याः स्वःवयेगु धकाः वय्यप्रियातःकथंया उवलं उवनावयेमाल । श्व सः
बियावइ ।

छुस्यामुस्या न माना, बजि ४ मना, घो १ ग्वः, महि थःगु इच्छा
अनुसारं, सिसावुसा थःगु इच्छा अनुसारं ।

बाह्याःपिकाये-

त्रिनिदंयादु कुन्हु विधि अनुसारं पुजा यानाः सूर्य दर्शन याकाः न्हाय्कं चव-
लाम् उवकाः इनाय् छय्के यकी । श्व कुन्हु बाह्याः वयथाय् म्हितःवःपि थःथिति,
इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं भव्य सतेमाः । अले छुस्यामुस्या नकःवःपि
(बाह्याःस्वःवःपि) सं वय्य बियातःकथंया उवलं उवनाः भव्य वयेमाः ।

सर्वाजाकि फच्छि, लंपाः १ पाः, पाजुपिसं मचायात वसः जुच्छि ।

व्याहा यायेगु

व्याहा यायेगु घडगु छगू जीवनय् महत्वपूर्णगु दाम्पत्य जीवन हनेगु
गुस्थारम्भया संस्कार खः । भोमचा स्वयाः भोमचा लुइव जातलं तुइकाः वय्यकथं-
या छसिकथं ज्यामो याना यंकी ।

वय्यबीगु-

भव्यव्यूवनेगु धकाः वय्यप्रियातःकथंया उवलं उवनाः लमि व कुमि
वनी । इमित बांलाक कौला याकाहयेमाल ।

वय्य ग्वः १० ग्वः वहया सिन्हबत्ता १ बत्ता, लुसिन्हः १ पत्ता, महि
१ किस्ति, सिसावुसा १ किस्ति, ववतः उवलं १ उवलं, घो १ ग्वः ।

लखाबीगु-

भोमचा काःवने ० प्यन्हु वा च्यान्हु न्ह्यः जक लखा व्यूवनेगु चलन दु ।
लखा वय्यकथंया उवलं उवनाः लमि व कुमि वनाः व्यूवनेमाः । इमित बांलाक
भव्य नकाहयेमाः ।

लखामहि १ धानि थंगु ३२ पाः, श्रम्बः १ किस्ति, वयलि १ किस्ति
लःसि (छताजि फल) १ किस्ति, खाइसि १० ग्वः, तुपु १२ पु, लंकले २
कले, भोक्त्या १० ग्वः, पासि १० ग्वः, मसला १ किस्ति ।

कल्यां न्ह्याकःवने-

भोमचा काःवने छन्हु न्ह्यः शाव्य छम्ह, लमि व कुमि वनाः वय्यकथंया
उवलं उवनाः कल्यां न्ह्याकःवनी ।

जिन्तिमहि (धल्य तुक्क प्यकुं लावक छुनाः मिश्रीचासिइ थुनातःगु)
ता ६ ता, ववतः उवलं १ उवलं, तिकःमहि १२ ग्वः, नांजा ग्वः १ ग्वः, वजि
निका, महिया व्यां ६ म्ह, महिया भंतु ६ म्ह, उवःपस्ताः ६ पाः, श्रय्थ्या ६ पाः,
गुलमहि १ किस्ति, दुरु कच्छि (दुरुदाइ), मेगु महि न्ह्यागु तःसां खुता/खुता
बर तयेगु, कुम्या १ धानि (कविगु) ।

विधि अनुसारं पुज्याये धुनेव वा कल्यां न्ह्याके धुनेव इमित भव्य
नके । अतलि पूगु ववतः व भाःतजुइम्हेसित भागतःगु महि आदि उवनाः शाव्य,
तमिपि मिजंया छेय् लिहाँ वने ।

छेय् लिहाँ वयाः-

छेय् थ्यनेव उवनावःगु पूगु ववतलं भाःतजुइम्हेसित सिन्हः तिकाः भाग
तयाहःगु नं भाःतजुइम्हेसित नके ।

भोमचा काःवने-

थुकुन्ह थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ सकसित निमन्त्रणा यानाः जन्त
मुंकाः मोसिप्वः, ग्वाः बियाः उवःववतः पंचबाजा सहित यानाः जन्त वनी । अन
मिसाया छेय् नं जन्त ववतःसित ग्वाः, मोसिप्वः नं बियाः स्वागत याइ ।
पुलियाये सिधयेव जन्तवपि रवाःपि माववः जक अन हे तुं उवनाः सेपि

० लखा बी धुन धायेव थःगु परिवार स्वरुप भोमचा जुइगु जुयानित्ति छु जुयाः
मित वा मेवाय् वन धाःसा मिसायाथाय् वनाः फुक क्रिया याःवने मालीगु
गुयाः केवल प्यन्हु वा च्यान्हु न्ह्यः जक बियागु यानावयाचवंगु खः ।

फुक्क थःथःगु छेय् त्याहाँ वनी । अनवया कन्हय्कुन्ह पाणिगृहण विधि अनुसारं क्रिया याताः भौमचा पितबियाहइ ।

छेय् ह्वंके-

थःगु कुल परम्परा अनुसारं पिखालुखुस लशकुस याताः विधि अनुसारं ह्वंकेगु याई । बहनिइ इष्टामव, थःथिति, पासाभाइ सकसितं द्याभ्वय् नकी । भ्वय् नयेसिधयेसाथ भ्वय् वक्कवित्त्वाः, भ्वय् बीगु चलन दु ।

सँप्याके-

भौमचा दुतहयां कन्हय्कुन्ह सँप्याके विधि अनुसारं पुजा याताः भौमचा-यात भाःतम्हेस्यां न्यागः सपः हिके । थःछेखलःपिसं थुगु सँप्याकेत वव्यकथया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

ववतः १ ज्वः, धौ १ ग्वः, ककिचा थकुचा, चुसापा, म्हय्खापा, पातकाप, ज्वालाःहाय्कं १ गू, सिंहःमू १ गू, कोखोला १ ग्वः चिकं खोला १ ग्वः, न्हाकपाः १ पाः, तःमकस बजि १ मना, छुस्यामुस्या ८ मना, कलिमहि (मिकःमहि) नांवाग्वः १ ग्वः, म्हयाय्मचायात वसः जुच्छि ।

कोथाबिचाः-

सँप्याकेयां कन्हय्कुन्ह कोथाबिचाः धकाः थःछेखलःपिसं वव्य वियातः-कथया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

वसः जुच्छि व महि १ गू किस्ति ।

हवाःस्वयेगु-

व्याहा याताः प्यन्हु दुकुन्ह हवाःस्वयेगु ज्या जुइ । हवाःस्वःवइपि सक-सिनं धिबा तयाः हवाः स्वइ । अले सखा बीकुन्ह तयाहःगु ज्वलं फुक्कं तयाहयेमाः बोम्हेसितं थः म्हयाय्पात बाहि-(ल्हाःतिइ न्ह्यायेगु छताजि चुरा) न्ह्याकाः लुंया अंगु १ पाः नं न्ह्याकेमाः । हवाः स्वःवःपि सकसितं मोसिप्वः व ग्वाः बियेमाः ।

वंजला वने--

हवाःस्वयां कन्हय्कुन्ह श्री विद्याधरी देवीयाथाय् काय्, भौ, थःछेया जहानपि न्ह्याःन्ह्याःपि वनाः अन पुजा याताः भाःतं कलाःयात सिन्चो छायेकी । थुकुन्ह थःछेखलःपिसं वव्यकथया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

कँय्या भु १ पाः वसः जुच्छि (म्हयाय्मचायात) लडामहि १ पा, मसला १ किस्ति ।

जिलाजं दुचायेके-

वंजलाकुन्ह बहनिइ जिलाजं दुचायेकेगु ज्या जुइ । जिलाजंयात भ्वय् सायेकाः जिलाजंयात म्हयाय्महा नापं तयाः धौसगं खँसगं बियाः लमि व जिलाजंया पासा समेतयात नं बांलाक तःजिकथं सकसितं देमाभ्वय् नके ।

मकःकुइके छवये-

बियाछवयाः दच्छि महुवं चिकुलां थः म्हयाय्मचायात मकःकुइके छवयेगु धकाः वव्यबियातःकथया ज्वलं ज्वनावनेमाल ।

मकः २ ग्वः, बरां २ मना, कःछे १ मना, ववं भचा, सिसाबुसा थःगु इच्छा अनुसारं, महि थःगु इच्छा अनुसारं, दोलाई १ पु, लाकां १ जु वसः जुच्छि । थुलि ज्वनावःम्ह मांम्ह व कुमियात कौला याकाहयेमाल ।

बिचाःयाःवने-

बियाछवयाः दछि महुवं तात्लां (बर्छां) थः म्हयाय्मचायात बिचाः याःवने धकाः वव्यबियातःकथया ज्वलं ज्वनाः मांम्ह व कुमि वने ।

सिसाबुसा इच्छा अनुसारं, महि इच्छा अनुसारं ।

थुलि ज्वनावःम्ह मांम्ह व कुमियात कौला याकाहये ।

देखाकाये-

वव्यकःपिनि नं देखाकायेगु चलन दु । थ्व देखा थबले कायेमाः धयागु मयु । गबले थः दाजुकिजापि सकस्यां देखाः कायेगु निर्णय जुइ अबले देखाकाइ । अनपिन्त देखा ब्रामण पुरोहितपिसं बी ।

बुढाबुढि जंको-

थ्व जंको यायेगु वं सकसियां ज्वःलाः । प्रायः पूजाक्रिया जक बौद्ध व हिन्दुधर्मया क्रियाकथं जुइ । तर थ्वय्कःपिनि जंको याइबले लाभ्वय् याये मज्यु । महिभ्वय् याइ । छायाःसा जंको याइपि बुढाबुढितय्त चिसवाः नकेमज्युगुया निर्ति खः । जंकोयां कन्हय्कुन्ह जक धौसगं व खँसगं बियाः चिसवाः नकी । थुकुन्ह हे भोपाहाँपिसं वव्यकथया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

धौसगं, खँसगं, वसः, वेतालि, न्या व अय्लाः ।

भीमरथारोहण, महारथारोहण व देवरथारोहण श्व स्वंगू क्रिया हिन्दु परम्पराकथं ब्राम्हण पुरोहितपाखें सम्पन्न जुइ । श्वय् उल्लिखित भोपाह्राप्तिं ज्वनावयेमाः गु ज्वलं स्वंगू जंको यायेवले न व हे ज्वलं अनुसारं ज्वानावये ।

सीधुंकाः यायेमाः गु क्रिया

श्व भणभंगुर जीवन अन्त जुयावंसेलि दिवंगतयात मुक्ति प्रदान यायेमाः गुया निरिति इमि यानावयाचवंगु परम्परा छसीकथं वदय् न्हयव्वये ।

सिथयंके-

बिचाःगूखलःपाखें हारग्वार यानाः श्वतय्सं सीउथेयाकाः सिथयंके विधि अनुसारं छववासय् वाये, पिचावाये, पाखाकुं थने आदि क्रिया यानाः शवयात्रा यंकी । फुकीबाकाय्पि सकलें छवयावनेमाःपि छवयावनी, सनाःवने माःपि सनावनी । दिपय् थयंकाः श्वतय्सं हे यायेमाः गु क्रिया यानाः दाहासंस्कार याइ ।

फुकीबाकाय्पिसं हइगु-

सीयाय् छेय् ग्वाहालिया रूपय् फुकीबाकाय्पिसं ववय्बियातःकथंया ज्वलं सीकुन्हु बा कन्हय्कुन्हु ज्वनावइ ।

जाकि फच्छि, हलू, चि, कःसू १ मना, छयः १ पाउ, मन्हि, तरकारि (वाउंचा), बजि २ मना व साखः ।

बिचाःवये-

सिनाःकन्हय्कुन्हु थःथिति फुकीबाकाय्पि सकलें बिचाः वइ । थुकुन्हु-निसें पण्डित ब्राम्हणपाखें गरुडपुराण नं शिन्हु तक्क कंकेगु नं चलन दु ।

व्याःवये-

सिनाः प्यन्हु वयेकाः म्हायामचा, भिनामचा, थःथितिपिसं व्याः छवया-हइ । ज्वलं ववय्याकथं -

बजि ८ मना, छयः १ पाउ, कःसू १ मना, कय्गू १ मना, वाउंचा, साखः, महि माव्व व सिसाबुसा ।

श्व व्याः छवयाहःगु सिकियात भाग तयाः फुकीबाकाय् सकसितं श्वय् नकेमाः ।

लोचाःबजि नये-

सिनाः खुन्हु दुकुन्हु लोचाःबजि नयेगु धकाः म्हायामचां ज्वरेयाकाः पुःखंयपि फुकीबाकाय्पिसं नकेगु खः । श्वयात हे लोचाःबजि नयेगु धाइ ।

न्हय्नुमा तये-

सिनाः न्हय्नु दुकुन्हु छेछ्वां नीसी यानाः म्हायामचां ज्वरेयानाः पिखालुखुस जोगियात व्वभाग बिये । थुकुन्हु हे बहनिइ पाखाजा खाइ । पाखाजा णाये न्हयः जा नइ ।

दूयंकःवने-

सिनाः शिन्हु दुकुन्हु थःगु परम्पराकथं दुःखंयपि फुकीबाकाय् (मिजंत जक) पि खुसिइ वनी । मिसात जक छेय् तुं शुद्ध याइ । थुकुन्हु एकादशव्व तयेगु धकाः सीम्हेसिया नामं भाग तयेमाः । भाग तयेगु ज्वलं ववय्बियातः कथं । थुकुन्हु बहनिइ थः गुरु व मितःम्ह दिपय् वनाः जावः खाःवनेमाः । जावः खाःवनेगु विधि छःबन्हूपिनिगु अनुसारं ।

बजि, वाउंचा, बूबः, अचार, महि, सिसाबुसा, लासा निपाः, फांगा २ गु व फुंग २ गवः ।

थुलि भाग तयाः चछि तकतया तये ।

शिछ्नुहुकुन्हु-

थुकुन्हु सुं क्रियाय् चवंपि दःसा खुसिइ वनाः कोखं मगायेक आद्ध याःव-निपाः । क्रियाय् मच्चसा स्वाः ।

भाः व जोगियात सिकियात तयातः गु एकादशव्व भाग कोखं मगाःनिबले बिये । अले थःम्ह पुरोहितं ग्वाःस्वां पुजा यानाः सकसितं ग्वाःस्वां बी । थुकुन्हु-निसें शुद्ध भापी ।

घःसू याये-

श्व घःसू यायेगु बिषय वय्कःपिनि शिस्वन्हुं लत्या मयासे ४५ दिन वयेकाः लत्या याइगु जूसा शिनिन्हुं घःसू याइ । शिस्वन्हुं लत्या याइगु जूसा शिछ्नुं घःसू याइ । घःसू वज्राचार्यपिसं याःवनी । शिछ्नुं घःसू याःसा शिनिन्हुं सःपिण्ड थयेमाः ।

घःसू याये सिधयेव फुकीबाकाय्पि सकसितं श्वय् नकेमाः ।

लत्या--

थुकुन्हु थः पुरोहितद्वारा पिण्ड थयाः थःगुरु पुरोहित व गरुडपुराण कंम्ह पण्डितयात थःगु गच्छे अनुसारं दान प्रदान यानाः फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नकी ।

लत्या याये धुनेव लयलय पतिकं छेय् मासिकश्राद्ध याइ । खुला, बकिला व निवेया तिथिकुन्हु नं श्राद्ध यानाः फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नकी ।

पाहाँः ब्वने--

श्व पाहाँः ब्वनेगु झोस्वन्हुं लत्या याःसा झिस्वन्हुकुन्हु हे पाहाँः ब्वनी । झिस्वन्हुं मयासे ४५ दिनं लत्या याःसा सीबले थःतुग्वाहालि याःपि, ब्याः छ्वया-हःपि, पासापि, जःलाखःला सकसितं सःताः भव्य नकी ।

रायजातिया परम्पराकथं

रायजातित नं येय् बसोबास यानाच्चपि खः । अनपिनिगु धापु अनुसारं हपि नं छःथरी श्रेष्ठ खः धकाः धयावयाच्चंगु दु । अनपिनिगु थःगु पुर्खा छवपय् धकाः धाइ । अनपिनिगु संस्कार संस्कृति छतीकथं न्हयब्वये ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकःवने--

श्वयूकःपिनिगु चलन अनुसारं मचाप्वाथय् दयाः गुला दयेव थःछेखलः-पिसं धौबजि नकःवनेगु धकाः वय्यकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः ।

बजि २ फा, १/२ लाया कवाफ, पुकाला १/२ धानि, मनागु खेम्बा १० श्वः, यःमहि १२५ श्वः, मरिता १५ ता, कुन्या १२ म्ह, बूबः १ मना, अचार, वाउँचा, काबले बा वन्दा, सिसादुसा १ किस्ति, केरा १ फं व तुसि १ श्वः ।

थुलि ज्वनावपि परिवारपि व कुमियात श्वयू नकाहयेमाः ।

सिचुपालु वयंकेछ्वये--

मचाबुइसाथं थःछेखलःपिन्थाय् सिचुपालु वयंकेछ्वयेमाः । वय्यकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाल । म्हयाय् बूसा वय्यया वक्व बछि/बछि तयाः छ्वयेवं गाः । श्व ज्यापुनियात ब्रियाछ्वये ।

इमू १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, नि १/२ मना, पालु १ पाउ, जीपवः १ पवः, ग्वःगु श्वयू १ श्वः, गुलि तयाछ्वेत उलि सायाहयेमाल ।

मचाबूवयंके--

मचाबुयाः ६ म्ह बा १२ म्ह वुकुन्हु वयंकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु दिदिअजि छ्वासअजिमा पुजा याइ । आगंभ्वचा दान याइ । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं

मेमेपिनि श्व सिचुपालु वयंकेछ्वयेबले ग्वःगु श्वयू तयाछ्वयेम्वाः श्व छगू वयूकःपिनिगु विशेषता आयेमाः ।

ववयुक्थया ज्वलं छवयाहयेमाः । थुकुन्हु कुकीबाकाय सकसितं भव्य नकेमाः ।

व्यकेकु- बजि २० मना, हाकुमुस्या १/२ मना, कयगू १ मना, चिम्बःगु कयगु १/२ मना, कःसू १ मना, वाडेंचा, काब्ले २ श्वाः, पालु १ पाउ, मल्लाचुं १/२ पाउ, जीमले १ पाउ, हलू चकंछि, आलु १ धानि, सिसाबुसा १ किस्ति, चाकु १ पाः, ध्यः १ पाउ, इमू १ पाउ, वहःया चम्चा १ गू, वहःखोला १ खोला, घोतिचौथि, ववातिवासः जाकि १ मना तथाः कंयवाता १ ग्वः, ताव्याग्वः १ ग्वः, वहःया अजःसला १ गू, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित वसः जुच्छि, बौम्हेसित कमिज १ पाः, मचाकथि १ गू, सुखु १ पाः, तुखः १ खवः, लुंथा अंगू १ पाः, वहःया अंगू १ पाः, म्हासुकापः १ कू, चिकंखोला १ खोला, लाभा १ पाउ, धौग्वः २ ग्वः, मल्लि १ गू किस्ति, हामो १/२ मना, खिचाभ्वाथः, काय्मचा जूसा मेठयं १ ग्वः, म्हायाय्मचा जूसा १/२ ग्वः, ला १ धानि, ।

थुलि ज्वनावम्ह कुमियात भव्य नकाहयेमाः ।

ला नकःवये-

मचाबुयाः १५/२० दिन दयेव स्याःपि थःछेखलःपिसं ला नकःवने धकाः ववयुक्थया ज्वलं ज्वनावनेमाः । ज्वनावःपि कुमियात भव्य नकाहयेमाः ।

ला १/२ धानिया चुंला, मल्लि १ किस्ति, लंपाः १ पाः, बजि ६ मना ग्याःभे १ भे, दक्षिना मांम्हेसित ५/- व मचायात ५/- ।

मेपि थःछेखलःपिसं हयेगु- बजि ६ मना, ला ४ पाउ, लंपाः १ पाः ग्याः १ भे, मल्लि १२ ता ।

मचाजंको-

मचाजंको काय्मचा जूसा खुला वा च्याला म्हायाय्मचा जूसा न्यालां वा न्हय्लां याइ । थुकुन्हु साइत अनुसारं मचायात गनेछय्के यंकाहयाः छेय् मचायात खेंसगं व धौसगं बिषाः साइतय् जानकेगु धकाः खीर थुयाः नकी । थुकुन्हु भव्य सःतेमाः धडगु कर मडु, इच्छा दःसा जक भव्य सःती । थुकुन्हु थःछेखलःपिसं ववयुक्थया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

वहःया कल्लि १ ज्वः, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, बौम्हेसित लं १ पाः, मनागु खेंग्वः १४ ग्वः, ग्या १४ म्ह, ओ १४ पा, धौ १ ग्वः,

गुम्हेगुम्हेस्यां म्येछयं १ ग्वः नं तथाछवयेमाः । म्येछयं तथाछवये म्वाःपिनि ला १ धानि तथाछवयेवं गाः । थव ज्वनावःम्ह कुमि व थःछेखलःपिन्त मचाजंको भव्य नकाहये ।

बुसंखा-

काय्मचा ७ व ६ दया दुने याइगु क्रिया खः । थव बुसंखा याये १ न्हु ह्यः पाजुम्ह वयाः आंगसाय् अंगूचाः घाकःवयेमाः । पाजुयात उकुन्हु बांलाक भव्य नकेमाः ।

कन्हय्कुन्हु छेछंछां नीसी यानाः थःपुरोहित व आचाःजु तथाः विधि अनुसारं पुजा यानाः पाजु लुंखोचां सेंखाके भाय् यानाः नौन सेंखाकी । थुकुन्हु पाजुम्हेस्यां ववयुक्थयातःकथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः । वहनिइ थः इष्टमिन्न, पासाभाइ सकसितं भव्य नकी ।

ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खें १६ ग्वः, ग्या १६ म्ह, अय्लाः १ मना, लाया पुकाला, ओ १६ पाः, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, बौम्हेसित लं १ पाः ।

कय्तापुजा-

थव कय्तापुजा मिजंमचायात १२ दं वा १३ दं वा गुम्हगुम्हेस्या १५ दं दयेकाः नं याः । थव थःयःगु कुलपरम्परा अनुसारं थःम्ह पुरोहित ब्राम्हण तथाः विधि अनुसारं पुजा जुइ । थुबले पाजुम्हेस्यां ववयुक्थया ज्वलं ज्वनावनेमाः ।

कय्तापुजा याःम्ह मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित वसः जुच्छि बौम्हेसित कमिज १ पाः, खेंग्वः जहान स्वयाः, ग्या, ओ २० पाः, अय्लाः कूछि, बाकीजाकि ६ मना, मेपि थःथितिपि भोपाहाँ जूसा सगं ज्वलं व लं १ पाः ज्वनावयेमाः । १ म्ह जक सःतूसा कापः १ कू जक ज्वनावयेवं गाः ।

इहि याये-

थव क्रिया मिसामचा ७/८ दं दयेव याइगु क्रिया खः । सुनां गनं इहि गूकूपाय् वनाः इहि यानाहइ । छेय् लितहयाः पिछालुखुस सलाःपाःस जाकि तथाः वसः जुच्छि नं तथाः लःल्हायेमाः ।

बाहाः तये-

थव मिसामचाया रजस्वला जुइह्यः अर्थात् १०/१२ दया वंसय् याइगु क्रिया खः । थव बाहाः तयेत ज्योतिष वरनाः साइत कयाः उक्त साइतय् धौसगं

बियाः बाःहाःववथाय् तइ । थुकुन्हुनिसें मिजंतय्गु उवाः स्वये मजिल । चिभ्याः न नके मजिल । प्यःहु बा खुःहु दयेकाः ववचिकं सायेके । थुकुन्हुनिसें चिभ्याः नयेजिल । थःथितिपिसं बाःहातःगु सीकाः बाःहाः रवःवइ । ज्वनावइगु ज्वलं ववय् न्ह्येववये । छुस्यामुस्या ६ मना, धौ १ ग्वः, डुर १ मना, सिसाबुसा मावव, बजि ८ मना, महि मावव ।

बाःहाः पिकाये-

बाःहाः तयाः १२ न्हु थुकुन्हु छे छेबां नोसी यानाः विधि अनुसारं पुजा यानाः बाःहाःतःम्ह मचायात सूर्य पूजा याकाः गणेश नं पूजा याकाः मचायात धौसगं खेसगं बी । थुकुन्हु फुकीबाकाय्, छुस्यामुस्या नकःवःपि व बाःहाःववथाय् म्हितःवःपि सकसितं ववय् नकेमाः । छुस्यामुस्या नकःवःपि रयाःपिसं ववय् वयेबलेलं १ पाः, बाकीजाकि ६ मना व पाजुपिन्थासं नं बाकीजाकि ८ मना ज्वनावयेमाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहा यायेन्ह्यः भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुइव जातलं स्वयेथ न्हापां ग्वय्बीगु ज्या जुइ । तर गुम्हगुम्हेस्यां ग्वय् नापं तुं लखा नं बीगु याना-वयाचवंगु डु । ग्वय्बीगु दिन भौमचा काःवने प्यःहु बा व्यान्हुन्ह्यः बीगु याइ । ज्वलं ववय्कथं जुइ ।

ग्वय्बीगु ज्वलं-

ग्वय् १० ग्वः, सिसाबुसा ८/८ ग्वः, महिता ८/८ ता वरं, तु कले १ कले, केरा १ फें, महिया न्या ४ म्ह, व्यां ४ म्ह, १ धानि ग्यंगु लखामन्हि २ पाः, चखुचामन्हि ६ म्ह, सिंहःबत्ता १ ग्वः, लुंसिन्हः १ पता, चुरि १ दर्जन, सचिका १ थ्याः, ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः ।

लखाबीगु ज्वलं-

तग्वःगु लखाबाताय् तयाः १ धानि ग्यंगु महि ३२ पाः, "व्यामन्हि व्यामन्हि" डुर २ मना, धौ २ ग्वः, तु १ कले, अम्बः बय्लि, कःछे, सन्नाःसि, सतबय्सि, ।

थुलि ज्वनावःम्ह लमि व कुमियात बांलाक ववय् नकाहयेमाः ।

कल्यां न्ह्याकःवने-

भौमचा काःवने छन्हुन्ह्यः लमि, कुमि व शावयजु थुलि ववय्कथंया

ध्यलय् तुक्क छुनातःगु न्या बांलगु, व्यां बांलगु महि ।

ज्वलं ज्वनाः न्ह्याकःवनी । अनपिन्त बांलाक देमाव्वय् नकाहयेमाः ।

मन्हिकसि १ ग्वः, धौ १ ग्वः, महि २ किस्ति, *कलिमन्हि १२ ग्वः थुगु विषय थुजाःगु चलन डुकी कल्याकु काल धाःसा मिसापाखें सॅप्याकेकु छवयाहयेमाः । कल्याकु मकाल धाःसा छवयाहयेम्बाः ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु जन्तवःपि सकसितं थःगु छेय् मोसिप्वः ग्वाः बियाः बाजं थाकाः भौमचा काःवने । अनं मिसायाथाय् छेय् थ्यनेव मिसापत्तिइ नं मोमिप्वः ग्वाः बियाः लसकुस याइ । थुलि यायेधुनेव जन्तवःपि सकले थःथःगु छेय् ल्याहां वनी । मावव जक अन चवनाचवनी । थुकुन्हु हे मिसापिनि थः इष्टमित्र, हातानाता, पासाभाइपिन्त पयन्त्रियाव्वय् नकी । थुयां कन्हय्कुन्हु सुयन्हापां विधि अनुसारं यायेमाःगु यानाः भौमचा बियाहइ ।

छेय् ह्वंके-

भौमचा हयाः छेय् थ्यनेव पिखालुखुस लसकुस यानाः विधि अनुसारं ग्वय् फयेकाः ह्वंकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु हे बहनिइ थः इष्टमित्र, पासाभाइ, पःथिति सकसितं व्याहाव्वय् नके ।

फोथा बिचाः-

म्ट्याय्मचा पितबियाछवयेधुंकाः थुकुन्हु हे बहनिइ छेय् मिसापि न्ह्याम्हसां ववय्कथंया ज्वलं कुमियात ववबीका मिजया छेय् वने । अनपिन्त बांलाक ववय् नकाहयेमाः ।

महि २ किस्ति, सिसाबुसा २ किस्ति ज्वनावयेमाः ।

सॅप्याके-

भौमचा दुतहयां कन्हय्कुन्हु थःम्ह पुरोहितपाखें सॅप्याके विधि अनुसारं सॅप्याकेगु ज्या जुइ । थःछेखलःपिसं सॅप्याकेकु छवयाहइगु ज्वलं ववय्कथं ।

सॅप्याकेगु- समाःज्वलं, भत्तु नतु, पालुभत्तु, थकूचा, थकूचापि, चुसापा, सिंहःबत्ता, ववतः ज्वलं, धौ १ ग्वः, महि ४ किस्ति, सिसाबुसा ४ किस्ति ।

*निकःमन्हि ।

 वहःयागु भत्तु छम्ह जुकाः नतूचा दयेकाः तःगु ।

○समाःज्वलं तयेगु थल ।

□पालुकाय् बांलुइक भत्तु छम्ह तयाः दयेकातःगु ।

युकुन्हु थःथिति, फुकीबाकाय् सकसितं भव्यं नकेमाः ।

हवाःस्वःवने—

छेय् ह्वाः काः प्यन्हु दयेकाः मिजंया छेय् मिसाखलःयापि थःथिति, हातानाताकुता सकलं वनाः हवाःस्वःवनी । न्हापा भव्यं व्यूबलेया ज्वलं फुक्क मिसापति ज्वनादयाः थःभ्ह म्हाय्मचाया न्ह्यःने वयाः हवाः स्वइ । बौम्हेसिनं लुंया अंगू न्ह्याकी । मेपिसं थःगु श्रद्धा अनुसारं धिबा तयाः हवाः स्वइ । हवाः स्वःवःपि सकसितं मिजंपति मोसिप्वः, ग्वाः बी । थुलियाये धुनेव हवाः स्वःवःपि सकलं ल्याहं वनी ।

दुचायेके—

हवाः स्वपेसिधयेव सुकुन्हा च्याकाः जिलाजं व थः म्हाय्मचा व जिलाजंया पासा छम्ह सहितं थःगु छेय् वनायंकी । जिलाजं व थः म्हाय्मचा नापं तयाः धौसगं बी । अले अनपिन्त फत्तिफत्तले देमाभ्वय् नकी । नुचायेके धुंकाः जिलाजं, पासाभ्ह व लमियात तःतागु अय्थ्यामह्लि छता/छता व मोसिप्वः, ग्वाः बियेमाल ।

भव्यकु छवयाहये—

व्याहाः याना दच्छिया दुने किजापुजाबले मिजंया पाखें मिसायाथय् भव्यकु छवयेगु धुंकाः वव्यकथंया ज्वलं ज्वरेयानाः छवयेमाल ।

बजि, ला (बूगु), तुकं, भुति, कय्गू, अचार, म्येछयं १ ग्वः नं माल ।

थुखे मिसापतिइ नं यःमह्लि पुन्हुकुन्हु दुगु बा च्याया १ भ्ह उमिसं गथे ज्वरेयानाहल अथे हे घासा ज्वरेयानां छवयेमाः । भव्यकु मिजपति मछ्वःसा थ्व नं म्वाः ।

मकःकुइके छवये—

व्याहा यानाः दच्छि मडुवं थःछेखलःपिसं थः म्हाय्मचायात माघ महिनास वव्यब्रियातःकथंया ज्वलं तयाः मकःकुइके छवयेमाः ।

॥मकः १ ग्वः, सिसाबुसा १ किस्ति, मन्हि २ किस्ति व बरां ४ मना ।

बुढाबुढि जंको—

प्रायः थ्व बुढाबुढी जंको श्रेष्ठपिनि सकस्यां उत्थयं जू । थ्व स्वक्वः तक्व

॥मकलंय जायेक बरां तये ।

यायेगु प्रचलन खः ।

थुमि थाकुलि लुइगु चलन मडु ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखँ

थ्व अनित्य देहयात त्याग याये धुंकाः वंकुण्ठ लायेमाः धइगु कामना यानाः सीधुंकाः यायेमाःगु ज्याखँ फुक्कं वव्यं न्ह्यव्वयाहये ।

सीकुन्हु—

गुथियारपि सकलं वयाः सिथं यंकेगु विधि अनुसारं व्यवस्था (दुकापि-कांतियेगु, छ्वासय् वायेगु, पिचा वायेगु आदि) यानाः शवयात्रा यंकी । दिपय् गोंतय्सं दाहसंस्कार याइ । छवयावंपि सकलं छेय् ल्याहं वइ ।

चिपं थोकःवये—

मुकावये धुंकाः थः स्याःपि म्हाय्मचा, भिनामचापिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनावयाः चिपं थोकःवयेमाः ।

बजि ४ मना, मह्लि थःगु इच्छा अनुसारं, साखः, पालु, चि, घ्यः । थ्व दुःखंकर्यपि फुकीबाकाय्पिन्त नं सःतानकेमाः । क्रियाय् चवनीपि नं दु, मचवनीपि नं दु । छुं कर मडु ।

थुयां कन्ह्यकुन्हुनिसे पण्डित ब्राम्हणयात गरुडपुराण कंकेगु चलन दु ।

बिचाःवये—

सिनाः कन्ह्यकुन्हु सुयन्हापां थःथिति, इष्टमित्रपि बिचाः वइ ।

लोचाःवये—

प्यन्हुकुन्हु मिसा थःथिति इष्टमित्रपि सकलं छवयाः लोचाः वइ ।

व्याः वये—

सिनावनाः न्हय्नुया दुने थःथितिपिसं वव्यकथंया व्याः छवया हयेमाः ।

बजि फच्छि, कःसू १ मना, वाउंचा, पालु १ पाउ, साखः १ पाउ, मह्लि थःगु इच्छा अनुसारं, सिसाबुसा थःगु इच्छा अनुसारं, चि १ पाउ, कय्गू १ मना, तरकारी ।

लोचाःबजि नये—

सिनावनाः छुन्हुदुकुन्हु दुःखंकर्यपि फुकीबाकाय् सकसितं नं म्हाय्मचां

उदरेयाकाः लोचाः बजि नयेगु धकाः सकस्यां स्वयं नयेमाः ।

न्ह्यन्हुमा तये--

सिनावनाः न्ह्यन्हु दुकुन्हु म्ह्याय्मचां उदरेयाकाः न्ह्यन्हुमा पिखालुड तये । म्ह्याय्मचा गोम्ह दु फुकसिनं न्ह्यन्हुमा तयेगु ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

पाखाजा खाये--

न्ह्यन्हुमाकुन्हु बहनिइ लेंय् शून्य जुल धायेव सीथाय् छेंय् पाखाया कुनय् पाखाजा खाइ ।

दूब्यंके--

सिनावनाः झिन्हु दुकुन्हु दुःखंयपि मिजंत जुव्य खुसिइ वनाः मिसात जुव्य छेंय् तुं मोल्हया शुद्ध याइ । खुसिइ वं पि छेंय् ल्याहां वयेव सकस्यां जा नइ । थुकुन्हु हे बहनिइ म्ह्याय्मचां एकादशव उदरेयाकाः छि च्वाहीकाः कन्ह्य सुयन्हापां भाःयात, जोगियात भाग बीमाः । थुकुन्हु हे बहनिइ विपय् वनाः जाप्वः खाःवनेमाः । जाप्वः खायेगु ज्वलं वव्यकथं ।

खुत्वाकः दुगु स्वाने १ पु, लिछिम्हिचा १, न्हिछिम्हिचा १ गू कय्पाः मदुगु मुलु १ पू ज्वनावनाः थः पुरोहित ब्रम्ह नं वाक्य याकाः जाप्वः खाइ । खाये सिधयेव ल्याहां वइ ।

घःसू याये--

क्रियाय् च्वनाः विकसर्ग याःसा ११ न्हं घःसू याइ । घःसूकुन्हु अपदुतीगु याइ । यथे क्रियाय् मच्वन घाःसा १२ न्हं घःसू याइ । १२ न्हं कुन्हु दान बीमाःगु दान याइ । आचाःजुं घःसू याइ । १३ न्हं कुन्हु समापिण्ड थयाः होम यानाः ब्राम्हण-यात भोजन याकी ।

पाहांः व्वने-

१३ न्हं कुन्हु थःथिति, हातनाता, जःलाखःलापि सःता पाहांःव्वनाः व्वय नकी । थुकुन्हु हे स्थाःपि थःथितिपिसं सुयप् प्यंकी (पिण्डय् छायेगु की) तःवइ । ज्वनावइगु ज्वलं वव्यबियातःकथं ।

पुजा ज्वलं १ ज्वलं, कपु १ गू, बजि चकंछि, सिसाबुसा, धौ १ ग्वः, छुचुं चकंछि, धुपाय्, केरा १ पू, इताः आदि ।

छिगू किसिमं पिण्ड थयेगु ।

लत्या, खुला, दकिला-

सिनाः लत्यां व खुलां आद यानाः साधारणकथं जक थःफुकीबाकाय् पित्त व्वय नकेमाः । दकिलां बखि फुकय् यायेमाःसा थःथितिपिसं वव्यबियातः-कथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

वसः जुच्छि बा लंपा १ पा, सिसाबुसा माक्व, पर्व १ सलि खेंसर्ग माक्व, चिकं १ सलि, महि माक्व, ।

निदंया तिथि-

लत्या, खुला, दकिलाबले थें तुं आद यानाः फुकीबाकाय्, म्ह्याय्मचा, भिनामचापित्त साधारणकथं व्वय नकी ।

ज्यापुतय्गु परम्पराकथं

ज्यापु नेपाःया प्राचीन जाति खः । थुपि गोपालवंशया समुदाययापि खः धकाःधाइ । गोपालवंशावलि या अनुसारं श्व जाति नेपाल उपत्यकाया ग्हापांगु वंशज खः । भाषावंशावलि या आधारकथं ज्यापु समुदाय स्वीनिगू जातिइ विभाजित जुया च्वंगु खनेदु । उकीमध्ये थौंरुह्य खनेदुपि महर्जन, डंगोल, सुवाल (सुवाः), प्रजापति (कुमाः) सापू (सा लहीपि), हंग्पू (हंग् लहीपि) मुनिकार (मू) आदिपि खः ।

थुपि संस्कृतिइ तःमिपि खः । संगीत, नृत्य, बाजागाजाया नापनापं धर्मप्रेमी जुयाः धार्मिक ज्याखँय् न्ह्याबलें छपलाः च्वय्काः वयाच्वपि खः । कृषिप्रधान नेपाःगालय् थुमिगु देन गाकं महत्वपूर्ण जू । थुमिगु लजगाः बुज्या खः । सामूहिकरूपं ज्याखँ यानाः सिनाज्या, मंकाःथनेगु, सिवा खयेगु आदि अनेक गुथिगाना जक मखु दैय्देंसं स्यनेकनेयायेत “आखछे” स्वनः दापा, घिमे आदि स्यनावयाच्वंगु आःतकं दनी ।

थुकीया नापं थःतमाःगु कापः आदि ताःलाकेत थःम्हेस्यां स्मृतिस्मृति याज्या नं यानावयाच्वपि खः । थनंत्यु थःस्वयाः हनेमाःपिन्त फुकथं माःगु ग्वाहालि यानावयाच्वंगु व ततःधंगु श्वजय् हाज्या प्वज्या यायेगुली नं च्वंन्ह्याःपिगु जाति खः ।

इपि थःने, कोने व दथुपुइ यानाः जम्मा रवीनिगु (३२) त्वालय् विभाजित जुयाच्वंगु दु । थःथःगु बुइ बा मेथाय् च्ववंसां नं आःतक नं अन हे वयाः गुथिगाना, श्वय् न्यायेकेगु यानावयाच्वंगु दनि । इमिगु स्वीनिगू त्वाःया धलः वय् न्ह्यव्वये ।

थःनेत्वाः-

१) थेंबहि २) व्वाःबहाः ३) बिज्यापु (कुसुं बियालाछि) ४) इनि बहाः ५) कोनाय् त्वाः ६) जमो ७) त्योड ८) असं ९) मय्ति ।

दथुत्वाः-

१) त्यंगः २) न्यत ३) किलाघः ४) घटखा ५) वंघः, ६) वेंतु

७) महाबौद्ध ८) दुर्गंबहि ९) खिचापुखू (पुखूछां) १०) मखं ११) मर ।

कोनेत्वाः-

१) ऊँबहाः २) ज्याःबहाः ३) कोहिति, ४) इउंतु ५) ब्रम्हू त्वाः ६) भलननि ७) कुमाःननि ८) फसिगां ९) नाय्पाचो १०) तोकंबहाः ११) तःननि, १२) लसकःननि ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसें यायेमाःगु ज्याखँ

मचा प्वाथय् दयाः च्याला, गुला दयेव थः न्ह्याय्मचा थःछेंय् वइबले धीबजि, यःमहि आदि छुनाः नकाछ्वयेगु चलन दु । थःछेंखलःपि मिज्या छेंय् वनाः धीबजि नकःवनेम्वाः ।

सिचुपालु वयनेगु-

मचाबुइसाथं सिचुपालु वयंकेछ्वयेगु धकाः न्ह्याय् बल वा काय् बल पइगु बुखें केंकेछ्वयेत वय्कथंया ज्वलं तयाः वयंकेछ्वइ ।

इमू, चाकु (काय् बूसा १ ग्वारा न्ह्याय् बूसा १ ग्वारा), जीपवः १ गवः, पालु १ पाउ, घ्यः १ पाउ, चि । काय्बूसा गुलि तयाः छ्वःगु खः उलि हे सायाः ह्येमाल । न्ह्याय् बूसा बच्छि जक सायाहयेवं गाः ।

घ्यःबजि नकःवने-

मचाबुयाः निरुह दयेकाः थःछेंखलःपिसं (मांम्हेस्यां) घ्यःबजि नकः वनेगु धकाः वय्कथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः ।

बजि फछि, कःसू १ मना, घ्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, महि मावव ।

मचाबूव्यंके-

मचाबुयाः प्यन्हु वा खुन्हु दयेकाः मचाबूव्यंकेगु याइ । थुकुन्हु विदिप्रजि एवासप्रजिमा पुजा यानाः त्वाःया मस्तय्त आगंश्चवा दान यानाः फुकीबाकाय् सकसितं जाभव्य नकी ।

थःछेंखलःपिसं ज्वनावइगु- ओ ३० पाः, मनाछ्वय्ला १ धानि, चुला १ धानि, सरुवाजाकि फछि, बजि निफा, सगं ज्वलं, जिलाजंयात सर्वाजाकि ६ मना, न्ह्याय्मचायात चुनाजाकि (चुबु जाकि) ६ मना, मचा यात १ १/२ मना चुनाजाकि, लुइवा, वहःइचा,

मचायात लं १ पाः, म्ह्याय्मचायात वसः
जुच्छि, जिलाजंयात कांस १ पु, वदतः ३ पाः,
(निपाः वदतलय् चुनाजाकि १ पातय् सर्वाजा-
कि) कय्वाताय् चवय्न्हयनातःगु १ मना
चुनाजाकि, हिला, मनाछयय्ला १ धानि, चिचुं
थलचाय् १ थल, लुया अंगु, वहःया अंगु थ्वे
छमय्लि (छयौ) मचाकथि १ गू, सुखू १ पाः
अजःसला १ गू । मां व बौ वनाः स्वःवनी ।

मेनि थःथितिपिसं ज्वनावइगु- बजि ४ मना, चुंला ४ पाउ थ्वे १ सौमा,
ग्वाःभे १ भे । मचाबू स्वःवःपिफुककसित
बांलाक भव्य नकाःह्येमाः ।

मचाबूव्यंकेकु छवयेगु-

मचाबूव्यंकेकु हे थःछेखलःपिसं वय्यवियातःकथंया ज्वलं ताःलाकाः
मचाबूव्यंकेकु ज्वनाः स्वःवयेमाः ।

बजि फछि, कःतू १ मना, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, बाउंचा, ला
४ पाउ, चवकि १ मना ।

मचाबू स्वःवनेगु--

मचाबुयाः बाःछि नीन्हु दयेकाः थःथितिपि मिजंया थःछेखलःपि
मिसाया थःछेखलःपि सकलं वय्यकथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवनी । थुमि सः
बियाः स्ववनेगु चलन मडु ।

मचाजंको-

मचा जंक्व यायेकुहु थःगु छेय् मचायात गणछय्के यंकाः पुजाभः छपा
पुज्यायेवं गाः । भव्य नके म्वाः ।

यःमहि ववखायेके-

नःलि मचा बुइवले छक्वः जक निर्देबुन्हिया निग्वः यःमहि मचायात
ववखायेकाः पाजुपिन्त २४ थ्वः यःमहि छवयाविये । अले पाजुम्हेस्यां मचायात
वसः १ जु बियाहयेमाल । यःमहि वय्यःम्हेसित खेवः तयाः कौला याकाः
हयेमाल ।

बुसँखा-

थ्व बुसँखा ७/८ दँया दुने याइगु क्रिया खः । जन्म जुसॉनिसँया

सँखाकेगु हितावं थ्व क्रिया याइगु खः । पाजुम्हेस्यां सँखाके भाय् यानाः नीनं
सँखाकाः निनिजुम्हेस्यां सँफयेगु याइ । निनि सँफयेसिधयेव मचायात सगं बौ ।
पुलि याये धुनेव पाजुम्हेस्यां ज्वनावःगु मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि,
मीम्हेसित १ पाः नं लःल्हानाबियेमाल । थुकुहु निनि, पाजु व थःथितिपिन्त
भव्य नके ।

कय्तापुजा-

थ्व महर्जनतय् कय्तापुजा १२ दँया दुने याइ । छेय् यायेम्वाः, थःम्ह
दिगुछःयाथाय् वनाः मेखलाबन्धन विधि अनुसारं गुरुगु पुजा याकाः कय्तापुजा
याइ । थाकुलि लुनातःम्ह थाकुलि दःसा उम्ह थाकुलि पुज्याकाः कय्तापुजा
यायेगु नं चलन दु । फुक पूजा दिगुछःयाथाय् सिधयेका छेय् वयाः थःथिति,
पासाभाइ, इष्टमित्र सकसित भव्य नकेसिधयेव फुकीबाकाय् च्वनाः सीकाषू याइ ।

भव्य नये न्हयः कय्तापुजा याःम्ह मचा, मां व फुकीबाकाय् सकसितं
धौसगं, खँसगं, कय्तापुजा याःम्ह मचायात वसः १ जु, मांम्हेसित वसः जुच्छि,
मीम्हेसित व फुकीबाकाय्पि सकसितं ब्यतालि चिके ।

मोवाहौपि थःथितिपिसं धौसगं, खँसगं, कय्तापुजा याःम्हेसित लं १ पाः
व मेपिन्त ब्यतालि चिके ।

मेपिसं तपुलि १ म्चः लः ल्हानाः भव्य नइ ।

इहियाये-

छःछःपि प्रतिस्था बा बुडाबुढि जंको याःथाय् सामूहिक रूपं मिसा-
मस्तय्त इहियाये यंकी । इहियानाः लित ह्याः पिखालुखुस फँ बारां छुनाः
पुकाइ ।

बाह्लाः तये-

मिसामस्तय्त निनिन्हु तक्क ववथाय् दुने तयाः तइगु क्रिया बाह्लाःतयेगु
क्रिया खः । बाह्लाः तयाः प्यन्हु दुकुहु थ्वय्कपिनि ववंचिकं सायेकी । ववंचिकं
सायेके न्हयः दुरु महि नकःवनेगु धकाः पाजुखलःपिसं दुरु ज्वनाः स्वः वयेमाः ।
स्वःवःपिन्त पाहाँ यानाहयेमाः । थ्वय्कपिनि ववंचिकं साये धुनेव जयवलि
वदमिमुखुत । ववंचिकं मसाःनिबले तक जक जयवलि वयनी ।

छुस्यामुस्या नकःवये-

१२ न्ह्या दुने छुस्यामुस्या नकवयेगु धकाः थःथिति खलःपिसं ववय्क-
कथंया ज्वलं ज्वनाः नकःवयेमाः ।

छस्यामुस्या फछि, बजि २ मना, महि भचा । बाऱ्हाःस्वःवःपि सकसितं भव्य नकाछवये ।

बाऱ्हाः पिकाये-

झिनिह्नु दयेकाः बाऱ्हाः पिकायेऽधकाः सूर्ययात पुजाभः १ पाः पुज्यानाः ज्वाःलाःहायूकं सिन्हःमू ज्वंकाः इनाय पुजा गणेशयूके यकी । थुकुन्हु हे बहनिह्नु बाऱ्हाः ववथायू म्हितःवःपि छस्यामुस्या नकःवःपि थःथिति, इष्टमित्र, जःलाखःला सकसितं बाऱ्हाःभव्य नके । छस्यामुस्या नकः वःपिसं बाऱ्हाः तःम्ह मचायात लं १ पाः व सर्वाजाकि ६ मना ज्वनावड । जाकि गुलि तयाहःगु खः उलि हे थयेकाः ववाःवः छवः नं तयाछवड ।

वःला तये-

कायमचा जन्म जुयाः झिनिदेंया थुगु क्रिया यायेमाल अथवा झि निदें मवुसां त्वाःया थाकुलि गुबले न्यायेकीगु खः उबले सकसियां थाकुलिनापं हुनाः छसिनिसें न्ह्याववः हे वर्ष दःसां कयतापुजा सिधयेव वःलाः स्वदेतवक तयेमाः । थःगु पीथय वनाः स्वदे यंकं तड ।

न्हापांगु दैय कजि (थाकुलि) लयसिवा ज्वल पूजा यानाः अहोरात्र (चछि न्हिछि) उक्त स्थानय च्वनाः कन्हयकुन्हु छैय वये । वःलाः च्वंकुन्हु मस्तयत थःथिति हातानातापिसं दुरु, मन्हि व सिसाबुसा ज्वनाः चिपं थिडकःवये ।

निकःगु दैय न अये हे यानाः वःला तये ।

स्वकःगु दैय वःलाः धुंकेगु ज्या जुड । वःलाः धुंकेगु च्यान्ह न्हयः यच्चि कायेगु धकाः गुरु व्वनावनाः थकालिया थःगु तीर्थय बा पंच तीर्थय अननं मखुसा चिन्तामणि तीर्थय वनाः वःलाःच्वनीपि सकलसित सुचिनियम याकाः (लुसि ध्यकाः म्बःलुकाः, सेंखाकाः) पूजा यानाः यच्चिलः कयाहड । कजिया छैय यच्चि छः स्थापना याड । गुरुजु उक्त स्थानय कलशपूजा याड । थुलि यायेधुनेव वःलाः च्वनीपि मस्तयत सकसितं यच्चिलः बियाछवये । थुकुन्हुनिसें वःलाःच्वनीपि मस्तयसं छाः, लाभा, प्याज, खिचा आदि थियेमज्यू । हानं वःलाः च्वंपि मस्त थःम्ह कुल देवतायाथाय कलः छवयाः छः साधना यांनागु स्वरूप किसलि छगः अग्याकाः कजिया छैय यच्चिलः स्वनातयाःथाय तये यंकंमाल । थुकुन्हु हे वःला च्वनीपि मस्तयसं थः पाजुपिन्थाय यच्चिलः ब्यूवने माल ।

गुरुजु कजिया छैय यच्चिलः स्थापना जूथाय न्हयन्हु यंकं यच्चि बो बिये । चिपं थिये । वःलाःच्वनीपि मस्तयत म्वाः ।

गुस्वः-

न्हयन्हु डुकुन्हु कलशपूजा विसर्जन जुडसाथ थुकुन्हु हे वःलाः तयेगु स्थानय सकलें वःलाःच्वनीपि मस्त वनाः वःलाः च्वंवनी । गुरुजु कलशपूजा यांनाः मारी (महादीप) छवयेकी । थुकुन्हुनिसें मस्तयत चिभ्याः नके मजिल । थुकुन्हु वःलाःच्वंपि मस्तय थःथिति सकलें वयाः महि, दुरु बा ज्या, सिसाबुसा, खोसि आदि ज्वनावयाः चिपं थोकःवड ।

थुकुन्हु हे न्यान्ह थाकुलि जूपिनि मस्तय पाजुपिनिपाखें वःलाः च्वंथाय वककौवा १ वः, स्यावजि १२ मना, पौगा (गापु) १ पु व च्वय्या चिपं थोके ववलं नं ज्वनावये ।

पूणा-

थुकुन्हु गुरुजु महादीप विसर्जन यांनाः सहभाहुतियज याये सिधयेव मारां छये । छैय नं मारां छयेत सर्वाजाकि माक्व, मचायात वसः १ जु लः रहाये । मस्तय पाजुपिसं नं मारां छये माल । अनं सकलें कजिया छैय वयाः थः मस्तयत पाजुपिसं धोसगं, म्रःसगं बियेमाल । मस्तय छैय नं हःगु सगं नं बिये-माल व्यर्तालि चिकेमाल । छसीकथं सकसितं पौसः बजि नं बिये ।

अनंलि सकसितं भव्य नके । भव्य नयेवले गुरुजु गणचक्र यायेत चर्यागोति निगु हालेमाल ।

वःला तडगु थाय व दिन-

- १) स्वयम्भुड तडपिनि- आश्विन शुक्ल पूर्णि (कोला थ्व) कतिपुःही
 - २) भद्रकालिड तडपिनि- चंत कृष्ण चतुर्दशि (चिल्लागा) पाहांचःह्ने
 - ३) पचलिड तडपिनि- आश्विन शुक्ल पंचमि (कोला थ्व) पचिमहः
 - ४) मयतिड तडपिनि- कार्तिक कृष्ण अश्वि (कोला गा) स्वन्ति
 - ५) कमलातिड तडपिनि- चंत शुक्ल पूर्णि (चौला थ्व) ह्नुतिपुःही
- स्वीनिगु (३२) त्वाःया ज्यापुतय मस्तयत वःला तःवनिगु थाय व दिन च्वय्या अनुसारं जुल ।

वःलाः तयेधुनेव थःगु परम्परा अनुसारं धिमे बासुरि, पछिमा, क्वंजाखि आदि सेनेकने यायेगु नं सुरु जुड ।

वःला सेवा-

वःलाः तये धुनेव वःलाःच्वंपि मस्तयसं वःलाः सेवा स्वयेगु धकाः

→ न्ह्याथायासां छथाय गन न्ह्याः अन वनाः कजि कलश पुजायानाः भव्य नयेगु यानाः वइ । श्वयात हे वःलाः सेवा वनेगु धकाः धाइ । श्व वःलाःचवंपि मस्तयसं सकस्यां भव्य नकेगु पाःकायेमाः । श्व लयलय पतिकं चह्नेसेवा, सहसेवा, पंचमि-सेवा धकाः न्ह्याबलेसां छन्हु दिन लाकाः वनी । सकसितं पाः कायेधुनेव सिवाः धुकी । धुंकेबले सहश्राहुतिहोम यानाः भव्य नइ । वःला सेवा थनंतुं वचचाइ ।

व्याहा यायेगु

न्ह्यापां भौमचा स्वःवनेगु ज्या जुइ । जातलं त्वल धायेव भव्यबीगु चलन मदु । लखा भूवनेगु ज्या जुइ । लाखा बीगु दक्कस्यां उथ्यं धायेमाः । अथे नं छु पाःगु भव्य न्ह्यवइचवना ।

लखाबीगु-

चाकु १ खारा, भव्यम्हु ४ म्ह, तियालं पिचा १ खः, सुकुन्दा १ खः, दां १ तका, पुजासिन्हः १ खः, निकः खः २० खः ।

श्व ज्वनानःपि मांभत व लमियात बांलाक भव्य नकाछवये ।

यदि लखा मकाल धाःसा निकःमहि २० खःया पलेसा नीग्यातका (२५/-) दां कायेगु चलन दु ।

निकःखयः वने-

श्व निकःखयः वनेगु धयागु व्याहा यायेबले भौमचा काःवने न्ह्यः व्याहा याइहेसिया निनि पाजुपि मुनाः वव्यकथंया ज्वलं ज्वनावनेगु ।

नांवाग्वः १ खः, कोतः १ ज्वः, निकः महि २ खः बेंचि, इमू, बजि १२ मना, मले, चाकु १ पाः, छयः १ पाउ, लखामहि ३ पा, केरा १२ पु, तु १ पु, कःछे, सतबयसि मोसिप्वः ३ प्वः ह्याउं श्वं, भौ श्वं, दुरु, अय्लाः, दानभेगतय १ थलः, हिलः कुओ (ववलाछि व्यागु माय्यागु) २४ पाः, खःगु भव्य १६ खः, ० सुओ, दां १ तका, खुयाः पाःचास- चिम्हुकं, मुस्यापालु भुति, पःमाय कःसू । थुलि ज्वना वःपिस्त भव्य नकाछवये ।

भौमचा बियाछव्यकुन्ह पय्नाबिया भव्य नकेगु जुइ । भव्य वववसिनं

→ जमोभितयगु धापुकथं १) स्वयम्भू, २) कमलाछि, ३) पासिक्वअजिमा ४) जमो ५) जनवहाः थुलि न्याथाय वनेगु चलन दु ।

*केरा लखा, मन्हि लखा, दुरु लखा आदि नं बीगु चलन दु ।

○चिचिपागु छुचुयागु व पंच पकुवानमन्हि थें न्यागु ।

ववसः लःल्हाइ । श्व भवजय ववसः फयेबले पचिता महि छता/छता नं बीमाः । यदि केरा/लखावा मन्हि लखा वा दुरुलखा काल धाःसा पयनबियाभवजय केरा छकू/छकू वा मन्हि छकू/छकू व दुरु छसली/छसली सकसितं तयाबीमाः ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्ह बाजंखलःपि सकसितं छेय् श्वं त्वंकाः कौलायाकाः भौमचा काःवने । भौमचा काःवने ज्वलं ववय्या अनुसारं-

कोतः १ ज्वः, □ सगपुसागु १ गू सुकुन्दा १ गः, वसः १ जु । माजुम्ह-सितं सुकुन्दा छगः ज्वनाः कुचिकाः सकलें नापं वनी ।

भौमचाया छेय् थंकाः भौमचायात धौसगं व वसः लःल्हानाः भव्यसायेकाः सहभोजन नकाः थःगु कुल परम्परानुसार माःकथं विधि यानाः भौमचा पित बिया-हइ । श्वय्कःपिनि निखलःयां त्वाःया नायः निम्ह चवनाः भमचा खें ल्हाइ । गुरुजुपि चवनाः खेंल्हाये म्वाः । थःगु छेय् थंकाः विधि अनुसारं लसकुस यानाः गुरुजु भवनाः भौमचा ह्मंकेगु ज्याः जुइ । बहनिइ व्याहाभव्य नकी । भव्यवःपि सकसितं भौमचापाखें भव्य बीकेगु ज्या जुइ । छेखां छता/छता पचिता महि बीगु याइ । श्व व्याहाभवजय फुकी व गुथियारपिस्त पाःमकलय बजि तयाः ○ताला वव्याःतिगलिचा महि छता/छता नं तयाः सकसितं बीमाल ।

वजला वने-

भौमचा व कायमचा ववनाः बिज्यासलय वनाः कलः १ गः पुज्यानाः, कीसली १ गः छानाः भाःतम्हं सिन्चा फायेकी । गुम्ह गुम्हेस्यां पोकरायक गनेछ (पकरायज्वः) याथाय वनी सा गुम्हं प्याः श्वं अजिमा याथाय वनी ।

खवाः स्वःवने-

मिसापति थःथिति हातानाताकुता सकलें ववनाः खवाः स्वःवने । न्ह्यायमचायात धिवा तयाः खवाः स्वइ । अले मिजंपाखें खवाः स्वःवःपि सकसितं तुच्चाव्वन्ह्यच्याकाः माक्व श्वं त्वंकी । दुगंसलिखाय तयाः अय्लाः त्वंकी । खवाः स्वये सिधयेव ववथाभव्य (मिसाभव्य) वनेगु ज्या जुइ । थुबले जम्मा सिनिम्ह खानाः वने । पाजु, मले, लमितय कलाः भाःत निम्ह, स्याःपि फुकीबाकायपि निम्ह मेरि व मां, बी बाहेक छेया जहानपि वने मज्यु । उबलय फाछि फतले तःजिक धौ हे स्वकः तयाः भव्य नहाहयेमाः श्व भव्य नयेगुयात "चुलां पःखाः वनाः ववय्लां तुक्क धौबजि नयेगु" धकाः न्ह्याइपुक उखान छयलावयाचवंगु दु ।

□छगूकथंया समाल

○तातू, भवः, से, तुगःसे ।

श्व भव्य वनेत वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वनेगुयात तःमकः वनेगु धकाः धाइ ।
श्व खुता किसिमया जुइ ।

तःमकः वनेगु ज्वलं-कोतः १ ज्वलं, वसः जुच्छि, छुस्यामुख्य जाकि १२ मना,
बजि ६ मना, हलिमलि, छुस्यामुख्य, तःमक (कसि)
१ ग्वः । (छुस्या मुख्या घासां मुख्या तय्मव्यु)

दुचायेके-

मह्यायमचा, जिलाजं नापं तयाः जिलाजंयात ग्वय् सायेकाः धोसगं,
ग्वःसगं, बियाः दुचायेकेगु ज्या जुइ । बजि भव्य नकी । तच्चतं तःजिक

भव्यकःपिनि तःतःधंगु ज्या यायेबले भिजा नयेगु धकाः ज्याय् ग्वाहालि
यायाःपि थःथितिपि सकसितं सुथय् कौला याकाः ज्यःनां याके धुनेव हिनय् बांलाक
तःजिक साःगु भिगु मेपुका, सेंपुका, न्हायपुका ओ आदि साःसाःगु तयाः तुच्चा
याकेगु चलन दु । यदि व्याहा भव्य जुल ग्रहनिइ जा भव्य नकाः भव्य वववसित
महि छता/छता नं बियाछवयेमाः ।

किजापुजाया कु छवये-

व्याहा यानाः न्हूम्ह भौमचाया किजापि दःसा भाःतया छेय् वव्यबिया-
तकथंया कु छवयेगु चलन दु ।

यःमन्त्रि ग्वः २५ ग्व, सिसाबुसा भावव, तःपागु ओ २४ पा, नकेत ओ
१२ पा, भुति १ मना, कय्गू १ मना, सिम्पु १ मना, पःभाय् १ मना या क्वाः
दयेकाः तयाछवयेमाः ।

स्वयम्बर-

श्व स्वयम्बर फुवक जातिया धइथे थःथःगु गच्छे अनुसारं न्ह्याथाय्सां
छथाय् छःयाथाय् वनाः स्वयम्बर यायेगु यानावयाच्चंगु दु । श्व विशेष थथे हे
यायेमाः धइगु महु ।

बुढाबुढि जंकी- वज्राचार्य व शाक्य कथं हे जक बुढाबुढि जंकी याइ ।

थाकुलि लुये-

त्वाःया थाकुलि अथवा थःगु कवःया थाकुलि जुल धायेव थाय्पा लुयेगु
ज्या जुइ । श्व थाय्पा लुयेत भिगु साइत स्वयाः थाय्पा लुये ज्या इवः
थुकथ जुइ ।

चायागु तें तें खुत तयाः मकः स्वरूप दयेकातःगु तःमक । (नांचा)

थाय्पा लुयेया स्वन्हु न्हयः छेय् नीसी यानाः बहनी छव्यलाभू याये ।
कन्हय्कुन्ह कलशपूजा यानाः महादीप ज्याके । थुथां कन्हय्कुन्ह सुव न्हापां मारी
बिजंयानाः सहश्राहुति होमयानाः थाकुलि लुयेगु विधि अनुसारं गुरुजं पूजा यानाः
थाकुलि लुयेगु ज्या जुइ । छेय् त्यहाँ वयाः धोसगं ग्वःसगं काइ । थुकुन्ह थः
थितिपिसं नं थाय्पा लूम्ह सित धोसगं ग्वःसगं व बेतालि चिकः वयेमाः अले ग्राम-
वित सकसितं भव्य नकी । कन्हय्कुन्ह मत कायेमाल । थुगु भव्यव्याहा अनुसारं
जुइ केवल महि जक ल हीम्वाः । थाकुलि लुये धुनेव गुरु म्वाय्क पूजा यायेगु
अधिकार प्राप्त जूगु खनेदु । अतएव देगुपूजा, कय्तापूजा आदि पूजास गुरु
म्वाय्क पुज्यानावयाच्चंगु जीसं खनाच्चवना ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

अन्तय् थःगु देहयात त्याग यानाः वने धुंसेलि दिइंगत आत्मायात
शान्ति व दुर्गतिमोचन यायेया निर्मित थःथःगु संस्कारकथं सी उथेयानाः (दुकापिकां
तियाः, छासय् वानाः पिचा वानाः) कुतालय् तयाः थः थःगु इलाकाया मसानय्
शवयात्रा यानाः दाहसंस्कार याये यंकी । श्व संस्कार अप्वःसिया धइथे मिले जू ।
अथे नं चिपं थोकः वइगु क्रियानिसं छसीकथं न्हयव्वइच्चवना ।

चिपं थोकः वये-

सीम्ह मुत धइगु सुचं वये साथं स्याःपि मह्यायमचां, भिनामचा,
गुःखं वयंपिन्त चिपं थोकः वइगु ज्वलं थुकथं दु ।

बजि, महि, अय्लाः ।

बिचाःवये-

सिनावनाः कन्हय्कुन्ह सुव न्हापां थः थिति हातानाताकुता सकलें मिजंपि
बिचाः वइ । बिचाःवःपिन्त मि कुइकाः वजां त्वंकेगु ज्या जुइ ।

लोचाःवये-

सिनावनाः प्यन्हु दुकुन्हु मिसापि थःथिति, हातानाताकुता सकलें बहनिइ
छवयाः लोचाः वइ । नापं व्याः नं ज्वनावइ । छेय् हांमार्पि सीगु जुल धाःसा फें
व्याः वइ । मेपि सीगु जुसा सधारण कथं व्याः वइ । ज्वलं वव्यबियातःकथं ।

फँव्याःया ज्वलं- बजि फच्छि, धौ १ ग्वः, पालु १ पाउ, चि १ मना साखः
१ पाउ ।

साधारण व्याःया ज्वलं- बजि ४ मना, बा ६ मना, धौ १ ग्वः, पालु १
पाउ, चि १ मना, साखः १ पाउ ।

लोचाःबजि नये-

सिनावनाः खुन्हु दुकुन्हु लोचाःबजि नयेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु म्ह्याय्मचा ज्वरेयाका दुःखं क्यपि फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नके ।

न्ह्यन्हुमा तये-

सिनावनाः न्ह्यन्हु दुकुन्हु पिखालुखुस जोगिनीयात न्ह्यन्हुमा बिये । श्व ज्वरेयायेगु फुक्क म्ह्याय्मस्तयसं याइ । न्ह्यन्हुमा तइगु ज्वलं सकस्यां उथें जू ।

थुकुन्हु हे बहनिइ लेंय् जू मस्त धायेव पाखाजा खाइ । श्व प्रायः सकस्यां उथें खः ।

दूयंकः वने-

सिनाः शिन्हु दुकुन्हु दुःखं क्यपि फुकीबाकाय्पि सकलें थःगु इलाकाया तीर्थय् वनाः म्ह्याय्मचा आती दायेकी । सकलें मिसापि खयाः पिहां वनी । खुसिइ मिजंतय्त नौनं सखाकी मिसातय्त नौनीन लुसि ध्यंकी । अले म्ह्याय्मचा सकसितं आती, अम्बः, हामो, क्वंचिकं व खौ बो । थुलि ज्वलं नं मोल्हया शुद्ध याइ । अनं छेंय् ल्याहां वयाः सकस्यां कौला यायेमाः ।

धःसू याये-

सिनाः शिनिन्हु दुकुन्हु छें छहां नोसी यानाः गुरु वज्राचार्यद्वारा गृहशुद्ध होम यानाः पुजा याये । पुजा सिधयेव म्ह्याय्मचा भिनामचा फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नकेमाल । थुकुन्हु थः स्याःपि म्ह्याय्मचापिसं पाः छ्वयाहयेमाः । ज्वलं वव्यबियाकथं ।

पाः छ्वया हयेया ज्वलं- श्वे १ स्वंमा, मुस्या १/२ मना, पालु १ पाउ, वाउँचा, कःसू १ मना, ला ४ पाउ ।

लत्या-

सिनाः ४५ न्हु दुकुन्हु कलशार्चन पूजा व लौकिकपिण्ड थयाः पुजा जुइ । थुकुन्हु म्ह्याय्मचा, भिनामचा, फुकीबाकाय्पि सकसितं भव्य नकेमाः । स्याःपि भिनामचा, म्ह्याय्मचापिसं कीगः तःवये धकाः कीगः ज्वलं नं ज्वनावयेमाः । ज्वलं वव्यबियातःकथंया अनुसारं ।

खाजा, केरा, सिसाबुसा, धौ, आदि ।

लय्प्यं थये-

सिनाः वनाः यायेगु क्रियामध्ये लय्प्य पतिकं द्वादश तीर्थय् वनाः

लय्प्यं थः वनेगु चलन दु । श्व लय्प्यं थःवनेगु लत्यायां कन्ह्य कुन्हुनिसें गुरु जुइ । श्व लय्प्यं थयेबले लौकिकपिण्ड (पोप्यं) थइ । तीर्थया नियम अनुसार वान प्रदान नं यानावइ ।

पाहां वने-

श्व पाहां वनेगु लत्या, खुला, दकिलाया, दुने याइ । थुबले सीबले आहालि याःपि थः थिति, हातानाता, जःलाखःला व व्याः वःपि सकसितं सताः पाहां वना भव्य नकी । श्व प्रायः खुला वा दकिलां याइ । थुबले न्ह्यचू खंकेगु धकाः होम यानाः लौकिक पिण्ड व लोकोटर पिण्ड थयेगु ज्या याइ । खास यानाः- थुगु क्रिया लोनपिण्ड थयेगु खः । थुकुन्हु थःथिति खलःपिसं सुथय् कीगः तःवइ । कीगः तःवइगु ज्वल वव्यकथं ।

महि, धौ १ श्वः, चुबू जाकि १ मना, व सिसाबुसा आदि ज्वना वइ ।

न्ह्यचू खंकाः पाहां वन धाःसा फुकीबायाय्पिस्त पाः सकल्य निम्न ज्वल तयाः लः ल्हायेमाः ।

अम्बः, दयलि, चतांमहि जु १ तालाव्वया (ताःतू प्यता तयाः) कूलाव्व १ श्व नं न्ह्यच्याकाः पाल्चाय् चिकं तयाः मत च्याकाः बियाछ्वयेमाः ।

निर्दया तिथि-

सिनाः निर्दे दयेकाः गुरु कलशपूजा, लोकोत्तरपिण्ड (जाप्यं) थयाः म्ह्याय्मचा, भिनामचा व फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नकी ।

पिक्कि वनेगु धकाः थः-स्याःपिथाय् दूमाःपिस्त भव्य छसा नकेगु चलनः दु मवसे हे मगा धका धाइ ।

नापिततयेगु परम्पराकथं

नापित (नौ) शीगु परम्पराय् तसकं सत्तीम्ह व मजिमगाःगु जाति खः । थुपि शीगु धार्मिक ज्याखेय् दकले न्हापां थायेमाःगु नीसीया ज्या सँखाकेगु, लुसिधयेकेगु आदि यानाः शीगु परम्परायात छायापा वयाच्चवंपि खः । थुकीया अलावा चिकित्सकया रूप्य मकंय् जूगु, साराक्क वंगु व ल्हाःतुति त्वः धूगु आदि स्वाःत्वय्यात मालिस यानाः लेप पाकाः त्वय् लायेकाः वयाच्चवंपि थुपि खः । तर थौकम्हय् आधुनिक चिकित्सकं यानाः इमिगु परम्परा तनावनीगु अवस्थाय् लानाच्चवंगु दु धाःसां छुं मपाः ।

इमित व्यापालि व मन्त्री धकाः नं धाः । बौद्ध पूजा विधि सफुलिइ “मन्त्री लःल्हाये” “व्यापालि लःल्हाये” धकाः इमिपाखें सँखाकेगु, लुसि धयेगु ज्या ववःछीगु अर्थय् छय्लातःगु खनेदु । तर इमित व्यापालि व मन्त्री छाये धाल धइगु खेय् ध्वाथुइके मफुनि ।

थ्यय्कःपि बौद्ध धर्मया अनुयायी खः । थुमिम्ह मूल पुरोहित वज्राचार्य खः । थुमिगु मूलजगाः सँखाकेगु व लुसि धयेकेगु हे यानावयाच्चवंगु खनेदु । आः अनपिनिगु परम्परा छसोकथं ववय् न्हयव्वये ।

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय् दयाः च्याला फुनाः गुलाय् च्वनेव थः छेँखलःपिसं ववय् बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि नकःवनेमाः ।

बजि १२ मना, यःमहि १०८ ग्वः, श्रो १२ पा, बूब २ मना, आलु तरकारी बाउँचा, अचार, ला १/२ धानिया कवाफ, ला १/२ धानिया पुकाला, धौ १ ग्वः, खेँ १२ ग्वः । थुलि ज्वनावःम्ह कुमियात भवय् नकाः हयेमाः ।

सिचुपालु वयने-

मचाबुइ साथं थःछेँखलःपिन्थाय् ववय्कथंया ज्वजं तयाः सिचुपालु वयके छवये ।

काय्वूमा- इमू चकंछि, चि १/२ मना, चाकु २ पा, पालु १ पाउ, ग्वःगु भवय् २ ग्वः, ।

म्ट्याय्वूसा- चाकु १ १/२ ग्वः, मेगु फुक्क च्वय्बियातःकथंया ज्वलं यथावत तयाछवये ।

थःछेँखलःपिसं थुलि ज्वलं तयाहःगुली गुलि तयाहःगु खः उलि हे तना छवयेमाः ।

ध्यःबजि नकःवने-

मचाबुयाः मचाबू ध्यंके न्हयः थःछेँखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः ध्यःबजि नकःवनेमाः ।

बजि ६ मना, ध्यः १ पाउ । थ्व थः छेँयापि न्ह्याम्ह वंसां ज्यू । थ्व ज्वनाः वःम्हसित कौला याकाः हये ।

मचाबू ध्यंके-

मचाबुया खुन्हु दुकुन्हु छेँछां नीसी यानाः दिदि अजि छ्वास अजिमा पूजा यानाः आगंभवचा दान याइ । थुकुन्हु फुकी आदि सकसितं सुथय् कौला पाकाः भवय् नकेमाः । थः छेँखलःपिसं नं ववय्कथंया ज्वलं तयाः मचाबू ध्यंकेकु छवयाहयेमाः ।

पूजा १ ज्वलं, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित वसः जुच्छि, तुखः १ ग्वः, मचाकथि १ गू, धोतिचौथि, धौ १ ग्वः, सुख १ पाः, म्ट्याय्मचायात लाकां १ जू, मचायात लासाकांगा, वहःया अजःसला, वहःया चमचा १ पु, ताक्या १ ग्वः, ईडाइचा, जानयेवासाय् जाकि १ मना, व चिकं भचा, । थ्व ज्वना वंम्ह कुमियात भवय् नकाहयेमाः ।

मचाबू स्वःवये-

मचाबू ध्यंके धुनेव अथवा मचाबूया १५/२० न्हु दयेव थःछेँखलः व अपि स्वाःपि थःथितिपिसं ववय्बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः सकसितं सःबियाः मचाबू स्वःवइ । अले स्वःवःपि सकसितं बांलाक भवय् नकाछवयेमाः ।

थःछेँखलःपिसं ज्वना वइगु- बजि १२ मना, चुंला १/२ धानि, महि सावब, थ्वे १ धौ ।

मेपि थःथितिपिसं ज्वना वइगु- बजि ६ मना, चुंला ४ पाउ, थ्वे १ सौमा, महि स्वयाः ।

मचा जंको-

मचाबुयाः कायमचा जूसा खुला बा न्याला, म्हयाय्मचा जूसा न्याला बा म्हय्लां स्थान गनेछयेके यंकाः छेय् हयाः धौसगं खेंसगं बियाः मचायात खिर भोजन याकी । थुकुन्हु भव्य नकल धाःसा थः छेखलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, जिलाजंयात लं १ पाः, खें ८ ग्वः, न्या ८ म्ह, ओ ८ पाः, धौ १ ग्वः, पुजा ज्वलं १ ।

बुसंखा-

कायमचा ७ देनिसें ६ देया दुने छेय् पागू लुंखोचा वहःखोचा सेंखाकाः लुंमुलु वहःमुलु न्हाय्पं स्वा खंकाः निनि सेंफय्काः थ्व बुसंखाकेगु ज्या जुइ । अले धौसगं खेंसगं बी । पाजुम्हेस्यां नं मचायात सगं बियाः वसः जुच्छि लःल्हानाः मचायात जुच्छि मांम्हेसित जुच्छि बोम्हेसित नइनसूत या गा छपु थुलि सिधयेव कौला यानाः थःथिति, इष्टमित्त, पासाभाइ, जःलाखःला सकसितं बुसंखाया भव्य सःती ।

कय्तापुजा-

कायमचा ६ देनिसें १३ देया दुने गुरुजं मेखलावन्धन विधिकथं होम यानाः बा कलशार्चन पुजा यानाः विधि अनुसारं कय्तापुजा याइ । पाजु लुंखोचा वहःखोचा सेंखाकी निनि सें फइ । गुरुं विधि अनुसारं पुजा यानाः स्थान गनेछयेके यंकाः न्हय्पलाः छिकाः पाजुं लिगना हयाः छेय् धौसगं खेंसगं बी । सेंफःम्ह निनियात लं १ पाः बिमाः । पाजु म्हेस्यां वव्यकथंया ज्वलं ज्वना वयेमाः ।

ववतः १ ज्वलं, मचायात वसः जुच्छि, धौ १ ग्वः, खें माक्व, न्या माक्व, अय्लाः १ मना ।

निनिम्हेस्यां धौसगं, खेंसगं, व मचायात लं १ पा हयेमाः ।

भव्य नकेमाः छइगु अनिचार्यं मडु । पाजु व निनि निम्हेसित जक भव्य नकसां गाः ।

इहियाये-

थ्व प्रायः सकसियां उथें छः । बिमाः प्रतिस्था, बुडाबुडि जंको बा गनं इहि मुंकूगु थासय् यंकाः इहि यानाः लित हयाः पिछालुखुइ फं बारं छुनाः इहियाःम्ह मचायात छेय् नं वसः जुच्छि लः ल्हानाः थतः वनायंके ।

बाह्याः तये-

रजस्वला जुइ न्हयः (१० देनिसें १३ दें तक) साइतय् मिसामचा-पात धौसगं बियाः बाह्याः ववथाय् १२ न्हु तक मिजंतय्गु ल्वाः मस्वसे सूर्यया जः नं मखयेका तइ । थ्यन्हु दुकुन्हु ववैविकं सायेकीथुकुन्हुनिसें बिभ्याः नयेजिल । थुकुन्हुनिसें जयबलि(खयबलि ?) वयनी । थः थितिखलःपिसं बाह्याः स्वः वइ ।

बाह्याः स्वःवये-

१२ न्हु या दुने वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः थः थितिखलःपिसं सःमबिसे बाह्याः स्वः वइ । उवल्य भव्य नकाः छवइ ।

ज्वनावये माःगु- छुस्यामुस्या ६ मना, बजि ४ मना, धौ १ ग्वः, तु, कःछे, सन्नासि व मलि ।

बाह्याः पिकाये-

बाह्याः तयाः १२ न्हु दुकुन्हु न्हापां सूर्ययात पुज्याना सूर्य दर्शन याकाः स्थान गनेछयेके यंकाः लितहयाः धौसगं, खेंसगं बी धुकाः सकस्यां कौला यानाः भव्य नइ । थुकुन्हु बाह्याः स्वःवःपि थःथिति, फुकीबाकार्यपि व बाह्याः ववथाय् म्हितःवःपि सकसितं बाह्याः भव्य नकी । भव्य वःपि थःथितिपिसं सर्वाजाकि पुमना व लं १ पाः ज्वनावयेमाः ।

व्याहा यायेगु

थःगु कुल परम्परायात स्थिर यायेत व्यावहारिक जीवन हनेत व्याहा यायेमाःगु जूयानिमित्त थःथःगु संस्कृतिकथं थो तक नं अतूत रूपं न्ह्याकावयाच्चं-गु दु । व्याहाया परम्परा छसिकथं वव्य न्हयः वये ।

गव्यबीगु--

भमचा लुय व जातलं तुइव न्हापां गव्यबीगु ज्या जुइ । गव्य बीबले बोम्ह व लमि वनाः गव्य व्यूवनेमाः । ज्वलं वव्यकथं ।

वहःया लम्पिचा १ ग्वः, ववतः १ ज्वलं, ग्वःगु गव्य २० ग्वः, लं १ पाः, नोछतका दां, अम्ब, बयलि, सतवयसि, तु, कःछे, सन्नासि, लई, अय्य्या मलि ८ पा, न्ह्यागुसां ८ किसिम या मलि, ज्वःपस्ताः मलि (८ पा) १ पा ।

ज्वनावःपि, बोम्ह व लमियात बांलाक भव्य नका हयेमाः ।

लखाबीगु-

भौमचा काःवने च्यान्हु न्हयः बा बाःछि न्हयः लमि व कुमि ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः लखा ब्यू वनी । इमित भवय् नकाः ह्येमाः ।

*लखुमन्हि २० लखु वा ३० लखु गुलि घाल उलि, सिसाबुसा, सतव-
य्सि अम्ब, बयलि, तु १ कले, ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, ल १ पाः, गुनकेराः
स्वां, धगःस्वां, कपुसिन्हायस्वां ।

भौमचा काःवने-

भौमचा काःवनेकुन्हु लमियात सुथ न्हापां भौमचायात तीकेगु वसः
तिसा मावव बियाछवये । बहनिइ थःथिति इष्टमित पासाभाइ सकलें मुंकाः
कौलायाकाः मोसिप्वः व ग्वाः बियाः बाजागाजा थाकाः भौमचा काःवने ।

भौमचाया छेंय् थ्यंकाः लसकुस यानाः दुकयाः जन्तवःपि सकसितं
मोसिप्वः व ग्वाः बी । उलि याये धुनेव माछि जक च्वनाः मेपि सकलें ल्याहां वनी ।
थुकुन्हु हे थः इष्टमित, पासाभाइ सकसितं पय्नबिया भवय् नकी । भवय् वव-
सितं भौमचापाखें ग्वय् सायेकाः ववसः लः ल्हाइ ।

भौमचा पितबिये-

भौमचा काःवनेयां कन्हय्कुन्हु गुरु पुरोहितया निर्वेशनय् ग्वय् सायेकी ।
ल्हाःग्वय् पुतुग्वय् लःल्हाकाः सहभोजन नकी । म्हयाय्मचायात मांबोन पादार्ध-
याकी । थुलि याये धुनेव थः म्हयाय्मचा पितबियाहइ । पिखालुखुइ बाःजुम्हेस्यां
दूफांगां फायेकी । दुलिइ (थोंकन्हय् मोटरय्) तयाः हइ । दुवातय् वा मिसाया
स्थान गणेशःयाथाय् निखलःया गुरुजुपि च्वनाः भौमचा विषयक खेंल्हाइ ।

ह्वंके-

छेंय् थ्यंकाः पिखालुखुस लसकुसयानाः दुकयाः तले थतः व्वनायंकाः
भौमचापाखें ग्वय् सायेकाः फुकीबाकाय् सकसितं ग्वय् बीकाः धौसगं बियाः विधि
अनुसारं ह्वंकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु हे थः इष्टमित पासाभाइ सकसितं ब्याहा
भवय् नकी ।

वंजला वने-

ह्वंकेयां कन्हय्कुन्हु छेंया जहान परिवारपि व भौमचा समेत स्याःपि

*चार पाउ ग्यंगु त्याः त्याःगु घ्यलय् तुक छुनाः मिश्री चास्निइ थुनातःगु लखा
मन्हि । छताकिसिमया व्वति ।

थःथितिपि सकलें वंजला वनेगु धकाः गुम्हेस्यां विजयेश्वरीस, गुम्हेस्यां पक-
ताय्छःयाथाय् वनी । अन पुजामः छपाः पुजायानाः भौमचायात सिन्चो फायेकाः
सकसियां भवय् नयावइ ।

एवाः स्वयेगु-

ह्वंकाः प्यन्हु दयेकाः बहनिइ मिसापत्तिइया थःथिति, इष्टमित, पासा-
भाइपि बौम्ह, फुकीबाकाय्पि सकलें ववतः १ ज्वलं, सिसाबुसा तु १ कले,
सन्त्राःसि १ किस्ति, सतवय्सि १ किस्ति, हलः १ किस्ति, ब्वलः १ किस्ति, मन्हि
पःगु इच्छा अनुसारं, किस्तिइ तयाः ज्वनावनी ।

अन थ्यंकाः ज्वनावंगु ज्वलं फुवकं म्हयाय्मचाया न्हयःने व्वयाः
मिजंया मांपिसं धौसगं बियाः ह्वाःस्ववःपिसकसितं धिवाः तयाः ह्वाःस्वइ ।
मिसाया पाजुम्हेस्यां लुंया अंगु न्हयाकी । अले ह्वाः स्वःवःपि सकासनं मिजंपाखें
पवितामहि १ ता व सय्गुलि (गुलु महि) बियाः दुगंसलिखं अय्लाः ४ लू / ५
गु त्वंकी ।

दुचाकेगु-

ह्वाः स्वयेकुन्हु हे दुचायेकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु मिजंयात च्वयेके छवयाः
जिलाजं, जिलाजंया पासा, बौम्ह व लमि थुलि वनाः जिलाजं व म्हयाय्मचा नापं
तयाः जिलाजंम्ह सतःखलः सकसितं ग्वय् सायेकी । अले धौसगं बियाः जिलाजंयात
सतःमांम्हेस्यां लंपाः १ पा लःल्हायेनाः । अले खेंसगं बीसिधयेव व्वथापाहां यानाः
पालाक तःजिक भवय् नकी । थुलि सिधयेव भौमचा व्वनाः थःगु छेंय् ल्याहां वइ ।

बुढाबुढी जंको-

अत्र प्रायः सकस्यां उत्थ्यं खः ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सोकुन्हु-

थुकुन्हु गुथियारत वयाः देवं फायेकाः माःगु ज्वलं इमिसं हे ताःलाकाः
मितइम्हेस्यां दुकापिकां तीकाः छ्वासय् वाके छवया पाखाकुं थनाः कुतालय् तयाः
फुकीबाकाय् सकलें छवयाः म्हयाय्मचां वा ह्वलाः जिलाजं नं पिफु, अबीर, धिवा
ह्वलाः गुरुजुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी व्वनाः सिथं यंकी । थुखे फुकीतय्सं छ्वासय्
पिवा वाइ । थुमि बाजं तयाः सिथं यंके स्वाः ।

दिपय् थ्यंकाः फुकीबाकाय् सकसितं लः त्वंकाः मि तयेवं गाः । लिक्-
पिण्ड थयेम्वाः ।

चिपं थोकःवये-

सोमह मुकावये धुकूगु तः न्यने धुनेव, म्हयामचा भिनामचापिसं ववय-
कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थोकःवइ ।

बजि ४ मना, पालु १ पाउ, साखः १/२ पाउ, चि चकंछि, ध्यः १ पाउ,
अयलाः १ मना ।

बिचाःवये-

मिनाः कन्हयकुन्ह सुथ न्हापां मिजंत थःथिति इष्टमित्र व गुथियारपि
सकलें बिचाः वइ । गुरु पुरोहितं दुर्गतिपरिशोधन धारणी ब्वनी ।

व्याः वये-

सिनाः खुन्हया दुने म्हयामचा, भिनामचा व थःथितिपिसं ववयकथंया
ज्वलं ज्वनाः व्याः वयेमाः ।

म्हयामचा भिनामचापिसं बजि १२ मना, अले मेपिसं बजि ६ मना, चि
१/२ मना, कयगू १ मना, मुस्या १ मना, कःसू १ मना, वाउंचा, साखः १/२ पाउ,
पालु १/२ पाउ, धौ १ ग्व, लई १ थु ।

लोचाः वये-

सिनावनाः खुन्हदुकुन्ह म्हयामचा भिनामचा व मिसाथःथितिपि खवयाः
दिवंगतया गुणस्मरण यांनाः लोचाः वइ । थुकुन्ह हे म्हयामचां ज्वरेयाकाः
दुःखंवर्यपि फुकीवाकाय् आदि सकसित लोचाःबजि नकी ।

न्हयन्हमा तये-

सिनावनाः न्हयन्ह दुकुन्ह सुथय् नीसी यांनाः म्हयामचां ज्वरेयांना
पिखालुखुइ जोगीयात न्हयन्हमाः बी । थुकुन्ह हे बहनिइ लेंय् जू मन्त धायेव
पाखाया कुनय् पाखाजा खाइ ।

द्वयंके-

सिनाः झिन्ह दुकुन्ह म्हयामचां पिखालुखुइ आती बाबेकाः दुःखंवर्यपि
फुकीवाकाय् सकलें थःगु इलाकाया तीर्थय् वनाः सेंखानाः लुसि थिइकाः आती,
अम्बः, हामो, बवंचिकं व खौनं मोल्हयाः गुरुं ब्यगू पंचगव्यकयाः वेह शुद्धयांनाः
बखि वारेयाइपि दःसा बखि वसः पुनाः ज्वाला न्हाय्कं फुकस्यां स्वयाः ल्याहो
वइ । लें दुछि पंच गव्य हा हाः यांनाः वइ । छेय् थयकाः सकसितं कौला
याकी ।

बजि, मन्हि, चि, पालु, अयलाः ।

घःसू याये-

सिनावनाः झिनिन्ह दुकुन्ह थः गुरुद्वारा गृह शुद्धि होनाचन पूजा
यांनाः ग्वाःस्वां कयाः गृहशुद्ध याइ । थुकुन्ह म्हयामचा, भिनामचा, फुकीवाकाय्
सकसितं घःसूभवय् नकेमाः ।

लत्या-

सिनावनाः ४५ न्ह दुकुन्ह गुरुजं कलशपूजा लौकिकपिण्ड थयाः दुर्गति-
मोचन कामना यांनाः पूजा याइ । थुकुन्ह गुरुजुयात थःगु गच्छे अनुसारं दान
याइ । पुजा सिधयेव म्हयामचा, भिनामचा, फुकीवाकाय् सकसितं भवय्
नकी । थुकुन्ह म्हयामचा, भिनामचातसें सुथय् कीगः की ज्वनावयेमाः ।

खुला, दकिला-

पूजा लत्याया अनुसारं । गुरुजुयात खुलां बहःया दुंगा १ गू दान याइ ।
दकिलां छुं नं दान यायेम्वाः । थुकुन्ह नं फुकीवाकाय् सकसितं भवय् नकी । खुला
व दकिलां नं म्हयामचा, भिनामस्तय्सं कीगः की ज्वनावयेमाः । दकिलां बखि
फुकयेयायेमाःपि दःसा म्हयामचा, भिनामचापिसं बखिचर्वपित्त धौसगं खेंसपं व
लं १ पाः बा तपुलि १ ग्वः ज्वनावयेमाः ।

पाहाँ ब्वने-

थ्व लत्या, खुला व दकिलां पाहाँ ब्वने ज्यू । थुकुन्ह सोबले ग्वाहालि
याःपि थःथिति, इष्टमित्र, जःलाखःलापि सकसितं सःताः पाहाँब्वना भवय् नकी ।

निदँया तिथि-

सिनाः निदँ वयेव दकिला बले थें पुजाक्रिया यांनाः म्हयामचा, भिना-
मचां कीगः की हयेमाः । पूजा सिधयेव सकसितं भवय् नकेमाः ।

तण्डुकारतयगु परम्पराकथं

ग्राह्यानिसें दुपि बौद्ध धर्मया अनुयायी जुयावयाचवंपि तण्डुकार त ज्यापुं ल्यु मू लजगा बुज्या यानाः वयाचवंपि खः । थुकीया अलावा वा सुयाः जाकि मीगु ज्याय थुपिगावकं चवन्त्यापि खः । तर थुगु ज्या थौं कन्ह्य वयाः मध्यदेश (थिमिया) पिस यानावयाचवंगु दु । उगु ईया जाकिया बिषय सःस्य जुयाः बिभिन्न जाकी बा वा सुइगु उकीया गुण भिमभि व उकि वइगु बिकुतियात अःपुक हे छुतेयाये फुपि बिशेज्जापि खः । उकि इमित “खुबसः” अर्थात् खुसः धाः गु खः । छायाकि तण्डुकार धकाः धयावयाचवंगुलि प्रष्टयाः । गुम्ह गुम्हेस्यां “खु”या स्वलं दुपि” जुयाः हे खुस्वः अर्थात् “खुसः जूव गु खः धकाः धयावयाचवंगु दु । थुमिगु खास जाति मुसल खः नं धाः । मुसल (मुसः) नं हे खुसल (खुसः) जू वःगु थें चवं ? थ्व बिचारणीय पक्षय लावः ।

भाषा वंशावलिइ जुजु जयस्थिति मल्लया जाति बिभाजनय तण्डुकारत-यत् बुज्या यायेगु व काः पुयेगु ज्या बियातःगु खनेदु । थौकन्ह्य वयाः बौद्ध पक्षय जुयावयाचवंगु हरेक ज्याख्ये तण्डुकारपिसं काः पुयावयाचवंगु दु । आःतक नं अन्तिम संस्कार शवयात्राय काः (यमतुर्य) पुयावयाचवंगु दनि । तर काः पुया-वयाचवंपि तण्डुकारत ये यापि मखसे यलयापि खः ।

थुगु जाति नं ज्यापुत थें हे हाज्या प्वज्या यानाः बिभिन्न ज्याख्ये फुगु चाःगु ग्राहालि यानावयाचवंपि खः । थौकन्ह्य वयाः दकःमि बज्जकःमि व थेकदार आदि लजगाः ज्वनाः थःथःगु जीवन हनावयाचवंगु दु । थुपि बौद्ध धर्मय भेलय पुनाः बज्जाचार्य पुरोहित यानावयाचवंपि खः । आः इमिगु परम्परा छसीकथं न्हयथना ह्ये ।

धौबजि नकःवने-

मचा प्वायय दयाः ६ ला वयनेव थःछेखलःपिसं थः म्हायामचायात धौबजि नकःवनेगु थकाः ववयकथंया ज्वलं ज्वनावनेमाः । धौबजि नकःवःम्ह मांहेसित बांलाक कौला याकाः ह्येमाः ।

यःमहि ५० ग्वः, धौ १ ग्वः, बजि फछि, चाकु १ ग्वारा, प्या न्याया तरकारी, अचार, तरकारी, महि, ला १ धानिया कदाफ, पुकाला ।

सिचुपालु वयनेगु-

मचाबुसाथं थः छेखलःपिन्थाय ववयकथंया ज्वलं तयाः सिचुपालु वयंके छवयेगु चलन दु ।

कायबुल धाःसा- इमू १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, जीपवः १ पवः, पालु १ पाउ, चि १ मना ।

म्हायबुल धाःसा- थुकीया बच्छि जक तयाछवयेवं गाः ।

ध्यःबजि नके-

मचाबुयाः निन्हु स्वन्हु दुकुन्हु थः छेखलःपिसं मचाबूम्हेसित ध्यःबजि नकःवनेमाः । ज्वल ववय बियातःकथं ।

ध्यलय सियातःगु बजि २ मना, बजि ६ मना, महि माक्व, ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, अय्लाः १ मना ।

थःछेखलःपिन्त बांलाक कौला याका ह्येमाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबुयाः प्यन्हु बा खुन्हु दुकुन्हु व्यंकेगु याइ । थुबले छेखलां नीसी यानाः फुकीबाकायपिनि नं नीसी यानाः दिदिअजि छावासअजिमा पुजा यानाः आगव्वा दान याइ । थुकुन्हु सुथय फुकीबाकाय सकसित कौला याकाः भव्य नकेमाः । थुबले थःछेखलःपिसं ववय बियातःकथंया मचाबू व्यंके कु छवयाः ह्येमाः ।

कःसू १ मना, भुति १ मा, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, कःसू ओ १२ पा, मस्यांवा १ मना, बजि १२ मना, ला १ धानि, वाउंचा, अचार, मचायात वसः जुच्छि, मांहेसित वसः जुच्छि, मचायात लासाफांग, वहःया अजःसला १ गू, तुख्वः १ ख्वः, मचाकथि १ मू, घोतिचौथि, क्वातिवासः, ।

थुलि मांहेस्यां कुमियात ज्वंकाः वइ । इमित बांलाक भव्य नका छवयेमाः ।

मचाबू स्वःवये-

मचाबू व्यंके सिधयेव लछिया दुने थःछेखलःया हातानाताकुता व मिजं-या थःयित्तिपि नं सकलं मचाबू स्वःवयेमाः । मचाबू स्वःवइगु ज्वलं ववयकथं

महि, श्व १ सोमा, ला ४ पाउया चुला ।

थुलि ज्वनाः मचाव रवःवःपि सकसितं प्यता ग्याता घासा ज्वरेयानाः भव्य नकाछवये ।

दमरा भव्य-

मचावयाः लछि दयेव थःछेखलःपि थःमह्यायमचा याथाय वव्यकथंया ववाःता ज्वरेयानाः दमराभव्य वयेमाः । ज्वनाःवःपि समिजखलःपिन्त *ताल्ला वव्या बांलावक भव्य नका छवयेमाः । श्व नःलि छवव जक वइगु खः ।

जाकि १ मना, चिक १ सलि, दछिना १ तवका, बजि १२ मना, धो १२ पा, सिम्पु स्वचक, पःमाय स्वचक, कयगु स्वचक, ला ४ पाउया चुला, बाउंछा ।

मचाजंको-

श्व मचाजंको कायमचा जूसा खला वा च्याला, मह्यायमचा जूसा न्याला वा मह्याला साइतय मचायात गणेछयेके यकाः केवल भोछिचा जक च्वनाः मचायात जा नकेगु याइ ।

यः महि ववरवायेके-

मचा निर्दे दयेव मचायात निग्वः यःमहि ववखायेका जन्मनिह याइ । थःछेखलःपिन्त यःमहि ववकेछवयेगु धकाः २५ :/३० ग्वः यःमहि वीके छवइ । अले उम्ह मचायात सगं ज्वलं व वसः जुच्छि बिया हयेमाः । नलि छकः जक कायबूसां मह्याय बूसां ववखायेकेगु चलन खः ।

बुसंखा-

श्व कायमचायात ७ दे निसं १० देया दुने याइ । थुबले पागुजूमहेस्या थः भिन्चायात लुंखोचा, वहखोचां संधाके भाय्याना नो नं संधाकी । पाजुमहेस्या मचायात तपुलि १ ग्वः लःल्हाइ मुइतं भव्य नकेम्वाः । ज्या सिधयेव कौला छवव याकाः पाजुयात जा नका छवइ ।

कय्तापुजा-

अनपिनि छगुपुजाबले दुगु छःयाथाय कायमचायात थाकुलि नकि नं कय्ता छपु लःल्हायव गाः कय्ताकाःगुया लसताय छगुपुजाखलःपिन्त महि छता/छता बियाःअप्ला त्वंकेवं गाः ।

*तागु, ग्वः, से व अःपि थुलि तयाः ।

इहियाये-

श्व मिसामचा ५ देया निसं १० दे दुने सुयां चिभाः प्रतिस्था याःथाय वा गनं इहिमुंकाय आदि थासय यंकाः इहियाये यंकी । इहियाना लित हया थःगु छेया पिखालुखुस फःबारां छुनाः वसःलःल्हानाः दुकाइ । थुबले सुनानं छुं याना ज्वनेम्वाः ।

बाह्लाः तये-

श्व मिसामचाया रजःस्वला मजुवं ७ दे निसं १३ देया दुने मिजंतयगु छयाः, निभाःजः आदि मकेसे अलग बाह्लाः ववथाय साइतय धोसगंबियाः बाह्लाः तइ । प्यन्हु वा खुन्हु ववचिकं सायेके धुनेव जयबलिबयनी । जयबलि वयने धुनेव चिम्बाः नयेमजिल ।

छुस्यामुस्या नकःवये-

बाह्लाः तयाः झिनिहुया दुने थःथितिपि सकसितं ववयकथंया ज्वलं ज्वनाः छुस्यामुस्या नकःवइ ।

पाजुपिसं हइगु- छुस्यामुस्या फच्छि, बजि फच्छि, महि जहान स्वयाः धो १ ग्वः, सिसाबुसा जहानस्वयाः ।

मेपि थःथितिपिसं हइगु- छुस्यामुस्या ४/६ मना, बजि ४ मना, धो १ ग्वः, महि इच्छा अनुसारं, सिसाबुसा इच्छा अनुसारं ।

बाह्लाः पिकाये-

बाह्लाः तयाः झिनिहुकुन्हु बाह्लाः च्वंम्ह मचायात सूर्य पुज्याकाः स्थान गनेछयेके यंकाः ल्याहाँ वयाः छेया थाकुलि नकि नं धोसगं खेसगं बियाः सकसियां कौला यानाः भव्य नइ । थुकुन्हु फुकीवाकाय, छुस्यामुस्या नकःवःपि, बाह्लाः ववथाय महितःवःपि मस्तयत समेतं भव्य नकेमाः । भव्यवइपि थःथितिपिसं ववयकथंया ज्वलं ज्वनाः वयेमाः । अनन्ति बजि १ मना व ववाःवः १ ग्व नं ययेका छवयेमाः ।

सरुवा जाकि फच्छि, मचायात लं १ पाः ।

व्याहा यायेगु

भौमचा मालाः जातलं तुलघायेव व्याहा यायेगु ववछिनाः छसीकथं व्याहाया ज्यासो न्ह्याकायकी ।

गव्यबीगु-

जातलं तुइ धुनेव व्याहायायेगु ववळियेगु निमित्तय् लमि व बाःजु जुइम्ह निम्ह वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वनाः गव्य व्यू वने। अले अनपिन्त बांलाक कौला याकाः भव्य नकाः हयेमाः ।

गव्यः गव्य १२ गवः, धौ १ गवः ।

लखाबीगु-

भौमचा काःवने च्यान्हु न्हयः लखा काःसा वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः माजु, बाःजु, लमि जम्मा ग्याम्ह खानाः लखा व्यू वनेमाः । अनपिन्त बांलाक कौला याकाः भव्य नकाः हयेमाल ।

ज्वः पस्तामन्हि कुंल (४ पाउ) ग्यंगु १२ पाः, ववतः ज्वलं १ ज्वलं, धौ १ गवः, खें मावव, ग्या मावव, अग्लाः १ मना, वसः जुचिछ, सिन्हः बत्ता १ गवः ।

सिसाबुसा नकःवने-

भौमचा कावने छन्हु न्हयः मिजपत्ति वव्यकथंया ज्वलं ज्वना सिसाबुसा नकःवनेमाः ।

बखत अनुसारयां सिसाबुसा

अश्व, वयांलि, लई, सतवछसि, सन्नाःसि, कःछे, ग्यामहि, ग्यामहि, चखुं चामहि, भत्तुमहि, लखामहि, वसः जुचिछ, खें मावव, ग्या मावव, अग्ला ववतः ज्वलं धौ १ गवः ।

श्व फुक्कं हानं ख्वाः स्वयेबले तया हयेमाः । श्व प्रचलन थौकन्हय् गव्य व्यू वनेबले सिसबुसा नं थुवले तुं तया यंकेगु याना वयाचवन ।

भौमचा काःवने-

भौमचा काःवने छन्हु न्हयः मिजपाखें भौमचायात तीकेंत तिसामावव वसः व गव्यवाता बियाछवयेमाः ।

भौमचा काःवनेकुन्हु जन्तमुंकाः सकसितं मोसिप्वः, ग्वाः बियाः वव्य बियातःकथंया ज्वलं सहित नं ज्वनाः पंचबाजा थाकाः भौमचा काःवने । थुकुन्हु व्याहा याइम्हेसिया पाजुम्हेसिया नं पाजुकु १ कु ज्यनाः पाजुंतुं ववबुयाः जन्त नापं तुं वनेमाः । ज्वलं वव्यबियातःकथंया ।

छेय् नं यंकेमाःगु- ववतः १ ज्वलं, खें मावव, ग्या मावव, सलिमावव,

अग्लाः कुछि, च्वलामू १ गू, ० ल्यांथ्यांथांजा, दुक्कुरि १ थल, प्याग्या २ म्ह, ।

श्व ज्वना वंगु फुक्कं मिसाया मांम्हेसित लः ल्हायेगु ।

पाजु कु- घासाता १२ ता, ओ १२ पाः, बजि १२ मना, थ्वें १ सोमा, भुति १ मना, कय्गु १ मना, सिम्पु १ मना, पःमाय् १ मना, तरकारी, ला ४ पाउया दाय्काला ।

म्ह्याय्मचा पितबिये-

मिजपत्ति जन्तवःपि सकसितं लसकुस यानाः दुकया पयतुके धुनेव न्हापां कौलानि याके हइ । कौला याके हइगु ज्वलं- खें, सन्हि, पुकाला थ्वें, व अग्लाः ।

थुलि कौला याके धुनेव मोसिप्वः ग्वाः बी । अले माःपिजक च्वना मेपि सकलें ल्याहाँ वनी । थुकुन्हु पयनाबियाभव्य नकी ।

म्ह्याय्मचायात विधि अनुसार गुरु द्वारा गव्य सायेका सहभोजन नकाः ल्हाःगव्य पुतुगव्य लःल्हानाः दकले लिपा माजु जुइम्हेस्यां धौसगं खेंसगं बियाः थःम्ह म्ह्याय्मचा पितबियाः हइ । पिखालुखुस बाःजु जुइम्हेस्यां दूकांगां फायेकाः भौमचा यात छेय् वनाः यंकी । भौमचाया स्थान गनेछःयाथाय् बा दुवातय् च्वनाः निखलःयां गुरुपि च्वनाः भौमचा खें ल्हाइ ।

भौमचा दुकाये-

थःगु छेय् थनेव पिखालुखुस द्वाःल्याः सहित नं तयाः गुरु वावय याना माजु जुइम्हेस्यां लसकुसयानाः दुकाइ ।

ह्वं के-

लसकुस यानाः भौमचा दुकाये धुंकाः तले थतव्वनायंकाः गव्य सायेकाः, धौसगं बियाः सहभोजन नकाः विधि अनुसार ह्वंकी । थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र सकसितं व्याहा भव्य नकी । भव्य वववसित व्याहायाःम्ह काय्मचा पंचिता मन्हि छता/छता नं बी ।

ख्वाः स्वयेगु-

ह्वं केकुन्हु वा कथंकदाचित थुकुन्हु मलाःसा कन्हय्कुन्हु ख्वाः स्वयेगु याइ । मिसापत्तिइपि मांबौ, पाजुपि व नेमेपि थःथिति, इष्टमित्र आदि मुंकाः मिजंया छेय् ख्वाः स्वःथनेगु याइ । न्हापा गव्य व्यूबलेया ज्वलनय् मगाःमचाःगु तनाः मगाःस्वयेबले ज्वनावनेमाः ।

○ चद्रमा दःन यायेगु खां थें ग्यागु थुके १२ ता मन्हि तयाः यंके ।

मिजपाखे मांबो च्वनाः मिसापाखेया मांबोयात पिखालुखुस नसलाः
बियाः सकसितं लसकुस यानाः दुकाइ ।

सकसितं पयतुके धुनेव म्हायामचाया न्हयःने ज्वनावडगु महिचहि
सिसाबुसा सकता बियाः सकसितं धिवा बियाः खाः स्वइ । थुलि याये धुनेव
सकसितं कोला (छव्याला प्यकु न्याकु बियाः अयाः दुगंतलिखं प्यलू न्यालू)
त्वंकी अले मोसिप्वः खाः बियाः पंचिता महि छता/छता नं बी । मेपि खाः
स्ववःपि ल्याहाँ वनेव मिसाया मांबो व पाजुपि च्वनाः जिलाजं म्हायामचा नापं
तया धोसगं बियाः जिलाजंयात महिकसि तछ्याकी । उगु महिकसिइ बजि
जायेक व त्रिनिता मन्हि तयाः भौत हिनाःहइ । अले जिलाजं भाजुं उके च्वंगु
बजि स्वकः तक्क ससखलःपिन्त ह्वली । उलि याये धुनेव जिलाजं भाजु अन च्वने
मजिल ।

मिसा भव्य-

मन्हिकसि तछयाये धुनेव मिसाया मांबो, पाजुपि, फुकीपि व लमि समे
जम्मा त्रिनिम्हेसित फयांकछि तःजिक भव्य नकाःहये ।

दुचायेके-

मिसाभव्य नकेसिधयेव जिलाजं, जिलाजंया पासा बोम्ह, बोम्हेसिया
पासा व लमि जम्मा न्याम्हेसित मिसाया मांबो नं व्वनायंकाः पिखालुखुस नसला
बिया लसकुस यानाः मिसाया छेय् व्वनायंकी । म्हायामचा व जिलाजं नापं
तयाः छेसगं धोसगं बियाः म्हायामचात जुच्छि, वसः जिलाजंयात जुच्छि वसः
ससमांहेस्यां लःल्हाइ । अले उमित बांलाक्क, तःजिक भव्य नकेमाः । थुलि भव्य
नके सिधयेव मोसिप्वः, खाः व तःतागु पंचिता मन्हि न्याम्हेसित बी । अले भौमचा
व्वनाः बिदाकया थःगु छेय् ल्याहाँ वइ ।

प्यन्हु बिचाः-

भौमचा कयाह्याः कन्ह्यकुन्हु प्यन्हुबिचाः धकाः प्यन्हु बिचाःकु ज्वना
कुमि व मिसाया मांम्ह व्वयकथंया ज्वलं ज्वनावड ।

त्रिनिता घासाता, बजि १२ मना, ला, बूब ४ ता, ओ ८ पा, खं १
सौमा, अयाः १ अन्ति, खं १२ खः, न्या १२ म्ह, धौ १ खः, ववतः १ ज्वल,
म्हायामचायात वसः जुच्छि ।

थुलि ज्वनाः वम्हेसित लागवः लापि तया भव्यनका छवये । थोकन्ह्य
थ्व प्रचलन मदये धुकल ।

*च्यान्हु बिचाकु-

खाः स्वया कन्ह्यकुन्हु च्यान्हुबिचाः धकाः मिसाखलःपति पकनाय्
छःपके वनीकुन्हु थःछेखलपिसं व्वयकथंया ज्वलंतयाः च्यान्हुबिचाःकु छवया
हयेमाः ।

घासाता १२ ता, वसः जुच्छि, खं मावव, न्या माववः, अयाः कूछि ।

थुलि ज्वना वःपि सकसितं बांलाक्क भव्य नकाः छवयेमाः ।

बुढाबुढि जंको-

थ्व प्रायः सकस्यां उत्थयं जू ।

थाकुलि लुये-

थ्व प्रायः यानाः द्यगुजा, सीगुथि, आदि या थाकुलि कुल धायेव सगं
बियाः बेतालि बिचाः गुथियार खलः सकसितं भव्य नकी ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

सिनावने धुंकाः दिवंगतया दुर्गतिमोचन जइमाः धइगु कामना यासे
निर्देयातिथि तक्क संस्कार यायेमाःगु सकसिया चलन खः । आ अनपिसं
यानावयाच्वंगु सीबलेया संस्कार छसीकथं व्वय न्हयव्वये ।

सीकुन्हु-

थुकुन्हु गुथियारत वयाः देवं फायेकः वइ । माःगु हलंज्वलं नं उमिसं
हे ताःलाकि । सीबं थिलाः मितइम्हेस्यां दुकापिकां ती । छासय् वाके छवइ ।
पाखाकुं थनी । कुतालय् तयाः गुथियारतय्सं सी व्वबुयाः फुकीबाकाय् आदि
व्वयाः शवयात्रा वनी । थुमि सीबाजं थाय् म्वा पिचा वाके छवइ । दिपसं थ्यंकाः
व्वया वंपि सकसितं लःत्वंकी अले गुथियारपिसं तुं लिक्पिण्ड थयेकी । मि तयेकाः
माःगु संस्कार यानाः छवइ । छेय् ल्याहाँ वयाः खःया ल्याहाँ वःपि सकसितं
थलि पिया छेय् द्वाहाँ वनी ।

पय्तिइ लाकेगु-

सिनावम्हेसियागु छयं, ल्हाः निपाः, तुतिनिपा, जम्मा न्याथाय्यागु अस्थि
कयाः दिपया फल्चाय् न्यागः अपचाय् तयाः खायतइ । कन्ह्यकुन्हु जिलाजपिन्त
छवयाः न्यागु तिथंय् (गोकर्ण, गुह्येश्वरी, शंखमो, राजतिथं, व त्वखाडुवा) यंकाः
बुसिइ चुइकाः छवइ । चुइका छवये धुनेव मोल्ह्या कौला यानाः वइ ।

*थोकन्ह्य थ्व थिति न्हावने धुकल ।

चिपं थिकः वये-

सीम्ह मूतधइगु सः कंवयेवं स्याःपि भिनामचा, म्ह्याय्मचापिसं वव्य-
कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थिकः वयेमाः ।

बजि माक्व, पालु १ पाउ, चि १/२ मना, म्हि माक्व, अय्लाः १ मना

बिचाः वये-

सिनाः कन्ह्यकुन्हु थःथिति, गुथियारपि सकलें सुथः न्हापां बिचाः वइ ।
अन थः गुरुं दिवंगत ज्यावंम्हेस्या नामं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनी । धारणी
ब्वने सिमन्हतल्ले बिचाःवःपि च्वना च्वनी ।

लोचा वये-

सिनाः प्यन्हुडुकुन्हु बहनिइ थःथितिपि (मिनापि) महुम्हेसिगु गुणस्मरण
यानाः खयावइ । साथ्य ब्याः नं ज्वनाःवइ । ज्वलं वव्यकथं ।

स्याःपिसं बजि ८ मना, (मेपिसं ६ मना), पालु १ पाउ, चि १/२ मना,
साखः १ पाउ, धौ १ ग्वः, म्हि इच्छा अनुसारं कःसू १ मना, वाडेंचा, चिग्वःगु
कय्गू १ मना ।

थुकुन्हु हे म्ह्याय्मचां ज्वरेयानाः दुःखं वयंपि सकसित लोचाबजि नकेगु
चलन वु मेपिनि खुन्हु दयेकाः जक नयेगु याइ ।

न्हय्न्हुमा-

सिनावनाः न्हय्न्हु डुकुन्हु म्ह्याय्मचां ज्वरेयानाः पिखालुखुस जोगियात
न्हय्न्हुमा बी । थुकुन्हु हे बहनिइ लय् मन् जूमन्त धायेव पाखांकुनय् पाखाजा
खाइ ।

द्वयंकः वने-

सिनाः सिन्हु डुकुन्हु दुःखं वयंपि छेया जहानपि व फुकीबाकाय् सकलें
म्ह्याय्मचां पिखालुखुस आती दयेका थःगु इलाकाया खुसिइ वनाः सँखाना,
लुसि थोका थःम्ह गुरुं पंचगव्य व्यंगु कया आति, अम्बहामो, ववंचिकं, खो आति
मोल्हुया बर्छी च्वने माःसा बखि वसः पुनाः सुद्ध याना मि तःम्हेस्यां मार्गसुद्ध
यानाः (पंचगव्य हा हा याना) छेय् ल्याहाँ वये । छेय् थ्यंकाः सकसित कौला
याके । कौला याके ज्वलं वव्यकथं ।

बजि, चि, पालु, लई, म्हि, अय्लाः ।

यःसू याये-

सिनाः सिनिन्हु डुकुन्हु छेछ्वां नीसीयानाः थः गुरु पाखें गृह शुद्ध
होम यानाः गृहशान्ति याइ । थुकुन्हु म्ह्याय्मचा, भिनामचा व फुकीबाकाय्पि
सकलें सःतेमाः । थुकुन्हु हे पय्नाबियाछ्वये धुकूपि स्याःपि म्ह्याय्मस्तयसं पाः
छ्वयाः हयेयाः । ज्वलं वव्यबियातःकथं ।

बूब १ मना, कःसू १ मना, मुस्या १ मना, पालु १ पाउ, वाडेंचा, ला
२ पाउ ।

थुकुन्हु सकसितं यःसू भव्य नकी ।

निमो-

सिना सिस्वन्हु डुकुन्हु फुकीबाकाय्पिन्त पूजा क्रिया फुकय् याये माःसा थु-
कुन्हु गुरुं कलशपूजा व लौकिकपिण्ड थयाः क्रिया याइ । फुकय्पायेमाःपि महुशा नी
क्रिया पायेम्वाः । थव पुजा सिधयेव भव्यनइ थुकि यात सिस्वन्हुया लत्या भव्यनइ ।

लत्या-

सिनाः ४५ न्हु डुकुन्हु अर्थात द्वयवाः लाका (द्वयकेगु बार लाकाः)
थव क्रिया जुइ । थुबले गुरु कलशपूजा, लौकिकपिण्ड गुम्हगुम्हेस्यां लौनपिण्ड याना
होम याइ । थुकुन्हु थःथितिपिसं कीगः तःवयेमाः । कीगः तःवयेगु ज्वलं वव्यकथं
पुजाभः ज्वलं १ पाः, धौ १ ग्वः, खाजा १ गू, केरा १ पू ।

थःगुरुयात दिवंगतया नामं यथाश्रद्धां दान प्रदान याइ । थुलि सिधयेव
फुकीबाकाय् सकसित लत्याया भव्य नकी

खुला-

सिना खुला दयेकाः दिवंगतया नामं कलशपूजा व लौकिकपिण्ड थयाः
श्राद्ध याइ । थुकुन्हु नं फुकीबाकाय्, म्ह्याय्मचा, भिनामचा सकसितं भव्य नकी ।
थुकुन्हु गुरुयात वहःया दोगां १ गू व वस्त्रदान याई ।

दकिला-

सिनाः दच्छि दयेकाः कलश पूजा यानाः लौकिकपिण्ड थइ । थुलि पुजा
सिधल धायेव सकस्यां भव्यनइ ।

पाहाँः ब्वने

थव पाहाँः ब्वना भव्य लत्या, खुला व दकिलाया दुने यायेमाः । सीबले

ग्राहालियापि थःथितिपि, जःललाखलापिस्त पाहाँ ब्वना भव्य नकी ।

लत्या व खुलां पाहाँ ब्वन धाःसा थःथितिपिसं वव्यवियातःकथं कोगः
तःवइ अथवा पिण्डय् छाःवइ ।

पुजाभः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खाजा १ गू, केका १ पू ।

दकिलां पाहाँ ब्वसा स्याःपि थःथितिपिसं सगं, अग्लाः, वसः जू तथा
हयेमाः ।

निदंयातिथि—

सिनाः निदं देव कलशपूजा व लोकिक पिण्ड थये । थुकुन्हु फुकिबाकाम्
पि सःता च्वनेमाःगु कर महु ।

लोहाकारतय्गु परम्पराकथं

शीगु जातीय परम्पराय् लोहाकारतय्गु नं विशेषता दु । थुमिगु प्राचीन-
तापाखे दुवालाः स्वयेबले बुज्यायात मध्येक मगाःगु नैया ज्याभः दयेकाः वयाच्वंपि
पइगु सीडु । हानं शीगु धार्मिक ज्याखेय् नं इमिसं नैया ज्वलं ताःलाकाः
वयाच्वंगु खनेदु । थुकि प्रष्ट याः कि थुमिगु मूलजगाः नैया सरसामान दयेकेगु
खः । उकि हे थुमित नैकःमि, नकर्मो व कौ धयावयाच्वंगु खः ।

थुमिम्ह इष्ट देवता बिजयेश्वरी (बिज्याःस छः) खः । थुपि बौद्ध धर्मया
अनुयायी जूया निन्ति थुमिम्ह पुरोहित वज्राचार्यपि खः । थौकन्ह्य् मिस्त्री (मोटर,
मोटरसाइकल आदिया) ज्याखे यानावयाच्वंगु दु ।

आः छसीकथं लोहाकारतय्गु संस्कार संस्कृति वव्य न्ह्यब्वये ।

धौबजि नकःवने—

थः न्ह्याय्मचाया प्वाथय्दया च्याला फुताः गुला वयनेवं थःछेखलःपिसं
वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि नकःवनेमाः । धौबजि नकःवःपि थःछेखलःपिस्त
बोलाक कौला याका हयेमाः ।

धौ १ ग्वः, बजि, महि मावव, सिसाबुसा मावव, छव्याला १ धानि,
अचार ।

सिचुपालु वयनेगु—

मचाबइसाथं काय् वा न्ह्याय् न्ह्याम्ह जूसां वव्यकथंया ज्वलं तथाः
मिजपाखे सिचुपालु वयंके छवयेमाः ।

काय्मचा जूसा— चाकु १ ग्वारा, इमू १ पाउ, ध्यः १ पाउ, पालु १ पाउ,
चि १ मना, जिफो १ ग्वः ।

न्ह्याय्मचा जूसा— चाकू १ ग्वारा, ध्य १ पाउ, इमू १ पाउ, पालु १ पाउ
चि चकछि, जीफो बावः ।

थःछेखलःपिसं गुलि तयाहल उलि हे तनाहयेमाः ।

ध्यःबजि नके-

मचाबुयाः व्यंके न्हयः थःछेखलःपिसं मचाबुहेसित नकः वडगुयात हे
ध्यःबजि नकःवनेगु घकाः धाइ । ज्वनाःवडगु ज्वलं ववय्बियातःकथं ।

ध्यल्यसियागु बजि ४ मना, ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, थुलि ज्वना-
वडम्ह थः मांयात बा छेया परिवारयात बांलाक भव्य नकाछ्वयेमाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबुयाः ४ न्हु डुकुन्हु व्यंकेगु ज्या जुड । अर्थात् ६ न्हु नं व्यंकेगु
याइ । थुकुन्हु सुथःहापां नीसीयानाः शुद्ध याये । फुकीबाकायपिसं नं थये हे शुद्ध
याइ । थुकुन्हु दिदिअजि आगंभवचा दानयानाः सकसियां सुथसिया कौला यानाः
फुकीबाकाय सकसितं भव्य नकेमाः ।

मचाबू व्यंकेकु

मचाबू व्यंके कुन्हु थःछेखलःपिसं ववय्बियातःकथंया मचाबू व्यंकेकु
ज्वल छ्वयाहयेमाः ।

व्यंकेकु- बजि १२ मना, भुति १ मना, सिम्पु १ मना, आलु १/२ धानि,
वाडेंचा, माय् १ मनाया ओ, ला १ धानि, सुखू २ पाः, मांहेसित
वसः जुच्छि, मचायात जुच्छि, तुख्वः १ खः, तावया १ खः, धौ
२ खः, °द्यांचा १ खः, घोतिचौथि, वहःया अजःसला १ गू,
वहःया चमचा १ गू, छ्वःरा १ खः, मचाकथि १ गू, मचायात
लासाकांगा, चत्ति लाकां १ जु ।

भव्यकु- बजि ६ मना, भुति १ मना, सिम्पु १ मना, आलु १/२ धानि,
वाडेंचा, माय् १ मनाया ओ, ला १/२ धानि ।

वहनिइ छ्वयेमाःगु संगकु- कोतःपाः २ पास चुबूजाके १२/१२ मना तयाः
म्हयाय्मचायात व जिलाजंयात तये । मचायात जानयेबाताय्
चुबूजाकि २ मना व कापः छकू तये, बजि ४ मना, ला १/२
धानिया चुला, खेंसगं यात खेंमावव, न्या मावव, थ्वे थापि
१ धौ, अय्लाः कूछि, दिदिअजियात लंपाः १ पाः, थ्व
ज्वनावःम्ह कुमियात भव्य नकाः छ्वयेमाः । जाकि तयाः
हःगु कोतः निपातय्सं जाकि गुलि तयाः हल बजि नं उलि हे
तयाः क्वाःव छव्वः नं तयाः बियाछ्वयेमाः ।

°चन्द्रमा द्यांचा थें न्यागु ।

मचाजंको-

थ्व मचाजंको काय् जूसा खुला वा च्यालां म्हयाय् जूसा न्याला वा न्ह-
पलां याइ । थ्व प्रायः सकसियां उर्थे खः ।

थुकुन्हु थःछेखलःपिसं छ्वयाहडगु ज्वलं थये खः-

मांहेसित वसः जुच्छि, मचायात जुच्छि, अबुम्हेसित कमिज १ पाः,
मचायात लुंया मुन्द्रि बा मार्चाः अथवा असर्काया अंगू १ पाः, वहया अंगू १
पाः, वहया अजःखोला १ खः, घोतिचौथि वत्ता १ खः, खें मावव, न्या माववः
अय्लाः कूछि ।

ताःचा बिचाः-

थ्व ताःचा बिचाः थःछेखलःया पाजुपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचा-
जंकोया भव्य वडगुयात हे ताःचाबिचाः घकाः धाइ ।

खें मावव, न्या मावव, अय्लाः कूछि, मचायाता वसः जुच्छि, मांहेसित
जुच्छि ।

यःमहि ववखायेके-

काय्मचा वा म्हयाय्मचा न्हयाम्ह जूसां न्हापां नःलि छव्वः मचाया निवें
बुद्धिकुन्हु मचायात निगः यःमहि ववखायेकाः जन्मदिं यानाः मचाया पाजुखलःपिस्त
५०/५० खः, मेपिस्त १०/१५ खः बीके छ्वयेमाः । थ्व यःमहि बीहल धायेव
मचायात पाजुम्हेस्यां लं १ पाः बियाहयेमाः ।

काय्मचायात बुसंखा यानाचवने म्वाः ।

कय्तापुजा-

काय्मचायात ७ देंनिसें १२ देंया दुने कय्तापुजा याइ । थ्व पुजा होम
यानाः वा कलशाचनं पूजा यानाःयाइ । थ्व कय्तापुजाया विधि अनुसारं गुरुजुं
पुजा याइ । थुबले पाजुं लुंखोचा वहःखोचां आंग्सा ध्यंकाः नौनं सेंखाकाः निनि
म्हेसितं सेंफइ । पुजा सिधयेव इनायपुजा यंकाः पाजुं लिगना हयाः पिखालुखुस
फेंबारां छुनाः दुकाइ । थुकुन्हु पाजुपिसं व भव्य वडपि सकसिनं ववय् च्वयागु
ज्वलं ज्वनाच्वयेमाः ।

पाजुं हडगु- खेंमावव, न्या मावव, अय्लाः १ मना, मचायात वसः जुच्छि ।

भोपाहाँपिसं हडगु- तपुलि १ खः सगं मावव । मेमेपिसं लंकापः वा
तपुलि १ खः लः ल्हाइ ।

सकसितं भव्य नका छ्वये ।

इहि याये-

बुढाबुढि जंको वा छः प्रतिस्था याःथाय् वा सामूहिक रूपं इहि मुंक्कु थ्यासय् यंकाः इहि याये यंकी । इहि यायेगु विधि अनुसार इहिक्रिया सिधयेव थः थःगु छेया पिखालुखुस फेबारां छुनाः दुतकाइ । श्व प्रायः सकस्यां उथे छः ।

बाह्याः तये-

बाह्याः तयेगु मिसामचाया लागी यायेगु संस्कार छः । श्व ७ दैनिते १३ दैया दुने रजस्वला मजुवं शिनिहुतक मिजंतयगु ख्वाः मवयसे धौसगं बियाः बाह्याः ववथाय् तइ । प्यन्हु दुकुन्हु मचाया पाजुपिसं दुरुबजि नकःवइ । ज्वलं ववय् कथं-

ध्वः १/२ पाउ, चाकु १ पा, दुरु १ मना, मंहि मावव, सिसाबुसा मावव ।

बाह्याः तयाः न्यान्हुतक जयबलि वयनी । ववंचिकं सयेके धुनेव जयबलि फुकय् जुइ ।

छुस्यामुस्या नकःवये-

बाह्याः तयाः न्यान्हु व खुन्हु दुकुन्हु थःथितिपि सकसिनं छुस्यामुस्या नकःवयेगु धकाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः बाह्याः स्वः वइ ।

छुस्यामुस्या फछि, बजि ४ मना, मंहि जहान स्वयाः, सिसाबुसा जहान स्वयाः, धौ १ गः ।

बाह्याः पिकाये-

बाह्याः तयाः शिनिहु दुकुन्हु थःगु चलन अनुसारं बाह्याः पिकाइ । थुकुन्हु दुरु बाजि नकःवःपि पाजुखलःपि, छुस्यामुस्या नकःवःपि व बाह्याःववथाय् म्हितःवःपि मस्तयत् समेतं श्वय् सःतेमाः । श्वय् वइपि थःथिति व पाजुखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वना वयेमाः ।

मेपि थःथितिपिसं ज्वना वइगु- सर्वाजाकि फछि, लं १ पाः ।

थुमित बजि १ मना व ववाःव १ व नं थयेका छ्वयेमाः । थः स्याःपि फुकीपिसं नं सर्वाजाकि फछि व लं १ पाः ज्वनावयेमाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहा यायेत न्हापालाक भौमचा मालेगु व्या जुइ । भौमचा लुयेव भौमचाया जातः काःवनेत भौमचाया बाःजु व लमि वनाः काःवनी । श्व काःवनेत

धौ १ गः नं ज्वनावनेमाः । (तर गुम्ह गुम्हेस्यां काइमखु कारण छाय्ले धाःसा म्हाय्मचाया शेष नये मज्जु धकाः) थुमित बांलाक कौला याकाः हये ।

श्वय्बीगु-

जातलं स्वयेव भौमचा काःवने प्यन्हु वा च्यान्हुन्यः श्वय् ब्यूवनेगु ज्या याइ । श्वय्बीगु ज्वलं ववय्कथं ।

श्वःगु श्वय् १० गः, भिंगु वसः जुच्छि, सिगार सामान १ ज्वः, मंहि ता १२ ता/१२ ता दरं, सिसाबुसा ८ ता/८ ता दरं, लखामन्हि १ धानि ग्यंगु १ पा, धौ १ गः, सिन्हःबत्ता १ गः । श्व लमि व कुमि ज्वनावनी । थुमित बांलाक कौला याकाः हयेमाः ।

लखाबीगु-

श्वय् बी कुन्हु लखा काःसा १ गू लखाया १/२ धानि ग्यंगु ज्वःपस्ताः १२ पा व दिनपौ समेतं तयाः ब्यू वनी । लखा मकाल धाःसा ज्वःपस्ताः मन्हि बाहेक श्वय् बीगु ज्वलं व दिन-पौ छू जक तयाः श्वय् बीयंकी ।

भौमचा काःवने-

दिनपौ अनुसारं निश्चित दिनय् थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाईपि सकलं गुंकाः सकसितं मोसिप्वः इना पंच बाजा थाकाः जन्त मुंकाः भौमचा काःवनी । धन श्यंकाः मोसिप्वः श्वाः बी सिधयेका भौमचाया माजु बाःजु, फुकी आदि गुम्हे-सित तलय् थत ववनायंकाः श्वय् नकेमाः । मेपि जन्त वःपि फुकसितं श्वाः व मोसिप्वः जक बिये ।

भौमचा पितबिये-

थःगु रितिथितिकथं थः म्हाय्मचायात श्वय् सायेकाः सहभोजन नकाः श्वाःश्वय् पुतुग्वय् लःलहाकाः लिपा माजु जुइम्हेस्यां धौसगं, खेसगं बियाः भौमचा पितबी । थुयां छन्हु न्ह्यः सकसितं पय्नबिया श्वय् नकी । श्वय् वःपि सकसिनं वयसः ज्वनावइ ।

भौमचा दुकाये-

भौमचा कयाहयाः पिखालुखुस गुरुं वाक्य याकाः लसकुस याइ । थत ज्वना यंकाः ह्वंकेगु ज्या जुइ । “ह्वंके” बले भौमचां श्वय् सायेकाः विधि अनुसारं सहभोजन नकाः यायेमाःगु फुककं ज्या सिधयेकी । थुकुन्हु हे थःथिति इष्टमित्र पासा याइ जःलाखःला सकसितं व्याहाश्वय् नकी ।

हवाः स्वये-

भौमचा दुकयां कन्ह्यकुन्हु हवाः स्वयेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु मिसाया थःथिति इष्टमित्र आदि सकसितं आमन्त्रित यानाः मिज्या छेय् हवाः स्वःवनी । हवाः स्वःवनेत स्वयं बलेया ज्वलनय् मगाः मचाःगु तनाः यंकेमाः । व फुकं अन थः म्हयाय्मचाया न्हयःने ब्वयाः सकसिनं भमचायात धिवा बिद्याः हवाः स्वइ । हवाः स्वःवःपि सकसितं अय्यथा मन्हि, गुली मन्हि बिद्याः अय्लाः त्वंकी । हवाः स्वःवःपि इष्टमित्र पि ज्याहाँ वनेव भौमचाया मांभौ व बाजुकिजापित्त खेवः, पुकाला, मन्हि तयाः तःजिक पाहाँ यानाः छ्वयेमाः ।

दुचायेके-

हवाः स्वये धुनेव थुकुन्हु हे बहनिइ न्ह्याम्हेस्यां जूसां सुकुन्हा च्याकाः जिलाजं भाजुकयाः पासा छम्ह व लमि छम्हसित ब्वनाः यंकाः पिखालुखुइ ससः मांसं नसला बिद्याः थत ब्वनाः यंकी । जिलाजं व म्हयाय्मचा नापं तयाः धोसगं खेसगं बिद्याः तःजिक भव्य नकी । भव्य नयेसिधयेव जिलाजनं म्हयाय्मचा ब्वनाः थःगु छेय् वइ ।

बुढाबुढि जंको-

श्व प्रायः सकसियां उर्थे जू ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखँ

जीवन अन्त जुइ धुनेव थःथःगु परम्परा अनुसारं सिथं यंकेगु ज्वलय् सीबले यायेमाःगु क्रिया छसीकथं वव्य न्हयब्वये ।

सीकुन्हु-

गुथियार वयाः सीम्हेस्याम्ह्य देवं कायेकःवइ । स्याःपि थःथितिपिसं फांगा तःवइ ।

दुकापिकां तिये-

दुकापिकां तियेबले गुथियारत बाहेक मेपि सुं तइमखु । दिवंगत जुवावंम्हेसित हवाःसिकाः बवलं दुकाः सिन्हः तिकाः जातः कपालय् तयाः अले मि तइम्हेस्यां तुपू कापतं भुनाः मुलु स्वति ३ गुति सुयाः दुकापिकां ती ।

छ्वासय् वाये-

सिनावंम्हेसिया बमः आदि थः मिसाफुकीपिसं छ्वासय् वाः वनी ।

सीम्हेसिथाय् च्वय् वव्य तयातःगु मत ववत हयाः पाखाया कुनय् भाजनय् मि च्याकाः पाखाकुं थनी । अले पिखालुखुस कचि अप्पा स्वपा तयाः दिपय् लिक्प्यं अपेत कसिचाय् जा थुइगु भाय् याइ । थुलि याये धुनेव कुतालय् तयाः सिथं यंकी । जिलाजंपिसं अवीर ताय् ह्वावनी ।

पिचा वाये-

सीम्हपित यंके धुंकाः मिसा फुकीपिसं सीम्हेसिया लं १ पाः तुफि १ फि व पिचा १ स्वः छ्वासय् वाये यंकी ।

दिपय् यायेगु क्रिया-

सीम्ह दिपय् थंकाः गुथियार सकसिनं व छ्वावार्पि सकसिनं लः त्वंकाः मि तइम्हेस्यां लिक्प्यं थयेगु हिसाबं तुतिस्वय् जाकि स्वपुचः तयेकाः मि तइ ।

चिपं थोकःवये-

सीम्ह मुत धइगु सः न्यने धुनेव स्याःपि म्हयाय्मचा भिनामचापिसं वव्य कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थोकः वयेमाः ।

बजि माक्व, मन्हि माक्व, अय्लाः १ मना, पालु, चि ।

बिचाः वये-

सिनाः कन्ह्यकुन्हु सुयन्हापां थःथिति हातानाताकुता सकलें बिचाः वइ । गुरुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी ब्वनी ।

लोचाः वये-

सिनाः प्यन्हु दुकुन्हु म्हयाय्मचा, भिनामचा, थःथितिपि सकलें सीम्हे-
सिया गुन लुमंकाः लोचाः वइ । साथय् व्याः नं ज्वनाः वइ । व्याःया ज्वलं वव्यबिघातःकथं ।

बजि फछि, धौ १ स्वः, साखः १ पाउ, पालु १ पाउ, चि १ मना ।

दुकाः वयेगु-

न्ह्यन्हुमा तयेन्ह्यः बा न्ह्यन्हुया दुने स्याःपि म्हयाय्मचा, भिनामचापिसं वव्यबिघातःकथंया घासाता ज्वरेयानाः ज्वनाः वइ ।

बुबः १ मना, वाउँचा, ओ १२ पाः, आलु तरकारी ।

लोचाःबजि नये-

सिनावनाः खुन्हु दुकुन्हु म्हयाय्मचा ज्वरेयाकाः फुकीबाकाय्पि सकसितं

ला छता बाहेक न्याता घासा ज्वरेयानाः (श्वाय मयासे) भव्य नकेमाः ।

न्ह्यन्हमा तये-

सिनावनाः न्ह्यन्ह दुकुन्ह छे छळां शुद्धयाना बॅथिलाः न्ह्यायमचां ज्वरे-
याकाः पिबालुखुइ जोगीयात न्ह्यन्हमा बिये ।

थुकुन्ह हे बहनिइ लेंजुवाःत मन्त घायेव सीथाय छेय पाखाया कुनय
पाखाजा खाये ।

दूयके-

सिनावनाः सिन्ह दुकुन्ह दुःखं वयंपि फुकीबाकाय सकस्यां नीसी यानाः
न्ह्यायमचां पिबालुखुस आति दयेका । थःगु इलाकाया तीर्थस वनाः सँ खानाः
लुसि थोकाः आति, अम्बः, हामो, कोचिकं व खीनं सोल्हुया गुरुं पंचमभ्य बियाः
सुद्ध याना छेय ल्याहाँ वये । सकसितं कौला याके ।

धःसू याये-

सिनावनाः झिनिन्ह दयेकाः दिवंगतया दुर्गतिमोचन कामना यानाः
सीगु थासय गुरुं गृहसुद्ध होम याइ । छेय शुद्धयाइ । थुकुन्ह फुकीबाकाय
न्ह्यायमचा भिनामचा सकसितं भव्य नकी ।

यदि फुकीबाकायपिन्त फुकय यायेमाःसा घःसूयां कन्ह्यकुन्ह कलशपूजा
व लौकिक पिण्ड थयाः फुकय यानाबी । श्रवयात हे झिस्वन्ह्या लत्या धकाः धाइ ।

लत्या-

सिनावनाः ४५ न्ह दुकुन्ह गुरुं कलशपूजा व लौकिक पिण्ड थयाः पुजा
याइ । अर्थात सहश्रावृति होम लिनपिण्ड आदि पुजा यानाः लत्या याइ । थुकुन्ह
गुरुयात यथाश्रद्धा दान नं याइ । फुकीबाकाय थःथितिपि सकसितं भव्य नकेमाः ।
स्याःपि थःथितिपिसं सुथय ववयकथंया ज्वलं ज्वनाः कीगः ज्वनावयेमाः ।

पिण्डय छाः वयंगु ज्वलं, खाजा, केरा, धौ १ रवः ।

लय्प्यं थये-

लत्यायां कन्ह्यकुन्हनिसँ लय्लय पतिकं द्वादश तीर्थय वनाः लय्प्यं
थःवनेगु चलन दु । तर अनिवार्य मजू ।

पाहाँ व्वने-

श्व पाहाँ व्वनेगु ज्या लत्या, खुला, दकिलाया दुने व्वनेगु जुइ ।

पाहाँ व्वनेगु धकाः थःथिति हातानाता व सीबले ग्वाहालि याःपि सकसितं
मःताः भव्य नकेगु याइ ।

लत्या, खुला पाहाँ व्वन धाःसा सुथय पिण्डय छायेगु धकाः धौ १ रवः व पुजा
ज्वलं १ ज्वनावयेमाः ।

दकिला पाहाँ व्वसा सुथय कीगः व बहनिइ खेसगं, धीसगं व बर्वि ज्वपि-
न्त वसः अथवा तपुलि १ रवः / १ रवः ज्वनाः वयेमाः ।

निदँया तिथि-

सिस्वन्हं लत्या यायेबले थें साधारणकथं जक कलशपूजा व लौकिकपिण्ड
थयाः फुकीबाकायपिन्त भव्य नकी ।

मानंधरतय्गु परम्पराकथं

चिकंसाःया स्थापना प्राचीनकलनिसे दुगु खनेदु । “सांगा” या ग्रंशुवर्माया ल्वहंपतिइ हाम्ह (हामो) कुम्ह (?) आदिया चिकं दयेकूगु खनेदु । अथे तं चिकंसाःयात “तैलशाला” धकाः उल्लेख यानातःगु व उगु तैलशाला उद्योगया रूपय् न्ह्यानाचवंगु धइगु नं प्रष्ट जू ।

थुकथं मूलजगाःया रूपय् चिकंसाः स्थापना यानाः चिकंया व्यापार यानावयाचवंगुलि हे थुमित सालमि (साय्मि) तूसिया (तुस्या) धयावयाचवंगु खः । हानं बज्जाःया रूपय् जाकि बजिया व्यापार यानावयाचवंगु जूयाः मानंधर धकाः संज्ञा बिल ।

थुपि न्हापानिसे नसा - रसंसाया पसः तयावयाचवंगु खः । हानं हाज्या पोज्याय् नं थुपि उलि हे च्वन्ह्याःगु खनेदु ।

झोगु सांस्कृतिक नखः चखःबले पिदनीगु धार्मिक ज्याखेंय् नं ब्वति कयाः थःगु परम्परा न्ह्याका वयाचवंगु खः । ये याःपुन्होबले जुइगु सांस्कृतिक पर्वस यःसि थनेगु (भाद्रशुक्ल द्वादशीकुन्ह) व यःसि ब्वःथलेगु (आश्वीनकृष्ण चौथिकुन्ह) वयाय् थुमिगु मूज्या जुयाचवंगु दु । थ्व हे आधारकथं गुम्हगुम्हेस्यां जिपि ध्वंजा-धर खः धकाः नं धयावयाचवंगु दु । हानं बहुमत नांगु जात्रा पिथनेकुन्ह (भाद्र शुक्ल चतुर्दशीकुन्ह) नं थुमिगु हे पेंगु साःया परम्परा थौ तक नं न्ह्याकाचवंगु दु । त्वाया धल

१. लाय्कूसा २. फलेचासा ३. दक्षसा (दहिसा) ४. न्हूसा ५. चंसादो (चंसा) ६. तंलाछि ७. पुखूछा ८. वेंतु ९. थेंहि

साःया धल

१. लाय्कूसाः २. फलेचासाः ३. दक्षसाः ४. न्हूसा ५. चंसाः

थुपि बौद्ध धर्मया अनुयायी खः । थुमिम्ह पुरोहित गुरु वज्राचार्यपि खः । इमि सापार कुन्ह सायाः वनेम्बा केवल बापाथानाः चाः हुलेगु चलन दु । आः थुमिगु परम्परा छसीकथं न्ह्यब्वये ।

धौबजि नके-

म्ह्याय्मचाया प्वाथय् दयाः च्याला वा गुला दयेव थः छेय् वइबले म्ह्याय्मचायात धौबजि, महि सिसाबुसा नकाः छ्वइ । भाःतयाथाय् वनाः नकः वनेम्बाः ।

सिचुपालु वयने-

थः म्ह्याय्मचाया मचाबुइसाथं थःछेखलः पिन्थाय् वय्कथंया ज्वलं तथाः सिचुपालु वयके छ्वये ।

चाकु १ ग्वारा, जीपवः १ ग्वः, ध्यः १ पाउ, चि १ पाउ, इमू १ पाउ, पालु १ पाउ ।

काय्बूसा च्वय्कथंया ज्वलं छ्वये । म्ह्याय् बूसा च्वय्कथंया बच्छि/बच्छि जक तथाछ्वयेव गाः ।

थःछेखलःपिसं गुलि तथाहःगु खः उलि हे साया हयेमाः ।

ध्यःबजि नकःवने-

मचाबुयाः निन्हु स्वन्हु दयेव थःछेखलकं म्ह्याय्मचायाथाय् वय्-बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः मांम्ह वनाः नकः वने । ध्यःबजि नकःवःम्ह मांम्हेसित बांलाक कौला याकाः हयेमाः ।

ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, बजि ४ मना, महि मावव ।

मचाबू वयके-

मचाबुयाः प्यन्हु वा खुन्हु छेछ्वां नीसी यानाः दिदिअजि छ्वातअजिमा पुज्यानाः आगंवचा दान याइ । अले फुकीबाकाय् सकसितं सुथय् कौला याकाः ध्यःनाः याकी । थुबले थुमि थःछेखलःपाखें मचाबू वयकेकु छ्वया हयेम्बाः ।

मचाबू स्वःवये-

मचाबुयाः लछिया दुने थःथिति, थःछेखलःपि सकलें मुनाः सःबियाः वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवइ ।

बजि ४ मना, ला १/२ धानिया चुला, थ्वे १ स्वमा ।

मचाबू स्वःवःपि सकसितं बांलाक वय् नकाः छ्वयेमाः ।

मचाजंको-

काय्मचा जूसा खुला वा च्यालां व म्ह्याय्मचा जूसा न्याला वा न्ह्याला

साइतय् लाकाः मचायात जंकोलं फिकाः गलेछयेके यंकाः छेय् लित हयाः धोसगं खेसगं बियाः क्षीर नकी । थुकुन्हु सुइतं नं भव्य सतेःम्वाः । थःछेखलःपिसं नं छु हे व्यवहार यायेम्वाः ।

यःमहि ववखायेके-

मचाबुयाः निदं दयेव निदं बुह्लि धकाः मचायात निगः यःमहि ववखायेकी । थ्व नःलि छवः जक काय्बूसां म्हयाय्बूसां ववखायेकीगु चलन दु । थुबले थःछेखलःपिस्त फुकथं यःगु इच्छा अनुसारं यःमहि बीके छवयेमाः । अले व यःमहि कयाः मचायात लं १ पाः बियाहयेमाः । थ्व यःमहि ववखायेकेगु ४, ६, ८, १०, १२ दं तकं ववखायेकेमाः । थःछेखलःपिस्त निदं बुह्लि छव जक यःमहि बीके छवयेगु सकसियां चलन खः । गुलि दं दत वःगः हे यःमहि ववखायेकी ।

बुसंखा-

थ्व काय्मचा ७ दं वा ८ दं दयेव याइगु क्रिया खः । पाजु वयाः लुंखोचा बहःखोचां सखाके भाय् यानाः नौनं सखाकी । पाजु जुम्हेस्या मचायात तपुलि छगः ज्वनावयेवं गाः । अले हानं धोसगं खेसगं बियाः सकसितं इनिमिनि याकाः (कोला याकाः) भव्य नकी ।

कय्तापुजा-

देःगु पुजाबले दिग्गःयाथाय् वनाः कय्ता लःल्हानाः छःगु पुजा खलः पिस्त अय्लाः व महि फर्मय् यानाः बियेवं गाः ।

वःलाः तये-

काय्मचाया कय्तापुजा सिधयेकाः झिनिदंया दुने थुगु वःलाः तयेगु ज्या जुइ । थ्व वःला तयेगु परम्परा थःगु जातित्वय् दुतयंकेगु खः । तर गुम्हेस्या झिनिदंतकं तयेमाःसा गुम्हेस्यां स्वदं जक तयेव गाः । पुखुछांमितय् झिनिदं तयेमाःसाः मेपिनि स्वदंजक तयेवं गाः । थुकथं गुं गू त्वाःया साय्मितय् वःलाः तयेगु दं फरक फरक खनेदु । थन पुखुछांमितय्कथं जक न्हयव्वइचवनां ।

“वःलाः ततइगु थाय् व दिन”

थाय्	दिन
१) पचलि-	पचिमहः (आश्विन शुक्र पंचमि)
२) श्रीघः विहार-	श्रीगः पुन्ही (आश्विन शुक्र पुन्ही)
३) स्वयम्भू-	सकि मला पुन्ही (कार्तिक शुक्ल पून्ही)

पचलि-

थन वःलाः तइकुन्हु वःलाः च्वनीपि मस्तय्त सखाकाः लुसि थीकाः नासः छःपाथाय् यंकाः मस्तय्गु वुरुपिलय् मुलुं सुयाः सुथय् सकसितं लत्याकुसां कुइकाः वःलाः च्वनीपि मस्तय्त पचलिइ यंकी । अन गुरुजुपाखे कलशपूजा यानाः वःलाः तइ । न्हिछि चछि च्वनी । थुकुन्हु मस्तय्त चिम्प्याः नकीसखु । वःलाःच्वपि मस्तय् थःथितिपिसं खोसि, महि, वुरु, सिसाबुसा आदि च्वनाः स्वःवइ । थुकुन्हु पचलि आजुया जात्रा नाप नापं तुं वःलाः तइपि मस्तय्त नं लत्याकुसां कुइकाः जाःहिले सिधयेव थःथःगु छेय् ल्यहाँ वनी ।

निकःगु दंय् नं थुकथं वःलाः तइ ।

स्वःगु दंय् वयाः पचलि आजुया जात्रा नापनापं तुं *वाःदिगू च्याकाः जात्रा ववचायेव थःथःगु छेय् वइ ।

प्यवःगु दंय् उगु दिनय् गुरुजुं सहश्राद्धति होम यानाः मनकयाः पूर्णा याइ । थुबले हे स्वदंतक वःलाः च्वपि मस्तय्त स्वःवःपि मस्तय् थःथितिपि सकसितं कजी जुम्हेस्यां मस्तय्के ल्हापं कयाः वःलाः भव्य नकाः प्रथमचरणया पचलिइ तयेमाःगु वःलाः थुलि यानाः ववचायेकी ।

श्रीघः विहार-

पचलिइ प्यदंयंक गथेयानाः वःलाःमस्तय्त वःलाः तःगु खः थन नं अथे हे यानाः वःलाः तयाः ववचायेकी । तर दुतीयचरणया वःला तयेगु ज्या प्रथम चरणय् गथे याःगु खः अथे यानाः ववचायेकी ।

स्वयम्भू-

श्रीघलय् प्यदंयंक गथेयानाः वःलाः तःगु खः । अथे क्रिया याइ । थुकुन्हु धुंकेगु ज्या जुइ । स्वयम्भू महाचैत्य यातपताःछा विधि अनुसारं कापया पताः छाइ । थुलि याये धुनेव वःलाः तइपि मस्त व मस्तय्त स्वःवःपि थःथिति समेत सकसितं भव्य नकाः तृतीयचरणया वःला तयेगु ज्याः ववचायेकी ।

थुकथं १२ दंतक पुखुछांमितय् वःला तयेमाःगु चलन दुगु जुल । थोकुन्हय् वयाः थुगु वःलाः तयेगु परम्परा लुकुबिनावने धुकुगु खनेदु ।

इहियाये-

मिसामचायात ७ दंनितें १० दंया दुने याइगु क्रिया खः । गनं चिभाः

*वालं प्यने थे प्यनातःगु दिगू ।

प्रतिष्ठा वा इहिमुक्ताय यंकाः इहियानाः हये धुनेव पिखालुखुइ छेया फेंबारा छये धुनेव मचायात पाजुम्हेसिगु नं बारां छुयाः मचायात लं १ पाः लःहानाः लसकुसयानाः दुकाइ । थुकुन्हु पाजुपित्त बांलाक नका छयेमाः ।

बाऱ्हाः तये-

श्व मिसामचायात रजस्वला मजुवं १० दैनिसें १३ दैतकया धुने साइतय् धौसगं बियाः बाऱ्हाःक्वथाय् तइ । थुकुन्हुनिसें मिजंतय् स्वाः व निभाः-या जः स्वयेमजिल । प्यन्हु दयेकाः क्वचिकं सायेके धुनेव जय्बलि वयनी । थुकुन्हु निसें थुमि चिभ्याः तये जिल ।

बाऱ्हाः स्वःवये-

बाऱ्हाः तयाः क्वचिकं सायेके धुनेव थःथितिपिसं क्वय्बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः बाऱ्हाः स्वःवइ ।

छुस्यामुस्या फछि, तिसाबुसा सिजन अनुसारं, दुइ १ मना, महि माक्व ।

बाऱ्हाः स्वःवःपि थःथितिपित्त भव्य नकाछवये ।

बाऱ्हाः पिकाये-

१२ ल्हकुन्हु बाऱ्हाः पिकाइ । सूर्यमण्डल पुज्याकाः सूर्ययाजः वयनाः गनेछयेके यंकाः लित हयाः छेयाः नकिनं धौसगं खेसगं बी । थुलि याये धुनेव बहनिइ थःथिति, इष्टमित्र व बाऱ्हाय् क्वथाय् भित्तः वपि मचात सकसितं बाऱ्हाः भव्य नकी । भव्य वःपिसं मचायात लं १ पा ज्वनाः भव्य वये ।

व्याहा यायेगु

श्व व्याहा यायेगु धइगु जीवनय् न्ह्याइपुगु संस्कार खकेगु, मजिमगाःगु व्यावहारिक जीवन हनेगु छगू परम्परा खः । श्व परम्पराया ज्याशो सकस्यां उभे मज् थःथःगु थितिकथं बनाचवंगु दु । छसीकथं न्हयव्वयाहये ।

गव्य व लखाबीगु-

व्याहा याये न्हयः भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुयाः जातल त्वयेव दिन क्वःछिनाः भौमचा काःवने च्यान्हु न्हयः गव्य व लखानापं ब्यूवनी । ज्वलं क्वय्कथं ।

गव्यः गव्य १० गवः, १ धानि ग्यंगु लखामहि १२ पा, लुं नित्वला, क्वतः ज्वलं १, धौ १ गवः, खें माक्व, अय्लाः कूछि ।

थुलि ज्वनाः लमि व कुमि वनाः ब्यू वनी । इमित बांलाक्क भव्य नकाः हयेमाः ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु व्याहा याइम्ह मिजंया छेय् थःथिति, इष्टमित्र पासाभाइ सकसितं लेंस्वयेत निमन्त्रणा यानाः सकसितं मोसिप्वः व ग्वाः बियाः थःगु संस्कृतिया बाजं दापा थानाः थौकन्हय् (बाछाइबाजा) थाकाः क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः भौमचा काःवनेगु याइ ।

फुकीतय्सं मुस्याः व सुकुन्दा ज्वनाः वने, क्वतः १ पाः, भौमचायात क्वतः जुच्छि, धौ १ गवः, खें माक्व, ग्या माक्व, सली माक्व, क्वतः १ ज्वलं, अय्लाः कूछि ।

भौमचाया छेय् थ्यनेव लसकुस यानाः दुकायाः सकसितं मोसिप्वः ग्वाः बी । अले माजु, वाःजु, फुकी, लमि व कुमि आदियात तले थत व्वनायंका क्वा-ता घासा व्वयाः बांलाक्क भव्य नकी ।

थुकुन्हु हे मिसाया थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ, जःलाखःला आदि सकसितं पय्ना बियाः भव्य नकी । भव्य क्ववसिनं क्वसः ज्वनावइ । गव्य फयाः क्वसः लःल्हाइ ।

भौमचा पितबिये-

भौमचा काःवनेयां कन्हय्कुन्हु छेय् थः न्ह्याय्मचायात गव्य सायेकाः सहभोजन नकाः ल्हाः गव्य पुतुगव्य लःल्हानाः मांवीनं तुतिसिकाः माजु जुइम्हे-स्यां धौसगं, खेंसगं बियाः भौमचा पित बियाः हइ । पिखालुखुस दुलिइ वा मोटरय् तयाः बाजुमे सिनं दूफांगं फायेकाः भौमचा कयाहइ । भौमचाया स्थान गनेछः-याथाय् वा दुवातय् ज्वनाः निखलःयां गुरुनुपि ज्वनाः भौमचा खेंल्हाइ ।

छेय् थ्यंकाः पिखालुखुस विधि अनुसारं लसकुस यानाः तलय् थत व्वनायंकी ।

ह्मकेगु-

न्हापां छःपित्त माक्व गव्य भागतइ । छेया जहानपि फुकीबाकाय् सकसितं भौमचां गव्य सायेकी । माजु वाःजु व भाःतम्हेस्यान गव्य फइ । अले निम्ह तिपू नापं तयाः धौसगं बी । गुरुजुं पाछे ह्मके विधि अनुसारं ह्मके की । खेंसगं बियाः सहभोजन नकी । थुकुन्हु मिजंया थःथिति इष्टमित्र, पासाभाइ, जःलाखःला सकसितं व्याहाभव्य नकी ।

ववथा बिचा:-

थः म्ह्याय्मचा पितबिया छवयाः बहनिइ मांम्ह व मांम्हेस्या निम्ह पासापि ववनाः
ववय्कथ्या ज्वलं ज्वनाः ववथाबिचाः धकाः वनेमाः ।

ववतः ज्वलं, धौ १ स्वः, खें माव्व, न्या माव्व, वसः जुच्छि, सिसाबुसा
इच्छा अनुसारं, महि थःगु इच्छा अनुसारं वजि फच्छि, छस्यामुस्या फच्छि, चाकु
१ व्वारा, समाःज्वलं ।

थ्व ज्वनावःपि सकसितं बांलाक भव्य नकाह्येमाः ।

हवाः स्वःवये—

भौमचा दुकयाः कन्ह्यकुन्हु हवाः स्वःवनेगु ज्या जुइ । अनपिनिगु प्रचलन
अनुसारं न्हू ब्याहाः जुसा जक हवाः स्वःवनेमाः । पुलां ब्याहा जुसा हवाः स्वःवने
म्वाः । न्हू ब्याहाः कथं हवाः स्वःवनेबले मिसाखलः यापि थःथिति, इष्टमित्र,
पासाभाइ सकसितं छेय् नं भव्य नकाः यंकेमाः । थ्व हवाः स्वःवनेत ववय्कथ्या
ज्वलं ज्वनाः वनेमाः ।

सिसाबुसा (बखत अनुसारया) खुता/खुता दरं किस्तिइ व्वये, महिता
खुता/खुता दरं तये, वसः जुच्छि, (म्ह्याय्मचायात) भौमचा थःगु इच्छा अनु-
सारं तये ।

अन थ्यंकाः च्वय्या सकतां ज्वलं म्ह्याय्मचाया न्ह्यःने व्वयाः सकस्या
धिवा बियाः हवाः स्वये । हवाः स्वःवःपि सकसितं मिजपाखें गुलुमहि दुग सलि-
ख्य १ थल तयाः गुलुमहि लिकायेके बियाः अय्ला स्वल्/प्यल् लुये । अय्लाः
त्वके सिधयेव सकसितं पंचिता मन्हि १ ता / १ ता नं बिये ।

पकनाय् पुजा--

यदि पुलां ब्याहाकथं जुसा हवाः स्वःवने म्वाः । पकनाय् पुजा धकाः
पकनाय् छःयाथाय् स्वाःपि थःथिति पासाभाइ, इष्टमित्र व भौमचा समेतं व्वनाः
पुजा यानाः भव्य नयाः ल्याहाँ वइ । भौमचायात थःछेय् छवयाबी ।

दुचायेके--

पकनाय् पुजा वनेकुन्हु बहनिइ जिलाजंयात च्वय्कः वइ । नापं तुं
जिलाजं व लमियात व्वनायंकी । अन थ्यंकाः जिलाजं व म्ह्याय्मचानापं तयाः
जिलाजंयात ग्वय् सायेकी । ससःमायात पुतुग्वय् लःल्हाइ अले ससमानं धौसगं,
खेंसग बियाः जिलाजंयात लं १ पाः लः ल्हाइ । । थुलि याये धुनेव फयांफछि तः
जिक भव्य नकी अले कलाः व्वनाः थःगु छेय् ल्याहाँ वइ ।

थ्वय्कःविनि नं स्वकः तक बुरा बुरी जंकी यायेगु चलन दु । थ्व सकस्यां
उत्थयं खः ।

थाकुलि लुयेगु--

गुरुजुं दीगुछःयाथाय् वनाः थाकुलि लुयेगु विधिअनुसारं याइगु खः । थ्व
अनिवार्यं महु ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

थ्व संसारय् जन्म जुव्व सिनावने माः सुं नं म्वातामखं । थ्व केवल
क्षण भङ्गूर जक खः । गुलि नं बांलागु वा बामलाःगु यानावनी व फुवकं कर्मया
हेतु खः । न्ह्यागु हे कर्म दयेकावंसां तबि नं उगु कर्मपाखें मुक्त जुइगु उपाय
थःथःगु विश्वासकथं थीथी ज्याखें यानावयाच्चन । थुगु हे अनुरूपं याना वयाचवंगु
ज्याखें छसीकथं ववय् न्ह्यव्वये ।

सीकुन्हु--

सिनावनेव थः गुथियार व सनाःगु खलःतय्त सःकंके छवइ । गुथिया-
रत वयाः देवं फायकः वइ । माःगु ज्वलं ताःलाका कूताः दयेकी । सौसायेका सीम्हे
सिगु म्हुतुइ छला छगः त्वसुकाः सिन्हः तिकाः, जातः कपालय् तयाः सोम्हेसिया
मू फुकी नं दुकापिकां ती । छ्वासय् वाके छवइ, पाखाकुं थनी । सीम्ह ववतहयाः
कूतालय् तइ । म्ह्याय्मस्तय्सं वा ह्लाः गुथियारतय्सं फिपु अबीर धिवा
ह्लाः तिथं यंकी । फुकीबाकाय्त छवयावनी । सनाःगु खलः सनावनी । थुमि
सीबाजं थायेम्वाः ।

दिपय् थ्यंकाः दिवंगतयात फुकीबाकाय्पिसं लः त्वंकी । अले मितइम्हे-
सित गुथियारतय्सं तुं लिक्प्य थयेकी । मि तयाः माःकथं गुथियारतय्सं संस्कार
यानाछवइ । मि तये धुनेव मि तःम्ह व फुकीबाकाय् सकलं थःगु छेय् ल्याहाँ
वयाः पिखालुखुइ बलिपियाः छेय् दुहाँवनी ।

पय्तिइ लाकेगु--

पय्तिइ लाकेगु धइगु इच्छायात धाःसा गुथियारतय्सं न्यागु अंगया
अस्थि लिक्पाः भौचा न्यागलय् तयाः दिपया फलचाय् खायाः दिपय् च्वनीम्ह पोछाः
यात जिम्मा बियाथकी । कन्ह्यकुन्हु सनाःगु खलःत बिचाः वइबले उमित न्यागु
तिथ्यं पासा छम्ह बियाः ज्याला नं बियाः अस्थि चुइके छवइ । तिथ्यं चुइकः
यपिनि चुइके सिधयेव मोल्हयाः नौसो यानाः ज्याला बियाछ्वःगु धिवाया कौला
यानाः छेय् ल्याहाँ वइ । थ्वयात हे पय्तिइ लाकेगु धकाः धाइ ।

चिपं थीकः वये-

सिथं यंहाकाः सी मुत धइगु सः न्यने धुनेव सीकुन्हु बहनिइ सकसितं थः थिति, म्हयाय्मचा, भिनामचापिसं चिपं थीकः वनेगु धकाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वना वनेमाः ।

बजि ८ मना, धौ १ खः, पालु १ पाउ, ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, अय्लाः १ मना ।

बिचाः वये-

सिनाः कन्हय्कुन्हु सुय न्हापां फुकीवाकाय्, गुथियार, सनांगुखलः आदि सककलें (मिजंत जक) बिचाः वइ । गुरुजं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनी । अले हानं सनांगु खलःपाखें नं गुरुजु ब्वनाः यकेमाः । उम्ह गुरुजु नं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनी । ब्वने सिमह तले सकलें अन च्वनाःच्वनी । ब्वने सिधयेव गुरुजु पित्त माःगु दछिना बिचाः छ्वये ।

पय्तिइ लाकेत सनांगुखलः न्याम्हसित अह्य प्ह्य यानाः छ्वये । श्व खं ववय् न्हय ब्वये धुन ।

लोचा वये-

सिनाः ध्यन्हु दुकुन्हु म्हयाय्मचा, भिनामचात मिसापि ख्वयाः लोचाः वइ । नापंतु ब्याः नं ज्वनाः वइ । ब्याःया ज्वलं ववय्बियातःकथं ।

बजि फछि, धौ १ खः, चि १ मना, पालु १ पाउ, साखः १ पाउ ।

लोचाःबजि नये-

सिनावनाः खुन्हु दुकुन्हु म्हयाय्मचा ज्वरेयानाः दुःखं ब्यापि फुकीवाकाय् व जहान भोछिसितं भव्य नके ।

न्हय्नुमा-

सिनावनाः न्हय्नु दुकुन्हु म्हयाय्मचा ज्वरेयाकाः न्हय्गु न्हय्गु भाग तयाः पिखालुखुस जोगियात भाग बिये । थुकुन्हु हे बहनिइ लोकपि शून्य जुल धायेय पाखा सः पाखाजा खाये । श्व क्रिया नं सकसियां उर्थे जू ।

दूयंकः वने-

सिनाः सिन्हु दुकुन्हु दुःखं ब्यापि फुकीवाकाय् सकलें थःगु इलाकाया तीर्थस वनाः दूयंकः वने । म्हयाय्मचा पिखालुखुस आती दायेका मिसात ख्वयाः तीर्थस वनी । तीर्थस थ्यनेवं सँखानाः (मिजंतय्) लुसि थीकाः आती, अम्ब हामो, वव-

चिकं, खौ आदिनं शुद्धयानाः बखि वसः पुनाः गुरुं ब्यगु पंचगव्य कयाः मितःम्हेस्यां लं दुच्छि पंच गव्य हाःहाः यानाः छेय् ल्याहाँ वये । छेय् थ्यंकाः सकस्यां कौला याये । कौला याये ज्वलं ववय्कथं ।

बजि, महि, चि, पालु, लई, अय्लाः ।

धःसू याये-

सिनावनाः सिनिन्हु दुकुन्हु छेछ्छां नीसी यानाः गुरुं गृहशुद्ध होम यानाः ग्वाःस्वां आदि कयाः म्हयाय्मचा, भिनामचा, व फुकीवाकाय् सकसितं भव्य नकेमाः । थुकुन्हु हे थः गुरुयात थःगु इच्छा अनुसारं दान प्रदान याइ । मेपिनि लत्यां जक दान प्रदान याइगु चलन दु ।

लत्या-

सिनावनाः ४५ न्हु दयेव गुरुं कलशार्चन पूजा व लौकिकपिण्ड थयाः पूजा याइ । गुम्हगुम्हेस्यां किला यायेगु धकाः लीन पिण्ड थयाः सहश्राद्धति होमार्चण पूजा नं याइ । थुबले फुकीवाकाय् सकसितं सःतेमाः । म्हयाय्मचा, भिनामचातय्सं नं ववय्कथंया कीगः ज्वलं तःवयेमाः । थुबले गुरुपित्त बजि भव्य नकी । मेपिन्त जाभव्य नकी ।

पुजाभः १ ज्वलं, धौ १ खः, केरा १ पु, खाजा १ नू ।

*ल्यप्यं थये-

यदि ल्यल्य पतिकं सिनिगु तीर्थस वनाः ल्यप्यं थःवंसा लत्यायां कन्हय् कुन्हुनिते थः वनेगु याइ । श्वय्कपिनि गुम्हगुम्हेस्यां तीर्थपतिकं सहश्राद्धति होम यानाः ल्यप्यं थयावईपि नं दु गुम्हगुम्हेस्यां दच्छि यंकं न्हिन्हि थः गुरुयात दिवंगत नाम निसला केबु दान याइपि नं दु । निसलाः या ज्वलं ववय्कथं ।

बजि, मरो, धौ, केरा, सिसाबुसा

खुला, दकिला-

सिनावनाः खुला दयेव कलशार्चन पूजा व लौकिकपिण्ड थयाः म्हयाय्मचा भिनामचा व फुकीवाकाय् सकसितं भव्य नकी । गुरुयात वहःया दवगा दानयानाः म्हयाय्मचा भिनामचातय्सं लत्याया अनुसारं सुय कीगः तःवयेमाः ।

सिनाः दच्छि दयेकाः खुला वले थें तं पुजा यानाः बखि फुकय् यायेमाः-

*ल्यप्यं थः वनीबलय् तीर्थ पतिकं होम तानाः पुजा याना वयेगु चलन दु । ल्यप्यं थः मवंसा थः गुरुयात दक्षियंक न्हिन्हि निसला वीगु चलन दु ।

सा स्याःपि थःथितिपिसं बडि फुक्य याःपित्त लं १ पाः वा तपुलि १ खः व धीसगं, खेंसगं ज्वना वयेमाः । विधि अनुसार पुजा सिधयेव सगं बियाः बडि फुक्य याइ । म्हयाय्मचा, भिनानचा व फुकीबाकाय् सकसितं जाभव्य् नकी । गुरु छम्हेसित जक बजिभव्य् नकी ।

पांहां व्वने-

श्व पाहां व्वनेगु ज्या लत्या, खुला व दकिलाया दुने व्वनी । सीबले ग्वाहालि याःपि थःथिति, इष्टमित्र, जःलाखलाः व फुकीबाकाय् सकसितं सःताः भव्य् नकेगुयात हे पाहांव्वना भव्य् धकाः घाइ । श्व भव्य् नं जा भव्य् जुइ । गुरु छम्हेसित जक बजिभव्य् नकी ।

निदंया तिथि-

खुलाबले थें गुरु श्राद्ध छगू याताः फुकीबाकाय् सकसित जाभव्य् नकाः गुरु छम्हेसित बजिभव्य् नकी ।

मालाकारतय्गु परम्पराकथं

मालाकार, मालि, गथु, आदिया संज्ञा हनातःपिगु मूलजयाः जातं जात-या स्वां पिःना वा वनय् वनाः स्वां हया मीगु आदि ज्या खः । थुपि बौद्ध धर्मया अनुयायी जुयाः बज्जाचार्य पुरोहित याताः नं तान्त्रिक चर्याया आधारं स्वयम् छः जुयाः प्वःसः (भोग) कयाः बिचित्रगु धार्मिक सहिष्णुता बियावयाच्चंगु दु । श्व थुमिगु थःगु हे बिशेषता खः ।

पुलांगु झीगु सभ्यताया दुने मल्लकालं निसें म्हयानावयाच्चंगु तिनिदंय् छवः पिदनीगु भद्रकालीया गण प्याखें अथे हे पचलिभैरवया गण प्याखें साक्षात छः जुयाः हुलावयाच्चंगु खः ।

बौद्ध पूजाक्रियायात माःगु बिभिन्न स्वांता थौतक न पुरे याता वयाच्चंगु वनी । आः इमिगु परम्परा छतीकथं न्हयव्वये ।

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय् दयाः च्याला गुला दयेव थःछेंखलःपिसं व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मांबौ वनाः वा छेंया जहानपि वनाः धौबजि नकःवनेमाः ।

बजि ४ मना, छयः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, मह्ति १० ता ।

थुलि ज्वनाः वपित्त बांलाक भव्य् नकाः हयेमाः ।

सिचुपालु वयने-

मचाबुइसाथं छम्ह छम्ह पतिकं कय्कथंया ज्वलं ज्वनाः थःछेंखलःपि-थाय् सिचुपालु वय्कें छवयेमाः ।

काय्बूसा- चाकु १ ग्वारा, इमू १ मना, चि १ मना, पालु १ पाउ, ।

म्हाय्बूसा- च्वय्कथंया ज्वलं बछि ।

श्व ज्वलं थः लमियात बियाछवये । ज्वनाः वःम्ह लमियात कौला पाकाः हयेमाः ।

धयःबजि नकः वने-

मचाबू व्यंके न्हयः थःछेखलःपिसं थः म्हयाय्मचायाथाय् ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मांभौपि धयःबजि नकःवनेमाः ।

धौ १ ग्वः, बजि ४ मना, साठः १ पाउ, केरा १ फं ।

ज्वनावंपि मांभौयात बांलाक भवय् नकाः हयेमाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबूयाः खुन्हु बा झिनिन्हुं मचाबू व्यंकेगु याइ । थुकुन्हु छेछां नीसी यानाः स्याःपि फुकीतय् नं नीसी यानाः दिदि अजि आगं ववचा दान यानाः थःछेखलःपिसं ववय्कथंया व्यंकेकु ज्वलं छवयाहयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, भौम्हेसित वेतालि, मचाकथि १ गू, वहःया अजःसला १ गू, तुखः १ खः, मचायात लासाफांगा, घोतिचौथि, चिकं चकंछि, म्ये छय १ गः (काय्बूसा) ला १ धानि, (म्ह्याय्बूसा) ला २ धानि भुति १ मना, सिम्पु १ मना, सेंकय्गू (तःग्वःगू थें न्याःगू), आलु १ धानि, कावः ले स्वयाः, लई, मुस्या १ मना, पालु २ पाउ, चि १ रिकापि, हलू १ रिकापि, जिमले १ रिकापि, मल्ला १ रिकापि, धयः १ पाउ, ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खे १२ ग्वः, न्याम्ह, १२ म्ह, जाने बाताय् जाकि १ मना ।

थुलि ज्वनाः मांम्ह, लमि व कुमि वनी इमित बांलाक लाग्वः लापी तयाः भवय् नकाहयेमाः ।

मचाबू स्वःवने-

खुन्हुं मचाबू व्यंकूसा १०/१२ न्हु दयेव व झिनिन्हुं व्यंकूसा २०/२५ न्हु दयेकाः थःछेखलः पिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवइ ।

बजि फच्छि, चुंला १/२ धानियाः, धयः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, घोतिचौथि ववातिवासः जीपवः २/३ ग्वः, छोरा २/३ ग्वः ।

मेपि थःथितिपिसं मचाबू स्वःवनीगु ज्वलं ववय्कथं ।

बजि ६ मना, चुंला १/२ धानिया, चिकं १ खोला, चुबूजाकी १ मना, घोतिचौथि जीपवः ३ ग्वः, छोरा ३ ग्वः, थ्वं १ सोंमा ।

थुलि ज्वनाः वःपिन्त बांलाक भवय् नकाः व १ व १ व नं थयेका छवयेमाः ।

मचाबू लहिहये-

मचाबूयाः लच्छि फुइव थःछेय् मचाबू लहय् वनेत थःछेखलःपिसं ववय्कथंया नसा त्वंसा ज्वनावनेमाः ।

बजि ६ मना, ला १/२ धानिया चुंला ।

थुलि थः म्हयाय्मचायात नकावये । मांम्ह व लमियात बांलाक भवय् नकाः हयेमाः । भवय् नये सिधयेव दिदिअजि मचाज्वनाः म्हयाय्मचायात दुलिइ तयाहये ।

माःतम्ह स्वःवइगु--

मचाबू लहय् वयाः बाःछिति दयेव जिलाजं भाजु ससलय् वयाः गुंवः पाक बा पोस्तिकं १ धानि ज्वनावयाः मचाया स्वाः स्वःवइ । अले जिलाजं भाजु पात कौला याकाछवइ ।

भौमचा काःवइगु--

छेय् लहय् वःम्ह थः भौमचायात मांजुम्ह, लमि व कुमि वनाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः काःवइ ।

बजि फच्छि, ला १/२ धानिया चुंला, मल्लि भवा ।

माजु, लमि व कुमियात भवय् नकाहयेमाः ।

मचा जंको--

काय्मचा जूसा खुला वा ख्यालां, म्हयाय्मचा जूसा न्याला वा न्हय्लां स्थान गनेछय्के यंकाहयाः मचायात धौसगं बियाः वहःया दबलं छीर थुयाः नकी । हानं थःछेखलःपिसं नं वहःया दबलं छीर थुयाः नकःवने माः । नके सिधयेव उगु वहःया दबल अन् हे त्वःता थकेमाः । उगु वहःया दबल मांम्हेस्यां काइ ।

कय्ता पुजा--

काय्मचा १२/१३ दंया उमेरय् मेखलावन्धन विधि अनुसारं गुरुजुं पुजा याइ । थुकुन्हु पाजुं लुंखोचा वहःखोचां संखाका निनि सेंकयाः स्थान गनेछय्के यंकाः पाजुं लिगनाहयाः धौसगं खेंसगं बियाः थःथिति इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं भवय् नकेमाः ।

थुकुन्हु पाजुं ववय्बियातःकथं ज्वलं ज्वनाः वयेमाः ।

ववतः १ ज्वलं, दुगु १ म्ह, धौ १ ग्वः, खे १२ ग्वः न्या १२ म्ह, अग्लाः

कूछि, कयतापुजा याःम्ह मचायात वसः जुच्छि मांम्हेसित जुच्छि, बोम्हेसित जुच्छि ।

भोपाह्रांपिसं सगं व लं १ पाः तपुलि १ ग्वः । मेपि थःथितिपिसं तपुलि १ ग्वः वा लं १ पाः ।

इहि याये—

श्व क्रिया मिसामचायात यायेगु खः श्व प्रायः सकस्यां उत्थं जू ।

बाह्लाः तये

श्व मिसामचायात यायेगु क्रिया खः । मिसामचा १२ दॅया भित्रय बाह्लाः साइतय धौसगं १ पाः बियाः बाह्लाः क्वथाय् तइ । खुन्हु दयेकाः क्वःचिकं सायेकी श्व क्वचिकं सायेके धुनेव *जयबलि क्वनी । बाह्लाःतपि मस्तयत् १२ न्हु तरकं चिभ्याः नकेमज्यु ।

छुस्यामुस्या नकःवये—

बाह्लाः तयाः खुन्हु दयेकाः क्वचिकं सायेके धुनेव थःथितिपिसं छुस्यामुस्या नकःवइ । छुस्यामुस्या नकःवइगु ज्वलं क्वय्कथं । बाह्लाःस्वःवःपित बांलाक श्वय् नकाः छ्वयेमाः ।

छुस्यामुस्या कच्छि, बजि ४ मना, धौ १ ग्वः, साखः १ पाउ, तु, काःछे केरा सन्नासि १० ग्वः, मन्हि जहान स्वयाः ।

बाह्लाः पिकाये—

बाह्लाः तयाः १२ न्हु दुकुन्हु छे छेखां नोसी याताः बाह्लाः तःपि मस्तयत् सूर्य पुज्याकाः सूर्य दर्शन याकाः स्थान गनेछय्के यंकाः लित हयाः छेय् बारां छुना धौसगं खेसगं बियाः वसः १ जु लःल्हाये । सकस्यां कौला याये ।

थुकुन्हु छुस्यामुस्या नकःवःपि थःथितिपि व बाह्ला क्वथाय् म्हितःवःपि सकसितं श्वय् सःतेमाः श्वय् वइपि थःथितिपिसं क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः श्वय् वयेमाः ।

सर्वाजाकि कच्छि, लं १ पाः ।

श्वय् नके सिधयेव बारां तयाहःगु बाताय् क्वाःव्व १/१ व्वः नं तया छ्वयेमाः ।

ब्याहा यायेगु

काय्मचा ल्याय्म्ह जुयेव ब्याहा यायेत भौमचा मालाः लुयेव जातः

*खयवलि क्षयबाल नं धाः

तुइबं छसीकथं क्वय्कथंया ज्वाझो न्ह्याका यंकी ।

श्वय्बीगु—

ब्याहा यायेगु पक्का यायेत श्वय् छगू नि बियाः तयेगु धकाः ब्याहा यायेगु खुला न्हयः हे लमि वनाः श्वय् ब्यू वनेगु ज्वलन दु । श्वय् ब्यू वनेत ज्वनाः वनीगु ज्वलं क्वय्कथं ।

श्वःगु श्वय् १२ ग्वः, माय् ४ मना, ।

श्व ज्वनाः वंम्ह लमियात कौला याकाहयेमाः ।

लखाबीगु—

भौमचा काःवने च्यान्हु वा बाःछि न्हयः क्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः लमि लखा ब्यू वनी ।

लखामन्हि (१ धानि ग्यंगु) १२ पा, कुन्या १२ म्ह, दुह कूछि ।

श्व ज्वनाः वःम्ह लमियात बांलाक श्वय् नका हयेमाः ।

भौमचा काःवने—

थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, जःलाखःला भाइवन्धु सकसितं ग्रामन्त्रित याताः जन्तमुंकाः सकसितं मोसिप्वः ग्वाः बियाः बाजागाजा थाकाः माबौ व लमि समेत क्वय्कथंया ज्वल ज्वनाः भौमचा काःवने ।

क्वतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, भौमचायात वसः जुच्छि, श्वःगु श्वय् १ गिलो, खे १२ ग्वः, न्या १२ म्ह, अय्लाः कूछि ।

अन थ्यंकाः सकसितं लसकुस याताः दुक्याः मोसिप्वः ग्वाः बी । माजु बाःजु लमि व मेपि प्यम्ह न्याम्ह अन ज्वनाः मेपि फुक्कं ल्याहां वनी । अनचवपि सकसितं अले लाग्वः, लापी, खेवः तयाः तःजिक श्वय् नकेमाल । थुकुन्हु हे पय्नाबिया श्वय् नकी । श्वय् वक्वसिन क्वसः बियाः श्वय् फयाकाइ ।

भौमचा पितबिये—

भौमचा काःवनेयां कन्हयकुन्हु म्हेयाय्मचा छेया जहानपित श्वय् सायेकी । थुबले हे छेयागु क्वसः छेया जहानपिसं लः ल्हानाः सहभोजन नकाः मां अरुयात ल्हाः श्वय् पुतुग्वय् लः ल्हानाः मांभौ नं म्हेयाय्मचाया तुतिइ पांदागं याकाः म्हेयाय्मचा पितः बी । पिखालुखुइ बाजुम्हेस्यां दूफांग फायेकाः दुलिइ भौकन्हय् मोटरय् तइ । दुवातय् वा स्थान गनेछयाथाय् ज्वनाः निखलःयां गुरुजुपि ज्वनाः भौमचा खेल्हाइ । छेय् थ्यंकाः पिखालुखुइ द्वाःल्याः आदि संयुक्त याता मसकुस याइ । तले थत ज्वनाः यंकी ।

ह्वं के-

भौमचा कयाहया तले थत व्वनाः यंकाः योग्यथास्य पयतुकाः विधि अनुसारं भौमचां स्वयं सायेके बी । मांजु बाःजुयात लहाःग्वय पुतुग्वय लः लहाइ । थः भाःतयात नं ग्वय बी । गुरुद्वारा वाक्य याताः ह्वं केगु ज्या जुइ । खेंसगं बी । निम्हत्तपुयात नं थायभु १ पातय तयाः सहभोजन नकी । थ्व सहभोजनया चिप मिजंया पाजु छ्वासय वाके छ्वइ । थुकुन्ह इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं व्याहा भवय नकी । स्वयं वववसित कायमचां अय्थ्या मन्हि लहीमाः ।

ह्वाः स्वयेगु-

ह्वं के ज्या सिधया प्यन्हु डुकुन्ह ह्वाः स्वयेगु ज्या जुइ । मिसापत्तिइया थःथिति, जःलाख ला, इष्टमित्र, पासाभाइपि सकलें सःताः ववयकथंया ज्वलं ज्वनाः मिजंया छेय् ह्वाः स्वःवनेगु याइ ।

ववतः ज्वलं १ ज्वलं, वसः जुच्छि, मन्हि किस्ति थःगु इच्छा अनुसारं, सिसाबुसा किस्ति थःगु इच्छा अनुसारं, अनिवायंया रूपय तयाछ्वयेमाःगु अंगः मन्हि ६ म्ह, ब्यांचा मन्हि ६ म्ह धौ १ ग्वः थुलि ज्वलं ज्वनावनाः थः म्हयायमचाया न्हयःने सकतां व्वयाः थः म्हयायमचायात धौसगं बीकाः लुंया अंगू १ पा नं भौम्हेसितं न्हयाके सिधयेव सकसितं धिवा बिद्याः ह्वाः स्वइ । अले मिजंपाळे ह्वाः स्वःवःपित्त अय्थ्या मन्हि १ पा / १ पा, व मोसिप्वः व ग्वाः बी ।

दुचायेके-

ह्वाः स्वयेकुन्ह बहनिइ जिलाजं भाजुयात चवयकः वइ । अले नापं जिलाजं, जिलाजंया पासा व लमि थुलि स्वम्ह व्वनायंकी । छेय् थ्यनेवं निम्हतिपु नापं तयाः जिलाजं नं ससखलःपि सकसितं ग्वय सायेकाः निम्हतिपु यात धौसगं खेंसगं बिद्याः निम्हतिपुयात नं सःसःमांम्ह वसः लःलहाइ । थुलि याये धुनेव सभि समेत सकसितं तःजिक बांलाक देमा भवय नकी । भवय नये सिधयेव सकसिके बिदा कयाः कलाः व्वनाः थःगु छेय् त्याहाँ वइ ।

बुढाबुढि जंको-

थ्व सकस्यां उत्थं जू । पेज नं १७ सस्वयाविसं ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सीकुन्ह-

जीवन अन्त जुइसाथ थः गुथियारपित्त सःकंवनी । अले गुथियारत बया

सीम्हेसिया म्हय देवं फायेकाः उमिसं हे सिथं यंके ज्वलं ताःलाकाः व्वताः वयेके धनेव मि तइम्हस्यां सौसायेकाः दुकापिकां तीकाः मिसाफुकीपिसं छ्वासय वाकी । अले पाखां कुनय भाजनय मिच्याकाः पाखाकुं थने धुनेव म्हयायमचापिसं वा ह्वयेकाः जिलाजंपिसं ताय अवीर फिपु व धिवा ह्वयेकाः फुकीवाकाय व्वयाः गुथियार जःलाखःला आदि सकलें सनावनेत मुनाः सिथं यंके । छेय् हानं फुकीपिसं छ्वासय पिचा वाके छ्वइ ।

विपय थंकाः सीम्ह ववबुयावंपि व व्वयावंपि सकसितं लः त्वंकाः अद्वा-ऊजलि अप्रण याताः मितइम्हेसित गुथियारपिसं तं लिक्पय थयेके सिधयेव मि तयाः दाहसंस्कार याइ । मि तये धुनेव व्वयावंपि सकलें थःगु छेय् त्याहाँ वनाः थःगु छेय् थंकाः वल्लिपिया दुहाँ वनी ।

चिपं थोकः वये-

सीम्ह मुत धइगु सः न्येने धुनेव स्याःपि थःथिति खलःपिसं व म्हयायमचा मिनामचापिसं ववयकथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थोकः वयेमाः ।

बजि ४ मना, पाल १/२ पाउ, साखः १/२ पाउ, चि १/२ मना, अय्लाः कूछि, मन्हि व्वयाः ।

बिचाः वये-

सिनाः कन्हयकुन्ह सुथन्हापां मिजं थःथिति, इष्टमित्र गुथियारपि सकलें बिचाः वयाः गुरुजुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी व्वने सिमहःतले अन व्वनाव्वनी ।

लोचाः वये-

सिनाः प्यन्हु डुकुन्ह म्हयायमचा मिनामचा मिसा थःथितिपि सकलें व्वयाः लोचाः वइ । नापं ववयकथंया व्वयाःया ज्वलं नं ज्वनाः वइ । थुमि थुकुन्ह थः म्हयायमचां ज्वरेयाकाः लोचाःबजि थः फुकीवाकाय सकसितं नकीगु चलन दु । ववय व्वयाःया ज्वलं न्हयव्वये ।

बजि फछि, पाल १ पाउ, चि १/२ मना, साखः १ पाउ, धौ १ ग्वः, पाल १ पाउ, लई २ म्ह, पाछाइ २ थु ।

म्हय्नुमा-

सिनावनाः न्हय्नु डुकुन्ह म्हयायमस्तय्सं ज्वरेयानाः पिखालखुस जोगि यात न्हय्नुया जा बी । बहनिइ म्हयायमस्तय्सं पाखाजा खाइ । थुकुन्ह फुकीवाकाय सकसितं जा नकी ।

गुथयेके-

सिनावनाः सिन्हु डुकुन्ह दुःखंयपि सकलें थःगु इलाकाया तीर्थय व्वनेत

म्ह्याय्मचां पिछालखुस आती दायेकाः दिवंगतया गुण स्मरण यांनाः खयाः वनी । खुसिइ थंकाः सैखानाः, लुसि थिकाः, आति, हानो, अम्ब दवचिकं, खो आदि मोल्हुयाः गुरुं वय्गु पंचगव्य कयाः शुद्ध यांनाः बखि चवनीपि दःसाबखिवसतं पुनाः मितःम्हेस्यां लं दुच्छि पंचगव्य हाः हाः यांनाः मार्ग शुद्ध यांनाः छेय् ल्याहा वयाः सकसियां कौला याये ।

बजि, पालु, चि, लइ, महि, अय्लाः ।

घःसू याये—

सिनाः सिनिह् दुकुह् छेछ्छां नीसी यांनाः गुरुज् गृहशुद्ध होम यांनाः ग्वाःस्वां बिपाः शुद्ध याये । थुकुन्हुनिसें सुद्ध जुल भाःपे । थुकुन्ह् म्ह्याय्मचा, भिनामचा व सीबले ग्वाहालि याःपि सकसितं भव्य सःतेमाः ।

लत्या—

गुरुं कलशपूजा व लौकिक पिण्ड विधि अनुसारं पुजा याये सिधयेव गुरु यात थःगु गछे अनुसारं दिवंगतया नामं दान प्रदान याइ । थुकुन्ह् म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं पुजायाये न्हयः पिण्डय् छायेगु वव्यकथंया कीगः ज्वनावये । पुजा सिधयेव फुकीबाकाय्पि सकसितं भव्य नके ।

पुजा ज्वलं, धौ १ ग्वाः, जाकि १ मना, खाजा १ गू, केरा १ पु

लय्प्यं थये—

लत्यायां कन्ह्यकुन्ह् निसें गुम्हगुम्हेस्यां सिनिगु तीर्थय् वनाः गुरु लौकिक पिण्ड विधि अनुसारं पूजा याये धुनेव अन हे भव्य नयाः वा कौला जका यांना वदे । थ्व अनिवार्य महु ।

खुला, दकिला—

सिनावनाः खुला व दच्छि दयेवं कलश पूजा व लौकिकपिण्ड थया फुकी बाकाय् सकसितं भव्य नकेमाः । थ्व कुन्ह् म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं चव्य लत्या या अनुसारं कीछः ज्वना वयेमाः ।

दकिलां बखि फुकय् यायेमाःसा म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं सगं ज्वलं वसः जुच्छि बखि फुकेयाइम्हेसित तया हयेमाः ।

पाहाँ व्वने—

लत्या, खुला व दकिला दुने थःथिति, इष्टमित्र पासा भाइ, सीबले ग्वाहालि याःपि, गुथियार आदि सकसितं सःताः भव्य नकेगु याइ ।

निर्दया तिथि—

सिनाः निर्दे दयेव चव्य उल्लेख यांनागु खुला बलिया थें पुजा यांनाः फुकीबाकाय्पि सकसितं भव्य नकेमाः । म्ह्याय्मचा भिनामचापिसं कीगः की नं ज्वनावयेमाः ।

चित्रकारतय्यु परम्पराकथं

श्रीगु संस्कृतिया जः स्वरूप देवदेवीपिनिगु किपाः चवयाः सकसितं आध्यात्मिक शान्तिया त्वाथः गयेकावयाचवंपि चित्रकार वा पुं खः । किपाः चवयेगु परम्परा न्हापांसिं दु धयागु सीदः व । अनंवयाः लिच्छवि कालया त्वहं पतिइ “पंचरङ्गचित्र त्रमण मणिका त्रय” या उल्लेख दुसा गनं “प्रसाद रत्न त्रित्रणे सिद्धिरर्दा बारिकस्याशितिपर” उल्लेख दुसा गनं “लानिधि कलामु निपुण प्रियवत्” आदिवा धापू नं ज्याया अस्तित्वयात त्पंकातःगु खनेदु धायेमाः ।

गुम्ह गुम्हेस्यां पुण्यकारया अप्रमंशय पुं जूवंगु धकाः नं धाः । छाय धाःसा इमिसं यानावयाचवंगु लजगाः कथं पुण्यकार्यं स न्ह्यावत्ये तत्पर जुयाः संलग्न जूपि जूगुलि इमित पुं धाःगु खः । मेखतं गुलिनं प्रसिद्ध देगः देगलय बिज्यानाचवंपि देवदेवीपिनिगु लम्पुलि छायेगु ज्या यानाः देवदेवीपिनिगु मूर्तिया साथय पूजाक्रियास प्रयोग जुइगु गंकलश, पूर्णा कलश, अष्टमण्डल, पौभाः (प्रतिभारण्डो) व नागपंचमी पूजायायेम्ह नाग आदि चवयाः साकार रूप बीपि जूगुलि नं वय्काः पित्त पुं धयागु संज्ञा बिद्याचवंगु खः ।

थोकन्ह्य वयाः समसामयिक (मोडर्न आर्ट) याइपित्त नं चित्रकार धकाः धयावयाचवंगु दु तर इमिसं यानावयाचवंगुली नं थः गुहे मौलिक पना दु । धर्म-कार्य शास्त्रया विधान अनुसारं किपाः चवयाः परम्परागतया ज्यासः संलग्न जुयाः शिगु संस्कृती त्यवा बिद्याचवंपि पुण्यकार (पुं) खः । थुपि महायान वज्रयानय दीक्षित जुयाः बौद्धधर्म धारण यानाः नेपाःदेया संस्कार संस्कृतियात वः बिद्या वयाचवंपि खः । अन्त्य संस्कारया पूजाक्रिया फुकं वज्रयानीकथं यानावयाचवंगु दु । इमि गुरु वज्राचार्यपि खः । आः इमिगु संस्कार छसोकथं श्रो छुनाहये ।

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय दयाः च्याला फुनाः गुलाय केनेव थःछेखलःपिसं वय्क कथंया ज्वलं ज्वनाः मांम्ह व छेया परिवारपि न न्ह्याम्हसां वनी ।

लाग्बः, लापी १८ ग्वः, ग्वाः १८ भे, मोसिप्वः १८ प्वः, बजि फाडि,

बखत अनुसारया सिसावुसा छगु किस्ति, मरि छता/छता, यःमहि १ ग्वः / १ ग्वः जहान स्वयाः तयार्थके, धौ ग्वः १ ग्वः, अले इमित बांलाक कौला याकाः हयेमाल ।

सिचुपालु कंकेछवये--

मचाबुइ साथं लमियात वय्कथंया ज्वलं बिद्याछवयेगु । काय्मचा जूसा चाकु १ ग्वारा, म्हाय्मचा जूसा बा ग्वारा, इमू १ मना, चि १ मना, तःकाय्गु पालु १ काय् । गुलि तयाछवत उलि हे थःछेखलःपिसं सायाहयेमाः ।

छयःबजि नकःवने-

मचाबूयां कन्हय्कुन्ह छयल्य सियाः बजि ४ मना, सोकं बजि ४ मना, छयः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा । थुलि ज्वनाः मांम्ह मचाबूम्ह सो वनिड । इमित कौला याकाहयेमाः ।

मचाबू वय्केकु छवयेगु- मचाबूयाः खुन्हु दुकुन्ह मचाबू वय्की । थुकुन्ह छे छखां नीसी यानाः फुकीबाकायपिनि नं नीसी याये । सुयः दिदिअजि वयाः मचाबूम्ह देनाचवंगु फुकं भुचुका वस्तु छवयेकाछवइ । कोथाय सफा सुधर यानाः बंथिलाः मचाबूम्हेसित थःछेवःम्ह ज्यापुनिनं मोल्हुकाः मचाबूम्हेसित वसः फेरयाकाः (थःछेहःगु वसः पुंकाः) मचायात दिदिअजि मोल्हुकाः छेहःगु वसः पुंकी अले कूलाव्य स्वनाः व्वसोव्व नं तयाः छवासअजिमा पूजा याइ । आगंब्बचा १२ व्वःनं तयाः पिने मचा तय्त दान याइ । थःछेहःगु कोतलं मांम्ह बौम्ह मचायात छेया थाकुलि नकिनं पुज्यानाः धौसगं बिइ । दिदिअजि बौम्हयसित दक्षिना छाय्काः मचा लः ल्हाइ । थुलि सिधयेव सकसितं कौला याकिइ । फुकीबाकाय आदि सकसितं वय्क नकी । आः थःछेखलःपिसं छोयाहइगु ज्वलं कोय्पाकथं ।

कोतः २ पाः, मचायात लासा फांगा, तुह्व १, मचाकथि १ गू, वहया भजःसला १ गू, जानयेवाताय जाकि छमना, तिखोलाचाय चिकं १ थल, लुंया भंगू १ पा, वहया अंगू १ पाः, लुंइचा वहइचा, मांमेसित चिकने चवनेत वसः जुछि, सधंल्यतयार्थकेगु वतः जुछि, जिलाजंयात गा १ पु, काय्मचा जूसा स्पेछयं भाग, तःपाःगु कोतलय जाकि ४ मना, बाताय बजि ४ मना, दिदिअजियात जाकि

४ मना, दायकाला १/२ धानि, चुलायात ला १ धानि, भुतन १ धानि धौ १ गवा, सगं, लप्ते, अयलाः, श्वं १ घौ, मस्ता आदि सकतां कुमियात कोबयेका मांम्ह वनेमाः । मां व कुमियात कौला याकाः बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

मचाबू स्वःवने-

मचाबूयाः बाःछि दयेव कोयकथंया ज्वलं ज्वनाः मांम्ह स्वः वनेमाः ।

बजि फछि, १/२ धानियाचुला, घ्य १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, श्वं १ घौ, जानय्बाताय जाकि १ मना, ति खोलाय चिकं जायेक । श्व समधि खलः यात कौला याकाः भव्य नकाहयेमाः ।

मचाबू लहीहयेगु-

मचाबू स्वःवनाः जिन्याम्ह कुम्ह हाकनं मांम्ह वनाः मचाबू स्वःवनीबले या ज्वलं ज्वनाः स्वःवनेमाः थुकुम्ह नं स्वःवःम्ह समधिनियात कौला याकाहयेमाः । मचाबू लहीहइ ।

लहीहया पेन्हु दय्का-

मचाबू लहीहयाः पेन्हु दुकुम्ह माजुम्ह वयाः मचाबूम्ह सोवयेमाः बजि, ला, घ्यः चाकु, श्व आदि तया ज्वना वं अले कौलाः व बांलाक भव्य नका छोयेमाः ।

प्य्चां न्ह्याकःवयेगु-

मचाबू लहीउ वयाः बाछिति दयेका बाःजुम्ह वयाः थः छय्चित लुंयागु पिउचां न्ह्याकः वइ । अनयात नं कौला याका बांलाक भव्य नका छोयेमाः ।

जानकेगु-

काय्मचा जूसा खुला वा च्यालां न्ह्याय्मचा जूसा न्याला वा न्ह्यालां जंको यायेगु याइ । थुकुम्ह छे छळां नीसी याताः थः गुरु द्वारा पूजा याकाः सिधे येव पाजुम्हसिनं मचायात वयाः मार विचा सुयेकाः, लनं फिकाः मचायात गणेछा केयंकिइ । निनिम्हसिनं गनेछाः पुजायाइ । छेय् लितहयाः मचा आदि सककितं धी-सगं खेसगं बी अले थाय्ब्व न्ह्यच्याकाः पंच ग्रास याकाः थाय्ब्व चिपं थोकिइ । थाकुलि नसे छत्ताकथं लुंया असर्फि दःसा असर्फि तुयाः नकी । यदि मनुसा वयां तुयाः नकी (खिर) थुलि सिधयेव सकसियां सिन्हःतिनाः पूजा बिसजनं याइ । थुकुम्ह सकसितं भव्य नकी ।

निदं बुन्हि-

मचा निदं व पेदं दयेकाः यःमरी कोखायेकाः जन्हमनि यायेगु चलन नु ।

थुकुम्ह मचायात धौसगं बियाः धौबजि दान याइ । फुकीबाकाय् व पाजु पिन्थाय् यःमरि सिसाबुसा तयाः पाजु निनिपिन्त बोके छोयेमाः । थन पिनिइ बसंखा यायेगु चलन मडु ।

कय्तापुजा-

कय्तापुजा काय्मचा न्ह्यर्दं निसें १३ दया दुने याइगु क्रिया खः । थुकुम्ह मेखलावन्धन विधि अनुसारं कलशार्चन पूजा वा होमयानाः पुजा याइ थुकुम्ह पाजु लुंखोचा बहोखां सेंखाके भाय् याइ । नौनं सेंखाकि निनिम्हसिनं सेंफइ । पूजा याये सिधयेव वनान्तर छोयेगु हिसापं धनुष तीर व लिछिम्हचा चलाया छेगू बियाः स्थान गनेछाःथाय यंकाः स्वाः ग्वय्सः न्यासिका न्ह्यपला छि-का गणेछाः भागियाका पाजुं धिवा बिया लिंगना हइ । पिखालुखुसः फबारां छुना दुकाइ । तले थत व्रनाहयाः थासय् फेतुकाः वसः पुंकाः धौसगं खेसगं बियाः पुजा सिधयेव फुकिइबाकाय् न्ह्याय्मचा भिनामचा सकसिनं सगं बीमाः । थुकुम्ह थःछे खलःपिसं कोय् कथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

कय्तापूजा याःम्ह मचायात वस जुछि, धौ १ श्वः, बौम्हेसित वसः छजु मांम्हसित वसः जुछि, बाज्याम्हसित बेतालि अजिम्हसित लं छपाः, खेसगं माव्व, धौ १ अय्ला कूछि ।

व न्ह्यक् होनागु कय्तालःल्हानागु कय्तापूजा याःपि मस्तय्सं ४ न्हु तक त्वते मज्यू । थुकुम्ह सकसितं भव्य नकी । श्वनं चलन दुकि सुथः गनेछाःथायाय् दुगु वलिबी यंकेनाःगु । बहनी सकसितं भव्य नके सिधयेकाः फुकी-बाकाय् व थः परिवारपि च्वनाः *सिसगंबिइ । श्व कय्ता पूजा गुम्ह गुम्हेसिया कय्तापूजा याइपिन्त पित मयंकुसे बैगलं तुं सिधय्की पि नं दु ।

भव्य सःतीपि थुकथं वनाच्चंगु दु । पाजु खलःया जहान परिवार, न्ह्याय्मचा भोछि, भिनामचायात दुज, इष्टमित्र व जलाःखला यात छिपां मेपि इष्टमित्र जःलाखःला पासाभाइपिन्त नं भव्य सःताः नकी ।

इहियायेगु-

इहियायेगु क्रिया मिसा मचायात यायेगु ५ दं नसे ७ दया दुने याइ । श्व इहिइवलये गनं चेत्य प्रतिस्था वा भिमरथारोहन आदि याःथाय यंकाः याये यंकी छन्हु न्ह्य मचायात मोल्हकाः शुद्ध याताः यंकी अन बिधि अनुसारं इहिकमं याताः वारां छुनाः लितहयाः पिखालुखुस फबारां छुनाः दुकाइ । श्व क्रिया साय्द सकसिया उथ्यं हे धायेमाः

बाह्याः तये-

बाह्याः तयेत उद्योतिष केनाः साइतय् तयेमाः । श्व ७ दैनसे १३ दया दुने तइ । सूर्यया जः मवयेक होष्वाः तिना (बालं पेना) तयेमाः थुकुहु बाह्या तःम्ह मचायात धौसगं बियाः मचा व बाह्या पासा नापंगु कोथाय् ते । थुकुहु निसे व मचा बाह्याः पित्रकातले मिजतय्गु ह्वाः स्वये मजिल । बाह्याः तयाः पेहु कुहु मचायात मोल्हुका वसः फेरेयाकाः कपाय्पा बाह्याः रुपाया मूर्ति २ गू वयेका, अङ्गले वा स्वाखने जवखव चद्र सूर्ययामूर्ति तइ । सय्नगु (निगः प्यंग) नगुनं तयाः थफूचा, ककीचा, न्ह्याडोसन्ह म्हासुसिन्हः, अजः, कोखोला चिकखोला न्हाय्कं बाह्याः कोथाया छथाय् ध्याकूचाय् तया पेन्हुया पेता घासा (आलु वूबोः वाउचा व कमघासा तयाः) स्वव्व तइ । बाह्याः चोम्ह व बाह्याः पासायात व्वचिकं सायेकी ।

बाह्याः स्वःवयेगु-

व्वचिकं सायेके धुंकाः निन्हु पेहु दयेकाः पाजुपि, निनिपि व थःथिति-पिसं छुस्यामुस्या नकः व कोय्पा ज्वलं ज्वनाः ।

बजि ४ मना, छुस्यामुस्या फछि, धौ १ ग्व, दुरु १ मना, वरां १ मना, बखत अनुसारया सिसा बुसा सोयाः, अय्ला १ मना श्व स्ववःपि सकसीतं भव्य नका छोयेमाः ।

बाह्याः पिकाये कुहु-

*बाह्याः तयाः सिनिन्हु दुकुहु बाह्याः पिकायेगु ज्या जुइ । थुकुहु छे छ्वां नीसी यानाः बाह्याः तयाम मचायात ह्वाःत्वपुयेकाः सूर्य दर्शन याकाः (बाताय् लतयाः) सूर्य केनाः थः गुरु वज्राचार्य कलशार्चन पूजा याना (कुमारी पूजानं) याइ । मचायात न्हाय्कं व सिन्हमू ज्वंकाः थान गनेस यंका पूजा याका लितहया गुरु गुरुमां थाकुलि थाकुलि नकी आदिवात पासः बजि बिका पूजा सिधयेकी थुकु

*बाह्याः तयेबले काल गति सितावन धाःसा केवल मिसापिसं तुं जानाः धनि होवना थःथाय् छेरीन्तु गारेयाना छोयेमाः । मेगु संस्कार यायेम्वाः धयागु धारणा न्यने दु । सीसं नेनातया कथं थुपि अग्नी जुयाः प्रेत जुयाः खने दय्कः वया दुःखं व्यू वै धयागु अप्पोसिन् न्यनावयाचवंगु खः । यव न्ह्य या चलन खःसा थौकन्ह्य् थये बाह्याः तयाः सितावनः धयागु क्षिगु जीवन भरं न्यनेमदु नि ? थयति थौकन्ह्य् बाह्याः तयाः बिरामि जुन धाःसा तुरुस्त हे पिकायेगु नं या धार । हानं छन्हु जक बाह्या तयानं पिकायावयाचवंगु दु । थुजाःगु हे बिधि याना बाह्या तयाः सितावनि थौकन्ह्य् मद्गु ज्वीमाः ।

हु बाह्याः स्वःवःपि बाह्याः कोथाय् म्हितःवःपि मचात फुकीबाकाय् सकसितं भव्य नके माः । (पाजु पिसं) सगं व्यू वयेमाः ।

न्हिकं काये-

काय्मचा जूसा कय्तापूजा धुनेव न्ह्याय्मचा जूसा बाह्याः तये धुनेव यः गुरु वज्राचार्यद्वारा न्हिकंकाये थौकन्ह्य् न्हिकं कायेगु त्वःताहलः । न्हिकं दुपिसं हे न्हिकं मयासे नयेगु यानावयाचवंगु दु ।

व्याहा यायेगु

गव्य बिये-

दाम्पत्य जीवनया व्यावहारिक जीवन हनेतः न्हापां भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुये व जातलं त्वयव पक्का यानातयेमाः धकाः न्हापां गव्य बीगु ज्या जुइ । थुकुहु लमि छम्ह वनाः कोय्पा ज्वलं ज्वनावनेमाः । अनयात बांलाक कौला याकाहयेमाः ।

गव्य १० ग्वः, धौ १ ग्वः, ।

इमि लखाबीगु धकाः अलग लखा ब्यूवने म्वाः कल्यां न्ह्याक वनेबले जक लखा नं तयायंकेवंगाः । लखाबीगु गुलि धाल उलि निकः महि बिये ।

कल्या न्ह्याकः वने-

भौमचा काःवने च्यान्ह न्ह्यः बौम्ह (बाजु) व लमि वनाः कव्य कथंया ज्वलं ज्वनावनेमा इमित बांलाक कौला याकाः भव्य नकाहयेमाः ।

कोतः ज्वलं १, धौ १ ग्वः, मरिक्सि १ ग्वः, लखा स्वरूप निकःमहि माको, (श्व मरिक्सि तये), प्याग्या २ मना, संन्या २ मना, हिला १८ कू, तक् ला १८ कू, सेला पेकुं लाक तानाः १८ कू, पला १८ कू ग्वः १८ कू, लाग्व १८ ग्व, लापी १८ ग्व, ओ १८ पा, जोपस्ताः १८ ता, अय्थ्या मरि १८ ता, गुलिमहि १ किस्ती, न्या ४ म्ह म्ही, व्यांचा महि ४ म्ह, सतफल महि ४ म्ह, तःतागु अय्थ्या २ ता, मस्ला पो १८ पो, ग्वाः १८ भ्य, सिसाबुसा थःगु इच्छा अनुसारं, बजि २ फा छथी व फछि जम्मा सोफा, खें १८ ग्वः, न्या २० भौम्ह, थ्वे निघौ, लाया कवाफ १ देमा, तुमा ४ पु, कल्या ज्व १ ज्वः, ।

भौमचा काःवने-

थुकुहु थःथिति इष्टमित्र पासाभाइ सकसितं आमत्रित यानाः जन्त मुंकि

व्याःयाः पाखें लमिवात वसः जुच्छि नं बीमाः । वहे वसः पुना लमी वयेमाः । थुकुण्ठ
बहनी जन्त मुंकाः मोसिप्वः ग्वाः बियाः जन्त वनी । जन्त वने न्ह्यः थःथितिपिसं
अय्ला त्वंकाः पाहां याकेमाः । जन्त वनेत पंचवाजा, सुकुन्दा, मुस्याः आदि ज्यापु-
नीयातः कोतः छपाः सः *पास्वां तयाः बियाछोइ । जोकोतल्य् खालि ग्वाः चू, ग्वय्
चुं, धौपती सिन्हःमू सलांचुं श्री खण्ड, पुतु ग्वय् न्यास द्याः स्वां जाकि तया यंकी ।
भौमचाया छे येनेवः लसकुश यानाः दुकया अन नं मोसिपो ग्वाः बी माको प्रग
चोनाः जन्त वःपि छे लिहां वनी । पय्न बियाहइपिनि उकुण्ठ हे थःथिति सक-
सितं भव्य नकी । कोसः बियाः सकसियां भव्य नइ ।

भौमचा पितबिये-

पित बी कुण्ठ म्ह्याय्मचायात न्हापां छः छःपिन्त निग्वः २ ग्वय् तये
धनेव फुकीबाकायपिन्त ग्वय् सायेकी अले धौसगं खेंसगं बियाः सहभोजन नकी ।
सहभोजन वांछोय् धनेव भौमचा पितबीगु ज्या जुइ । भौमचापित बी न्ह्या
स्वाने फुसय् ससःबी जुइम्हेसितः व मां जुइम्हेसित ल्हाः ग्वय् पुतु ग्वय् लः ल्हाइ ।
थुलि लःल्हाय् धुंकाः भौमचाया बीनं लुकुं छिनाः दूजःसि सोकः चाः हिलाः दुलि
ते । भौमचाया पालिकोय् लीबाता छग्वः १ व ग्रामखोरा १ ग्वः नं तइ । वाःजुम्हे
सितं दूःकांगां फायेकाः भौमचा न्ह्याके धुंकाः स्थान गणेशया न्ह्यःने निखःलया
गुरु पि च्वनाः भौमचा-खें ल्हाइ ।

भौमचा ह्वंके-

थःगु छेकोय् पिखालुखुस द्वाल्या तयाः माला लानाः भौमचायात बिधि
अनुसारं लसकुस यानाः दुकयाः माजुं ताःचा ज्वंकाः थत च्वना यंकी । थसय् फेनु-
का ग्वय् सायेकाः कायमचा भौमचानापं तयाः गुरुं ह्वंकेगु बिधि अनुसारं ह्वंकी ।
धौसगं खेंसगं बियाः सहभोजन नकी । सिधयेव थुकुण्ठ थःथिति इष्टमित्र पासाभाइ
सकसितं व्याः भव्य नकी । थुगु व्याः भवजय् ० व्वतां खाना भव्य नकेगु चलन
हु । थ्व भव्य नकेवले धौ सिसाबुसा तये धुकाः इमि थःगु हे पह खतं हावन
माजुम्हेसितं ऐला लू वनिइ भातमेसितं (व्यायामेसितं) अय्थ्या मरी ब्यूवनी ।
निनिम्हेसितं अय्ला लू वनी । मेपि थःथितिपिसं लापी छग्वः छग्व ब्यूवनीइ ।
थनं लू म्ह्याय् मसां अय्ला लू वनिइ, फुकिबाकायया थाकुलिम्हं काला फुलू ता
वनिइ । छेया थाकुलिम्ह मिसां अय्ला लू वनिइ । फुकीपिनि मिसा म्हेसितं
—छोबा तः वनिइ ।

*ग्वय्स्वांयामाः हना दयकातःगु (वेता चिथे)

०न्हिखुता घासाता व्वयेगु सिका तुकरा निकू निकू तःवनेगु ।

—यला पासि धौ लः मिलययानागु लप्तेया पलं चाया भचा तयेगु ।

भौमचा ह्वंके सिधयेव व्याहा याम्हेसिया पाजुम्हं सगंबियाः वसः लः
ल्हानाः व्यतालि चिकेमाः थथे हे स्याःपि थःथितिपिसं नं व्यतालि चिकी ।

थ्व छगू इमिगु थःगुहे परम्परा धायेमाः । अय्लाः ५ लु तयेगु अनिवायं
जुयाच्वन । अय्ला छलुया ल्यु लापी अय्थ्या मरि, लाग्वः काला कुलुं खोका आ-
दि ल्हाती बियेगु ।

निछ्या भू-

व्याहाभव्ययां कन्हय्कुण्ठ नी छयायेगु धकाः गुरुजुं कलशाचन पूजा
यानाः कायमचा जवय्, भौमचा देवाय् माजुम्ह दथूइ च्वना माजुया चिप भौयात
नकी । थुकुण्ठ भोछि फुकिबाकाय् म्ह्याय्मचा भिनामचा सकसियां भव्य
नइ ।

वजला वने-

निछ्याभू यानाः कन्हय्कुण्ठ श्री बिद्याधरी देवीयाथाय् वनाः अंजला
बिधि अनुसारं पूजा यानाः भाःतम्हेसितं कलाःयातः न्यापु सतवत प्यंका सिचाफाये-
किइ पूजा सिधयेव अनवापि सकसियां भव्य नयावइ । छे ल्याहां वयाः उकुण्ठ हे
बहनिइ ह्वाः स्वःयेगु ज्या जुइ । भौमचाया थःछेखलःपि फुकीबाकाय् थःथिति
इष्टमित्र सकल्ये थः म्ह्याय्मचायातः ह्वाः सो वइ । थाय् निनिया छे यायेमाः ।
थुकुण्ठ सिसाबुसा तयाः किस्ती माको मरिता माको, मस्लाः किस्ति माको वसः
जुछी बोम्हेसितं लुंया अंगू छपाः नं न्ह्याकेमाः दसाः मदुसा कर मदु । ह्वाःसो
वःपि सकसितं थःगु श्रद्धा अनुसारं मोह तका बियाः ह्वाः सोइ । थुलि सिधयेव
ह्वाःसो वःपिन्त जोपस्ताः १/१ पा बियाः व खेंतया अय्ला लुयेगु ज्या निनिपिसं
याइ ।

दुचायेके-

ह्वाः सोय् सिधयेव थः म्ह्याय्मचा जिलाजं जिलाजंया पासा १ म्ह
लमि च्वनायंकाः म्ह्याय्मचा जिलाजं नापं तयाः ग्वय् सायेकी । जहानपि सकसितं
ग्वय् फइ । धौसगं बी, जिलाजंयात वसः जुच्छि नं लःल्हानाबी खेंसगं बी । जिला-
जं, पासा, लमियात बांलाक पाहां यानाः देमाय तयाः भारि नकसां भव्य
नकिइ । ग्वाः मोसिपो इनाइइ । जिलाजं नापंतु थः म्ह्याय्मचा छोयाबिइ । छे
थनेव माजु म्हेसितं निमतिपू यात नं किसली १/१ ग्वः अय्याकाः कोथा बिइ ।
कन्हय्कुण्ठ सुथय् थःछे भौमचा कायेक हइ । थःछे छोयाबी पेण्डु तक ल्याहां वइ
गणु । पेण्डुकुण्ठ बहनिइ लमि व निनिम्ह कोय्या ज्वलं ज्वनाः भौमचा सःतः वनी ।

लापा, थ्वे छसोना ।

थायपा लुये-

इमि थायपा लुयेगु चलन दु । गुथिगानास थाकुलि जुइव थायपा लुइ । थ्व बिधि अनुसारं दिगुद्या थाय वनी थुबल्य थःथितिपिसं व्यतालि चिकः वयेमाः । थ्वय् व्याः थ्वय् अनुसारं ।

बुढाबुढि जन्को-

थ्व बुढाबुढि जन्को सोकः तक यायेगु चलन दु । थ्व प्रायः यानाः सकसियां उर्थे जूव । थ्वय् व्याः थ्वय् अनुसारं ज्वी ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

सिथं यंके कुन्हु-

सिनावने साथं थः गुथियार थःथितिपिन्त सः कनिइ । सकलें वं गुथियार पिसं देवं फायेकः वं माःगु ज्वलंत ताःलाकी कूताः दयेकी थुकुन्हु पंचमे लात घाः-सा ग्वःम्ह पंचमे लाःगुखःवःगःहे खे गभे तया कुशया मनू ज्याना गुरु दयेकी फुक्क ज्वलं तालात धायेव गुथियारत थाहांवयाः दुकापिकां तीकेगु ज्या याइ । गुथियार तय्सं सोम्हेसिया ख्वालय् को चिकं वुइकाः अबिर इलिइ जातः कपालय् तया ख्वला छगः सोम्हेसिया म्हुतुइ तयेकाः तुयूगु कापतं भुनाः महादिगु स्वरुयं मि तं म्हसिनं सौब सायेकाः (गोबरं स्वस्ति बाँ लुयेका) थुकीया छःने तयाः दुकापिकां तिइकी । सिधयेव फुकीया मिसापिसं छ्वासय् वाके छोइ । पिखालुखु अर्थात पाखं कुनय् भाजने मि च्याकाः पाखाकु थनी । पिखालुखुस कचिअपा ३ पा तथा कसिचाय् जाकि तयाः जाथुइ भाय्यानाः व कसिचा खुसी तया यंकाः वहे जाकि लिक्छं थइ । थ्व काचिअपा सिथंयंके न्हयः छ्वासय् वाके छोइ ।

सिथं यंकी फुकीबाकाय्पिसं सकलें ख्वयावनी । थःथितिपि सकलें सनाबे जिलार्जपिसं अबीर धिया होलाः थः गुरुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी व्वनावनी सिथं यंके धुनेव भौमचां छ्वासय् पिचा वाइ । दिपस थ्यंकाः सी कोबुयावः पिसं ल त्वंकि अले खोयावपि सकसिनं त्वकी । मितम्हसिनं सोम्हेसिया लिक्छं गुरुं बिधि अनुसारं लिको प्यंथइ सिधयेव मि तं । सकल्ये लिहां वं । बलिपिया द्वाहा वनी । गम्ह गम्हेस्यां खुसिन्तु बलिपी । मितम्हसिनं नौ चुयेकाः छेय् लिहावया छे छ्वा बं पुना धू फुकं पिखालुखुस वांछवइ ।

चायागु पाल्चास छोय्ला तया छंयेगु ।

सीथाय् छेय् गुथियारपिन्त -सिपं ल्हुकेगु धकाः थःगु गच्छे अनुलारं धिवा बिइ । गुथियारतय् सी मुकाः कन्हय्कुन्हु पाःलाःया छेय् सिपं ल्हुकेगु धकाः वजि, हाकु छेय्ला, अय्ला, त्वनेगु चलन दु ।

चिपं थिकः वये-

सिथंयंकाः दिपय् यायेमाःगु अन्त्य संस्कार फुकं सिधयेकाः मुकाः गुथिया रत लिहांवयाः मुत धयागु खबर वयेव म्हुयाय्मचा भिनामचां व समजिखलः आदि पिसं कोय कयंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थिकः वयेमाः ।

चि, पालु, मलय्, व अय्ला । थ्व जहान सोयाः ज्वनावइ ।

फुकीबाकाय्पिसं तयेहइगु-

सीथाय् छे ग्वाहालि यायेगु हिसापं फुकीबाकाय्पिसं कोय्कथंया ज्वलं पालपाः तःवइ ।

जाकि, तरकारि, चि, हलू, चिकं आदि माल ।

बिचाः वये-

सिनावनाः कन्हय्कुन्हु सुथन्हापां थःथिति हातानाताकुताया मिजंपि सकलें बिचाः वं । थः गुरुं दिवंगतया सुगति कामना यानाः दुर्गति परिशोध धारणी व्वनी । धारणी व्वने सिमधःतले बिचावःपि च्वनाच्वनेमाः थ्व बिचानिन्हु यंक ज्वी ।

लोचाः वये-

सिनावनाः पेन्हु दुकुन्हु म्हुयाय्मचा भिनामचा व थः स्यापि सकसिनं ग्वाहा वं थ्व ज्वना वःगु (ग्वाहा वंगु प्वकेत) जिलार्जपि वयाः प्वकः वयेमा ग्वाःवंगु ज्वलं व्वय्या कथं ।

वजि फछि, पालु, चि, धौ ग्वः १ ग्वः ।

लोचाः वजि नये-

सिनावनाः ग्यान्हु दुकुन्हु लोचाः वजि नये । पेता घासा ज्वरेयानाः दुःखं यपि फुकीबाकाय्पि सकसितं व छेया जहानपि सकसिया नइ । म्हुयाय्मचां ज्वरे याकाः नयेमाः । निभाः मव्युवं नयेमाः ।

सोम्हेसिया म्हुतुइ लुं तयाहःगु दःसा वहे मियाः सिपं ल्हाकेगु याइ मदुसा म्हुयाय्मचा अनुसारं ।

न्ह्यनुमा तये-

सिनावनाः न्ह्यनुहु दुकुनुहु छे छळां नीसि यानाः म्ह्याय्मचां ज्वरेयाना पिखालखुस जोगियात न्ह्यनुमा विद्ये सिधदेव सकसियां जा नइ । थुकुनुहु हे बह- निइ पाखां कुनय् सुं जु मदयेव पाखाजा खाइ । थ्व पाखाजा जिलाजपिसं खाः वयेमाः । पाखाजा खाय् न्ह्यः सीथाय् ववथाय् सछि व च्याप्वा १०८ देवा च्याकेमाः । जिलाजपित कौला याकेमाः । पाखाजा खानाः म्ह्याय्मचात खःया लिहां वनी ।

दूयंक वने-

सिनावनाः सिन्ह दुकुनुहु थःगु इलाकाया तीर्थस फुकीबाकाय् दुखंयपि सकलें दूयंकेंगु ज्वलं म्ह्याय्मचां ज्वनाः तीर्थस वने । अन थ्यंकाः मिजंपिनि स खानाः लुसि थिएका मोल्हुइ । म्ह्याय्मचां खुसिइ तुं आती दाय्की । सकसियां आती अम्बः हामो, को चिकं, खो आदिनं मोल्हुयाः सिकां सःछेना गुरु थ्यंगु पञ्चगभ्य कया सुद्धयाये धुंका मितः म्हसिनं मार्गं शुद्धयानाः लिहावयाः ता मोलय् थ्यंकाः ज्वलान्हाय्क सोयाः छे छळां तीर्थयालः हाहा याना शुद्ध याये । अले सकसियां चिपं थिये । ज्वलं कोय्पाकथं सकसितं जा नके ।

चि, पालु, मलय्, अय्ला,

घःसू-

सिनावनाः सिनिन्ह दुकुनुहु दिवंगतःयाः नामं गृह शुद्ध होम यायेगु यातहे घःसू यायेगु घकाः धाइ । थुकुनुहु गुरु कलशाचनं यत्न व ग्वाःसं क्रिया यानाः सक- सितं ग्वाःस्वां विद्याः शुद्ध याकी । थुकुनुहु म्ह्याय्मचा भिनामचा दुखं वर्यपि फुकी बाकाय् व गुथियार आदि सकसितं भव्य नकेमाः । जग्य यानागु अपानिभाः मय्यं छवासय् वाय् यंकेमाः । गुथियारतय्तः *कैयलं बीवा ।

नी प्यं थ्यंगु-

थ्व क्रिया सि स्वन्ह दुकुनुहु यायेगु खः । फुकीबाकाय्पित पूजा फुकु याना बी माःसा जक याये । पुजा फुकुय् याये म्वासा आवश्यक महु । थुकुनुहु कल- शाचनं व लोकोत्तर पिण्ड थइ । सुं सःता च्वनेम्बाः भोछिचा जक च्वनाःयाइ ।

लत्या-

सिनावनाः ४५ पी ग्यान्ह दुकुनुहु थुगु क्रिया ज्वी वज्रयान या आया कथं यर्पागीति हालाः लोकोत्तर पिण्ड थइ (जाप्यं) थुकुनुहु फुकीबाकाय् म्ह्याय्म-

*थापना यानाः पूज्यानातयागु कलशालः यात हे कैयलं धाइ ।

चा भिनामचा व गुथियार आदि सकसितं सःतेमाः सकसितं भव्य नकेमाः । म्ह्या य्मचा भिनामचापिसं कोय्कथंया पिण्डय् छायेगु ज्वलं ज्वनावयेमाः । थः गुरुयात दिवंगतया नामं थःगु यथाश्रद्धा दान प्रदान याइ । थनपिनि लत्याया भव्य नके वलय् छगु थःगु हे विशेषता दु । थन न्ह्यव्वय् । भव्य नया धौतयाः सिसाबुसा तय् धुनेव मितःम्हस्यां भव्य वववसित लापी १/१ बी अय्ला ३ लु लुइ । भव्य ववचा- येकी ।

कुलाघः यायेगु-

लत्यायां कन्हय्कुनुहु फुकीबाकाय् म्ह्याय्मचा भिनामचा आदि सकलें च्वनाः न्हयतकुनुहुया सिन्हःतिनाः पुगु प्रसाद कयाः सकसियां कौला याइ ।

लय्प्यं थ्यंगु-

लत्यायां कन्हय्कुनुहु नसें प्रारम्भ याइ । गुम्ह गुम्हसियां द्वादश तीर्थय वंसा गुम्हसिया छगुजक तीर्थय वनाःनं आद्ध याः वनी थ्व आद्ध ० लौकिक पिण्ड थइ लय्प्यं थये धुंकेवलये ग्यखुस पूजा सिधयेकाः यल्य् अगिमथःस पूजा याना भव्यनःव । थुवल्य् सुं फुकीबाकाय् सःता च्वनेम्बाः थः भोछिचा गुरु म्ह्याय्मचा थुलि दयवंगाः । दान प्रदान यायेगु तीर्थया विधि अनुसारं ।

खुला याये-

सिनावनाः खुला दयेव च्वय् लत्याया अनुमारं पूजा यानाः लोकोत्तर (जाप्यं) थये । थुकुनुहु म्ह्याय्मचा भिनामचा फुकीबाकाय् सकलें सःतेमाः थुकुनुहु बह्या दुंगा व वस्त्र दान यायेमाः । सकसितं भव्य नकेमाः ।

दकिला-

सिनावना वक्षिवदेव यायेगु क्रियायात हे दकिला घकाः थ्व खुलां यायेगु थेंहे खः । थुकुनुहु फुकीबाकाय् म्ह्याय्मचा भिनामचा व गुथियारपि सकसितं सःतेमाः । बखिफुकुय्पायेमाःसा पाजुखल नं बखिफुकुय्पात वसः जुच्छि तथाहयेमाः म्ह्याय्मचा भिनामचा पाजुपि सगं ज्वलं व वसः वा तपुलि ग्वः १ हयेमाः

○पोप्यं (तछोचुं यात)

१ गोकर्ण २ गुह्यश्वरी ३ शङ्खमो ४ राजतीर्थ ५ त्वखादुवाः ६ भचा यूसि ७ लखुतीर्थ ८ कन्ह खुसी ९ त्वख दुवाग १० दानगाः ११ भाजुगाः १२ नेखु थुगु तीर्थसः छताछता दान यायेगु स्नानयायेगु विधि दु अनुसारं दना याये ।

म्हणाय्मचा भिनामचा पिण्डय् छायेगु ज्वजं मुथय् पूजा यात लाका ज्वनावयेमा ज्वलं कोय्पाकथं । गुथियार खलपिसं पिण्डय् छायेगु ज्वलं ज्वनावयेमा ।

जाकि, स्वां धुं, धुपाय्, खाजा, केरा, सिसाबुसा धौग्वः १ सगं ज्वलं - खें माको, न्यामाको, अय्ला १ मना, वसः वा तपुलि ।

पाहाँ वने-

श्व पाहाँ वनेगु लत्याः, खुला व दकिला यादुने यायेगु चलन खःसां आ-पासियां लत्यां वा खुलां याइपि दु । ब्याः छोयाहःपि थुकुहु फुकीबाकाय् म्हणाय्मचा भिनामचाः सीबलय् खाहालि याःपि थःथिति जलःखःला पासाभाइपि सकसितं सता भवय् नकी । भवजय्स ☐ वतां खानाः भवय् नकेमाः ।

निदँया तिथि-

थुकुहु नं लत्याः खुला बलय्थ्ये बज्जयानी कथं पूजा यानाः लोकोत्तर पिण्ड थयाः आदु याइ । म्हणाय्मचा भिनामचा फुकीबाकाय् सकसितं भवय् नकेमाः । तापाःपि थःथितिपिनं सःतेमाः ।

अनपिनि भवय् सिधय्का कनये कुन्हु ज्यासः दुःख स्पूपि सकसितं सःता नकेगु भवय् यात हे ब्यबा भवय् धाइ । ज्यासनेत लुसि कोतायेगु धकाः धाइ (भवय् छन्हु न्ह्यो यातः धाःगुखः) ।

☐ झीनिता घासाता ।

रंजितकारतय्गु परम्पराकथं

रंजितकार अथवा छिपा थुपि कापतय् रंगं छिनाः थोथोया वुत्तां छाय्-पाः वयाचवंपि खः । लिच्छविकालया त्वहंपतिइ गनं गनं रंग दयेकाः रंगया कर कायेगु परम्परा नं खने मदुगु मखु । भाषा वंशावलिइ जुजु जयस्यति मल्लया जाति विभाजनं वंचुगु आदि न्याता रंगया का कापः आदि छोगु व बुज्या यायेगु ज्या उक्त वंशावलिइ न्ह्यथनातःगु दु । इमि पुरोहित वज्राचार्य खः । इपि बौद्ध धर्मया अनुयायी खः । आः इमिगु परम्परा झो छुताह्ये ।

धौबजि नकःवने-

म्हणाय्मचाया प्वाथय्दयाः च्याला फुनाः गुलाय् बधनेव थःछें खलःपिसं प्वाथय् दुम्ह म्हणाय्मचायात बवय्कथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि नकः वनेमाः ।

यःमहि १२५ ग्वः, धौ १ ग्वः, बजि १० मना, मनाःगु खें १२ ग्वः, खेंवः ६ पा, लाग्वः १५ ग्वः, लापो १५ ग्वः, माय्गो १५ पा, सन्नासि ८ ग्वः, केरा १ दर्जन, अय्लाः १ मना, मनाछव्वलाः १/२ धानि, पुकाला ।

थुलि ज्वलं ज्वनाः भांम्ह व कुमि बनाः स्वःवनी । उबलय् इमित बांला-क भवय् नकाह्येमाः ।

सिचुपालु वयंके छवये-

मचाबुइसाथं काय् वा म्हणाय् न्ह्याम्ह जूसां सिचुपालु वयंके छवयेमाः । ज्वलं बवय्कथं ।

इमू १ पाउ, पालु १ पाउ, चि १/२ मना, लवं ६ पवः, चाकू १ ग्वारा ह्यः १ पाउ ।

काय् जूसा चवय्कथंया ज्वलं व म्हणाय् जूसा चवय्कथंया बच्छि बच्छि जक तयाछवये ।

थःछें खलःपिसं कयाः गुलि तया हःगु खः उलि हे साया छवयेमाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबूया प्यन्हु वा खुन्हु सुथ न्हापां नीसी यांनाः लुसि ध्यनाः मोल्लुयाः दिविअजि पुजा याकाः आगंन्वचा दान याकाः फुकीबाकार्पि सकसिनं भव्य नकाः वा ज्यःना याकाः मचाबूव्यंके । थुकुन्हु थःछे खलःपिसं वव्यबियातःकथंया ज्वलं तयाः मचबूव्यंके कु छवयाहयेमाः ।

सुबू १ पाः, मचायात लासाफांगा, मांहेसित वसः निजु, मचायात लं निजु, मचाकथि १ गू, तुडवः १ डवः, लः ववाकेत खोला १ गवः वहःया अजःसला १ गू, वहःया प्युचा १ गू, घोतिचौथि वसा १ गवः, तःगवगु कयगू १ मना, कःपू १ मना, तुयूसिम्नु १ मना, मी बाचकं, हलू बाचकं, अकुचा भचा, मुस्या १ मना, पालू १ पाउ, खिचाभ्वाथः, चोकी १ मना, ववतः १ ज्वलं ।

थुलि ज्वनावःम्ह कुमियात बांलाक भव्य नकाः छवयेमाः ।

मचाबू स्वःवये-

मचाबूया १५ न्हु बा २० न्हु दयेव सः बियाः थःछे खलःपि वव्यबिया- तःकथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवड ।

वजि ४ मना, चुंला १ धानि, चाकु १ पा, ध्यः १ पाउ, चिकं थल १ गवः, जाकि १ मना, श्वे छ सोमा ।

थये स्वःवःपि सकसितं भव्य नकाहयेमाः । हानं थःछे खलः कं जाकि न्यागः व चिकंभचा चमुप्वालय तयाः आसिका याइ कि १२० वं तक्क म्वाय फये- मा घकाः कामना याइ ।

मेपि थःथिति खलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः स्वःवड ।

वजि ४ मना, चुंला २ पाउ, चाकु १ पा, ध्यः १ पाउ, चिकं भचा श्वे १ सोमा ।

मचा जंको-

काय्मचा जूसा खुला बा च्याला म्हाय्मचा जूसा न्याला वा न्हय्लां श्व क्रिया याइ । दकलपू न्हापां स्थान गनेद्यय्के यंकाः लितहया छेय् धौसगं, खे सगं बियाः मचायात जा नकी । थुकुन्हु सुं सःताच्चवनेम्वाः भोछिचा च्वनाः याइ । थःछे खलःपिसं नं छुं हयेम्वाः ।

यदि बांलाक यात धाःसा थःछे खलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वयेमाः ।

वसः १ ज्वलं, धौ १ गवः, सगंयात खे माक्व, न्या माक्व, श्वे १ सोमा, *रक्षामाः १ माः नं तयाः यंकेमाः ।

यःमहि ववखायेके-

मचा निदें दयेव निदेंदुन्हि यायेमाः । थुकुन्हु मचायात तःगवःगु यःमहि २ गवः व लोहेंचासहि २ गवः कोखायेकाः जन्मन्हि यायेमाः थःछे खलःपिन्त यःमहि विडके छोयेमाः । पाजुपिन्थाय् १०८ गवः व मेपि तःके हे पिन्थाय् १२ गवः बियेके छोये पाजु म्हसिनं मचायात वसः जूछि मेपिसं मचायात लं पाः छपाः बियाह- येमाः । श्व नली मचा बुईवले जक काय् जूसां म्हाय् जूसां ।

बुसंखा-

श्व काय्मचा यात ७ वं बा ८ वंया उमेरय् छेय् पाजु लुंछोचां सेंखा- के भाये यांनाः नौनं सेंखाकाः निनि सेंफयाः छेय् थाकुलि नकिनं सगं बीकाः बुसंखा क्रिया याइ । पाजुम्हेस्यां वव्यबियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः वयेमाः ।

धौ १ गवः, ववतः १ ज्वलं, खे माक्व न्या माक्व, अय्लाः १ मना बुसं- खाःम्ह मचायात लं १ पा । सेंफःम्ह निनियात लं १ पाः बीमाः ।

फुक क्रिया सिधल धायेव फुकसित भव्य नके ।

कय्तापुजा-

श्व कय्तापुजा १२ वं १३ वंया उमेरय् मेखरावन्दन विधि अनुसार गुरुपि च्वनाः सहश्राहुति होम यांनाः कय्तापुजा याइ । थुकुन्हु पाजु सेंखाके भाय् यांनाः नौनं सेंखाकाः निनि सेंफयाः माःगु विधि अनुसार पुजा सिधयेव स्थान गनेद्यय्के वनाः पाजुं लिगनाः छेय् हयाः धौसां खेसगं बी । थुकुन्हु पाजुम्हेस्यां वव्यकथंया ज्वलं छवया हयेमाः ।

ववतः १ ज्वलं, धौ १ गवः, खे माक्व, न्या माक्व, भिक्षा बियेत जाकि १ मना, कय्तापुजा याःम्ह मचायात वसः जुच्छि, मांहेसित वसः जुच्छि, बोम्हेसित जुच्छि ।

मेपि थःथितिपिसं ज्वनावडगु ज्वलं थये खः । भोपार्हापिसं खेसगं धौ सगं व लं १ पाः बा तपुलि १ गः, मेपिसं लं १ पाः बा तपुलि १ गः ज्वनाः भव्य थये ।

*हःथं, कौ, धुंया लुसि, भालुवा लुसि, भोमिखा, रुद्राक्षि, च्याम्पति आदि तयाः माः हना तःगु श्व ववखायेकल धायेव सर्वप्रकरं रक्ष जुई ।

इहियाये-

श्व मिसामचा ५ दॅनिसें ८ दॅया दुने श्व क्रिया याइगु खः । श्व चॅत्य प्रतिस्था, भीमरथारोहण बा सुनां नं इहिमुंका थाय वना इहि याना ह्याः छेया पिखालखुइ फॅबारां छुनाः दुकाइ । श्व सकस्यां उथ्यं खः ।

बाऱ्हाः तये-

श्व क्रिया रजस्वला जुइ न्हयः साइतय धौसगं बियाः बाऱ्हाः वयथाय तइ । १२ न्हतक मिजंतयगु सुयागु खवाः स्वये मज्यू । सूर्यया जलं छयेके मज्यू । प्यन्हु दयेकाः ववंचिकं सायेकी । ववंचिकं सायेके धुमेव खय्बलि (खय्-गुसि) वयनी । थुकुन्हुनिसें परंपरागत क्रिया छुं हे याये मजिल ।

बाऱ्हाः पिकाये-

बाऱ्हाः तयाः १२ न्ह दयेकाः सूर्य दर्शन याकाः सूर्य पुज्याकाः गुरु व गुरु मांपिसं विधि अनुसारं पुजा यानाः स्थानगनेछय्के यंकाः बाऱ्हाः पिकाइ । बाऱ्हाः स्वःवःपि, बाऱ्हाःवयथाय म्हितःवःपि, जलःखःला आदि सकसितं बाऱ्हाःभव्य नकेमाः । स्याःपि पाजुखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः भव्य वयेमाः ।

धौ १ ग्वः, खे माक्व, न्या माक्व, अय्लाः १ मना, चुबूजाकि फछि, लं १ पाः, (मचायात) ।

मेपिसं लं १ पाः ज्वनावयेव गाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहा याये न्हयः भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा ल्याः जातल त्वयेव छसीकथ ववय्बियातःगु अनुसारं ज्याझो न्ह्याकाः यंकी ।

वय्बीगु-

जातलं त्वयेवं व्याहा यायेगु पक्का जुल भापा न्हापां वय्छता नि बिया-तयेगु धकाः ववय्बियातःकथंया ज्वलं ज्वनाः लमि व कुमियात वय्बीके छवइ ।

ग्वःगु वय् १० ग्वः, ह्याउं सिंहः १ प्वः, म्हासुगु सिंहः १ प्वः, ववता १ ज्वलं ।

थुलि ज्वनाः वःपि लमि व कुमियात बांलाक कौला याकाः हयेमाः ।

लखाबीगु-

भौमचा काःवने च्यान्हु बा बाःछि न्हयः लमि व कुमि वनाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः सखाः ब्यू वनेमाः ।

ववतः १ ज्वलं, लखामन्हि १/२ पा, *मिथाइपा ४ पाः, मिनिग्वः निकःमन्हि स्वथनातःगु नांचा १ ग्वः (थुकि भोंत हिनातइ) ।

थुलि ज्वनाः वनाः भौमचायात पयतुकाः धौसगं बीकी । भौमचायात नांचा तछयाके बी । नांचास तयाः हःगु निकःमन्हि छग्वः छःयात छायेकी । सुकुन्दाय् छग्वः छाइ । भाःत जुइम्हेसित १ ग्वः भाग तइ । हानं निकःमन्हि १ ग्वः कयाः लमियात कयेके बी । श्व छगु उमि थःगु हे विशेषता खः । थुलि याये धुनेव लमि व कुमियात बांलाक भव्य नकेमाः ।

लिकुकु छवयेगु-

श्व लखा ब्यूवइकुन्हु मिसाया पति थः जिलाजं जुइम्हेसित लिकुकु धकाः तःजिक धासाता व भव्य ज्वरेयानाः छवयेमाः । ज्वलं ववय्कथं- मिनिता धासाता स्वताकिसिमया ओ (○चन्द्रमा ओ, तुसिपु ओ, चाकःलाओ), वजि ४ मना, लाग्वः, √लपीपा, ताःतुपुका, सै पुका, ग्वःपुका, न्हाय्पं पुका, मेपुका, मिखा पुका, न्हयपु पुका आदि ।

लमि व कुमियात नं श्व हे वमोजिम सकतां ववाःता व वजि १ मना १ मना तयाः १ व्व / १ व्व भाग बीमाः ।

लमि व कुमि लिकुकु ववनाः जिलाजंया छेय् वनाः फुकं न्हयःने तयाः छः छायेकाः भोजन याकी ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं आमन्त्रित यानाः जन्त मुंकाः भौमिध्वः व ग्वाः लःल्हानाः बाजागाजा सहित सुकुन्दा ज्वःववतः आदि ज्वनाः भौमचा काःवने । मिसायाथाय् श्वनेव लसकुस यानाः दुकयाः अन नं मोसि-ध्वः ग्वाः बी । अले बाःजु छम्हेसित थतः ववनाः यंका खेवः पुकाला, व महि तयाः पाहाँ याकी तर नइ मखु । थुलि याये धुनेव अन चवने भाक्व चवनाः मेपि थःगु छेय् वनी । थुकुन्हु उमि थः इष्टमित्र, पासाभाइ, सकसितं पय्नाःबियाभव्य नकी । भव्य वववसिनं भौमचापाखे ववय् सायेकाः ववतः लःल्हाइ ।

भौमचा पितबिये-

भौमचा काःवनेयां कन्हयकुन्हु गुरुया उजंकथं न्ह्याय्मचायात ववय्

*धयलय् तुक्क छुतातःगु प्यकुं लाःगु मन्हि ।

○माय्पागु चन्द्रमा बालूगु, तुसिपु बालूगु व चाकलाःगु ओ ।

√सालूकः लापी दयेकाः तःगु ।

सायेकाः, मांभोयात म्हयाय्मचां ल्हाःख्य पुतुव्य लःल्हानाः सहभोजन नकी
सिधयेव म्हयाय्मचा तुतिइ मांभोनं पादार्घ यांनाः विधि अनुसार म्हयाय्मचा पित
बियाहइ । पिखालुखुइ बाःजुम्हेस्यां दूकांगा फायेकाः दुलिइ थोंकन्ह्य मोटरय
तइ । लेंय दुवातय वा स्थानगनेछःयाथाय निखलःयां गुरुजुपि च्वनाः भौमचा
ल्हाये सिधयेव मिजंया छेंया पिखालुखुइ लसकुस यांनाः तले थतः च्वनायंकी ।

ह्वंके-

भौमचा कयाह्याकुन्ह भौमचा व काय्मचा नापं तयाः भौमचापाखें
फुकीबाकाय्, थःथिति व थः भाःतयात समेतं ख्य सायेकाः धौसगं बियाः विधि
अनुसार ह्वंकी । थुलि याये धुनेव खेंसगं बियाः निम्हेसितं थाय्भू छपातय तया
सहभोजन नकी । थुकुन्ह थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं व्याहाभ्य
वक्वसित व्याहायाइम्हेस्यां पंचिता महि छता/छता लःल्हायेमाः ।

ह्वाः स्वयेगु-

भौमचा दुतहयाः कन्हय्कुन्ह मिसापित ह्वाःस्वःवनेगु धकाः थःथिति,
इष्टमित्र व पासाभाइपि मुंकाः ख्यबियाबलेया ज्वलंस मगाः मचाःगु तनाः ह्वाः
स्वःवने । छले अन थंकाः ज्वनावंगु ज्वलं सकतां म्हयाय्मचाया न्ह्यःने च्वया
सकसियां धिवा तयाः ह्वाः स्वइ ।

ह्वाः स्वये सिधयेव मिजंपाखें ह्वाःस्वःवपि सकसितं ल्हाःमहि (पंचि-
ता महि) छपा/छपा, ज्वःपस्ताः महि छपा/छपा, गुलुमहि छम्ह/छम्ह, व
चिग्वः कय्गू पवयातःगु निग्वः निग्वः बियाः दुगंसलिखय न्यालु/न्यालु अय्ला
त्वंकी ।

दुचायेकेगु-

ह्वाः स्वये सिधयेव उकुन्ह हे बहनिइ जिलाजं, जिलाजंया पासा छम्ह व
लमि च्वनायंकाः जिलाजंपाखें ससःखलःपित ख्यसायेकाः ससःमां मं धौसगं
बियाः जिलाजंयात लं १ पाः लः ल्हायेमाः थुलियाये धुनेव लमि सहित सकसितं
तःजिक ख्य नकी । ख्य नये सिधयेव ससःखलःपिके बिदा कया कलाः च्वता
थःगु छेंय ल्याहां वइ ।

बुढाबुढि जंको-

थ्व प्रायः सकस्यां उथ्यं खः । भिमरथारोहण देवरथारोहण, महारथा-
रोहणया विधि अनुसार गुरु वज्राचार्य द्वारा पुजा यांनाः याइगु खः ।

थाकुलि लुइगु-

गुरु वज्राचार्य विधि अनुसार दिगुछःयाथाय च्वनाः थाकुलि लुइगु याइ ।
थ्व प्रायः सकस्यां उथ्यं जू ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सोकुन्ह-

देह अन्त जुइव सकसितं सः कनी गुथियारतय् सःकनी । गुथियारतय्-
सं देवं काय्कः वैं । माःगु सकतां ज्वलं सनागू खलःपिसं ताःलाकी छें दुकापिकां ती
अनपिनि मितेम्हसितं तिगुमछु गुथियारपिसं याइ । सौबः थिलेगु नं मीतः मेसियां
याये म्वाः । फुकिबाकाय्वा मिसापिसं याइ । छ्वासय् वायेगु पिचा वायेगु नं
फुकीपिमन्तु याइ । सिधंयंकेगु खर्च फुकं सनागू खलकं व्यहोरे यांनाः अन्त्य
संस्कार याइ । थुलि जक मछु गुथियारपिसं तःरि सीसा २००/- दां व मचा
सीसा १००/- दां सनागुखलकं बोगू यांनाः वयाच्वंगु दु । थ्व सा पहे दौलागू
नियम धायेमाः ।

खुसिबजि नकःवये-

दिपय् सो मुइधुंकल धइगु सः न्यने धुनेव स्याःपि म्हयाय्मचा, भिना
मचा व सन्धिपि वयाः खुसिबजि नकः वयेगु धकाः वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः
वइ । थ्वयात हे मेपिनि चिपं थोः वयेगु धकाः धाइ ।

बजि, चि, पालु, साखः, लई, महि, अय्लाः १ मना आदि भाव ज्वनाः
सीम्हेसित छगू भाग तयाः दुःखं वयंपि फुकीबाकाय् सकसितं भाग तयाः नकी ।

बिचाः वये-

सिनाः कन्हय्कुन्ह सुथंहापां मिजं फुकीबाकाय् थःथिति, गुथियार
सकले बिचाः वइ । गुरुजुं दुर्गतिपरिशोधन धारणी च्वने सिमन्हःतले सकलं अन
च्वनाच्वने ।

लोचाः वये-

सिनावनाः प्यन्हु दुकुन्ह म्हयाय्मचा भिनामचा व मिसा थःथितिपि
सकलं दिवंगतया गुण स्मरण यांनाः ख्वया लोचाः वइ । नापं व्याः नं ज्वनाः वइ ।
व्याः या ज्वलं वय्कथं ।

कचिकं वयेगु- बजि फछि, कम्घासा, लइ, वाउंचा, धौ १ ग्वः, साखः १
पाउ ।

बुका वयेगु- बजि १२ मना, कःसू, कम्पासा, बाउंचा, धौ १ श्वः, ओ १२ पाः, व (कःसू ओ)

लोचा बजि नये-

सिनावनाः खुन्हु दुकुन्हु लोचाः बजि नये धकाः म्हयामचां ज्वरेयाकाः दुःखंवर्यपि फुकीवाकायपि सकसितं बहनी भव्य नकेमाः ।

न्हयन्हमा-

सिनावनाः न्हयन्ह दुकुन्हु म्हयामचां ज्वरेयाकाः दिवंगतया नामं पि-
खालुखुइ जोगियात न्हयन्हया जा बी । थुकुन्हु सकस्यां जा नइ । बहनी लय
सून्य ज्वीवः पाखां कुनय पाखाजा खाइ । म्हयामचात खवया छे लिहावनि ।

दूयंकः वने-

सिनावनाः सिन्हु दुकुन्हु फुकीवाकायपि सकलें मुनाः म्हयामचां पिखा
लुखुइ आती दायेकाः मिसात थःथितिपि दिवंगतया गुण स्मरण याताः खवयाः
थःगु इलाकाया तीर्थय वनाः सेंबानाः, लुसि थोहाः गुरुजुं व्यगु पंचगव्य कयाः
अम्बः, हामो, क्वंचिकं, खौ, आदि नं मोल्हुया बखि च्वनीपि दःसा बखि वसः पुना
देह शुद्ध याताः लें दुछि मितःम्हेस्यां पंच गव्य हाःहाः याताः मार्गं सुद्ध याताः
सकलें थःगु छेय थ्यनेव सकसितं कौला याकी ।

घःसू याये-

सिनावनाः सिनिन्हु दुकुन्हु गुरुं गृहशुद्ध होम याताः दुःखंवर्यपि सकसितं
घःसूभव्य नके ।

लत्या-

सिनाः ४५ न्हु दयेव गुरुपाखें कलशपूजा व लौकिक पिण्ड थयाः विधि
अनुसार पुजा याइ । म्हयामचा भिनामचा व थःथितिपिसं कीगःकी तःवयेमाः ।
थुगु ज्वलं वव्यकथं ।

धौ १ श्वः, खाजा १ गू, केरा १ पु, जाकि सिन्हः, पुजा १ ज्वलं ।

थुकुन्हु हे थः गुरुपात दान प्रदान व सीबले ग्वाहालि याःपि थःथिति,
इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं पाहांवनाभव्य नकेगु चलन दु ।

खुला, दकिला,-

सिनाः खुला दयेव गुरुजुं कलशपूजा व लौकिक पिण्ड थया विधि

अनुसारं पूजा याताः फुकीवाकाय सकसितं भव्य नकी ।

थुकुन्हु नं म्हयामचा, भिनामचापिसं कीगःकी च्वयकथंया ज्वलं
ज्वनाः वयेमाः ।

सिनाः दछि दयेव पूजा क्रिया लत्या व खुला अनुसारं व कीगःकी नं
व हे अनुसारं ज्वनावयेमाः । थुकुन्हु बखि फुक्य यायेमाःपि दःसा बखि फुक्य
याइ । थुलि याये धुनेव खुलाबले थें हे सकसितं भव्य नकेगु याइ ।

निदंया तिथि--

सिनाः निदं दयेव दिवंगतया दुर्गति मोचन जुइमाः धइगु कामना याताः
खुला बले थें हे पूजा क्रिया याताः म्हयामचा भिनामचापिसं कीगः की तयेहयाः
विधि अनुसार पूजा तिथयेव फुकीवाकाय सकसितं भव्य नकी ।

राजबाहकतय्गु परम्पराकथं

स्वयम्भूया ल्युने इचंगु नारायण वनेगु लेंय येया होल्चो धइगु स्थानय् राजबाहक व नगरकोटी धइगु निगु समुदायेलय् बिभाजित जुयाच्चंगु नेबाः जाति मध्ये खः । थुमित पुतुवाः व दुई (दली) धकाः नं धया वयाच्चंगु दु । येयाः पुन्हीबले कुमारीया जात्रा ज्वःछि दय्देसं भैरव, सबः व भकु पिदनीपि खलः थुपि हे खः । जात्रा ज्वःछि इतुंबहाःया काय्गः ननी छःछेय् चवनी । उगु काय्गःननीयात हे दुईबहाः धकाः संज्ञा बियावयाच्चंगु दु । जात्रा सिधयेव थःगु छेय् ल्याहां वनाः सकस्यां भव्य नयेगु याइ । हानं जिनिदेय् छवः आकाश भैरवया गच्छि प्याखं पिदनीपि खः । राजबाहकपिनिगु थौकन्हय् २४ खा छे दु । होलिचोया कोसं छगू गांचाहे नगर कोटिगां खः । थुमित नं दुइ धाइ । तर राजबाहक तः नाप छुं सम्बन्ध मदु धयाःगु सोदव । थुपि नगर कोटं वया चवः पिला धयागु अनुमान याये वहःजू । थये नं न्यनेदु पल्लने भर्ना मयागुलि नगर कोटि धयागु स्वाना पल्लने भर्ना जुल धयागु आपाः सिया धापू दु । थगुलिखे पायेछि खः अन्वय सनया बिषये तिन ।

थुमिगु लजगाः स्वां मीगु, सेउवा मीगु, सिं मीगु व सिसाबुसा मीगु खः । थुमि पुरोहितद्वारा यायेमाःगु पुजा क्रिया छुं मदु । फुक्क थःथःपिसं याइ । आः इमिगु परम्परा छसीकथं न्हयस्वयाहये ।

जन्म जुइ न्हयःनिसें यायेमाःगु ज्याखें

मचाबू कुन्ह-

मचाबुइ साथं दिदिअजि मचाया पि ध्यनाः मुकां जीव मचाबूगु खें थःछे खलः पिन्थाय् नं सः कके छवइ । सः न्यनाः थः म्हाय्मचाया थाय् मचाबूगु स्वः वइ । स्वः वयेत छुं ज्वनाः वयेम्बाः । स्वःवःपिन्त कौला याकाः छवये ।

मचाबू व्यंके-

अनपिनि ४ न्हु बा ६ न्हु बा १२ न्हु मचाबू व्यंकेमाः धइगु मदु । मचा

बूबले पीध्यानाः चिना थकूगु का गुबले कुतु वइ अबले व्यंकेगु जुइ । थुकुन्ह छे छ- खां नीसी यानाः दिदिअजि छवास अजिमा पुज्यानाः व्यंकेगु ज्या सिधयेकी । थुकुन्ह थःछे खलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं दिदिअजियात बियाहयेमाः । दिदि अजियात बांलाक ज्योना याकाः छवयेमाः ।

बजि २ मना, जाकि २ मनाया थुयातःगु जा, लाभा १ पाउ, मस्ता भचा, चि भचा, हलू भचा, पाछाइ, आलू २ पाउ, खाया ला ।

मचाजंको-

मचाबुयाः काय्मचा जूसा खुला वा च्यालां, म्हाय्मचा जूसा न्याला बा न्हय्लां मचाजंको याइ । थुकुन्ह श्री आकाश भैरवयात ग्वंगः स्वानाः बांलाक पुजा यानाः छेय् ल्याहां वयाः मचायात धौसगं, खेसगं बियाः फुकीबाकाय्पिस दिर्घायुया कामना यानाः मचायात दक्षिना छायेमाः । अले फुकीबाकाय् सकसितं जाभव्य नकि ।

कय्तापुजा-

कय्तापुजा थुबले यायेमाः धइगु मदु । छेया परिस्थिति बिचाः यानाः जक कय्तापुजा यायेगु वःछिइ । कय्तापुजा याये कुन्ह मुथः न्हापां कय्तापुजा याइम्ह मचायात सेंखाकाः मोल्हकाः मचा व फुकीबाकाय्पि सकलें श्री भैरवया स्थानस वनाः पुजा यानाः ल्याहां वयाः छेय् पाजुम्ह वव्यकथंया ज्वलं अनुसारं कय्तापुजा याःम्ह मचायात सगं बियाः वसः लःल्हाइ ।

पुजा ज्वलं १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खें २ ग्वः, ग्या २ म्ह, ध्वं १ सोंमा, कय्ता १ पु. तपुलि १ ग्वः ।

श्री भैरवयाथाय् पुजा याःवनेत पाजुं ज्वनावःगु सगं (खें १ ग्वः व ग्या १ म्ह) व पुजाभः ज्वलं नं ज्वनावनेमाः ।

पुजा सिधयेव सकलें छेय् ल्याहां वयाः सकस्यां समय नये । समय नयेबले न्हयःने भव्य व १ व / १ व नं तयाः समय नये । भव्यस्वय् चवंगु ववाःता यःयःगु देपां कयाः नइ ।

थुमि मिसा मचायात यायेगु क्रिया “इहियायेगु” “बाह्लाःतयेगु” छुं यानाचवनेम्बाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहा याये न्हयः भौमचा मालाः भौमचा जुइम्ह लुइव वव्यकथंया ज्वलं

सहित ज्वनाः लखा व्यूवनी । लखा व्यूवनीम्ह लमि व कुमियात साधारणकथं
भव्य नकाः हयेमाः ।

सखाबोगु-

जाकि ५ फा, लखादां २० तका, दुहूमू २० तका, मांम्हेसित पसि १
त्वाः, *सतकि १ गू, लुंया धुंघी १ ज्वः, तिलहरी १ माः, मुन्नि १ गू, वसः २
जु, व वतः १ ज्वलं, खे मावव, न्या मावव ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु थःथिति, फुकीबाकाय्, इष्टमित्र, जःलाखःला ब बाजा गाजा
थाकाः भौमचा काःवने । मिसाया छेय् थ्यंकाः लसकुस यानाः दुकयाः सकसि-
तं तःजिक भव्य नकाहइ । थुकुन्हु इमि थःथिति खलःपि, पासाभाइ आदि सक-
सितं नं पय्नाबियाभव्य नकी । भव्य वडपि थःथितिपिसं थःगु गच्छे अनुसारं
वसः लःल्हाइ । भव्य सायेकेगु चलन मडु ।

म्ह्याय्मचा पितबिये-

थःम्ह म्ह्याय्मचायात धौसगं, खेसगं बिये धुनेव सहभोजन नकाः
म्ह्याय्मचा पित बियाहइ । थुखे मिजंपाखे जन्त बःपि सकलें भौमचा वनाः
थःगु छेय् थ्यंके हइ । पिखालुखुस लसकुस यानाः भौमचा दुकाइ ।

ह्वंके-

भौमचा कयाह्याः योग्य थासय् तयाः काय्मचा व भौमचा निम्ह नाप
तयाः धौसगं खेसगं बियाः निम्हतिपूयात नं सहभोजन नकी । बह्मिइ थःथिति,
इष्टमित्र, पासाभाइ सकसितं व्याहाभव्य नकी ।

ह्वाःस्वये-

भौमचा ह्वंकाः प्यन्हु दयेकाः ह्वाःस्वयेगु जुइ । भव्य ह्वाःस्वःवनेत
मिसापतिइयापि छेया जहानपि काय्मचा म्ह्याय्मचा ग्वःम्ह दु डलि वनेव गाः ।
थःथितिपि सुं वनायंकेम्वाः । ह्वाःस्वःवनेत वव्यकथंया ज्वलं ज्वना वनेमाः ।

हलुवाइ महि जायेक भुपाः १ पाः, बजि ३ मना, छ्वय्ला १ गू रिका-
पि, भुति १ मना, मुस्या १ मना, आलु २ पाडया तरकारि, खे २ ग्वः, न्या १
म्ह, मुस्याचा १ मना, ओ २ पा ।

*भौमचा जुइम्हेस्या माया दुरु त्वना वःगुया वापते बीगु दां ।

*सचिका

थुलि ज्वनावंगु ज्वलं सकतां म्ह्याय्मचाया म्हथःने व्वयाः म्ह्याय्मचा
यात धौसगं, खेसगं बी । अले ह्वाःस्वःवःपि सकसितं मिजपति जाभव्य नकी ।

पंचरात फकेय् यायेगु-

ह्वाःस्वये सिधयेव जिलाजं व्वनायंकाः जिलाजंतात सगं बियाः बांलाक
देमाभव्य नकी । भव्य नये धुनेव थः कलाः व्वनाः छेय् ल्याहाँ वइ । भव्यात हे
पंचरात फकंय् यायेगु धाइ ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

अतित्य देइयात त्वःता वनिबले गुथियार खलः व फुकीबाकाय्पिगु
ग्वार्हालि अतित्य संस्कार जुइ । अतित्य संस्कार यायेत सिमा १ न्यानाः तत्कालं
सिमा वःथलाः थःगु इलाकाया दिपय् यंकी । थुखे गुथियारपिसं कुताः दयेकाः
प्यम्हेस्यां ववड्डकाः मि तइम्ह व थःफुकीबाकाय्पि सकलें ह्वयाः शवयात्रा वनी ।
दिपय् थ्यंकाः मि तयाः अतित्य संस्कार सिधयेकाछ्वइ । भव्य सीकुन्ह्या खचं गुथि-
यारतय्सं बेहोरय् याइ ।

सिनाः शिन्हु दुकुन्हु-

थुकुन्हु छेछ्छां नोसी यानाः मोल्हुयाः छेया जहानपिसं वव्यकथंया
ववाःता ज्वरेयानाः जोगियात व छ्वासय् भाग तयेवं गाः ।

जाकि प्यमनाया जा, बाजे ४ मना, ला २ पाड, आलु, बाउंचा, कय्गू,
बकूलाः, मुस्या, माय्के, तःखाः ।

थुलिया निगू भाग जोगियात व छ्वासयात ।

थुलि भाग तये सिधयेव फुकीबाकाय् सकसितं जा नके ।

सिनाः दच्छि दुकुन्हु-

थुकुन्हु चव्य शिन्हुकुन्हु न्हयथनागु अनुसारं जोगियात व छ्वासय् भाग
तयेवं गाः । मेगु छुं यानाचवने म्वाः । थुकुन्हु थःथितिपिसं वव्य न्हयव्वयागु
ज्वलं ज्वनावयेमाः । इमित भव्य नकाः छ्वयेमाः । थुपि चच्छि अन हे रात
चवनी । कन्हय्कुन्हु सुथय् जा नकाछ्वयेमाल ।

जाकि १ मना, बजि १ मना, पाछइ १ म्ह, चि, पालु, मल्ला, हलू ।

भव्यकःपिनि दैय्देसं आढ नं यायेमाः घइगु मडु । छुं मेमेगु संस्कार
यायेम्वाः । थुलि हे जीवन हनाः संसारयात त्वःता वनी ।

कुलुतय्गु परम्पराकथं

श्रीगु संस्कृतिइ न्हापांनस्ये न्ह्यानावया च्वंगुवाद्य बादनयायेगु सेने कने-
यायेगु परम्परा दयाच्चंगु खः । लिच्छविकालय् वयाः बाज्या बन्दोबस्त यायेगु
आदि सेनेकनेया प्रबन्धया शील्य “बादित्त घोष्ठी” नापं बिभिन्न पांचलि दनाच्च-
गुलि प्रष्ट जू । उगु ताकया त्वहंपति केना च्वंगु दु ।

थुगु परम्परां पिदंगु ज्या ज्वनाच्चपि थुपि श्रीगु समाजय् सीमित
समूहय् दयाच्चपि खः । थुमिगु मू लजगा श्रीगु नेपाःया संस्कृति बाजागाजात
दय्केगु मर्मत यायेगु व छेगुया म्हिचा आदि दयेकेगु थौतक नं यानावयाच्चनतिनि
उकिहे थुमित चर्मकार धकाः धयावयाच्चन ।

भाषा वंशावली जुजु जयस्थिति भरलया जाति बिभाजनं थुमित थुकथं
चिनातःगु खनेदु । थुमिगु मू लजगाया रूपय् छेगुया म्हिचा दय्केगु छेगुया
“कुसा” ? दय्केगु बाजने छेगुलि भुनेगु आदि खः । थुमि पुरोहित सखाकीम्ह व
लुसि ध्यंकीम्ह थःगु हे जातिया सःम्ह स्पूम्हसे यायेगु व इहीपाः यायेत थःगु जाति
सुं मन्त धाःसा थःगु जातयात बांलाक उलाः श्रेष्ठ नसे कुसल्यानीतकंयापि
हयेज्यू थुकी दोष मदु धयागु वंशावली न्हयथनातःगु दु ।

तत्कालिन समाजय् न्ह्याथे जूसां थौकहे सीमित रूपं दयाच्चपि थुगु
जातिया संस्कार छसीकथं न्हयव्वयाहये ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकःवने-

मचा प्वाथय् दयाः ६ ला दयेकाः थःछेखलःपिसं वयक्कथंया ज्वलं ज्वनाः
धौबजि नकःवनेमाः । बांलाक कौला याकाः छवये ।

खे १० ग्वः, न्हा १० म्ह, बजि ६ मना, धौ १ ग्वः, लड्डु महि स्वयाः ।

थुमि सिचुपालु वयंके छवयेमाः ।

मचाबू ब्यंके-

मचाबुयाः खुन्हु दुकुन्हु सुयः न्हापां नीसी यानाः दिदिम्रजि छवास अजिमा
पुज्यानाः आगंव्वचा दान यानाः भोछिस्यां जा नइ । फुकीबाकार्यपि सुं नं सःता
च्चने म्वाः ।

मचाबू स्वःवने म्वाः ।

ध्यःबजि नकःवने-

मचाबुयाः लच्छि दयेव थःछेखलःपिसं वयक्कथंया ज्वलं ज्वनाः ध्यः
बजि नकःवनी ।

ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा, ध्यलय् भियाः बजि २ मना ।

थुकुन्हु हे मचाबू लहीहइ । अर्थात् मचाबूम्ह थःछेय् स्वनाहइ ।

मचाजंको-

काय्मचा जूसा खुला वा च्याला, न्ह्याय्मचा जूसा न्याला वा न्हय्लां
साइतय् स्थान गनेद्यक्के यंकाः लड्डु लानाः नकाः छेय् हयाः छोर चिपं थोकी ।
सुयातं भव्य नकाच्चनेम्वाः ।

इहियाये-

मिसामचा ५ दे वा ७ देया दुने गनं इहि मुंकूगु थासय् यंकाः वा श्री
बिजयेश्वरी यंकाः इहियाये यंकी । लित हयाः छेया पिबालुखुइ फंवारं छुनाः लं
१ पाः लःल्लानाः तले थत व्वनायंकी ।

बाह्लाः तये--

मिसामचाया रजस्वला जुइ न्हयः साइतय् धौसगं बियाः १२ न्हु तक्क
बाह्लाः व्वथाय् बाह्लाः तइ । प्यन्हु दयेकाः व्वचिकं सायेकी । थुकुन्हुनिसं जयबलि
वयनी ।

बाह्लाः स्वःवये--

१२ न्हया दुने थःथितिखलःपिसं वयक्कथंया ज्वलं ज्वनाः बाह्लाः स्वः
वइ ।

छुम्पा मुस्या फछि, धौ १ ग्वः, बजि ४ मना, तु १ पु, महि छेया
हान स्वया, सन्त्रासि केरा थःगु इच्छा अनुसारं, अय्लाः १ मना ।

बाह्लाः पिकाये--

बाह्लाः तयाः १२ न्हु दयेकाः बाह्लाः च्वंम्ह मचायात सूर्य पूजा याकाः

सूर्य दर्शन याके धुनेव स्थान गनेद्यके यंकाः लितहयाः छेय् धौसगं खेसगं बियाः कौला याकाः बह्निइ बाह्याःस्वःवःपि थःथितिपि, बाह्याः व्वथाप् म्हितःवःपि इष्टमित्र पासाभाइ जःलाखःला सकसितं भव्य नकेमाः । भव्य वःपिसं छुं नं ज्वना वयेम्वाः ।

कय्तापुजा—

काय्मचा ७ दैनिसं १२ देया दुने गुरुद्वारा छेय् मेखराबन्धन विधि अनुसारं पूजा यानाः कय्तापुजा जुइ । भव्य विधि प्रायः सकस्यां उथ्यं खः । पाजुं ज्वनावड्गु ज्वलं वय्यकथं ।

व्यतः १ ज्वलं, धौ १ खः, खे माव्व, न्या माव्व, मचायात बसः जुछि । सेंफः म्ह निनियात छेय् लपाः १ पाः नं तयाः बीमाः ।

थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ, सकसितं भव्य नकेमाः । भव्य व्ववसिनं मचायात कापः बा तपुलि १ खः बी । व स्याःपि थःथितिपिसं धौसगं खेसगं काप बा तपुलिः लहायेमाः ।

व्याहा यायेगु

व्याहाः यायेत लमि भौमचा मालः जातलं त्वयैव मिसापत्ति गुलि लखा धाल उलिलखाया ध्यवा बियाः बांलाःगु साइतग् सूर्य बिनायक्य वनाः स्वयम्बर यानाः अन हे तुं निखलः सियां थःथितिपिस्तं पय्नाःबियाभव्य व व्याहाःभव्य नकी । मिसापत्ति पय्नवियाभव्य वःपि थःथितिपिसं थःगु गच्छे अनुसारं व्वसः बी ।

थुलि यानाः व्याहाःया सम्पूर्ण ज्याखें सिधयेकाः वड्गु परम्परा हु ।

बुढाबुढि जंको—

भव्यकःपिनि जंको यायेबले दिगुद्यायाथाय् वनाः गुरुजुं संक्षिप्तं जंको क्रिया यानाः छेय् ल्याहां वयाः थःथितिपि व सन्धि खलःपिस्तं भव्य नकी । भव्य वःपिसं सगं ज्वलं (खे, न्या, व धौ) जक ज्वनावयेवं गाः । मेगु छुं यानाः ज्वने म्वाः ।

सिनावने थुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सीकुन्हु—

थुकुन्हु अन्त्य संस्कार यायेत गुथियारपिसं देवं फायेकः वड् । सीध थोकाः दुकापिकां ती । छ्वासय् वाके छ्वाइ । पाखाकुं थनी । दिवंगतयात कुता-

लय् तयाः सिथं यंकी । फुकीवाकाय्पि सकलें हवयाः वनी । थःथिति पासाभाइपि सकलें सना वनी । छ्वासय् फुकी मिसातय्सं पिचा वाइ । सीम्ह दिप्य् थंकाः मितयेकाः गुथियारतय्सं अन्त्य संस्कार यानाः छेय् ल्याहां वड् । अले सीमुकाः गुथियारत सकलें सीथाय् छेय् ल्याहां वड् । उबले छेया म्हाय्मस्तसं गुथियार सकसितं पवयातःगु चिग्वःगु कय्गू छपुचः छपुचः बियाः अय्लाः त्वंकी । चिपं थोकः वयेम्वाः ।

बिचाः वये—

सिनाः कन्ह्यकुन्हु सुथन्हापां थःथिति गुथियार खलःपि सकलें बिचाः वड् ।

लोचाः वये—

सिनाः प्यन्हु दयेकाः थःथिति म्हाय्मचा भिनामचा सकलें हवयाः लोचाः वड् । लोचाः नापंतु व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः व्याः नं ज्वनावड् । व्याःया फुकं ज्वरेयानाः ज्वनावयेगु चलन दु ।

बजि फछि, अय्लाः १ मना, कःसूओ १२ पा, वाउंचा तरकारी माव्व थालु १ धानि, कवाफ, धौ १ ख, मह्लि माव्व ।

लोचाःबजि नयेम्वाः ।

न्ह्यन्हुमा—

सिनावनाः न्ह्यन्हु दुकुन्हु न्ह्यन्हुमा तड्गु परम्परा सकस्यां उथ्यं खः ।

द्वयंके—

सिनावनाः झिन्हु दुकुन्हु दुःखंवर्यपि सकलें खुसी वनाः म्हाय्मचां पिबालुखुइ आती दायेकाः हवयाः थःगु इलाकाया तीर्थय् वनाः सेंखानाः लुसि थोकाः बखि च्वनीपि दुसा बखि वसतंनुना गुरुं ब्यगु पंचगव्य कयाः लें दुछि पंच गव्य मार्ग शुद्धयानाः छेय् ल्याहां वयाः छेय् थंकाः सकसितं कौला याकेमाः ।

धःसू याये—

सिनाः १२ न्हु दयेकाः गुरुजुं गृहशुद्ध होम याइ । म्हाय्मचा भिनामचापिसं प्यंपुजा धकाः कीपः ज्वनावयेमाः । थुकुन्हु दुःखंवर्यपि फुकीवाकाय् व म्हाय्मचा भिनामचापि सकसितं धसू भव्य नकेमाः ।

लतर्या—

सिनाः ४५ दिन दयेव गुरुं कलशपूजा व लौकिकपिण्ड विधि अनुसारं

पूजा याइ । म्हयामचा भिनामस्तयसं कीगः तीया नापं मां बा प्यतुकेगु धकाः
कुश निपु नं तयाहयेमाः । थुकुन्हु गुरुजुयात यथायदां दान प्रदान याइ ।

खुला, दकिला—

सिनाः खुला व दछि दयेव दिवंगतया नामं लत्या बले थें पूजा क्रिया
विधि अनुसारं पूजा यानाः म्हयामचा भिनामस्तयसं कीगः की व कुश निपु हये-
माः । बछि कुक्य यायेमाःला दकिलां याइ । थुकुन्हु गुथियारतयसं जक तपुलि
१ गवः / १ गवः ज्वनावइ । मेपिसं ज्वनावयेम्वाः ।

थुकुन्हु सकसितं भव्य नके ।

पाहां व्वने—

सिनाः खुला बा दकिलां पाहां व्वनी । आद सिधयेव बहनिइ ग्याः
छवयाहःपि थःथिति म्हयामचा भिनामचा गुथियार सकसितं भव्य सःतेमाः ।

निदँया तिथि—

थुबले सं सतेम्वाः म्हयामचा भिनामचापि जक व्वनाः गुरुं लत्या बबे
थें आद यानाः सिधयेकी । थुकुन्हु नं म्हयामचा भिनामस्तयसं प्यंकी ज्वना
वयेमाः ।

नाय्तयगु परम्पराकथं

नाय (नायः) जाति नं संस्कृतिइ तःमिपि खः । थुमित म्येपु, कसांइ,
खडगे, शाही आदि धयावयाच्चंगु दु । थुमिगु मूलजगाः म्ये लहीगु, दुरु मीगु,
म्ये स्यानाः ला मीगु खः । थुकीया अतिरिक्त दू, उलिकाथ, मुखपाल आदि बबुये-
गु नं परम्परा खः । २००७ साल न्हयः तक नं भरिया नाइके अड्याया ज्यामित
नं थुपि हे खः । न्हापांनिसें न्हयानावयाच्चंगु घण्टा-घोषण यायेगु परम्परा मल्ल
कालंनिसें वयाः राणाकालयत्कं नं थुगु हे जाति लाय्कुलिइ जुइगु जुजुया पाखें
जुइगु छुं नं खेत प्रजापिन्त थुइकाबीगु सीकेगु लागी नाय्खि च्वयेकेगु धकाः
संचार माध्यमया ज्या नं थुमिसं हे यानावयाच्चंगु खः ।

थुमित गुम्हगुम्हेस्यां जुजुया खलः जुयाः शाही कसाहि आदि धाःगु खः
धाःसा नायर प्रदेशं वःपि जुयाः नाय् धाःगु खः । जुजुखलः जुयाः नं खडग ज्वनाः
साहिया ज्या यानाजूगुलि नं थुमित खडगे धाःगु खः धकाः नं धाइ । तर थुगु
परम्परा न्हयाथेहे थुइमा थुमिगु संस्कृति परम्पराय् विसकं देन दु । थ्व
महत्त्वपूर्ण जू ।

थुकथं थुमिगु न्हापांगु पूजा जनबहाःछः रथय् तइबले मेपिनिगु पुजाया
सिबे न्हापालाक थुमिगु हे काइ । अथेतुं मोहनिबले तलेजु, नासः चोक्य म्ये स्याइम्ह,
(कालरात्री कुन्हु म्ये स्याइम्ह) थुगु हे जातियात जाभांसिनाः छत्रं कुइकाः न्हयः
न्हयः नाय्खि थानाः वनेमाःगु परम्परा दु । हरेक जात्रा यात्राय् नाय्खि थानाः
न्हयः न्हयः वनेगु व पाहांचःह्ने नखःला सन नाय्खिया नखः धाःसां छुं मपाः ।
अस मृत्युसंस्कार (सिथंयंकेबले) यमबाद्य थानावयाच्चंगु दु । बौद्ध पूजाक्रिया
नं थुमिगु हे आवश्यकता दु । अथे हे इहि, जंकी आदि विशेष पूजाय् नाय्खि
थानावयाच्चंगु दु । इमिसं गुगुं गुगुं जातिपिन्त लुसि थोकेगु बा ध्येकेगु ज्या नं
यानावयाच्चंगु दु । थुजाःगु विशिष्टतां जाःगु परम्परा न्हयाकावयाच्चंगुपिगु जातीया
परम्परा छसीकथं न्हयन्वये ।

जन्म जुइ न्हयःनिसें यायेमाःगु ज्याखं

धौबजि नकः वने-

म्ह्याय्मचाया प्वाथय् दयाः च्याला दयेव ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः थःछेखलःपि प्यम्ह न्याम्ह वनाः धौबजि नकः वनेमाः ।

खे २ ग्वः, धौ १ ग्वः, छवय्ला १/२ धानि, बजि फच्छि, महि मावव, केरा ४/५ पु, सन्नासि ४/५ ग्वः, ग्वाः २ भे, ग्वय् २ कू, वाउंचा, अचार, भुति, आलु, अय्लाः १ मना, व थ्वे १ सौमा ।

धौबजि नकः वनेबले माजुम्ह म्ह्यःने तयाः सगं बियाः वयेगु चलन दु । इमित बांलाक देमाभव्य नकाहये ।

सिचुपालु वयने-

मचाबुडमाथं थःछेखलःपिन्थाय् सिचुपालु वयके छवयेत ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः वनी ।

इम् १ पाउ, पालु १ पाउ, चि १ मना, चाकु १ ग्वारा, जीपवः १ ग्वः, छयः १ पाउ ।

काय्मचा जूसा ववय्कथंया ज्वलं व म्ह्याय्मचा जूसा फुकं बच्छि बच्छि जक तयाछवयेवं गाः । गुलि तयाछवःगु खः उलि हे साया हयेमाः ।

थुमि छयःबजि नकः वनेम्वाः ।

मचाबू वयके-

मचाबूयाः ४ म्ह, ६ म्ह वा ८ म्ह छे छळां नीसी याताः दिदि अजि छ्वास अजिमा पुजा याताः आगंव्वचा दान याइ । थुकुम्ह सुथय् व बहनिइ थःछेखलःपिसं ववय्बियातःकथंया मचाबू वयकेकुया ज्वलं छवयाहयेमाः ।

सुथय्- ववतः १ ज्वलं, मचायात वसः जुच्छि, मांम्हेसित जुच्छि, लासा, फांगा, फुंग, मचाकथि १ गू, लुइचा, वहःइचा, ला १/२ धानि, चाकु १ पा, बजि ६ मना, जाकि फछि, छयः १ पाउ, लाकां १ गु, सुखू १ पाः, पाःचा सुखू १ पाः, ।

बहनिइ- ववतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खे ४ ग्वः, न्या ४ म्ह, जिलाजंयात वसः जुच्छि, मचायात जुच्छि, म्ह्याय्मचायात जुच्छि, च्वकि १/२ मना, खिवाभव्यः, भुति, वाउंचा, ओ १२ पा, ला १ धानि, मुस्या, पालु, थ्वे १ सौमा, अय्लाः १ मना, बजि ८ १/२ मना । थुकुम्ह हे दिदिअजियात छेय् नं ववय्कथंया ज्वलं बीमाः । लं १ पा, जाकि १ मना, ला ८ पाउ ।

थुकुम्ह बहनिइ फुकीबाकाय् दिदिअजि व फुकीबाकाय् समेत सकलें थःथिति यात भवय् नकाछवयेमाः ।

*मचाबू स्वःवने-

मचाबूयाः लछि दयेव थःछेय् मचाबू लहीके हइ । प्यम्ह थुकुम्ह माजुम्ह वयाः ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबूम्ह भौयात स्वःवनेमाः ।

बजि ६ मना, महि भचा, चाकु १ ग्वारा, खुला १/२ धानि, थ्वे १ सौमा, ग्वय् १ कू, छयः १ पाउ, ग्वाः १ भे ।

स्वःवःम्ह माजुम्हेसित खेवः महि तयाः बांलाक कौला याकाहये ।

मचाजंको-

काय्मचा जूसा ६ ता बा ८ ला, म्ह्याय्मचा जूसा ५ ला वा ७ ला स्थान गनेछःयाथाय् यंकाः पुजाभः छपाः पुजा याताः छेय् लित हयाः धौसगं खेसगं बियाः, खीर थुयाः वहःया चमचां लुंया चमचां नकी । मुइतं सःता भवय् नकाः च्वनेम्वाः ।

बुसँखा-

थुकुम्ह छेछळां नीसी याताः बुसँखा खाइम्ह मचायात नं नीसी याकाः मचाया पाजुम्हेस्यां लुंखोचां, वहःखोचां सँखाकाः निनिम्हेस्यां सँफयाः बुसँखा विधि अनुसार पुजा सिधय् देनाभव्य नये । थुकुम्ह पाजुम्हेस्यां मचायात तपुलि १ ग्वः जक ज्वनावयेवं गाः ।

कय्तापुजा-

काय्मचा १२ दं बा १३ दँय् कय्ता पुजा याइ । थुकुम्ह मचायात मोल्हकाः निनिम्हेस्यां लुंछलि, वहःछलि नं लुसि थोकाः सँ खाके । निनि सँफयाः निनिम्हेसित छेय् लं १ पाः बीमाः । थुलि याये धुनेव मचायात धौसगं, खेसगं बी । निनिम्हेसित नं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनावयाः धौसगं, खेसगं व कय्ता १ पु लःल्हाइ ।

खे ४ ग्वः, धौ १ ग्वः, न्या ४ म्ह, कय्ता १ पु ।

इमि इहि याये म्वाः ।

बाह्यातये-

मिसामचायात ८ दँनिसं १२ दँया दुने रजस्वला मज्जबं साइतय् धौसगं

*थःथितिपिसं म्ह्याय्मचायात मचाबू स्वःवयेगु चलन मदु ।

बियाः कपाय्या चन्द्रमा स्वकाः नगु स्वकाः १२ न्हु तक मिजंतयगु हवाः मस्वसे व सूर्यया जः तक नं मखयेक बाह्लाः तइ । खुन्हु दुकुन्हु मचायात मोल्हुकाः ववंचिकं सायेके धुनेव जयबलि वयनी ।

बाह्लाः तयाः प्यन्हु दुकुन्हु मचाया पाजुम्हेस्यां ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः दुरुबजि नकः वयेमाः ।

दुरु २ मना, बजि २ मना, महि भचा ।

छुस्यामुस्या नकःवये-

बाह्लाः तयाः ववंचिकं सायेकाः १२ न्हया दुने थःथितिखलःपिसं ववय्-कथंया ज्वलं ज्वनाः छुस्या मुस्या नकः वइ ।

छुस्यामुस्या फछि, तु १ पु, कःछे, बरां, धौ १ ग्वः, महि मावव, सिसाबुसा मावव ।

बाह्लाः स्वःवःपि थःथितिखलः सकस्यां सः बियाः वइ । सकसितं भव्य नकाः छवयेमाः ।

बाह्लाः पिकाये-

बाह्लाः तयाः १२ न्हु दुकुन्हु सूर्य पूजा यानाः सूर्य दर्शन याकाः स्थान गनेद्यक्के यंकाः छेय् हयाः धौसगं खेसगं बियाः बाह्लाः पिकाये विधि अनुसारं माःगु ज्या यानाः बाह्लाः पिकाइ । थुकुन्हु पाजुपिसं ववय्कथंया ज्वलं छवया-हयेमाः ।

मचायात वसः जुच्छि, धौ १ ग्वः, ववभचा, ववतः १ ज्वलं, खे १२ ग्वः, न्या १२ म्ह ।

मेपि भिलाय् भव्य (बाह्ला भव्य) वइपिसं ज्वनावयेमाःगु ज्वलं ववय्-कथं ।

खे ४ ग्वः, न्या ४ म्ह, धौ १ ग्वः, अबुम्हेसित बेतालि, मचायात लं १ पाः ।

थुमि भिलाय् भव्य सःतेमाः धइगु कर मडु ।

व्याहा यायेगु

ववःजिकःवने-

व्याहा याये न्हयः भौमचा मालेगु ज्या जुइ । भौमचा लुयाः जातल

तुइव ववःजिकः वनेगु धकाः छेया जहानपि न्याम्ह खुम्ह ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः वनी ।

ववतः १ ज्वलं, सिसाबुसा १ किस्ति, लखामह्नि १ धानि ग्यंगु १ पा, धौ १ ग्वः, महि २ किस्ति, न्यातपो (छविलामू) १ ज्व, ग्वःगु ग्वय् १ पाउ, लखा महि ३ पाउग्यंगु १०० पा, तु १२ पु ।

थुलि ज्वनावःपि समिजखलःपिन्त बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

भौमचा काःवने-

थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, पासाभाइ आदि सकलें मुंकाः ज्वःववतः बाजागाजा सहित यानाः जन्त वनीपिन्त मोसिप्चः ग्वाः बियाः भौमचा काःवनी ।

मिसाया छेय् थ्यंकाः सकसितं लसकुस यानाः दुकयाः मोसिप्चः ग्वाः बी । अले मावव जक अन च्वनाः मेपि फुक्क थः थःगु छेय् ल्याहौ वनी । अले मां बी, एजु, लमि, कुमि, फुकीबाकाय् आदि जम्मा १२ म्हेसित मिजंपाखें बांलाक भव्य नकेमाः । थुकुन्हु हे मिसापति इष्टमित्र, पासाभाइ, आदि सकसितं पय्न बिया भव्य नकी । भव्य वववसितं ववसः लःल्हानाः ग्वय् काइ ।

पुलांगु चलन कथं भौमचा काःवनेवल्य् आपाः वनेम्बाः । पेम्ह च्याम्ह जक वनाः काःवनेवंगाः । ज्वलं कोतः १, मरि भचा, अय्ला १ मना, खे मावव, न्या माको, भौमचायात वसः जुच्छि ।

म्ह्याय्मचा पितबिये-

भौमचा काःवयां कन्हय्कुन्हु सुथग्हापां समाः याकाः म्ह्याय्मचां ग्वय् सायेकाः सहभोजन नकाः मांभोनं पाबाघं यानाः विधि अनुसारं म्ह्याय्मचा पित हयाः पिखालुखुइ ससःबोम्हेस्यां दूफांगां फायेकाः बुलिइ बा थोकन्हय् मोटरय् तयाः छेय् हयाः पिखालुखुइ लसकुस यानाः दुकाइ ।

ह्वेके-

भौमचा कयाहयाः छेय् निम्हतिपू नापं तयाः भौमचां ग्वय् सायेकाः धौसगं खेसगं बियाः सहभोजन नकी । मिजंपाखें थुकुन्हु थःथिति, इष्टमित्र, पासा भाइ सकसितं व्याहा भव्य नकी ।

हवाःस्वयेगु-

व्याहा यानाः प्यन्हु दुकुन्हु मिसाया थःथिति, फुकीबाकाय्, पासाभाइ इष्टमित्र सकलें मुनाः मिजंया छेय् ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः हवाःस्वःवनी ।

भवतः १ ज्वलं, धौ १ ग्वः, तु १२ पु, सिसाबुसा १ किस्ति, महि २ किस्ति, खामहि १ धानि, ग्यंगु १ पाः, मोसिप्वः १ रिकापि, ग्वा ८ भे ।

थुलि ज्वनाः ख्वाःस्वःवपिन्त न्हापालाक्क महि ख्वः, दुगंसलिखं ३/४ लु अय्लाः त्वंकाः पाह्रां याये सिधयेव बांलाक भव्य नकाः च्वय कथया ज्वलं सकतां म्हाय्मचाया, न्ह्यःने व्वयाः मिजंया मांम्हेस्यां धौसगं बिये सिधयेव सक-स्यां धिबा तयाः ख्वाः स्वइ ।

दुचायेकेगु-

ख्वाः स्वयेकुन्हु बहनिइ जिलाजं व लमि व्वनायंकाः छेय् थ्यंकाः निम्हतिपू नापं तयाः मिसाया थाकुलि नकिनं धौसगं खेसगं बियाः तःजिकः देमा भव्य नकी । जिलाजंयात प्यन्हु तक लित छ्वयाहइ मखु ।

काय्मचा लित कायंगु-

दुचायेका प्यन्हु दुकुन्हु मांबोपि वनाः थः काय्मचा भौमचा काःवनेगु धकाः व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः वनेमाः ।

सम्जिपिनि जहान स्वयाः महि माक्व, अय्लाः कूछि ।

थ्व ज्वनावःम्ह सम्जिखलः मिजंया मांबोपिन्त बांलाक देमाभ्यय् नकाः थः म्हाय्मचा छोयाहयेत म्हाय्मचायात वसः जुच्छि व जिलाजंयात वसः जुच्छि तयाः बिदा बियाछ्वये ।

बुढाबुढि जंको-

थुगु क्रिया भिमरथारोहण, देवरथारोहण, महारथारोहण क्रिया प्रायः सकस्यां उलि हे दे व्वेकाः याइ । थुमि पुरोहित यल (कोन्ति) या तण्डुकारपि खः । थुमित गुभाजु भाजु धाइ । इमिगु जंको विधि अनुसारं याइ ।

सीधुंकाः यायेमाःगु ज्याखं

सीकुन्हु-

सीकुन्हु दकले न्हापां गुथियारपि सकसितं सी कंके छ्वइ । गुथियारपि सकलें वयाः देवं फायेकः शवयात्राया व्यवस्था याइ ।

चिपं थोकःवये-

सी मुकावःगु सः न्यने धुनेव व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः थःथिति, म्हाय्मचा, मिनामचापिसं चिपं थोकः वयेमाः ।

आलु कवाफ, बजि जहान स्वयाः, चिग्वःगु कय्गू, लइ, अय्लाः १ मना ।

सिकेयात छगू भाग तयाः दुःखंवर्यपि फुकीबाकाय् सकसितं भाग तयाः नके ।

बिचाःवये-

सिनावनाः कन्हय्कुन्हु सुथग्हापां थःथिति, गुथियारपि मिजंत सकलें बिचाः वइ ।

व्याः वये

सिनाः प्यन्हु दुकुन्हु म्हाय्मचा मिनामचात व्वय्कथंया व्याःया ज्वलं ज्वनाः लोचाः वइ ।

बजि ४ मना, धौ १ ग्वः, पालु १ पाउ, अय्लाः वा ख्वं १ मना, महि माक्व, चि चकंछि, सन्नासि, कःछे, साखः १ पाउ ।

थुमि लोचाः बजि नयेम्वाः ।

न्हय्न्हुमा-

सिनाः न्हय्न्हु दुकुन्हु म्हाय्मचा ज्वरे याकाः पिखालुखुइ जोगियात न्हय्न्हुमा बिये ।

थुकुन्हु दुःखंवर्यपि फुकीबाकाय्पिन्त समय नकेमाः अले जाभव्य नकी ।

दूयंके-

सिनाः सिन्हु दुकुन्हु थःगु इलाकाया तीर्थं वनेत म्हाय्मचां पिखालु-खुइ आती बायेकाः दुःखंवर्यपि सकलें खुसिइ वनाः सँखानाः लुसिथीकाः म्हाय्मचां मोल्हुयेत आती, अम्ब, हामो, व्वंचिकं, खो आदि बियाः सकसितं मोल्हुकाः शुद्ध यानाः छेय् त्याहाँ वयाः म्हाय्मचां ज्वरेयानाः फुकीबाकाय्पि सकसितं समय नकाः जा नकी ।

घःसूयाये-

सिनाः सिनिन्हु वयेकाः थःगुरु वयाः गृह शुद्ध जज्ञ यानाः विधि अनुसारं पूजा यानाः शुद्ध याइ । थःथिति फुकीबाकाय्पि सकसितं जाभव्य नकेमाः ।

थुकुन्हु म्हाय्मचा मिनामचात "पिस्कि" वयेगु धकाः व्वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः वयेमाः ।

महि जहान स्वयाः, अय्लाः १ मना ।

बहनिइ जाभव्य नये सिधयेव जिलाजं भाजुं मितःभहेसित गनेछः भागि याके यंकेमाः । गनेछःयाथाय् तुं अय्लाः भचा चिपं थीकाहयेमाः ।

लत्या-

सिनाः ४५ दिन दयेव कलशपूजा व पोष्यं थयाः आद्ध याइ । थुकुन्हु थःगुरु यात गछे अनुसारं दान प्रदान याइ । थुकुन्हु जाभव्य नइ ।

यदि फुकीपिन्त पुजा क्रिया फुठ्य् यायेमाःसा सिनाः १३ न्हु दुकुन्हु आद्ध यानाः सिस्वन्हुं लत्या थाइ ।

लय्प्यं थये-

अन पिनि म्हासाव्वेय् कायेः धकाः छयेंया अस्थि काःसा लय्लय् पतिकं लत्यायां कन्हय्कुन्हुनिसें सिनिगू तिर्थय् लय्प्यं थः वनी । थव लय्प्यं थः वनेबले पोष्यं थया आद्ध याइ । थुकुन्हु म्हायाम्मचा भिनामस्तय्सं बाकी जाकि फछि ज्वनाः गुरु फुकीबाकाय् सकसितं बारां छुयेमाः । बारां छुना ल्यं दुगु फुवकं लिपा हानं गुरुजुयात तुं लः ल्हाये । पुजा सिधयेव भव्य नयाबइ ।

खुला, दकिला-

सिनाः खुला वयेव लत्यां याःथे आद्ध याये धुनेव थुकुन्हु फुकीबाकाय् सकसितं जा भव्य नकी ।

सिनाः दछि दयेव लत्यां थें पुजा क्रिया यानाः बखि फुक्य् याये माःसा थःथितिपिसं वसः जुच्छि, तपुलि १ ग्वः, खें ४ ग्वः, धौ १ ग्वः, न्या प्यम्ह, र्दय् १ कू, स्वाः १ भे ज्वनावयेमाः ।

थुकुन्हु वाह्लावार्पि म्हायाम्मस्तय्त लं १ पा / १ पा नं बीमाः ।

निदँया तिथि-

सिनाः निदँ दयेव खुलाबले थें आद्ध यानाः फुकीबाकाय् सकसितं जा भव्य नके ।

ध्वव्यातय्गु परम्पराकथं

थव रजक (ध्वव्या) तय्गु विषय भाषावंशावलिया अनुसारं सिमरौन गढया जुजु हरिसिंहदेव नेपालसम्बत ४४४ सय् नेपाः दुहाँवःबले नापंवःपि धयागु न्यनेदु । थुमिगु लजगाः हिज्याहीगु (वसः हीगु) खः । हिन्दुधर्मया अनुयायी जूयाः ब्राम्हण पुरोहितद्वारा कर्मकाण्ड यानावयाच्चपि खनेदु । बयेकः पिनि निगू किसिमया भेद दुगु खनेदु । गथे कि शुद्ध मधंया व कनौजिया खः । अयेनं थुमित रजक, संघत, ध्वव्या, आदिया संज्ञां हुनातःगु दु । आःतक नं वहे लजगाः यानाव्वंगु दु । आःथन इमिगु परम्परा न्हयब्वये ।

जन्म जुइ न्ह्यःनिसें यायेमाःगु ज्याखँ

धौबजि नकःवने-

म्हायाम्मचाया मचा प्वाथय् दयाः च्याला दयेकाः थःछेंखलःपिसं वव्य-कथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि नकःवनेमाः नकःवःपिन्त बांलाक कौला याका छवयेमाः ।

धौ १ ग्वः, खसिला १ धानि, बजि फछि, महि माक्व व खें ४ ग्वः ।

छयःबजि नकःवने-

मचाबुयाः निन्हु दुकुन्हु थःछेंखलःपिसं वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः छयः बजि नकःवनेमाः ।

छयः १ पाउ, बजि ४ मना, महि स्वयाः ।

मचाबू व्यके-

मचाबुया प्यन्हु दयेकाः मचाबूव्यकेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु सुथ न्हापां नीसी यानाः दिदिअजि छासअजिमा पुज्याइ । पुजा सिधयेव सकसियां कौला यानाः जा नइ । थःछेंखलपिसं मचाबूव्यकेगु छावाहयेगु व मचाबूस्वःवये स्वाः ।

मचाबूलहू वइगु-

मचाबुयाः लच्छि दयेकाः म्हायाम्मचा थःछेंय वनाः मचाबू लहिकः

वनी । अन्नं लच्छि दयेव थः भाःतया छेय् त्याहां वनेत थः छेय्या मांबीनं वय्यकथंया ज्वलं थः म्हायामचायात बियाछवयेमाः ।

म्हायामचायात वसः जुच्छि, मचायात वसः जुच्छि, अजःसला १ गु, मचाकथि व धोतिचौथि ।

मचाजंको—

कायमचा जूसा खुलां म्हायामचा जूसा न्हयलां मचायात स्थान गनेछयके यंकाः पुजा यांनाः लितहयाः मचायात जा नके । सुयातं सःता भव्यु नके म्बाः ।

कयतापुजा—

श्व कयतापुजा ७ दैनिसें ११ दैया दुने याइ । हिन्दुपरम्पराकथं ब्राम्हण पुरोहितं पुजा याकाः होम यांनाः वा होम मयासे नं कयतापुजा याइ । कयतापुजा याः म्हेसित पाजुं लुखोचा बहःखोचां सँखाके भाय् यांनाः हजामं सँखाकी गनेछयके यंकाः पाजुं लितहयाः छेय् धोसगं खँसगं बियाः सकस्यां भव्यु नइ । थुकुन्ह पाजुं वय्यकथंया ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

खँ मावव, धौ १ गवः, अय्लाः १ मना, वसः जुच्छि, न्याः मावव, तपुलि १ गवः ।

भुमि मिसामचायात इहि यायेगु व बाह्याः तयेगु यायेम्बाः ।

व्याहा यायेगु

पक्का याःवने—

भौमचा मालाः भौमचा लुइव जातः दयनाः त्वयेव भौमचा काःवने लच्छि न्हयः वय्यकथंया ज्वलं ज्वनाः मांबीपि वनेमाः ।

खँ मावव, न्या मावव, अय्लाः १ मना ।

भौमचा काःवने—

थुकुन्ह थःथितिपि सकलें मुंकाः मोसिप्वः ग्वाः लःल्हानाः बाजागाजा थाकाः कायमचा सहितं भौमचा काःवने । थुकुन्ह थःथितिपि सकलितं पयनबिया भव्यु नकी । भव्यु वववसितं थःगु गच्छे अनुसारं ववसः लःल्हाइ ।

म्हायामचा पितबिये—

जिलाजं सहित लँस्वःवःपि सकलितं स्वागत यांनाः दुकयाः मोसिप्वः ग्वाः लःल्हाइ । थुबले अन्न हिन्दु परम्परा कथं स्वयम्बर यांनाः बा जज्ञसालाये ह्वांकाः माःगु क्रियानाः पितबिया हइ ।

छेय् ह्वांके—

भौमचा कयाहया थःगु छेय् थ्यंकाः पिखालुखुस लसकुस यांनाः दुकया तले थत व्वनायंकाः ब्राम्हण पुरोहितं ह्वांकेगु ज्या जुइ । थुकुन्ह थःथितिपि सकलितं ज्याहाभव्यु नकी ।

थुलि हे व्याहाया ज्या ववचाइ ।

सीधुंकाः यायेमाःगु क्रिया

सी साथं थः पुथियार व थःथितिपिन्त सः कके छव्या सकल्यं वयाः हार रवार यांनाः अन्ते संस्कार याये यंकी । पाखाकुं थना कुता दयेकाः ध्वाय पताकाः आदि दयेकाः थःथितिपि सनाः वनेमाः । इमि श्व छगु थःगु हे विशेषताः धायेमाः सनाः वपि गुलि दु इपि सकलितं सि छका छका नं दिव्यु ज्वनावनेमाः ।

दिव्यु सीम्ह तयाः मि तया त्याहां वयेबले बिच्यु लँय् आगोपानी कायेगु धकाः सलिख्यु मितया उकी ईका पःका तयाः कूवयेकाः खोयावपि व मि तम्ह हाचा गायावयेगु चलन खः । मेपिनि जूसा वली पोगु धाइ ।

बिचाः वयेगु—

सिनाः न्यान्ह दुकुन्ह सीबले गुलि सनाःवःपि थःथितिपि खः उपि सकलें बिचाः वयेगु धकाः थःगु इच्छा अनुसारं जहान स्वयाः महि ज्वनाः वइ ।

दूव्यंकेगु—

श्व क्रिया सिनाः शिन्ह दुकुन्ह छेय्या जहानपि सकलें खुसिइ वनाः म्वः लहुयाः शुद्ध याइ । थः पुरोहित ब्राम्हणं बखिचवने माःसा बखिचवने लःल्हानाः बी । थुकुन्ह फुकोबाकायपि सकलें वयेमाः । बहनिइ सकलितं मि तःम्ह समेतं दिव्यु उकुन्ह छन्हु जा तः वनेमाः । त्याहां वयाः खुसिइ वःपि सकलितं जाभव्यु नकेमाः । खुसिइ जा तःवनीगु ज्वलं जा, के, अचार खः ।

दुकुर फुक्य यायेगु—

सिनावनाः न्यान्हनिसें शिन्हया दुने थःथितिपिसं व्याहा वयेगु ज्वलं ज्वनावइ । वय्यकथंया व्याज्वलं ज्वनाः वइगुयात हे दुकुर फुक्य यायेगु धकाः धाइ ।

बजि ४ मना, छुचुं ३ मना, केरा १ पु, स्वारि १ पा, द्यः १ पाउ ।

शिछन्हुकुन्ह—

सिनाः शिछन्हु दुकुन्ह दिवंगतया नामं ब्राम्हणयात थःगु गच्छे अनुसारं

दान प्रदान थुकुन्ह हे याइ । तर थुकुन्ह दान व्यंगु ग्राम्हणं यकी मखु । कन्ह्यं कुन्ह जक तये यकेमाः ।

झिनिन्हुकुन्ह-

थुकुन्ह सुय न्हापां छे छ्वां नोसि यांनाः ग्राम्हणद्वारा आद याये धुनेव होम यांनाः सिधयेकाः थःथितिपि सकसितं भव्य नकेमाल ।

लछि दुकुन्ह-

थुकुन्ह नं ग्राम्हणद्वारा आद छगू याइ । सुं सःताचनेम्बाः । भोछिचा चवना सिधयेकी ।

लत्या-

सिनाः ४५ दिन दयेकाः बिधि अनुसारं आद यांनाः दुकुरु फुके याःवःपि थःथितिपि सकसितं भव्य नकी ।

खुला, दकिला, व निदँया तिथि-

लत्याया अनुरूप थुकुन्ह विधि अनुसारं आद यांनाः थःथितिपि सकसितं सःता भव्य नकेमाः ।

दकिलां बखि फुक्य यायेबले थःथितिपिसं छुं बबबहार याः वयेम्बाः ।

इमि सीमेसिया नामं सायाः छोयेगु, बालागू व उपाउ बनेगु आदि यांनाः वया चवंगु दु । मां बीया खबाःसोके छोयंगु नं प्रचलन दु ।

थुमिसं म्येया ला खाया ला मनः ।

कपालितयगु परम्पराकथं

रहस्यमय कौल परम्पराया अनुयायी जुयावयाचवंपि जुया हे कपालि धाःगु खः । थुपि पूर्णरूपं शंव खः । पशुपतिनाथयात भैरवया स्वरूप माने यांनाः बिभिन्न भैरव स्थापना यांनाः बलिबिया हिंसाकर्म आदि यांनाः वयाचवंपि खः । ये याः बले कुमारी साली कुन्ह भेल्लुया (भैरव) खतय थुमिसं बलि बिया हिंसा यांनावयाचवंगु दनि । अनं बयाः महालक्ष्मीया अतदना बिसर्जन याये धुंका जात्रा आदि यांनावयाचवंगु दनि । इमितः दर्शनधारी, कुसले, जोगी, आदिया संज्ञा हनातःगु दु ।

तत्कालीन समाजय जुजुपिसं हे विशेष सम्मानबियाः साःगुतक व्ययस्था यांनाः बियातःगु खनेदु । थाय थासय त्वाः त्वालय मन्द्या स्वरूपय मण्डप सतः आदि थाय थासय नकेगु त्वंकेगु पूरा तजबीज यांनातःगु खनेदु । उकि हे जोगीचक्र नके जोगी मन्द (मण्डप) आदिया उल्लेखं प्रस्त या । दमुया रूपये मरुसतयात कायफु उगु सतलय दयाचवंगु बिभिन्न अभिलेखं ध्वाथुइकाः चवंगु दु । ये यल खपःस दयाचवंगु सतः व अभिलेखं नं प्रस्त याः ।

थुमिगु मूलजया खः देगः देगलय बे पुयेगु बाजं थायेगु माघ महिनां डब डब थांनाः महाद्यःया भेष कयाः त्वाःत्वालय छे छा यतीं भिक्षा फोनेगु धार्मिक ज्या खेय व बिबहा आदिस पंचबाजा थायेगु । थनल्य न्हयनूमा कायेगु नखचखः बलय सिकेव्व कायेगु सुजिकाः बसः सुयेगु आदि ज्या यांनावयाचवंपि खः ।

थुमिगु पंचबाजा व जयबिजय बाजा दबाइबाजां यांनाः लवप जूगु खने दु । थये हे माघ डब डब थांनाः फो जुइगु परम्परा नं लोप जुजुं भनाचवंगु श्रीसं खनाचवनाःगु दु ।

जुजु जयस्थिति मल्ल सोयां न्हयः हे थुपि गृहस्थ जुइधुकूगु खनेदःव भाषा वंशावलि जाति विभाजन या झोलय थुमित थुकथं चिनातःगु खनेदु । बिवाह अतबन्ध, जंको, चूडाकर्म, आदिसः बाजं थांनाः दस्तुर कायेगु । त्वालय ज्वाखं जुइबलय चुक सफा यायेगु महाद्यःयाभेष जुया डबडब थांना फोनेगु व पुरोहित थः-

गुहे जातियाम्ह, बुज्या यायेगु ।

थुकथं परम्परां निसं न्ह्यानावयाचवंपिगु बिस्कं परम्परा दु । त्वाजं (टोल जन) या रूपय् झीगु संस्कारय् मजिमगानाः चवंपि खः । आ थन अनपिनिगु संस्कार छसीकथं झो छुनाहये ।

मृत्युशङ्ख (सतिवनी बलय् वनेगु)

धौबजि नकःवने-

मृत्याय्मचाया प्वाथय् दयाः गुला दयेव थःछेखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वना धौबजि नकः वनेमाः ।

बजि फछि, महि जहान स्वया, यःमहि जहान स्वया, अयाः १ मना, धौ १ ग्वः, खे माव्व ।

निम्हतिपु नापं तयाः सगं बीमाः । थःछेखलःपिन्त कौला याकाछ्वये ।

सिचुपालु वयनेगु-

मचाबुइ साथं थःछेखलःपिन्थाय् ववय्कथंया ज्वलं तयाः सिचुपालु वयंके छ्वयेमाः ।

इमू चकछि, चाकु १ ग्वारा, चि १ मना, पालु १ पाउ, जीपब १ ग्वः ।

काय् बूसा चवय्कथंया ज्वलं व मृत्याय्मचा बूसा चवय्कथंया बछि जक ज्वनावनेवं गाः । गुलि तयाहःगु खः उलि हे सायाहयेमाः ।

ध्यःबजि नके-

मचाबुयाः मचाबू वयंके न्ह्यः थःछेखलःपिसं ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः ध्यःबजि नकःवनेमाः ।

बजि फछि, ध्यः १ पाउ, चाकु १ ग्वारा ।

ध्यःबजि नकःवःपिन्त कौला याकाः छ्वये ।

मचाबू वयंके-

मचाबुयाः खुन्हु दुकुन्हु मचाबू वयंकेगु याइ । नलि छववः जक खुन्हु वयंकी मेवले न्ह्याबलें प्यन्हु वयंकी । थुकुन्हु दिदिग्रजि छ्वासग्रजिमाः पुजा याना ग्रागंवचा दान याइ । थुलि याये धुनेव फुकीबाकार्पि सकसितं भवय्नकेमाः । थुकुन्हु थःछेखलः मिसायो मां व लमि ववय्कथं मचाबू वयंकेकु ज्वनाः वयेमाः ।

बजि २ फा, ला १ धानि, काय् जूसा म्येछयें १ ग्वः, मृत्याय् जूसा

ग्वः बूवः २ मना, ओ १२ पा, वाउंचा, खिचाभ्वाथ, मांमहेसित वसः जुच्छि, मचा यात जुच्छि, वहःया अजःसला १ गू, मचाकथि १ गू, धोतिचौथि, तुख्व १ ग्वः, मचायात लासा फांगा, फुंग ।

थुलि ज्वनावपिन्त बांलाक भवय् नकाछ्वयेमाः ।

मचाबू स्वःवयेगु-

मचाबुयाः शिन्हु शिन्धान्ह दुकुन्हु स्याःपि थःछेखलःपि व थःयित्तिपि सकलें ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः मचाबू स्वःवइ । थुपि सः बियाः नं वयेफु । मबिसे नं वयेफु ।

बजि फछि, ला १ धानिया चुला, थ्वे १ सोमा ।

मचाबू स्वःवःपि सकसितं बांलाक भवय् नकाहयेमाः ।

मचाबू लहिकःवने-

मचाबुयाः लछि दयेव थःछे वनाः मचाबू लहिकःवनी । मचाबू लहिकः वया बाःछि दयेव भाःतम्ह वा माजुम्ह ववय्कथंया ज्वलं ज्वना ला नकः वयेमाः ।

बजि ४ मना, चुला १ धानि, थ्वे १ सोमा, पोस्तिगं भचा ।

थुलि ज्वनाः ला नकः थःपि सन्धिखलःपिन्त कौला याकाः छ्वयेमाः ।

मचा जंको-

मिजंमचा जूसा खुलां मिसामचा जूसां न्यालां साइतय स्थान गनेद्यक्के यंकाः पुजा यानाः मचायात लइं ल्वसुकाः लितहयाः *तिसाभुजा ल्ययेकाः सगं बियाः मचायात असफि तुयाः (थोक्न्हय् दबलं तुयाः) जा नके । थुकुन्हु सुं नं सःतेम्बाः । भवछिचा जक च्वनाः यायेवं गाः । मुम्ह गुम्हेस्यां सताः बांलाक भवय् न्यायेकीपि नं दु ।

यःमहि ववखायेके

मचा निदें दयेव मचाया जन्मनिह कुन्हु मचायात निग्वः यःमहि ववखायेकी । थुकुन्हु थःछेखलःपिन्त १०८ ग्वः यःमहि बीके छ्वयेमाः । थःछेखलःपिसं मचायात लं १ पाः व न्ह्यवःसा तयाः छ्वयाहयेमाः ।

थुमि शिनिदेतक लगातार जन्मनिह पति यःमहि ववखायेकाः जन्मनिह यायेमाः । नलि छक जक थःछेखलःपिन्त यःमहि बीके छ्वयेमाः । मेवले म्वाः ।

जोगि छुये-

काय्मचा ७ दँनिसें १२ दँया दुने बसंखाकुन्हु हे जोगि छुयेगु धकाः

लक्षाक्षिमालां ववखायेकाः सूकां मुडकाः (नहायपनय् तीगु छताजि तिसा) ल्हाःतिड कलि न्ह्याकाः नीसी यानाः भुकाचा (कमण्डलु थे न्यागु) ज्वकाः विधि अनुसारं गुरुजं पुजा याकाः स्वाःलि पिथनाः चच्छि चा च्वनाः विधि अनुसारं नासः पुजा याइ । थुकुन्ह हे मन्त्र नं प्रदान याइ । थ्व थ्वन्हु तक जुइमाः घयागु मडु । थःगु इच्छा अनुसारं जुइगु छः । थःगु इच्छा मडुसा प्यन्हु तक जोगिया रूपय् च्वनाः गृहस्थिइ द्वाहां वइ । थ्व प्रचलन थोंकन्हय् मदये धुंकल । थुकीया सत्ता कय्तापुजा यायेगु याइ । कय्तापुजा यायेगु चलन न्हापा मडु ।

थुमि इहि यायेम्वाः ।

बाह्याः तये-

म्ह्याय्मचाया रजस्वला जुइ न्ह्यः मचायात नीसी यानाः साइतय् धौस-गं बियाः मिजं व सूर्यया जः मस्वकुसे जिनिहुतक बाह्याः ववथाय् बाह्याः तइ । प्यन्हु वा खुन्हु दयेकाः क्वेचिकं सायेकी । थुकुन्हुनिसं चिभ्या नये मजिल । क्वेचिकं सायेके धुनेव जयबलि कयनी । थुकुन्हुनिसं छः पुजा याये मजिल ।

छुस्यामुस्या नकःवये-

क्वेचिकं सायेके धुनेव थःथितिपिं सकलें वया ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः छुस्यामुस्या नकः वये ।

मुस्या बाहेक छुस्या बूब फच्छि, बजि, महि, धौ १ ग्वः, सिसाबुसा ।

थुलि ज्वनावःपि थःथितिखलःपिन्त भव्य नकाः छ्वयेमाः ।

बाह्याः पिकाये-

बाह्याः तयाः १२ न्हु डुकुन्ह (बाह्याः पिकाये कुन्हु चान्हय् बाह्याः तःम्ह मिसामचायात मोल्हुकाः कापः लायाः व्यपाली (दग्यां) लुसि ध्यंकी । थुलि यानाः या ज्वाला स्वरूप वा फछि व लं १ पा बीमाः ।

सुथय् ह्वाः त्वपुनाह्याः सूर्य दर्शन याकाः सूर्य पुज्याइ । सूर्य पुज्यायेत ववय्कथंया ज्वलं तयाः पुज्याइ ।

किसली १२ ग्वः, धुं १२ पु, महि १२ ता, सिसाबुसा १२ ग्वः, ग्वा १ भे, जाकि, सिन्हः नैवद्य सादुरु आदि ।

थुलि याये धुनेव गनेद्यके यंकाः लित ह्याः खेंसगं धौसगं बियाः सह भोजन नकी । थुकुन्ह बाह्याः स्वःवःपि सकसितं बाह्याः भव्य नकेमाः भव्य वःपि सं नं बाह्याः तःम्ह मचायात लं १ पाः ज्वनावयेमाः ।

व्याहा यायेगु

पक्का यायेगु--

भौमचा मालाः जातलं त्वयेध भौमचा काःवने बाःछि न्ह्यः पक्का थाःव-नेगु धकाः भाजु व लमि ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः लखा स्वरूप व्युवनेमाः ।

ग्वय् ५ ग्वः, धिवा ५० गः, धौ १ ग्वः ।

थुलि ज्वनाः वःपिन्त बांलाक भव्य नकाहयेमाः ।

भौमचा काःवने--

थुकुन्ह लमि, माजु, व थःथितिपिं सकलें मुंकाः सकसितं मोसिप्वः थाः ग्वय् बियाः पंचब्राजा थाकाः भौमचा काःवने ।

अन थ्यंकाः सकसितं मोसिप्वः थाः ग्वय् बी । मेपि ल्याहां वइ । माजु बाःजु, लमि व स्याःपि अन च्वनी । अले उमित बांलाक भव्य नकी । थुकुन्ह मिसाया थःथिति इष्टमित्र सकसितं पय्नबियाभव्य नकी । भव्य ववय्कसितं ववसः ज्वना वइ ।

म्ह्याय्मचा पितबिये--

म्ह्याय्मचायात समाः याकाः कलि न्ह्याकाः ग्वय् सायेकाः छेया जहानपिसं ववसः ल ल्हानाः धौसगं, खेंसगं बियाः सहभोजन नकाः गुरुजं विधि अनुसारं पूजा यानाः म्ह्याय्मचा पितबियाः पिखालुखुइ बाःजुम्हस्यां दूफांगां फायेकाः दुलिइ तयाः हइ । मिसाया छेया दुबातय् वा स्थान गनेद्यःयाथाय् निख-लःया गुरुजुपि च्वनाः भौमचाखें ल्हानाः हये । छेय् थ्यंकाः पिखालुखुइ लसकुस यानाः दुकाये ।

ह्वंके-

भौमचा कयाहयाः तले थतव्वनायंकाः भौमचां फुकीबाकाय् सकसितं ग्वय् सायेकाः निम्ह्यय् नापं तयाः विधि अनुसारं गुरुजं वाक्य यानाः ह्वंकी । अले सहभोजन नकी । थुलि याये धुनेव थुकुन्ह थःथिति इष्टमित्र सकसितं व्याहा भव्य नकी ।

वंजला वने-

ह्वंकेयां कन्हय्कुन्ह थः गन वनेगु इच्छा दु उम्ह छःयाथाय् वनाः पूजा यानाः भव्य नयाः वये । थ्व मिजं पाखें वनी । भौमचायात नं व्वना यंकेमाः । अन सकस्यां भव्य नयावये ।

उवाः स्वःवने-

ह्रंकाः प्यन्हु दयेकाः मिसा पाखेंयापि थःथिति, इष्टमित्रपि उवाः स्वःवनेगु धकाः वय्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वने ।

मह्लिया किस्ति, सिसाबुसा किस्ति आदि ।

अन थ्यंकाः थनं ज्वनाः वंगु फुक्कं थः म्हाय्मचाया न्ह्यःने वय्याः सकस्यां धिवा बियाः उवाः स्वइ । उवाः स्वये धुनेव मिजं पाखें थःगु गछे अनु-सारं कौला याकाः दुगं सलिखं अय्लाः त्वंकी । थुलि याये धुनेव स्याःपिन्त मिजं पाखें वयथाभव्य धकाः बांलाक भव्य नकेमाः ।

दुचायेके-

उवाः स्वयेकुन्हु बहनिइ जिलाजं, जिलाजंया पासा छम्ह, व लमि व्वना यंकाः धौसगं खेंसगं बियाः बांलाक देमाभव्य नकी ।

काय् लिपयायेगु-

दुचायेके कुन्हु मिजंया बौम्ह छम्ह नं धौ १ ग्वः ज्वनाः काय् लिपयायेगु धकाः वनेमाः । अले अनयात नं बांलाक भव्य नकाहइ ।

थुलि यानाः बिदा कयाः भ्वाः ग्वय् व्यगु कयाः भौमचा व्वनाः सकलें छेय् ल्याहां वये ।

देखाबीगु-

थ्व देखाबीगु छेया सकस्यां कायेमाः धइगु महु । इच्छा दःसा ग्रहणबले नीसी यानाः बागमतिइ वनाः किसली १ ग्वः तयाः गुरुं वाक्य याकाः देखाकाये ।

बुढाबुढी जंको-

थ्व विधि अनुसारं स्वववःतक भीमरथारोहण, महारथारोहण व देवर-थारोहण यायेगु प्रचलन नं दु । जंको यायेबले थःथितिपिसं धौसगं, खेंसगं व जंको याःम्हेसित लं १ पाः नं ज्वनावयेमाः । हानं व्यपालि (दय्या) यात बारां छुयेमाः ।

थाकुलि लुये-

थुमि थः फुकीबाकायपिनि दथुइ थाकुलि लुयेम्वाः । सीगुथिया थाकुलि जुल धायेव विधि अनुसारं गुरुजु पूजा यानाः सगं बियाः व्यतालि चिके । थुलि यानाः भवज्य न्ह्यागुसां मह्लि १ ता / १ ता फर्माय् यानाः बियेवं गाः ।

सिनावने धुंकाः यायेमाःगु ज्याखें

सीकुन्हु-

सीसाथं गुथियार थःथितिपिन्त सःकंवनी । अले गुथियारत वयाः देवं फायेकाः थलःव्वलाः यायेगु धकाः सीम्हेसिया ल्हाः तुति संकाच्चनेमाः । तव कारावक बिग्रीक चवनीगु जूयानिन्ति थ्व यायेमाःगु खः । मुलपति थ्याकातये धुंकाः अले थः गुरुं धर्मं संझ्ज व्वनाः जोगि जूवलेया ज्वलंत फुक्कं लः ल्हानाः बिभूति वुडकाः भिखाचा, झोला, त्वंबा लःल्हानाः गुथियारतय्सं दुकापिकां तियेगु याइ । थुलि सिध्येव छ्वासय् वाके छ्वइ । पाखाकुं थनी सीम्हेसित व्वतः हयाः कुतालय् तइ । अथे हे ग्वाहातुडका मुलपति थ्याकाः तुं तयाः सिथं यंकी । थः फुकीबाकाय् छेया जहानपि सकलें उवयाः वनी । म्हाय्मचां वा ह्वलाः गुथि-यारतय्सं तुं फिपू धिवा अबरि ह्वलावनी । थुखे हानं छ्वासय् पिचा वाइ ।

सीम्ह दिपय् थ्यंकाः समाधिष्ठ यायेगु थासय् निम्ह/स्वम्ह गुथियारत न्हापा हे वनाः सीम्ह बांलाक तयेछिक उत्तरपाखे स्वकाः गाः म्हुयाः वा व धिबा ह्वलातइ । दिपय् थ्वनेव गाः म्हुयातःथाय् च्वसं दिकाः उवयावंपि सकसिनं स्वकः/स्वकः तवक लः त्वंकाः मूलक्रिय याइम्हेसिनं न्याक्व लः त्वंकी । थुलि यायेधुनेव सीम्हेसित तान्त्रिक विधिकथं मुद्रा यानाः मुलपति थ्याकाः उगु गालय् समाधिष्ठ याकी । अले गुरुजु धर्मं संझ्ज व्वनाः विधि अनुसारं पूजा याये धुनेव सीम्हेसिया म्हुतुइ खोला छम्हः लवसुकाः सीम्ह ल्हायेत "मत्तिबिबे" धकाः गुथियार सकसिनं चा छपाय् छपाय् व्यपालियात बियाः ल्हाके बिये । थुलि यानाः सकलें थःथःगु छेय् ल्याहां वये ।

जा व्यूवने-

सिनाः कन्हय्कुन्हुनिसें न्ह्यःहु तक सुथय् सीम्हेसित जा व्यूवनेगु धकाः दिपय् सीम्हेसित समाधिस्थ यानातःथाय् वय्यकथंया ज्वलं तयाः जा व्यूवनेमाः ।

म्हासु सिन्हः १ तपरि, घ्यः कस्ति, सादुरु १ तपरि, बिभू १ तपरि, पाःचास स्वां, इताः, जजंका, हानं पाःचाय् जा, कःमू (कःसू) कय्गू, लइ, झालु आदि ।

थ्व च्वय्या तपरि कुसा लप्तेयागु दयेकाः यंकेमाः । जा तः वनेबले मि तःम्ह व थःम्ह गुरुजु वनाः न्यान्हु तक समाधिस्थ यानातःथासं म्हुछि म्हुछि पावक थ्व धर्मसंझ्ज व्वनेबले मस्त देनाच्चंगु दःसा थनाः तिनि व्वनेमाः । यदि देनाच्च-पिन्त मथन धाःसा उपि बेहोस जुइ धइगु धारणा दु ।

लिज्यावयाः पुज्याये । खुन्हु दुकुन्हु समाधिस्थ यानातःथाय् पुज्यानाः न्हय्नुह
तक प्यकुनय्सं पुज्यायेमाः ।

श्व जा ब्यवंपि लिमथ्यंतले छेय् सुनानं जा नयाचवने मज्जू । त्याहाँ
वये धुंकाः तिनि जा नयेमाः ।

चिपं थीकः वये-

सिनाः प्यन्हुया दुने थःथितिलःपि, स्याःपि भिनामचा म्ह्याय्मस्तय्सं
ववय्कथंया ज्वलं ज्वनाः चिपं थीकः वयेमाः ।

बजि ६ मना, ध्यः १ पाउ, कय्गू १/२ मना, पालु १ पाउ, लं १ म्हू,
महि मावव, अय्लाः १ मना, चि, सिसावुसा ।

सीम्हेसित न्हापां १ गू भाग तयाः दुःखंवर्यपि सकसितं भाग तयाः नके ।

बिचाः वये-

सिनाः प्यन्हु वा खुन्हु दुकुन्हु म्ह्याय्मचा भिनामचा, स्याःपि मिसाथः
थितिपि सकलं खवयाः बिचाः वइ । नापं तु व्याः नं वइ । व्याः वयेत व्याः वयेगु
ज्वलं ज्वनाः वइ । मिजंत बिचाः वयाः छुं भतीचा पयतुनावनी ।

यदि खुन्हु दयेकाः बिचाः वलधाःसा व्याःज्वलं दववं ज्वरेयानाः बुकाः
ज्वनावयेमाः । ज्वलं ववय्कथंया अनुसारं ।

बजि फछि, कय्गू, आलु तरकारि, लई तरकारि, वाउंचा, ध्यः १/२ पाउ,
महि श्रद्धा अनुसारं ।

लोचाःबजि नये-

सिनाः खुन्हु दुकुन्हु हे बहनिइ दुःखंवर्यपि सकसितं म्ह्याय्मचां ज्वरेयाना
लोचा बजि नकेगु धकाः ववय्कथंया भव्य् ज्वरेयानाः नकी । श्व ह्यानाः
दयेके मज्जू ।

बजि, आलु, वाउंचा, लईचा ।

दूद्यंकः वने-

सिनाः न्हय्नुह दुकुन्हु छे छखां बंधिलाः दुःखंवर्यपि सकलं थःगु इजाका
या तीर्थं वनाः व्यपालि लुसि शिकाः सेंखानाः, अम्ब, चिकं, हामो, बर्वेचिकं व
खोनं मोल्हयाः बखिचवने माःसा व्यपालि बखि वसः लः ल्हानाः पुनाः पंचगभ्य
कयाः लं दुछि मि तःम्हेस्यां मार्ग शुद्ध यानावये ।

न्हय्नुहमा-

दूद्यंकाः त्याहाँ वयाः म्ह्याय्मस्तय्सं ज्वरे यानाः ववत्ताय् जा तयाः

जायाद्याःने पुजा ज्वलं नं छायापियाः दिवय् वनाः सीम्ह समाधिस्थ यानातःगु
थासय् गुरुजुं प्यकुनय् पुज्यानाः जहानपि सकसितं जा छाये । जा छाये धुनेव
न्हय्नुहमा भाग व्यपालियात बिये । थुलि याये धुनेव गुरुजुं सकसितं चिकं भवाभवा
ल्हाःतय् बियाः छयनय् पीकाः (ववंचिकं सायेकाः) सकसितं ल्हातय् समे छवय्लाः
बियाः अय्लाः १ खोला / १ खोला त्वंकाः सकलं छेय् त्याहाँ वये ।

घःसू याये-

न्हय्नुहमा तयावये धुनेव छेय् गुरुजुं विधि अनुसारं श्राद्ध यानाः दुःखं
वर्यपि सकसितं घःसूभव्य् नकी । थुकुन्हु गुरुजुयात व व्यपालि सिरा निसला
व थःगु श्रद्धा अनुसारं दान यायेमाः ।

पाखाजा तये-

घःसू कुन्हु बहनिइ सीथाय् ववथाय् ववय्कथंया भव्यज्वलं तयाः भव्य
ववयात भेगतं त्वपुयाः उकीया द्यःने मत छप्वाः च्याकाः तये । भव्यज्वलं —

बजि, ला, खे, न्या, ओ, कुन्या, बूबः, मुस्या, पालु ।

यदि बुधवारकुन्हु घःसू यात धाःसा खायाछयं १ वः नं ववयाः द्यःने
तयेमाः ।

नीजा बीगु-

घःसूयां कन्हय् कुन्हु म्ह्याय्मस्तय्सं ज्वरे यानाः नीजा बीगु धकाः बजि
भव्यव्व १ व, व जा भव्यव्वः ५ वः, व्यपालियात बिये ।

लय्प्यं थयेगु-

सिनावनाः लच्छि दयेव श्रिनिगू तीर्थं वनाः श्राद्ध याःवनेमाः ।
श्व प्रायः वनेमाः धइगु कर महु । थुकुन्हु यदि वन धाःसा म्ह्याय्मचा भिनामचा
तय्सं प्वनय् छायेत ववय्कथंया ज्वल ज्वनावयेमाः ।

तछवचुं, जाकिचुं, छुचुं, जाकि १ मना, बजि १ मना, पुरि, खाजा,
केरा, धौ १ वः, स्वां, धुपाय् आदि ज्वनावयेमाः ।

यदि लय्प्यं थःमवंसा गुरुजुयात सिरां व निसला जक दान यायेवं गाः ।

लत्या-

सिना ४५ दिन दयेव दिवंगतया नामं श्राद्ध यानाः गुरुजु यात थःगु श्रद्धां
दान प्रदान याये । मूलगु बहःया दवंगा १ वः नं दान यायेमाः । श्वकुन्हु पुजा
तिथयेव लत्याया भव्य नये ।

थुकुन्हु नं स्वाःपि म्हाय्मचा, भिनामस्तय्सं प्यनय् छायेत चय्कथंया
ज्वलं ज्वनावयेमाः ।

खुला, दकिला-

सिनाः खुला दयेव लत्यां थें आद्ध यानाः भव्य नये । विशेष गुरुयात
वसः दान यायेमाः । थुकुन्हु नं म्हाय्मचा भिनामस्तय्सं प्यनय् छाय् हयेमाः ।

सिनाः दछि दुकुन्हु खुला थे गुरुजं आद्ध यानाः बखि फुकय् यायेमाःपि
दःसा बखि फुकय् यानाः फुकीबाकाय् सकसितं दकिलाया भव्य नयेमाः । थुकुन्हु
नं म्हाय्मस्तय्सं प्यनय् छाय्गुहयेमाः ।

निदंया तिथि-

सिनाः निदं दुकुन्हु खुला दकिलां थें आद्ध यानाः भव्य नयेमाः ।
म्हाय्मस्तय्सं प्यनय् छाय् हयेमाः ।

छःलातय्गु परम्पराकथं

न्यनेहु कथं बंगालया पोण्डू वःपि जुयाः हे पोडे प्वहःचा धाःगु धका
छाइ । थुमिगु लजगाः बेंपुयेगु, फोहर आदि सफा यायेगु, न्या लायेगु, मातृकाः
पीयय् छःपाःलाः जुइगु ग्रहणय् ग्रहण की फोनेगु आदि छः । थुमिगु जातियात
नं प्यंगु जातिइ विभाजन यातातःगु दु ।

पोछा छःला (पीठ पीठय् छःपाःलाः जुइगु व बेंपुइगु) च्यामखलः (च्यामे
बेंपुयइगु, छः न्यालायेगु व बेंपुयेगु), हालाहुलु (बेंपुयेगु व चःबि कायेगु) छः ।
चवय्या स्वंगु समूहय् नं न्हय्नुमा आदि कायेगु छः ।

थुकथं न्यनाचवंगु जातिया दुने विभिन्न जातित द्वाहावनाचवंगु नं झीसं
मस्यगु मखु । गथेकि तत्कालीन समाजय् सतीप्रथाया दुने सुनं मिस्त सतीवनाः कारण
वस् सतीवने मफुत धाःसा पोछानी जूवनी मेखतं अबंध रूपं गर्भपात यानाः दुपि
मचात नं पोछातय्सं यंकाः पालन् पोषण यातावयाचवंगु छः । थुजोपि मस्त नं
पोछा हे जुया वनाचवंगु दु । थुगु अमानबिय् ज्यासः सुधार याम्हः तत्कालीन
प्रधानमन्त्री श्री ३ चन्द्र शम्सेरया सक्रियतां यानाः थुगु परम्परा हतय्
जुयावनः ।

न्हयागु जूसां थजु झीगु देशया निर्ति मरेकं मगाःगु सफा सुधार यानाः
वयाचवंगु छः । भाषावंशावली जयस्थिति मल्लया जाति विभाजनं थुमित निभाः
बीव दे दुने द्वाहांहय् महु धकाः प्रतिबन्ध तयातःगु दु । थुकथं झीगु परम्परा दुने
उगु ताक्या शासकतय्सं लावेयानातःगु छगु बन्देज जक छः । आः संस्कारं
छसोकथं न्हयन्वये ।

धौबजिनकः वने-

म्हाय्मचा बियाछवयाः मचा प्वाथय् दयाः च्याला दयेकाः थःछे खलः
पिसं (मांम्ह वा मेपि न्ह्याम्हसां छेया जहानपि) वय्कथंया ज्वलं ज्वनाः धौबजि
नकः वनेमाः । छेया जहानपि सकसितं गावव ज्वरेयानाः यंकेमाः ।

*बजि, धौ १ स्वः, स्व १ सोमा, कय्गु, फसि, चाना, भुति, आलु,

*छम्हेसित १ मना दरं ।

वाडेंचा तरकारी, महि जहान स्वयाः, अयलाः कूछि ।

ज्वनाः बंपिन्त बांलाक कौला याकाहयेमाः ।

सिचुपालु वयंके छवयेगु व द्यः बजि नकःवने म्वाः ।

मचाबू व्यंके-

मचाबूयाः कःहयकुन्हु हे व्यंकेगु याइ । थुकुन्हु दिदिअजि वयाः छ्वास अजिमा पूजा याताः आगंभवचा दान याइ । थुलि याये धुनेव जहानपिनि सकस्यां जाभव्य नइ ।

थःछेखलःपिसं मचाबू व्यंकेकु छवयाहयेम्वाः । हानं थःथितिपिसं मचाबू नं स्वःवयेम्वाः ।

मचायात जानके-

अव मचायात जा नकेगु मिजं मचा जूसां मिसा मचा जूसां बिजोरय लाकाः अर्थात् न्याला, न्हय्ला, गुलां जा नकेगु याइ । थुकुन्हु छेय् नीसी याताः बेथिलाः, निनिम्हेस्यां मचायात गनेद्यके यंकी । छेय् लितहयाः मचायात धौसगं खेसगं बियाः खीर थुयाः वहःया चमचां जा नकी । थुकुन्हु भव्य नयेमाः । तर सुयातं नकेम्वाः थः भोछि व निनि छम्हेसित जक नके ।

बुसंखा-

अव बुसंखा कायमचा ५ दे ७, दे ९ दे व ११ देया दुने यायेमाः । थुकुन्हु छेखलां नीसी याताः दिगुछः, पिखालुखुस पूजा याताः बुसंखा याइम्ह मचायात मोल्हुकाः पाजुं सेंखाकाः निनिम्हेस्यां सेंफइ । सेंखाके सिधयेव मचायात सगं बी । सेंखाकुम्ह पाजुयात जाकि १ मना व च्याःना छग (३३ गः) धिवा व निनिम्हेसित नं च्याःना छगः धिवा व लं १ पाः बीमाः । अले पाजुं वव्यकथं या ज्वलं ज्वनावयेमाः । थुकुन्हु थःथितिपि सकसितं भव्य नकी ।

खे १ ग्वः, धौ १ ग्वः, न्या १ ग्वः, तपुलि १ ग्वः ।

मिसामचायात यायेमाःगु क्रिया इहियायेगु बाह्याः तयेगु आदि छुं याये म्वाः । हान कयतापुजा नं यायेम्वाः ।

व्याहा यायेगु

लखाबीगु-

व्याहा याइवले लमियात भौमचा मायकाः भौमचा लुल धायेव जातः वयनाः जातलं त्वकाः मिसापति गुलि लखा घाल उलि लखाया धिवा लमि

यात बियाछवये । लखा ब्रूवंम्ह लमियात कौला याकाहये ।

भौमचा काःवने-

भौमचा कावने कुन्हु माजु जुइम्ह बाःजु जुइम्ह व थः स्याःपि प्यम्ह खुम्ह व्वनाः काःवने । भौमचा काःवनेत वव्यकथंया ज्वलं ज्वनाः वनेमाः ।

ववतः१ ज्वलं, धौ १ ग्वः, खे माक्व, न्या माक्व, अयलाः १ मना ।

अन थ्यंकाः सकसितं मिसापाखें बांलाक भव्य नकाः हयेमाः ।

भौमचा काःवःकुन्हु मिसापाखें थःथिति, फुकीबाकायपिन्त पयनबिया भव्य नकी ।

भौमचा दुकाये-

भौमचा कयाहयाः थःगु पिखालुखुइ थ्यनेव जाकि बलि पियाः भौमचा दुकाये ।

थुकुन्हु थःथितिपि सकसितं व्याहाभव्य नकी ।

ख्वाः स्वःवये-

भौमचा कयाहया प्यन्हु दुकुन्हु भौमचाया खलःपि सकलें (खुम्ह न्हयम्ह) मुनाः जिलाजंया छेय् ख्वाः स्ववइ । म्हायामचा पयतुकाः थःछेखलःपिसं ववसः या रुपय थःगु गच्छे अनुसारं धिवाः बियाः ख्वाः स्वये सिधयेव पालं याकेगु धका वव्यकथंया ज्वलं तयाः नकी ।

खेवः, महि, पुकाला, थ्वे माक्व, अयलाः माक्व ।

दुचायेकेगु-

ख्वाः स्वयाः पतिं नके धुनेव जिलाजं व म्हायामचा निम्ह नापं व्वनाः यंकाः दुचायेकी । जिलाजंयात तःजिक बांलाक भव्य नकी । अले मिसाया पाजु, दाजु, फुकी दाजु व किजा पिथ्याय दुचायेकेगु दतले छेय् व्याहाँ वइमखु ससल्य च्वनाच्चनो । फुक्क थासं दुचायेके सिधयेव कलाः व्वनाः थःगु छेय् त्याहाँ वइ ।

थुमि जंको यायेम्वा । थाकुलि नं लुइम्वाः ।

सीधुंकाः यायेमाःगु ज्याखँ

सीकुन्हु-

देह त्याग यानावनेव फुकीबाकाय गुथियारपि सकसितं सःकंके छवइ । सकलें वइ । गुथियारतबसं देवं फायकः वइ । मिसा फुकीबाकायपि खः वइ ।

गुथियारतसे माःगु ज्वलं ताः लाकी । थःगु परम्परा अनुसारं सी उथे याइ ।
जिलाजंपिसं सी ववबुडमाः ।

सिथंयंकाः दिप्य थनेव थः गुरुजं सीम्हेसिया तुतिववय् लिक्प्यं थये-
की । खवयावंपि सकसिनं लः त्वंकी । मि तयाः माःगु संस्कार याइ । अले सीम्हे
मुतधायेव फुकीबाकायंपि सकले नौ चुइकः वयेमाः । स्याफुकीपि सकसिनं खुसिइ
तुं चिकं कयाः वइ । (चिकं फुके याइ) थुलि यानाः छेय् ल्याहाँ वइ ।

त्रिपं थोकः वयेम्बाः ?

बिचाः वये—

सिनाः कन्ह्यकुन्हु बिचाः वयेगु ज्या जुइ । थुकुन्हु थःथिति खलःपि सुं
बिचाः वयेम्बाः । गुथियार खलःपि जक बिचाः वइ ।

थुमि लोचा वयेगु, ज्याः वयेगु, लोचा बजि नके घःसू आदि छुं नं याना
चवने स्वाः ।

न्ह्यन्हुमा—

सिनाः न्ह्यन्हु दयेका न्ह्यन्हुमा म्हाय्मचां ज्वरेयाकाः पिखालुखुस
न्ह्यन्हुमा हालाहुलु यात विथे । थुलि सिधयेव फुकीबाकायंपि जा भव्य नके ।
थुलि याये धुनेय दूधंगु जुल ।

लत्या—

सिनावनाः ४५ दिन दुकुन्हु सीम्हेसियानामं आद यानाः सिधयेकाः सुं
मसतुसे भोछिसिया जक जाभव्य नये ।

खुला—

लत्याबले थें आद छगू यानाः भोछिचा चवनाः जाभव्य नये ।

दकिला

सिनाः दछि दयेव लत्यां थें आद यानाः थुकुन्हु थःथिति सकसितं सःता
पाहाँ वनाः भव्य न्यायेकी । थुकुन्हु थःथिति खलःपिसं छुं ज्वनाः वयेम्बाः ।

निदंया तिथि—

लत्या बले थें आद छगू यानाः भोछिचा चवनाः जाभव्य नये ।

कचाल

थौकन्ह्य खने मदयावंगु जातत

नेवाः समाजय् दुथ्याःपि नाभिछेदकार (भम्बः) भाः व चित्ता दीयक
(पुलुपुलु) थुपि थःगु लजगाः कोहें भाःपा मेगु हे लजगा ज्वनाः गगु समूहय्
संमिश्रन जूवन अता पत्ता मडु । थुगु कारणं यानाः इमिगु संस्कार संस्कृति थुगु
सकृत्सि दुथ्याके मकुतः । आः अनपिनिगु लजगाः न्ह्यव्वये ।

नाभिछेदकार (भम्बः) :- भम्बतः नौनं लुसि ध्यकिपि समूह तयेत
मचाबूया पेन्हु दयेकाः मचायात पि ध्यंकेगु
ज्या यानाः माःगु दस्तुर काइ । नैनं लुसि
थिइकी पित्त नैनंनु पिध्यंकेगु यानावयाः चवंगु
दु । तर थुमित भम्बः धकाः मघाः नं हे धायेगु
चलन दु । तर थौकन्ह्यया परिस्थिति अनुसारं
प्रसव व्यथाः जिवव हे चिकित्सालय् (हस्पितलय्)
यंका मचा बुयकेगु चलन जूगुलि नं थव पीध्यकेगु
प्रचलन मदयावन । हस्पितलये मचाबूइसाथं
डाक्टर वा नर्सतय्सं पि ध्यंकाः हं ।

भाः— थव भाः घयागु जात नं जोगीत थें दान कायेगु ज्याः याइपि खः ।
हिन्दूधर्माबिलम्बी छः भाज, राज भण्डारी, व खुगु थरीया श्रेष्ठ
समूदायेलय् सीबले दान काइपि छगू समूह खः । थव भाः तयेगु
विषये मल्लकालय् लायकू नाप गाक सम्बन्ध दुगु खं गोपाल
वंशावलि नवनाचवंगु दु ।

चित्ता दिपक (पुलुपुलु) :- थुपि सवयावा यायेत माःपि नौनं लुसि
ध्यकिपिगु समूहस जकमाः । सीम्हेसिया बस्त्र
(वसः) या महादीप (मारी) दयेकाः पुलुपुलु
मत च्याकाः वनीपि छगू समूह खः । तर इपि
छु समूहय् मिसय् जूवन थें थौ शीगु न्ह्यःने
खने मदया वन ।

चक्षु उल्लेख यानां गुं गुं समूहया संस्कार संस्कृति न्ह्यव्वये धुंगु दु । थुकीया अतिरिक्त हानं भम्बः, भाः, पुलु पुलु, या लजगाः उल्लेख यानाः । थनं ल्पूनं नेवाः समाजय खने दयाचवंपि थोकरे, लःति, व बराही, धयागु समूहः तः गुं समूहयापि खः । थ्व न्ह्यसः जक जुयाव्यगु दु ? थुमिगु लजगाः थुकथं वनाचवंगु दु । थोकरे पुलां पुलांगु ली, कॅय् सीज. आदि धातुया भारा हिउं वंपि वमुजाया व्यापार याइपि खः । लःती धयागु जात नं होलिबल्य् अबीर थनाः कयकाः स्मृतेगु झउया लोला दयका वंचवंपि खः । तर थो इपि छु समूहय त्वाक ज्याः वन अता पता मदु । हानं बराही जात छगू नं दुगु खः । थुपि नं थो गनवनाः मिले जूवन थें ? जुजु जयस्थिति मल्लया त्वहपती थये धकाः उल्लेख यानातःगु दु ।

इति श्री नेपाल जातिकाः मालिकाः भूपति
जय स्थिति मल्लेन प्रभुणं धर्मशास्त्रा वन द
धृता शिलाभरेण मया शुभम् ॥
थुकी जन्मा ८२ जयनिगु जात न्ह्यव्वयातःगु दु

थिति रिति

मांया ह्वाः सोके छोयेगु बीया ह्वाः सोके छोयेगु चलन सकसियां दु । श्रेष्ठ तये जूसा मकः कुके छोयेगु, व किजापूजा वलय् स्वयंकु छोयेगु । मिसा पाखें नं यःमरि पुन्हि कुन्हु भाःत पिन्थाय् मिजपाखें ज्वरेयानाः छोयाहःगु खः । अथे हे ज्वरेयानाः नेपाः फैंचा वा दुगु छम्ह नं छोयेमाः । थ्व चलन मेपिनि सुयां मदु ।

थ्व ह्वाः सोकेछवयेवल्य् न्ह्ययाः छकः बां लाक छोयेमाः धयाःगु सकसियां धारणा दु । तर तया छोइगु सकसिया उर्थे मजू थःथःगु गछे अनूसारं तयाछोइ । तर थौकन्ह्य् वयाः तचोतं स्वासि पहलं तयाछोयेगु चलन जुया वयाचवन । थ्व छगू छेया मिसापिगु निर्दशानुसार जूगु खनेदु ।

देगु पूजा न्याःसा भौमचाया थःछेय् देगुपूजा कु छोयाहयेगु प्रचलन सकसियां हे दुगु धायेमाः ।

थुगु सफुतिइ शिंगुं जातीय समूहया जन्म निसें मृत्यु तकया संस्कार संस्कृति न्ह्यःव्वयागु जूसां षोडश संस्कार नाप छगू हे अंग थें जुयाः समाजय न्ह्याना चवंगु गुथि गाना न्ह्यव्वये मफुत । थः थःगु जातिकथं न्यायेका वें चवंगु गुथि गानाः गथे कि आचाःगु, बरेगु, ध्वाय्गु, यः सिगु, चह्य् सेवा, सल्ह सेवा, पुन्ही सेवापचमी सेवा, दशमी सेवा, किंकिपाबुसादे व नीभाः बुसादे आदिया नामं व सीगु, सनागु, बिचागु, थे याःगु फुक जातिया छगू हे प्रकार यागु गुथि त खः । थथे हे कुल देव याथाय् वनाः थः स्यापि फुकिबाकाय्पि सकल्यं मुना दैय् दसं न्यायेकाः वयाचवंगु देगु पुजा खः । यदि देगु पुजा मन्यासां काय्बुल धाव् भौमचा व्याहा यात धायेव दुगु देथाय् वना कल १ र्व जक पुजा यानासां हुतेमाः । यदि दु मृत्यु तल्ले छेया सदस्यताय् दु मथ्याःगु भाः पिगु शीगु चलन दु ।

थः थःगु गुथि अयोयानाः मेल मिलापया भाव तयाः न्यायेकाः वंचवंगु बांलाक सीदु । तर थौकन्ह्य् आध्यात्मिक व व्यावहारिक भाव स्वयाः भौतिक व आर्थिक कट्टरतायात जक कःघानाः उदार ताया सताय् सकुचितता यात न्ह्यचीकाः व्यवहार यायेगु यानाः हःगुलि थ्व गुलि अभावहारिक व त्वापु या त्वह जक जूवनाचवंगु खनेदु । थुखेपाखे बांलाक दुवाला पुलांगुया मूयात न्ह्याः यानाः सुधार यायेमाःगु दु ।

सीपिनिगु नामं याइगु ज्यात

मांया जूसा मातातीर्थ व बीयागु जूसा गोकर्ण औसिया दिने आदियाः वनेगु प्रचलन राजबाहक व छःलातय् बाहेक मेपि सकसियां बौद्ध हिन्दू निखलः सियां यायेगु परम्परा दु ।

वज्राचार्य, शाक्य, व तुलाधरपिनि अस्तिकाःसा ततः धंगु तीर्थस्थल जामाच्च, सिपूच्च, चोच्चि, नमो बुद्ध (नंबोरा) आदि स्थानस वनाः विधिपूर्वक अस्थि पूयेकः वनी । हिन्दू धर्मावलम्बिपिनि थ्व चलन मदु । मानंधर व तण्डू-कारतय् पँयति लाकेगु धकाः अस्थि कयाः न्यागु तीर्थसः अस्थि चुयेक छोय्गु चलन दु ।

सिनावनाः दक्षिया कुने देव देवीस्थाने देवा मत च्याकः वनेगु गुंला वलय् न्यक् पुयेकःवनेगु बाला चतुर्दसि कुन्हु शयवमान्तक वन (गुह्येश्वरी पशुपति गः) चाः हुलेगु चसिजा (दागि वनेगु) द्वादशी कुन्हु बहनी धुं धुपाय च्याकाः नामसंगीति स्त्रोत्र आदि व्वनाः उपाउ वनेगु आदि सि नेपासि नेवा तय्गु संस्कृत धायेमाल । हिन्दू धर्मया अनुयाइ पिनि न्यक् पुयेकः वनेगु अस्थि पुयेकः वनेगु

प्रचलन महु ।

बौद्ध वा हिन्दू धर्मया अनुयाइ जूसां यानावया चवंगु गुणुहिया कन्हय कुण्डु (सापार कुण्डु) सायाः छोयेगु वज्राचार्य, शाक्य, तुलाधर, छःभाजु, चित्रकार, व मानंधर बाहेक सकसिया चलन दु धयागु सीतु वः । थन मानंधरतय सापार कुण्डु थःगु संस्कृतिया बाजा गाजा (दापा) थानाः चाःहु वनेगु परम्परा दु ।

ये देशस खने दुगु जातया धलः

गुभाःजु—	वज्राचार्य
बरेजुः—	बुद्धाचार्य वा शाक्य
उरायुः—	तुलाधर, स्थापित, शिक्रीकार, कंसाकार, ताम्राकार, आवाः, राजकनिकार
छःअम्हः—	राजोपाध्याय, जुजु, छःभाजु
स्यःस्यः—	मल्ल, कर्माचार्य, प्रधान, राजभण्डारी, जोशि, गुरुवाचार्य, मास्केय राये, खयरगुलि, माथेमा, थुपि स्यस्यः खःसां ५/४ थरी धंगु समूहनः फुकं श्रेष्ठ जुयाचवंगु दु ।
ज्यापुः—	महर्जन, सुवा (सुवाल), डगू (डंगोल), मू (मूनिकार), सि, प्रजापति, सापू, हयपू, पाछाइ आदि
नौः—	नापित
खुसः—	तण्डूकार
कौः—	लोहाकार
साय्मिः—	मानंधर, धवजाधर
गधुः—	मालाकार, माली
पुः—	चित्रकार
छिपाः—	रन्जितकार
दुइः—	राजबाहक, पुतवा, दली, नगरकोटी
कुलुः—	चर्मकार
नाय्ः—	खड्ग, कसाँड, म्येपू
धवव्याः—	मध्या, कनौजिया
जोंगीः—	दर्शनधारी, कपालि कुसले व्यापालि (दैन्या)
छःलाः—	प्योऱ्या, पो, च्यामखलः, हालाहलु

थुगु ताःचाप्वाय् माः हनेत ग्वाहालिग्यापि

भाजु मय्जु पिंगु नामावलि

श्री करुणामणि वज्राचार्य	सवल बहाः
श्री दानरत्न वज्राचार्य	मरुबहि
श्री स्वस्तिरत्न शाक्य	भुलूखा देगः
श्री माणिकबहादुर चित्रकार	चिकंअतः
श्री दलदेव जुजु	चोखाछेय् गल्लि
श्री तीर्थलाल नधःभलि	थाय्मदुन्हुवहा
श्री मोहन कुमारी राजभण्डारी	"
श्री भिन्धः तताःजु	सवल बहाः,
श्री हेरामान महर्जन	"
श्री काजिमान महर्जन	वालाजु चक्रपथ
श्री नजरमाया तण्डूकार	बुरां ख्यो
श्री हेराशोभा स्थापित	प्येगः थां
श्री सानु नकःभि	वाँसबारी, चक्रपथ
श्री कान्छा माली	मरुबहि
श्री चन्द्रकुमारी मानंधर	चिकंमुगू
श्री सूर्यमाया रंजितकार	मर्जिपाः
श्री तारादेवी	"
श्री हेमकुमारी नापित	सवलबहाः
श्री पारं राजबाहक	होलिचो
श्री पुनमाया कुलु	यटखा
श्री गणेशमाया शाहि (गडगे)	सवलबहाः
श्री रामलाल दर्शनधारी	नछे गल्ली
श्री किसंमाया कपालि	सवल बहाः
श्री मीनबहादुर मध्या	क्षेत्रपाटी धवव्याचौर
श्री थिकय् छःला	प्वऱ्या त्वाः